

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_198078

UNIVERSAL
LIBRARY

ಪ್ರಕಾಶಕ :—
ಆರ್. ಆರ್. ಕಾಮಲಾಪೂರ,
ಗದಗ.

K-24/10

(All Rights Reserved by the Author)

ಮುದ್ರಕ :—
ಎಸ್. ಎಮ್. ಮುನ್‌ಷಿ,
ಗದಗ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಆಳಿಕೆ

CHECKED. 1

ಉ ಪೋ ದ್ವಾ ತೆ ~~Checked~~ 1900

ಪ್ರಿಯ ವಿದಾರ್ಥಿಗಳೇ! ನೀವು ಓದಿನ ಇಯತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಳಿಕೆಯ ಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕಲಿತಿರುವಿರಿ. ಆ ಕಾಲದ ಮಧ್ಯದ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಅಂದರೆ ೧೨ ನೆಯ ಶತಕದ ಕೊನೆಗೆ ಯುರೋಪದವರು ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬರಹತ್ತಿದರು ಅವರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಬಂದವರು ಪೋರ್ತುಗೀಜರು. ಈ ಪೋರ್ತುಗೀಜರು ವಿಜಾಪುರದವರಿಂದ ಗೋಪಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡದ್ದು, ಜಹಾಂಗೀರ-ಶಹಾಜಹಾನ-ಔರಂಗಜೇಬ ಈ ಬಾಡಷಾಹರು ಪೋರ್ತುಗೀಜರನ್ನು ಬಲಗು ಬಿಟ್ಟರು. ಇಂಗ್ಲಿಷ ಕಂಪನಿಯವರು ಜಹಾಂಗೀರನ ಆಶ್ರಣೆಯನ್ನು ವದರು ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಒಲಿಸಿದ್ದು, ಈ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ನೀವು ಅರಿತಿರುವಿರಿ. ಅಲ್ಲದೆ, ೧೭ನೆಯ ಶತಕದ ಆರಂಭದ ಸುಮಾರಿಗೆ ಅಹಮದನಗರ ಮತ್ತು ವಿಜಾಪುರ ಈ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಲೋಜಿ, ಶಹಾಜಿ ಮೊದಲಾದ ಮರಾಠ ಸರದಾರರು ವಸೂವರು. ಮುಂದೆ ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜನು ಮಾವಳೆ ಜನರನ್ನು ಕೂದಿಕೊಂಡು ವಿಜಾಪುರದವರಿಗೂ ಮೊಗಲರಿಗೂ ಸೊವ್ವುಹಾಕದೆ, ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಬಲನಾದನು; ಮತ್ತು ಕಡೆಗೆ ಔರಂಗಜೇಬನಂಥ ಬಲಾಢ್ಯನಾದ ಬಾಡಷಾಹನು ವಿರೋಧಿಯಾಗಿರುವಾಗಲೇ ಇವನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಮುಂದೆ ಸಂಭಾಜಿಯ ಕೊಲೆಯಾದ ಮೇಲೆಯೂ ಮರಾಠರು ಹಿಂಜರಿಯದೆ ಅತಿ ಸಾಹಸದಿಂದ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಾದುಕೊಂಡರು; ಎಂಬ ಸಂಗತಿಗಳೂ ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿರುವವು.

ಇನ್ನು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರರು ಉದಯಹೊಂದಿದ ಮತ್ತು ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಬಗೆಯು ಯಾವದು? ಔರಂಗಜೇಬನ ತರುವಾಯ ಮೊಗಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಿತಿಯು ಹೇಗಾಯಿತು? ಪೇಶವೆಯರು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹಬ್ಬಿಸಿದರು? ಯುರೋಪದ ಯಾವ ಯಾವ ದೇಶದವರು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದರು; ಅವರು ಸಮುದ್ರಮಾರ್ಗವಾಗಿಯೆ ಏಕೆ ಬಂದರು? ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಾಗಿಸಿದರು? **ಫ್ರೇಂಚ್-ಡಚ್ಚ್** ಕಂಪನಿಗಳನ್ನು ಮೂಲೆಗೊತ್ತಿ, **ಇಂಗ್ಲಿಷ್** ಕಂಪನಿಯವರು ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಮುಂದುವರಿದರು? ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಅವರು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಗಳಿಸಿದರು? ಕೊನೆಗೆ ಈ ಕಂಪನಿಯವರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡದ ಸರಕಾರದವರು ತಮ್ಮ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದ ಆಳುತ್ತಲಿರುವರು? ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಆಳಿಕೆಯಿಂದ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಮೇಲೆ ಏನೇನು ಪರಿಣಾಮಗಳಾದವು? ಮುಂತಾದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಉತ್ತರಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಇದುವರೆಗಿನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನೀವು ಈ ಇಯತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಯುವದಿದೆ.

ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗ

ಮಧ್ಯಕಾಲ. (ಕ್ರಿ. ಶ ೧೫೦೦-೧೭೬೧)

ವಾರ	ಹೆಸರು	ಪುಟ
೧	ಮರಾರರ ಉದಯ	೧
೨	ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆ	೭
೩	ಭತ್ತಸತಿ ಸಂಭಾಷೆ	೧೩
೪	ಭತ್ತಸತಿ ರಾಜಾರಾಮ	೧೬
೫	ಭತ್ತಸತಿ ೨ನೆಯ ಶಿಮುಜಿ ಮತ್ತು ಭತ್ತಸತಿ ಶಾಹೂರಾಜ	೧೯
೬	ಟೆರಂಗಜೇಬನ ನಂತರದ ಮೊಗಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ	೨೨
೭	ಟೆರಂಗಜೇಬನ ನಂತರದ ,, ,, (ಮುಂದೆ ಸಾ)	೨೬
೮	ಬಾಳಾಜಿ ವಿಶ್ವನಾಥ	೩೦
೯	ಬಾಜೀರಾವ ಬಾಳಾಜಿ	೩೨
೧೦	ಬಾಳಾಜಿ ಬಾಜೀರಾಯ	೩೫
೧೧	,, ,, (ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದ್ದು)	೩೮
೧೨	ಪಾನಿಸತದ ೩ನೆಯ ಯುದ್ಧ	೪೧
೧೩	ಯರೋವದ ವ್ರಾಹರಸ್ವರ ಬರುವಿಕೆ	೪೭
೧೪	ಇಂಗ್ಲಿಷರೂ ಫ್ರೆಂಚರೂ	೫೧
೧೫	ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೂ ನಡೆದ ಯುದ್ಧಗಳು	೫೫
೧೬	ಬಂಗಾಲ ಪ್ರಾಂತದ ಅಧಿಕಾರವು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕೈಸೇರಿದ್ದು	೬೦

ಎರಡನೆಯ ಭಾಗ

ಅರ್ವಾಚೀನಕಾಲ. (ಕ್ರಿ ಶ ೧೭೬೧-೧೯೪೭)

೧	ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಲರಂಭ	೬೯
೨	ಕೈವಸ ತರುವಾಯದ ಕಂಪನಿಯ ಕಾರಣ ರ	೭೩

II

೩	ಮಾಧವರಾಯ	೭೮
೪	ನಾರಾಯಣರಾಯ	೮೩
೫	ನಾರನ್ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್	೮೬
೬	,, (ಮುಂದೆ ನಾಗಿದ್ದು)	೯೦
೭	ಲಾರ್ಡ್ ಕಾರ್ನವಾಲಿಸ್ ಸರ್ ಜಾನ್ ರೋಚರ	೯೫
೮	ಸನಾಯಿ ಮಾಧವರಾಯ	೯೯
೯	ಅನೆಯ ಬಾಜೆರಾಯ	೧೦೩
೧೦	ಲಾರ್ಡ್ ವೆಲಿಸ್ಸಿ	೧೦೬
೧೧	,, (ಮುಂದೆ ನಾಗಿದ್ದು)	೧೧೧
೧೨	ಲಾರ್ಡ್ ಕಾರ್ನವಾಲಿಸ್, ಸರ್ ಜೆ ಜೆ ಬರ್ಲೋ ಲಾರ್ಡ್ ಮಿಂಟೋ	೧೧೪
೧೩	ಮಾರ್ಟಿನ್ ಆಫ್ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್ ಲಾರ್ಡ್ ಅನುಹರ್ವರ್	೧೧೭
೧೪	ಲಾರ್ಡ್ ಅನುಹರ್ವರ್ (ಮುಂದೆ ನಾಗಿದ್ದು) ಆರ್. ಜಿ. ಉಯಿಲಿಯಮ್ಸ್ ಬೆಂಟಿಂಕ	೧೨೦
೧೫	ಲಾರ್ಡ್ ಉಯಿಲಿಯಮ್ಸ್ ಬೆಂಟಿಂಕ (ಮುಂದೆ ನಾಗಿದ್ದು) ಸರ್ ಚಾರ್ಲಸ್ ಮೆಟಿಕನ್	೧೨೪
೧೬	ಲಾರ್ಡ್ ಆಕ್ಲೆಂಡ್, ಲಾರ್ಡ್ ಎಲೆನ್ಬರೋ	೧೨೭
೧೭	ಲಾರ್ಡ್ ಎಲೆನ್ಬರೋ, ಲಾರ್ಡ್ ಹಾರ್ಡಿಂಜ	೧೩೧
೧೮	ಲಾರ್ಡ್ ಡಾಲಹೌಸಿ	೧೩೫
೧೯	ಲಾರ್ಡ್ ಕ್ಯಾಸಿಂಗ್	೧೩೧
೨೦	,, (ಮುಂದೆ ನಾಗಿದ್ದು)	೧೪೭
೨೧	ಕ್ಯಾಸಿಂಗನ ತರುವಾಯದ ನಾಲ್ವರು ವಾಯಿಸರಾಯರು	೧೫೧
೨೨	ಲಾರ್ಡ್ ಲಿಟೆಲ್, ಲಾರ್ಡ್ ರಿಸನ್, ಲಾರ್ಡ್ ಡಫರಿನ್	೧೫೪
೨೩	ಲಾರ್ಡ್ ಲ್ಯಾನ್ಸಡಾವುನ್, ಲಾ. ಎಲ್ವಿನ್, ಲಾ. ಕರ್ಯನ್	೧೫೯
೨೪	ಲಾರ್ಡ್ ಮಿಂಟೋ, ಲಾ. ಹಾರ್ಡಿಂಜ, ಲಾ. ಚೇಮ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್	೧೬೪
೨೫	ಲಾರ್ಡ್ ರೀಡಿಂಗ್, ಲಾ. ಆಯರ್ವಿನ್, ಲಾ. ವಿಲಿಂಗ್ಟನ್ ಲಾರ್ಡ್ ಲಿನ್‌ಲಿಥ್‌ಗೋ	೧೮೩

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಆಳಿಕೆ

ಮೊದಲನೆಯ ಭಾಗ

ಮಧ್ಯಕಾಲ

ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೦೦ - ೧೭೬೧

೧ನೆಯ ಪಾಠ

ಮರಾಠರ ಉದಯ

೧. ಮರಾಠರ ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸ:- ಬೌದ್ಧಧರ್ಮದ ಪ್ರಸಾರವಾಗ ಹತ್ತಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಗಧ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ರಾಜರು ಈಡ ಆಧರ್ಮವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದರು. ಆಗ ಆಧರ್ಮವನ್ನು ಸೇರಲೊಲ್ಲದ ಬಹು ಜನರು ಮಗಧ ದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಂತಗಳಿಗೆ ಹೋದರು ಅವರಲ್ಲಯ ಕೆಲವರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೨ನೆಯ, ೩ನೆಯ ಶತಕದ ಸುಮಾರಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ನರ್ಮದಾ-ಗೋದಾವರಿಗಳ ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡು ನಿಂತರು. ಈ ಜನರು ಮಗಧ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಭಿವಾಸಿಗಳಿದ್ದರಿಂದ ಮಹಾರಾಜಿಕರು ಅಥವಾ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಿಕರು (ಮರಾಠರು) ಎಂದೆನಿಸಿದರು ಅವರು ನೆಲೆಗೊಂಡ ದೇಶಕ್ಕೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರವೆಂಬ ಹೆಸರುಂಟಾಯಿತು.

ಈ ಮರಾಠರು ಉರುಗಳ ಪಟ್ಟಕೀಲ (ಪಾಟೀಲ ಗಾಡ)ದಾಗಿ ಅರಸ ರಾಗಿರುವವರ ಉಳಿಗವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಚಾಲುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರ-

ಕೂಟ, ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವ ಈ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಹತ್ತಿರರು (ಮರಾರರು) ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ದೇಶಮುಖಿ (ನಾಡಗೌಡಿಕೆ)ಯ ಅಧಿಕಾರ ವನ್ನು ವೆಡೆದು ತಮ್ಮ ಸ್ವೆನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಅರಸರ ಸಹಾಯಕರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು.

೨. ಮರಾಠರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಜಾಗೃತೆ:— ಕ್ರಿ ಶ ೧೬ ಮತ್ತು ೧೭ ಈ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಆಗಿಹೋದ ಮುಕುಂದ ರಾಜ, ವಿಕನಾಥ, ಜ್ಞಾನದೇವ, ತುಕಾರಾಮ, ರಾಮದಾಸ ಮೊದಲಾದ ಸತ್ಪು ರುಷರು ತಮ್ಮ ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಆಚರಣೆಯಿಂದಲೂ ಸಮಸದಿಶದಿಂದಲೂ ಜನರಲ್ಲಿ ಸ್ವಧರ್ಮ, ಸ್ವದೇಶ ಇವುಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಜಾಗೃತೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದರು ಅವರ ಉಪದೇಶದ ಪರಿಣಾಮವು ಮರಾರರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲಾಗಿ ಅವರು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಬಾದಶಹರ ಅದೂರ ದೃಷ್ಟಿಯ ಆಳಿಕೆ ಯಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಹತ್ತಿದರು. ಕೆದಿಗೆ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾದ ಭೋಸಲೆ ಮನೆತನದ ಶಿವಾಜಿಯಂತಹ ಮುಂದಾಳು ಮೊರೆತ ಕೂಡಲೆ ಮರಾರರು ತನು-ಮನ ಧನಗಳಿಂದ ಆತನಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು

೩. ಭೋಸಲೆ ಮನೆತನದ ಉದಯ.— ಚಿತ್ತೂರ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸಿಂಹನ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ಸುಜನಸಿಂಹನು ಚಿತ್ತೂರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟನು ಈ ವಂಶದ ದೇವರಾಜನೆಂಬವನು ಕ್ರಿ ಶ ೧೪೧೫ ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದನು ಮುಂದೆ ಭೋಸಾಜಿ ಎಂಬ ಪುರುಷನಿಂದ ಈ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಭೋಸಲೆ ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟಾಯಿತು ಈ ಭೋಸಲೆ ಮನೆತನದವರು ಹಿಂಗಣಿ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಾಮಗಳ ಗೌಡಿಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಕ್ರಿ ಶ. ೧೫೫೦ ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಾಲೋಜಿಯು ಮೊಟ್ಟ ಜಫಗೀರನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಶೂರ ಸರದಾರನೆಂದು ಹೆಸರಾದನು. ಈ ಮಾಲೋಜಿಯ ಮಗನೇ ಶಹಾಜಿಯು ನಿಜಾಮಶಾಹಿಯಲ್ಲಿಯ ಶೂರ ಸರದಾರನಾದ ಲಖಾಜಿ ಜಾಧವರಾಯನು ತನ್ನ ಮಗಳಾದ ಜಿಜಾಬಾಯಿಯನ್ನು ಶಹಾಬಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು ಈ ಶಹಾಜಿಯ ಮಗನೇ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾಪಕನಾದ ಶಿವಾಜಿಯು. ಮುಂದೆ ಶಹಾಜಿಯಾದರೂ ನಿಜಾಮಶಾಹಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸರದಾರನಾದನು.

ಇವನು ಅಲ್ಲಯ ವಜೀರನಾದ ಮಲಿಕಂಬರನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸುರಿತು ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರದ ಅನುಭವವನ್ನು ವಡೆದನು. ಕ್ರಿ. ಶ ೧೬೩೭ ರ್ಸ ಸಿಜುಮರಾಹಿಯು ಮುಳುಗಿದ ಬಳಿಕ ವಿಜಾಪುರದವರು ಇವನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಕೊಂಡರು ಅಲ್ಲಿರುವಾಗ ಇವನು ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಗೆದ್ದು ಆವಿಲಶಾಹಿಯ ಆಧಾರನೆನಿಸಿದನು.

ಶಿವಾಜಿ ಮದಾರಾಜ ಶಹಾಜಿ ವೊಡಲಾದವರ ಮರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಕಂಡು ಸ್ವರಂತ್ರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವದು ರಕ್ರವಿರೆಯಂಬ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸವು ಮರಾಠರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಯಿತು

೪. **ಶಿವಾಜಿಯ ಜ್ಞಾಪನ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ** — ಇವನು ಕ್ರಿ. ಶ ೧೬೩೦ನೆಯ ಇಸವಿ ಏಪ್ರಿಲಿನ ೧೨ನೆಯ ತಾರೀಖಿನ ದಿವಸ ಶಿವನೇರಿ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದನು. ಶಹಾಜಿಯ ಆದಿಲಶಾಹಿಯ ಸರಗಾಧನಾದ ಬಳಿಕ ಜಿಜಾಬಾಯಿಯನ್ನು ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡನು. ನೀರಕನೆಯೂ ನೀರಕನೆಯೂ ಲದ ಜಿಜಾಬಾಯಿಯು ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನೀರರ ಮತ್ತು ಸತ್ಪುರುಷರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಮಗನಿಗೆ ಹೇಳಿ, ಆತನಲ್ಲಿ ನೀರಸ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಸೀತೀರ್ಥಯವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದಳು ಮುಂದೆ ಪ್ರಣೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಶಹಾಜಿಯ ಕಾರಭಾರಿಯಾದ ವಾಡೋಜಿ ಕೊಂಡದೇವನು ಶಿವಾಜಿಗೆ ಗುರುವಾಗಿ ಯುದ್ಧವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಿದನು ಮತ್ತು ರಜಕಾರಭಾರದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಶಿಕ್ಷಾವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.

೫. **ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಸಿದ್ಧತೆ** :— ಶಿವಾಜಿಯ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಏಸಾಜಿ ಕಂಕ, ತಾನಾಜಿ ಮಾಲಸುರೆ ವೊಡಲಾದ ಮುಖ್ಯರು ಸಹಾಯಕರಾದರು ಶಿವಾಜಿಯು ಮಾಳವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ ಅಯಕಟ್ಟಿನ ಮೆಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡನು

ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡ ತೋರಣ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲು ಹೊನ್ನುಗಳ ರಾಶಿಯೊಂದು ಅವನ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಆ ಹಣದಿಂದ ರಾಯಗಡ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕ್ರಿ. ಶ ೧೬೪೬ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಮರುವರ್ಷ ದಾದಾಜಿಯು ತೀರಿಕೊಳ್ಳಲು ಪುಣೆಯ ಜಹಗೀರಿಯ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ತಾನೇ ಸಾಗಿಸ ಹತ್ತಿದನು ಮುಂದೆ ಚಾಕಣ, ಕೊಂಡಾಣೆ (ಸಿಂಹಗಡ), ಪುರಂಧರ, ಕಲ್ಯಾಣ ರಾಯಗಡ, ಲೋಹಗಡ ಮುಂತಾದ ಕೋಟೆಗ್ಗನ್ನಾ ರಾಜಾಪುರ ಬಂದರ ವನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು ಕಲ್ಯಾಣದ ಸುಭೇದಾರನಿಂದ ವಿಜಾಪುರದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದ್ದ ಬೊಕ್ಕಸವೂ ಶಿವಾಜಿಯ ಕೈವಶವಾಯಿತು. ಗಟ್ಟಿಗರೂ ಗನೀಮಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬಲ್ಲಿದರೂ ಆದ ಮೂನಳಿ ಜನರ ಒಲವಿನ ವೆಂಡು ಸಿದ್ಧ ವಾಯಿತು. ಆಗ ಶ್ರೀ ಸಮರ್ಥ ರಾಮದಾಸ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಧರ್ಮ ತಾಗ್ರತ ಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಶಿವಾಜಿಯು ಅವರ ಶಿಷ್ಯನಾದನು ರಾಜಕಾರಣ ಕೊಡಲಾದ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಸಹಾಯವು ಶಿವಾಜಿಗೆ ಬಹಳವಾಯಿತು.

೬ ಶಿವಾಜಿ-ಅದಿಲಶಾಹಿಯವರ ನೋಡಲನೆಯ ಯುದ್ಧ :—

ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೫೯-೬೦. ಶಿವ ಜಿಯು ವಿಜಾಪುರದ ಸರಸ ರನಾದ ಜಂವಳಿಯ ಚಂದ್ರರಾವ ಮೋರೆ ಎಂಬವನನ್ನು ಮೂಲಿಸಿ ಜಂವಳಿಯನ್ನು ವಶಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ನೆರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರತಾಪಗಡ ಎಂಬ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಅದಿಲಶಾಹನು ಅಫಜಲಖಾನನೊಬ್ಬ ಗಟ್ಟಿಗರನ ಸರದಾರನನ್ನು ಹೊಡೆದು ನೈನರದೊಂದಿಗೆ ಶಿವಾಜಿಯ ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳನ್ನು ಶಿವಾಜಿಯು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಒಪ್ಪಿದನು. ಪ್ರತಾಪಗಡದ ಅದಿಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಭಿಟ್ಟಿಯ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಅತ್ಯರಕ್ಷಣೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಶಿವಾಜಿಯು ಅಫಜಲಖಾನನನ್ನು ಕೊಂದನು.

ಮರದಿವಸ ಶಿವಾಜಿಯು ವನ್ದಾಳಗಡವನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ನೇತಾಜಿಪಾಲಕರನು ವಿಜಾಪುರದ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಒಂದರಹಿಂದೊಂದು ಊರುಗಳನ್ನು ಹಿಡಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿದನು. ಆಗ ಸಿದ್ದೀ ಜೋಹರ ಎಂಬ ಸರದಾರನು ವನ್ದಾಳಗಡದ ಕೋಟೆಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದನು. ಆಗ ಶಿವಾಜಿಯು

ಪನ್ನಾಳಗಡದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಇದೇ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ **ಷಾಹಿಸ್ತೇಖಾನನು** ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ದಂಡೆತ್ತಿಬಂದು ಪುಣೆಯನ್ನು ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಂಡು ಶಿವಾಜಿಯ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರಹತ್ತಿದನು. ಒಂದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದವರೊಡನೆಯೂ ಮೊಗಲರೊಡನೆಯೂ ಕಾದುವ ಪ್ರಸಂಗವಿದ್ದುದರಿಂದ ಶಿವಾಜಿಯು ಜೋಹರನ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಂದದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿದನು. ಶಿವಾಜಿಯು ಶರಣು ಬರುವನೆಂದು ತಿಳಿದು ಜೋಹರನು ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಸಡಿಲಿಸಿದನು. ಮಧ್ಯ ರಾತ್ರಿಯ ಹೊತ್ತುಸಾಧಿಸಿ ಆಯ್ದುಕೊಂಡ ಸರದಾರರೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಜಾರಿ ಹೊರಟವನು ವಿಶಾಲಗಡದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದನು. ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಜೋಹರನು ವಿಶಾಲಗಡದ ಮೇಲೆ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಳುಹಿದನು. ಈ ಸೈನ್ಯವು ರಾಂಗಣಿ ಕಿಂಡಿಯಿಂದ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುವಾಗ **ಬಾಜಿ ಘೋರಪಡೆ** ಎಂಬ ಸರದಾರನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ, ಶಿವಾಜಿಯು ವಿಶಾಲಗಡಕ್ಕೆ ಸುರಿಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಮುಟ್ಟುವವರೆಗೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ೩ ಸಾರೆ ಹಿಂದಕ್ಕಟ್ಟಿದನು. ೪ನೆಯ ಸಾರೆ ಗುಂಡುತಾಕಿ ಮರಣೋನ್ಮುಖನಾದನು. ಇತ್ತ ಶಿವಾಜಿಯು ವಿಶಾಲಗಡಕ್ಕೆ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಮುಟ್ಟಿದ ಗುರುತಿಗಾಗಿ ಹಾರಿಸಿದ ತೋಪುಗಳ ಧ್ವನಿಯು ಕೇಳಿಸಿತು. ಆಗ “ಇನ್ನು ನಾನು ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಸಾಯುವೆನು” ಎಂದು ಉಸುರಿ ಬಾಜಿಯು ಅಸುದೊರೆದನು ! ಶಿವಾಜಿಯು ವಿಶಾಲಗಡದಿಂದ ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಹೋದ ಬಳಿಕ ಪನ್ನಾಳಗಡವನ್ನು ಜೋಹಾರನ ವರಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು ವಿಜಾಪುರದವರೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

೭. **ಮೊಗಲರ ಕೂಡ ಆದ ೧ ನೆಯ ಯುದ್ಧ:**— ವಿಜಾಪುರದವರೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದವಾದ ಬಳಿಕ ಶಿವಾಜಿಯು ತಕ್ಕಷ್ಟು ಸಹಾಯಕರೊಂದಿಗೆ ಒಂದು ಮೆರವಣಿಗೆಯ ಕೂಡ ಪುಣೆ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ರಾತ್ರಿಯಾಗಲು ಶಿವಾಜಿಯು ಅರಮನೆಯ ಗೋಡೆಯನ್ನು ಒಡೆದು **ಷಾಹಿಸ್ತೇಖಾನನು** ಇದ್ದ ಕೋಣೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು. ಖಾನನು ಕಿಡಿಕಿಯಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಹೋಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಯ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಅವನ ಒಂದು ಕೈಯ ಬೆರಳುಗಳು ಕತ್ತರಿಸಿದವು. ಖಾನನ ಮಗನು ಶಿವಾಜಿಯ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕು ಹತನಾದನು. ಬಳಿಕ ಶಿವಾಜಿಯು ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಹೊರಟು ಕತ್ತಲಲ್ಲಿಯೇ ಸಿಂಹ

ಗಡದ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದನು. ಷಾಹಿಸ್ತೇಖಾನನು ಪುಣೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಔರಂಗಾಬಾದಕ್ಕೆ ಹೋದನು.

೮. ಸುರತವನ್ನು ಸುಲಿದದ್ದು:— ಬಳಿಕ ಶಿವಾಜಿಯು ಸುರತದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿದನು. ಅಲ್ಲಿಯ ಮೊಗಲ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ತಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿಯೇ ಜೇಕಾದ ಸ್ವಪ್ನ ಸಂಪತ್ತು ಮೊರೆತದ್ದರಿಂದ ಶಿವಾಜಿಯು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಮಕ್ಕೆಯ ಯಾತ್ರಿಕರಿಂದ ಕರವನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಹಿಂದಿರುಗಿದನು.

೯. ಮೊಗಲರ ಕೂಡ ಆದ ೨ನೆಯ ಯುದ್ಧ:— ಶಿವಾಜಿಯು ಸುರತವನ್ನು ಸುಲಿದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಔರಂಗಜೇಬನು ಜಯಸಿಂಗ-ದಿಲೇರಖಾನರನ್ನು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೬೫. ಮೊಗಲ ಸೈನ್ಯವು ಪುರಂದರಗಡವನ್ನು ಮುತ್ತಿ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಆಗ ಶಿವಾಜಿಯು ಉಪಾಯಗಾಣದೆ ೨೩ ಕೋಟಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಲೊಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಸನ್ಮಾನಗಳಡವನ್ನು ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನಿತ್ತರೆ ೨೪ ಲಕ್ಷ ಹೊನ್ನುಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧನಾದನು. ಜಯಶಿಂಗನು ಶಿವಾಜಿಯೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಮೊಗಲರೂ ಮರಾಠರೂ ಕೂಡಿ ವಿಜಾಪುರದವರ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಸನ್ಮಾನಗಳಡವನ್ನು ಮುತ್ತಿ ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡರು.

೧೦. ಶಿವಾಜಿಯು ಮೊಗಲರ ದರ್ಬಾರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸಾರಾಗಿ ಬಂದದ್ದು:— ಸರದಾರ ಜಯಸಿಂಗನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಶಿವಾಜಿಯು ಔರಂಗಜೇಬ ಬಾಹನ ಷಾಹನ ಭಿಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಆಗ ಶಿವಾಜಿಯು ತನ್ನ ಮಗ ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನೂ ಉಳಿದ ಕೆಲವರನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಆಗ್ರಾಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೬೬. ಶಿವಾಜಿಯು ಜಯಸಿಂಗನ ಮಗನಾದ ರಾಮಸಿಂಗನೊಡನೆ ಸಭೆಗೆ ಹೋಗಿ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬಾಹನ ಷಾಹನಿಗೆ ಸಲಾಮ್ ಮಾಡಲು ಅವನು ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ೩ನೆಯ ತರಗತಿಯ ಸರದಾರರಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಶಿವಾಜಿಯು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ “ನಾನು ಹೀಗೆ ಅಪಮಾನ ಹೊಂದಲು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದವನಲ್ಲ” ಎಂದು ರಾಮಸಿಂಗನಿಗೆ

ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಹೇಳಿದನು. ತರುವಾಯ ಶಿವಾಜಿಯ ಸಂತಾಪವು ತಲೆಗೇರಿ ಅವನು ಎಚ್ಚರವಹಿಸಿದನು. ರಾಮಸಿಂಗನು ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಬಿಡಾರಕ್ಕೆ ಕರೆ ದೊಯ್ದನು. ಶಿವಾಜಿಯ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದ ಬಾದಷಾಹನು ಅವನಿಳಿದ ಮನೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿಗುವಾದ ಕಾವಲನ್ನು ಇಟ್ಟನು. ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳಾದ ಬಳಿಕ ಶಿವಾಜಿಯು ಬಾದಷಾಹನ ಅಪ್ಪಣೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಕೂಡ ಬಂದವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನರನ್ನು ವಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ಇರುವಾಗ ಸರದಾರರಿಗೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೂ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಮಿಠಾಯಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹುವ ಪದ್ಧತಿಯು ಶಿವಾಜಿಯದಿತ್ತು. ಮಿಠಾಯಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಬುಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಕಾವಲಗಾರರು ಮೊದಮೊದಲು ನೋಡಿ ನೋಡಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಅವರು ಸಂಶಯಗೊಳ್ಳದೆ ಅವನ್ನು ನೋಡದೆ ಬಿಡಹತ್ತಿದರು. ಒಂದು ದಿನ ಒಂದು ಬುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಯೂ ಮತ್ತೊಂದು ಬುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಜಿಯೂ ಕುಳಿತು ಅವನ್ನು ಹೊರಸಿಕ್ಕೊಂಡು ಆಗ್ರಾ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ದಾಟಿ ಅಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಕುದುರೆಗಳನ್ನೇರಿ ಒತ್ತರದಿಂದ ಸಾಗಿದರು. ಅವನು ಬೈರಾಗಿಗಳ ವೇಷವನ್ನು ತಾಳಿ ಕಾಶಿ, ಗಯಾ, ಜಗನ್ನಾಥಪುರಿ, ಹೈದರಾಬಾದ್‌ಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಶಿವಾಜಿಯು ತಿರುಗಿ ಬರುವವರೆಗೆ ಆತನ ಜನರು ವೀರಮಾತೆಯಾದ ಜಿಜಾಬಾಯಿಯ ಅಂಕಿತರಾಗಿದ್ದು ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದರು.

೨ನೆಯ ಪಾಠ

ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆ

೧. ಮೊಗಲರೊಡನೆ ಆದ ಒಪ್ಪಂದ :— ಶಿವಾಜಿಯು ಆಗ್ರಾದಿಂದ ಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಮೊಗಲರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಕಳೆಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಔರಂಗಾಬಾದ್‌ದಲ್ಲಿದ್ದ ಮುಅಜ್ಜಮನೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಈ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ ಔರಂಗಜೇಬನು ಶಿವಾಜಿಯು ರಾಜನೆಂದು ಒಪ್ಪಿದನು. ಸಂಭಾಜಿಗೆ ೫೦೦೦ ದ ಸರದಾರಿಕೆಯು ದೊರೆಯಿತು. ಶಿವಾಜಿಗೆ ವರದಾಡವು ಜಹಗೀರಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಮತ್ತು ಪ್ರತಾಪರಾವ ಗುಜರಾಟ ಸೇನಾಪತಿಯು

ಒಂದು ಸಾವಿರ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಮೊಗಲರ ಕೈಕೆಳಗೆ ಇರಹತ್ತಿದನು ತರುವಾಯ ಶಿವಾಜಿಯು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದನು.

೨. ಮೊಗಲರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದು :- ಮುಂದೆ ಮುಅಜ್ಜಮನೂ ಶಿವಾಜಿಯೂ ಒಂದಾಗಬಹುದೆಂಬ ಸಂಶಯವು ಔರಂಗಜೇಬನಿಗೆ ತಟ್ಟಿತು. ಆಗ ಅವನು ಮರಾಠರ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿ ಹೋಗಲು ಮೊಗಲ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟನು. ಕೂಡಲೆ ಶಿವಾಜಿಯು ತನ್ನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಮೊಗಲರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡನು.

ಕೋಂಡಾಣೆ (ಸಿಂಹಗಡ) ಎಂಬ ಬಹು ಭದ್ರವಾದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಉದಯಭಾನು ಎಂಬ ಕಿಲ್ಲೇದಾರನು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲಸವು ತಾನ್ವಾಜಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ತಾನ್ವಾಜಿ ನೂರಿತ ಮಾವಳೇ ಸೈನ್ಯ ಸಹಿತ ಸಿಂಹಗಡಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ಉಡದ ನಮಾಯದಿಂದ ಕೆಲವು ಜನರೊಂದಿಗೆ ಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆಯನ್ನೇರಿ ಹೋದ ಮೇಲೆ ರಜಪುತ-ಮರಾಠರಲ್ಲಿ ಘೋರ ಸಂಗ್ರಾಮವಾಯಿತು. ತಾನ್ವಾಜಿಯೂ ಉದಯಭಾನುವೂ ವರಪ್ಪರ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಹತರಾದರು. ಮರಾಠರು ಎವೆಗುಂದುತ್ತಿರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತಾನ್ವಾಜಿಯ ತಮ್ಮನಾದ ಸೂರ್ಯಾಜಿಯು ಅವರನ್ನು ಹುಡುಂಬಿಸಿ ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಕಾದಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

೩. ಸಾಲ್ಹೀರದ ಯುದ್ಧ :- ತರುವಾಯ ಶಿವಾಜಿಯು ಪುರಂದರ ಮೊದಲಾದ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸುರತಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅದನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಸರತಿ ಸುಲಿದನು. ನಂತರ ಮೊಗಲ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ದಾವುದಖಾನನೆಂಬ ಸರದಾರನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ವರ್ಧಾಡದಲ್ಲಿಯೆ ಕಾರಂಜಾ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಸುಲಿದನು ಮುಂದೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೭೨ರಲ್ಲಿ ಸಾಲ್ಹೀರ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮೊಗಲ-ಮರಾಠರಲ್ಲಿ ಘೋರವಾದ ಕಾಳಗವಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿಂತೂ ಮೊಗಲರು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋತರು. ಮರಾಠರು ಮೊಗಲರೊಂದಿಗೆ ಜೈಲಿಗೆ ನಿಂತು ಮಾಡಿದ ದೊಡ್ಡ ಕಾಳಗವು ಇದೇ.

ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯನ್ನು ಸುಲಿದದ್ದು:— ಆ ಬಳಿಕ ಶಿವಾಜಿಯು ಮೊಗಲರ ಗೋಜಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ವಿಜಾಪುರದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಕರ್ನಾಟಕದ ವರೆಗೆ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಗೆದ್ದಕೊಂಡನು. ಆಗ ಪ್ರತಾನರಾಜ ಗುಜರನು ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯನ್ನು ಸುಲಿದನು.

೪. ರಾಜ್ಯಾರೋಹಣ ಸಮಾರಂಭ. — ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೭೪ನೆಯ ಇಸ್ವಿಯ ಜೂನ್ ೬ನೆಯ ತಾರೀಖು ಎಂದರೆ, ಶಕೆ ೧೫೯೬ರ ಚೈತ್ರ ಶುದ್ಧ ೧೩ನೆಯ ದಿವಸ ರಾಯಗಡದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಯ ರಾಜ್ಯಾರೋಹಣ ಸಮಾರಂಭವು ವಿಧಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಡಗರದಿಂದ ಜರುಗಿತು. ಆಗ ಶಿವಾಜಿಯು “ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಕುಲಾವತಂಶ ತ್ರೀಶಿವಭಕ್ತಪತಿ ಮಹಾರಾಜ” ಎಂದು ಬಿರುದನ್ನು ಧರಿಸಿದನು. ತನ್ನ ಹೆಸರಿನ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿದನು ಅಂದಿನಿಂದ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕ ಶಕವು ಆರಂಭವಾಯಿತು ಮತ್ತು ಅಷ್ಟನೈಧಾನರಿಯೊಡಗೂಡಿದ ರಾಜ್ಯ ವದ್ಧತಿಯಿಂದ ಕಾರಭಾರವು ಸಾಗಹತ್ತಿತು.

೫. ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡದ್ದು:— ಮುಸಲ್ಮಾನ ಶಿವಾಜಿಯು ತಂಜಾವರದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿದನು. ವೆಂಕೋಜಿಯು ಅದಿಲ್ ಶಾಹಿಯ ಸರವಾರನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಂತನು. ಆಗ ಹಂಬೀರರಾವ ಮೋಹಿತೆ ಎಂಬ ಸೇನಾಪತಿಯು ಅವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ಆಗ ಶಿವಾಜಿಗೆ ವ್ಯಸನವಾಯಿತು ಅವನು ತಮ್ಮನನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿ ಆ ಜಹಗೀರನ್ನು ಅವನಿಗೆ ತಿರುಗಿ ಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟನು. ತಿರುಗಿ ಬರುವಾಗ ಇವನಿಗೂ ಧಾರವಾಡದ ಹತ್ತರದ ಬೆಳಸಡಿಯ ದೇಸಾಯಿಯಾದ ಈಶಪ್ರಭುವಿಗೂ ಯುದ್ಧವಾಗಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಈಶಪ್ರಭು ಮಡಿದನು ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಮಲ್ಲಮ್ಮನು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಮರಾಠರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಕಾವಹತ್ತಿ ಕೆಲಯೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಗಾಯವೊಂದಿ ಬಿದ್ದಳು. ಆಗ ಶಿವಾಜಿಯು ಕನಿಕರಬಟ್ಟು “ನೀವು ನಮ್ಮ ವೈರಿಗಳಾದರೂ ನಿಮ್ಮ ಕಲಿತನವನ್ನು ಕಂಡು ಕೌತುಕವೆನಿಸುತ್ತದೆ” ಹೀಗೆಂದು ಆ ವೀರ ಮಲ್ಲಮ್ಮನಿಗೆ ಎರಡು ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಉಂಬಳಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು.

೬. ವಿಜಾಪುರದವರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಮೊಗಲರನ್ನು ಮುರಿದದ್ದು:— ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಔರಂಗಜೇಬನಿಂದ ಕಳುಹಲ್ಪಟ್ಟ ಮುಅಜ್ಜಮನೂ ಮತ್ತು ದಿಲೀರ

ಖಾನನೂ ವಿಜಾಪುರದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದದರಿಂದ ಅದಿಲಶಾಹಿಯ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಸಿದ್ದಿ ಮುಸಾಲುಾದನು ತನ್ನ ನೆರವಿಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಕೇಳಿಕೊಂಡನು. ಆಗ ಶಿವಾಜಿಯು ಮುಸಾಲುಾದನ ಸಹಾಯಕನಾಗಿ ದಿಲೇರಖಾನನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಓಡಿಸಿದನು. ಶಿವಾಜಿಯು ಮಾಡಿದ ಸಹಾಯಕ್ಯಾತಿ ಅದಿಲಶಾಹಿಯವರು ವೆಂಕೋಜಿಯು ಸ್ವತಂತ್ರನೆಂದೂ ಕೃಷ್ಣಯಿಂದ ತಂಜಾವರದ ವರೆಗೆ ನಾಡು ಶಿವಾಜಿಯದೆಂದೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು.

೭. ಶಿವಾಜಿಯ ಮರಣ :— ಮುಂದೆ ಶಿವಾಜಿಯು ಬಹು ದಿವಸ ಬಾಳಲಿಲ್ಲ. ವಯಸ್ಸಿನ ಹದಿನೈದನೆಯ ವರುಷದಿಂದ ಸುಮಾರು ಮೂರು ತಪಗಳ ವರೆಗೆ ಮಾಡಿನ ಅವಿಶ್ರಾಂತ ಶ್ರಮದ ಪರಿಣಾಮವು ಇವನ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಆಗದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇವನು ೧೬೮೦ ನೆಯ ಇಸವಿಯ ಎಪ್ರಿಲದ ೬ ನೆಯ ತಾರೀಖಿನ ದಿವಸ ಮರಣ ಹೊಂದಿದನು. ಇವನ ರಾಜ್ಯವು (ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರ) ೭೦೦ ಮೈಲು ಉದ್ದವೂ (ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮ) ೧೫೦ ಮೈಲು ಅಗಲವೂ ಇತ್ತು. ಶಿವಾಜಿಗೆ ಸಂಭಾಜಿ, ರಾಜಾರಾಮ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳೂ ಸಖೂಬಾಯಿ ಎಂಬ ಮಗಳೂ ಇದ್ದರು. ಇವನ ಹೆಂಡತಿಯರಲ್ಲಿ ಪುತಳಾಬಾಯಿ ಎಂಬಾಕೆಯು ಸತಿಹೋದಳು.

೮. ಶಿವಾಜಿಯ ರಾಜ್ಯಪದ್ಧತಿ :— ಶಿವಾಜಿಯ ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರವು ಎಂಟು ಖಾತೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಖಾತೆಗೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಮುಖ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಇದ್ದನು. ಈ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಖಾತೆಗಳ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಸಾಗಿಸುತ್ತ ಭತ್ಯಪತಿಯ ಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಎಂಟು ಜನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಅಷ್ಟಪ್ರಧಾನರೆಂಬ ಸಂಜ್ಞೆ.

ಅಷ್ಟಪ್ರಧಾನರೂ ಅನರ ಕೆಲಸಗಳೂ

ಪ್ರಧಾನರು	ಕೆಲಸ
೧ ಪಂತಪ್ರಧಾನ (ವೇಶವೆ)	ಮುಖ್ಯಪ್ರಧಾನಿಕೆ; ಅರಸನಿರದಿರು ನಾಗ ಅವನ ಕೆಲಸ ನಡೆಸುವದು.
೨ ಪಂತಅಮಾತ್ಯ (ಮುಜಮದಾರ)	ಹಣವನ್ನು ಎತ್ತುವದು, ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಇಡುವದು.
೩ ಪಂತಸಚಿವ (ಸರನವೀಸ)	ಕಾಗದಪತ್ರ ಕಾಡಿಡುವದು.
೪ ಮಂತ್ರಿ (ವಾಕನವೀಸ)	ಅರಸನ ಸ್ವಂತದ ಕಾರಭಾರ
೫ ನೇನಾಪತಿ (ಸರನೋಬತ)	ಸೈನ್ಯದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ
೬ ಸುಮಂತ (ವಬೀರ)	ಸರರಾಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರ
೭ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ	ನ್ಯಾಯಬಾತೆಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೆಲಸ
೮ ಪಂಡಿತರಾವ	ಧರ್ಮಬಾತೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವದು.

ಈ ಪ್ರಧಾನರೆಲ್ಲರು ಒಳ್ಳೆಯ ಯೋಗ್ಯತೆಯವರಾಗಿದ್ದರು. ಕಡೆಯ ಇಬ್ಬರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವರು ಯುಧ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರಾಗಿದ್ದರು. ಶಿನಾಜಿಯು ಜಹಗೀರಿನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ, ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಸಂಬಳವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಹೊತ್ತುಹೊತ್ತಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಹತ್ತಿದನು.

ಭೂಮಿಯ ಕಂದಾಯವು ಉತ್ಪನ್ನದ ಎರಡೈದನೆಯಂಶದಷ್ಟು ಎತ್ತಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ಒಕ್ಕಲಿಗರ ಹಿತದ ಕಡೆಗೆ ಏರ್ಪಾಡು ಲಕ್ಷ್ಯವಿತ್ತು. ನ್ಯಾಯ ನಿರ್ಣಯವು ಪಂಚಾಯತಿಯ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮದಂತೆ ನಡೆಯುವದು ಸುಲಭವಾಗಿತ್ತು.

೯. ಸೈನ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ :— ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಭಿ ಮತ್ತು ಮಹಾಲಾ ಎಂಬ ಭಾಗಗಳಿದ್ದವು. ಈ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾದ ಕೋಟೆಗಳಿದ್ದವು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೋಟೆಯನ್ನು ಹನಾಲದಾರ, ಸಬನೀಸ, ಕಾರಖನೀಸ ಎಂಬ

ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಯ ಸವಾರರು ಮತ್ತು ಕಾಲಾಳುಗಳು ಎಂಬೆರಡು ಭಾಗಗಳಿದ್ದವು. ಸೈನ್ಯದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಚನ್ನಾಗಿತ್ತು. ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೂ ಶರೀಗಾರರಿಗೂ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿದಲು ಕಟ್ಟಿ ಇತ್ತು. ಶಿವಾಜಿಯ ವೈಭವಕಾಲದಲ್ಲಿ ೬೦ ಸಾವಿರ ರಾಹುತರೂ ೧ ಲಕ್ಷ ಕಾಲಾಳುಗಳೂ ಆತನ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದರು.

೧೦. ಶಿವಾಜಿಯ ಹಡಗುಪಡೆ:— ಕೊಂಕಣ ಭಾಗದ ರಕ್ಷೆಯ ಹಡಗುಪಡೆಯಿಂದಲ್ಲದೆ ಶತ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದದರಿಂದ, ಶಿವಾಜಿಯು ಸೂಲು ವಣದ ಹತ್ತರ ಸಿಂಧುದುರ್ಗವೆಂಬ ಬಲವಾದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಕೋಳೀ ಭಂಡಾರಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನ ಈ ಜನರುಳ್ಳ ಹಡಗುಪಡೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದನು. ಸಿದ್ಧೀಮಿಸ್ತ್ರೀ ಎಂಬ ಹಬ್ಬದ ಸರದಾರನು ಈ ವಡೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಕ್ರಿ.ಶ ೧೬೭೨ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಶಿವಾಜಿಯ ಹಡಗುಪಡೆಯಲ್ಲಿ ೧೬೦ ಹಡಗಗಳಿದ್ದವು ಕುಲಾಬಾ ಕೋಟೆಯು ಹಡಗುಪಡೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು.

೧೧. ಶಿವಾಜಿಯ ಗುಣ, ಶೀಲ ಮತ್ತು ಯೋಗ್ಯತೆ:- ಶಿವಾಜಿಯ ಸಂಗಡ ಕಡಿತನಕ ಹೋರಾಡಿದ ಔರಂಗಜೇಬನು- “ಶಿವಾಜಿಯು ಹೆಸರಾದ ವೀರನು; ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಾಚೀನ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ನಾನು ಮುರಿಯುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಇವನು ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದನು; ನನ್ನ ಸೈನ್ಯವು ಈಗ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಶಿವಾಜಿಯೊಡನೆ ಕಾದುತ್ತಿದ್ದರೂ ಇವನ ರಾಜ್ಯವು ಒಂದೇಸಮನೆ ಹಬ್ಬುತ್ತ ನಡೆದಿದೆ. ಸಂಕಟ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವನೆಂದೂ ಎದೆಗಿಡಲಿಲ್ಲ” ಎಂದಿರುವನು. ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಹೆಂಚಿಕೆಗಳನ್ನು ಯೋಜಿಸುವದರಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಯು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದನು. ಪ್ರೇಮ-ವಿಶ್ವಾಸಗಳಿಂದ ಇವನು ಮಾವಳೆ ಜನರನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ಅವರು ಇವನಿಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಜೀವವನ್ನು ಹುಲ್ಲಿಗಿಂತ ಕದೆಯೆಂದೆಣಿಸಿದ್ದರು. ಕೈಲಾದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಯುದ್ಧಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಯೇ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವನು. ಆದರೆ ಮಲೆತು ನಿಂತ ಶತ್ರುವನ್ನು ಹಣೆಯಲು ಇವನು ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಇವನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಅಷ್ಟಪ್ರಧಾನರ ರಾಜ್ಯಪದ್ಧತಿಯು ಇವನ ಮುತ್ಸದ್ವಿ
ತನದ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ. ಶಿವಾಜಿಯು ಸೆರೆಸಿಕ್ಕ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಮತ್ತು
ಸಂಭಾಜಿಯ ಕೊಲೆಯಾದನಂತರ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಹೀಗೆ ಎರಡು ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ
ಮರಾಠರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬದುಕಿಸಲು ಈ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಕಾರಣವಾಯಿತು.
ಶಿವಾಜಿಯು ಶುದ್ಧಾಚರಣಿಯಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಇವನ ಹಗೆಗಳು ಕೂಡ
ಒಪ್ಪುವರು. ಇವನು ಸ್ವಧರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಯಾಗಿದ್ದಂತೆ ವರಧರ್ಮ ಸಹ
ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಆಗಿದ್ದನು ಮೇಲಾದ ಈಶ್ವರಭಕ್ತನೂ ಗುರುಹಿರಿಯರನ್ನು ಮನ್ನಿಸು
ವವನೂ ಆಗಿದ್ದನು

ಸಾರಾಂಶ— ಮುತ್ಸದ್ವಿತನ, ಶೌರ್ಯ, ಶುದ್ಧಾಚರಣೆ ಈ ಸುಗುಣ
ಗಳ ಸಂಗಮದಿಂದೊಪ್ಪುವ ಮಹಾಪುರುಷರು ಸಿಕ್ಕುವದು ಕಠಿಣ. ಶಿವಾಜಿ
ಮಹಾರಾಜನು ಈ ಗುಣಗಳೆಂದೊಪ್ಪುವವನಾಗಿದ್ದದರಿಂದ ಇವನನ್ನು
ಮಹಾಪುರುಷನೆಂದು ಕರೆದುದು ಅರಿವಲ್ಲ.

೨ ನೆಯ ಸಾಲ

ಭತ್ತಪತಿ ಸಂಭಾಜಿ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೮೧-೧೬೮೯)

೧. ಸಂಭಾಜಿಯ ರಾಜ್ಯಾರೋಹಣ : -- ಸಂಭಾಜಿಯು ಶಿವಾಜಿಯ
ಹಿರಿಯ ಮಗನು. ಇವನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೫೭ ರಲ್ಲಿ ಪುರಂದರದಲ್ಲ ಹುಟ್ಟಿದನು.
ಇವನು ಮೇಲಾದ ಕಲಿಯೂ, ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಯೂ, ಹಟನಾದಿಯೂ
ಕ್ರೂರನೂ ಆಗಿದ್ದನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೭೮ ರಲ್ಲಿ ಮೊಗಲರು ಶಿವಾಜಿಯು ಮೇಲೆ
ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದಾಗ, ಸಂಭಾಜಿಯು ತಂದೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಕೂಡ
ಮೋದನು. ಆದರೆ ಮೊಗಲರು ಇವನಿಗೆ ಆಸರಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಶಿವಾಜಿಯು
ಮಗನನ್ನು ಓಡಿಮತರಿಸಿ ಪನ್ಥಾಳಗಡದಲ್ಲಿ ಕಾವಲಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟನು. ಶಿವಾಜಿಯೂ
ಅವನ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಸಂಭಾಜಿಯ ಈ ವರ್ತನವು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ
ಏಲ್ಲಿ ಮುಳುವು ಆಗುವದೋ ಎಂದು ಭಯಗೊಂಡರು.

ಶಿವಾಜಿಯು ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ಕೂಡಲೇ ಆತನ ೨ ನೆಯ ಹೆಂಡತಿ
ಯಾದ ಸೋಯರಾಜಾಯಿಯು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ರಾಜಾರಾಮನನ್ನು

ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಒಳಸಂಚು ನಡೆಸಿದಳು. ಪನ್ನಾಳಗಡದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಭಾಜಿಗೆ ಈ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿದು ಅಲ್ಲಿಂದ ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಹೊರಟು ಸೇನಾಪತಿ ಯಾದ ಹಂಬೀರರಾಯನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು ಪಟ್ಟವನ್ನೇರಿದನು. ಬಳಿಕ ಸೋಯರಾಬಾಯಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನು. **ನೊ ೬ ರೊ ೬ ಪಂ ತ, ಅಣ್ಣಾ ಜಿ** ಮೊದಲಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟನು. ತಂದೆಯ ಕಾಲದ ಅಧಿಕಾರಿ ಗಳೆಲ್ಲರು ತನ್ನ ಕೇಡು ಬಗೆಯುವರೆಂಬ ವಿಚಾರವು ತಲೆಗೆರಿದ್ದರಿಂದ ಇವನು ನೂರಾರು ಜನರನ್ನು ಕ್ರೂರತನದಿಂದ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನು. ತಂದೆಯ ಕಾಲದ ನುರಿತ ಜನರನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ಸಂಭಾಜಿಯು ತನ್ನ ಒಲವಿನಂತೆ ನಡೆಯುವ **ಕವಿಕುಲೇಶ (ಕಲುಶ)** ನೆಂಬ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ತನ್ನ ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು.

೨. **ಸಂಭಾಜಿಯ ಪರಾಕ್ರಮ** :— ಮೊಗಲರು, ಪೋರ್ತುಗೀಜರು ಮತ್ತು ಜಂಜೀರೆಯ ಸಿದ್ಧಿ ಈ ಮೂವರು ಇವನ ಹೆಗೆಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಔರಂಗ ಜೇಬನು ರಜಪುತರೊಡನೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಜಿಯು ಬರ್ಹಾಣಪುರದ ವರೆಗೆ ಸಾಗಿಹೋಗಿ ಬಹದ್ದೂರಪುರವನ್ನು ಸುಲಿದನು.

ಜಂಜೀರೆಯ ಸಿದ್ಧಿಯು ಮರಾಠರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿ ಉಪದ್ರವ ಕೊಡಲು ಸಂಭಾಜಿಯು ಅವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಜಂಜೀರೆಯ ಕೋಟೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಯತ್ನ ನಡೆಯಿಸಿದನು.

ಇದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪೋರ್ತುಗೀಜರು ಮರಾಠರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕು ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ಧರ್ಮಪ್ರಸಾರವನ್ನು ಮಾಡಹತ್ತಿದರಲ್ಲದೆ **ಚೌಲ** ಎಂಬ ಬಂದರವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡರು, ಆಗ ಸಂಭಾಜಿಯು **ವಸಯಿ** ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಹಾಳಗಡಹಿ **ಪೋಂಡಾದ** ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿ ಅವರ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ **ಗೋನೆಯನ್ನು** ಬಲವಾಗಿ ಮುತ್ತಿದನು.

ಈ ರೀತಿ ಇಬ್ಬರು ಹೆಗೆಗಳನ್ನು ಹೆಣ್ಣುಮಾಡುತ್ತಿರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮೊಗಲ ಸೈನ್ಯವು ಒಳ್ಳೆಯ ಸಿದ್ಧತೆಯೊಂದಿಗೆ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಬರುವದೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯು ಸಂಭಾಜಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಕಾರಣ ಅವನು ನಿರುಪಾಯನಾಗಿ ತನ್ನ ಎಲ್ಲ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮೊಗಲರನ್ನು ತಡೆಯಲು ಹೊರಡಬೇಕಾಯಿತು.

ಜಂಜೀರೆಯ ಸಿದ್ಧಿಯು ಮೊಗಲ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾಳುಕಡೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಹೊರಟದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ಶತ್ರುಸೈನ್ಯವು ಬರುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿಯ ಸೀಮೆಗಳನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹಣೆದು ಅವನು ತಂದಿದ್ದ ಕಾಳುಕಡಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಸುಲಿದುಕೊಂಡನು. ಮರಾಠರು ಎಲ್ಲ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ವಗಳನ್ನು ಕಾದುಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಮೊಗಲ ಸೈನ್ಯದ ಆಟವು ನಡೆಯದಂತಾಯಿತು. ಆಗ ಬರ್ಧಾಣಪುರದಲ್ಲಿದ್ದ ಬಾದಷಾಹನು ತನ್ನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡನು. ಮರಾಠರ ಗೋಜು ಬಿಟ್ಟು ವಿಜಾಪುರ ಗೋವಳಕೊಂಡಗಳ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೮೬ ರಿಂದ ೮೭ ರ ವರೆಗೆ ಆ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಮುರಿದು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡನು.

೩. ಸಂಭಾಜಿಯು ಕೈಸರಿಯಾಗಿದ್ದು ಮತ್ತು ಆತನಕೊಲೆ:- ಔರಂಗಜೇಬನು ವಿಜಾಪುರ-ಗೋವಳಕೊಂಡಗಳನ್ನು ಕೈವಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ಮರಾಠರ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಬಂದನು. ಮೊಗಲ ಸರದಾರನಾದ ಸರ್ಜೇಖಾನನಿಗೂ ಹಂಬೀರರಾವ ಮೋಹಿತೆಗೂ ವಾಯಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧವಾಗಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಮೋಹಿತೆಯು ಹತನಾದನು. ಕೂಡಲೆ ಮೊಗಲ ಸೈನ್ಯವು ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯಹೊರಟಿತು. ಸಂಭಾಜಿಯು ಸಂಗಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿರುವನೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯು ಗುಪ್ತ ಚಾರರಿಂದ ತಿಳಿಯಿತು. ಆಗ ಮುಕ್ತಬಖಾನ ಎಂಬ ಸರದಾರನು ೩ ಸಾವಿರ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ದಿನಕ್ಕೆ ೩೦ ಮೈಲಿನಂತೆ ದಾರಿಯು ನಡೆದು ಮೂರು ದಿನಸಕ್ಕೆ ಸಂಗಮೇಶ್ವರವನ್ನು ಸೇರಿದನು. ಆಗ ಸಂಭಾಜಿಯ ಮೈ ಮೇಲೆ ಎಚ್ಚರವಿರಲಿಲ್ಲ. ಶತ್ರು ಸೈನ್ಯವು ಬಂದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ ಸೇವಕರ ಮೇಲೆಯೇ ಹರಿಹಾಯ್ದನು. ಕಲುಶನು ಮೊಗಲರೊಡನೆ ಕಾದಿ ಗಾಯ ಹೊಂದಿವಳಿಕ ಸಂಭಾಜಿಯೊಡನೆ ನೆಲಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡನು. ಆದರೆ ಮುಕ್ತಬಖಾನನು ಅವರಿಬ್ಬರನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಸೆರೆಹಿಡಿದು ತುಳಜಾಪುರದಲ್ಲಿದ್ದ ಬಾದಷಾಹನಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿದನು.

ಸಂಭಾಜಿಯು ಶತ್ರುಗಳ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಕೂಡಲೆ ಅವನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಬಿದ್ದಿತು. ತನ್ನ ಮೈಮರೆವುತನವೇ ಮರಾಠರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಳುವಾಯಿತೆಂದು ಆತನಿಗೆ ಹೊಳೆಯಿತು. ಹೀಗೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿಯಿರುವಾಗ ಔರಂಗಜೇಬನು

‘ಜೀವದಾಲೆಯು ನಿನಗಿದ್ದರೆ ಮುಸಲ್ಮಾನನಾಗು’ ಎಂದು ಆತನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಸಂಭಾಜಿಯು ಜೀವದಾಲೆಯಿಂದ ದೀನನಾಗಿ ಬದಕುವವಕ್ಕಿಂತ ಸಾಯುವದೇ ಲೇನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಬಾದಷಾಹನನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ‘ನಿನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ನನಗೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಮುಸಲ್ಮಾನನಾಗುವೆನು’ ಎಂದು ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟನು. ಆಗ ಔರಂಗ ಜೇಬನು ಸಂತಪ್ತನಾಗಿ ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಬಗೆ ಬಗೆಯಿಂದ ಗಾಯಗೊಳಿಸಿ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನು. ಈ ಭಯಂಕರವಾದ ಕೊಲೆಯು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೮೯ ರಲ್ಲಿ ಕೋರಿ ಗಾವದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿತು.

ಸಂಭಾಜಿಯ ಕೊಲೆಯಾದ ಕಾಲದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ:-- ಸಂಭಾಜಿಯ ಮರಣದನಂತರ ಮರಾಠರ ರಾಜ್ಯವು ಮೊಗಲರ ಕೈಸೇರುವ ಸಂಭವವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸಂಭಾಜಿಯು ಧರ್ಮದಸಲುವಾಗಿ ಕ್ರೂರವಧಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗಬೇಕಾದುದನ್ನು ನೆನೆದು, ಮರಾಠರು ಅವನಿಗಾಗಿ ಬಹಳ ಸುಖ ಮಿಡುಕಿದರಲ್ಲದೆ ಮೊಗಲರ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಟತೊಟ್ಟು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಅವರೊಡನೆ ಕಾದಲು ಅಣಿಯಾದನು. ಹೀಗೆ ಯೇಸೂಬಾಯಿಯ ದಕ್ಷತೆಯೂ ಸರದಾರರ ರಾಷ್ಟ್ರಹಿತ ಬುದ್ಧಿಯೂ ಮರಾಠರ ಸ್ವಾಭಿಮಾನವೂ ಮರಾಠರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬಂದ ಕುತ್ತಿಸಿಂದ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣವಾದವೆನ್ನಲು ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ.

೪ ನೆಯ ಪಾಠ

ಛತ್ರಪತಿ ರಾಜಾರಾಮ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೮೯ ೧೭೦೦)

೧- ಸಂಭಾಜಿಯ ತರುವಾಯದ ರಾಜ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ:— ಸಂಭಾಜಿಯ ತರುವಾಯ ಮುತ್ತದಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ರಾಯಗಡದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಅವನ ಮಗನಾದ ಶಿವಾಜಿ (ಶಾಹು) ಎಂಬ ಒಂಭತ್ತು ವರ್ಷದ ಬಾಲಕನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕಾರಭಾರ ವನ್ನು ಸಾಗಿಸಹತ್ತಿದರು. ಮತ್ತು ಏಸುಬಾಯಿಯ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಂದ ರಾಜಾರಾಮ ನನ್ನು ರಾಜ್ಯರಕ್ಷಕನನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮರಾಠರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು. ರಾಜಾರಾಮನು ಶಿವಾಜಿಯಂತೆ ಸಮರ್ಥನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳವರಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಟ್ಟು ಅವರಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗೆಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತವನಾಗಿದ್ದನು.

೨. ರಾಯಗಡವು ನೊಗಲರ ವಶವಾದದ್ದು :— ನೊಗಲ ಸರದಾರ ನಾದ ಜುಲ್‌ಫಕ್ಕಾರಖಾನನು ರಾಯಗಡವನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು ಆಗ ಮರಾಠರು ಅತಿ ಸಾಹಸದಿಂದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಜುಲ್‌ಫಕ್ಕಾರ ಖಾನನ ಆಟವು ನಾಗದಾಯಿತು. ಆದರೆ ಸೂರ್ಯಾಜಿ ಪಿಸಾಳ ಎಂಬ ಮರಾಠ ಸರದಾರನು ವಾಯಿಯ ದೇಶವುಖಿಯನ್ನು ದೊರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಆಶೆಯಿಂದ ಕೋಟೆಯ ಕಳ್ಳದಾರಿಗಳನ್ನು ರತ್ನಗಳಿಗೆ ತೋರಿಸಿದನು. ಆಗ ಕೋಟೆಯು ನೊಗಲರ ವಶವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವಸಂವತ್ಸಾ ಅವರ ಕೈಸೇರಿತು. ಖಾನನು ಏಸೂಬಾಯಿಯನ್ನೂ ಶಿವಾಜಿಯನ್ನೂ ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಬಾದಷಾಹನ ಕಡೆಗೆ ಕಳುಹಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ಔರಂಗಜೇಬನ ಎರಡನೆಯ ಮಗಳಾದ ಜೀನತ್-ಉನ್ನಿಸಾಳು ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಮಮತೆಯಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿ, ಆ ತಾಯಿ-ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಯಾವ ಬಗೆಯ ಕೊರತೆಯೂ ಉಂಟಾಗದಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನಿಡಿಸಿದಳು.

೩. ರಾಜಾರಾಮನು ಜಿಂಜಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದು :— ಬಳಿಕ ಔರಂಗಜೇಬನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ತನ್ನ ಸರದಾರರಿಗೆ ರಾಜಾರಾಮನನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಆಪ್ತಕೊಟ್ಟನು. ಆ ಸರದಾರರು ಮರಾಠರ ಸೀಮೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದರಿಂದ ರಾಜಾರಾಮನು ಅವರ ಕೈಗೆ ಸಿಗದಂತೆ ಉಳಿಯುವದು, ಕಠಿಣವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಅವನು ತನ್ನ ಸಂಗಡಿಗೊಂದಿಗೆ ಯಾತ್ರಿಕರ ವೇಷದಿಂದ ಪರಿಸರಿಯ ಕುತ್ತುಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಜಿಂಜಿಗೆ ತಲುಪಿದನು. ಜಿಂಜಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜಾರಾಮನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವಾದ ಬಳಿಕ ಅವನು ವಂತಪ್ರತಿನಿಧಿ, ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಧಾನ, ಸೇನಾಪತಿ ಈ ಅಧಿಕಾರದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಪ್ರಲ್ಬದ ನಿರಾಜಿ, ನಿಲೋ ಮೋರೆಶ್ವರ, ಸಂತಾಜಿ ಘೋರಪಡೆ ಎಂಬವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು.

೪. ಸಂತಾಜಿ ನೊದಲಾದವರ ಪರಾಕ್ರಮ :— ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ರಾಜಾರಾಮನ ಕಾರಭಾರವು ಜಿಂಜಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತಿರಲು ಅತ್ತ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ನೊಗಲರು ಪನ್ಡಾಳಗಡ, ವಿಶಾಲಗಡ ಕೋಟೆಗಳನ್ನೂ ಕೆಲವು ಸೀಮೆಗಳನ್ನೂ ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತನೊಬ್ಬನಿಂದ ನೊಗಲರನ್ನು ತಡೆಯುವದಾಗದೆಂದು ತಿಳಿದು ರಾಜಾರಾಮನು ಸಂತಾಜಿಯನ್ನೂ

ಧನಾಜಿಯನ್ನೂ ಅವನ ನೆರವಿಗೆ ಕಳುಹಿದನು. ಈ ಇಬ್ಬರು ಸರದಾರರ ಸರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಮೊಗಲರು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ ಸೀಮೆಗಳು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಮರಾಠರ ಕೈವಶವಾಗಹತ್ತಿದವು. ಬಳಿಕ ಮರಾಠರು ನರ್ಮದೆಯ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಿಬಿದ್ದು, ಗನೀವಿ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಮೊಗಲ ನೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಹಾವಳಿಗಳಿಂದ ಅದು ಬೇಸರಗೊಂಡಿತು. ಕಡೆಗೆ ಔರಂಗಜೇಬನು ರಾಜಾರಾಮನನ್ನು ಜಯಿಸದಿದ್ದರೆ ಮರಾಠರ ಉಪದ್ರವ ತಪ್ಪದೆಂದು ತಿಳಿದು ಜಿಂಜಿಯನ್ನು ಮುತ್ತುವವಕ್ಕಾಗಿ ಜುಲ್‌ಫಕ್ಕಾರಖಾನನನ್ನು ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೯೧

೫. ಜಿಂಜಿಯಮುತ್ತಿಗೆ :- ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮುತ್ತಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಿಂಜಿಯ ಮುತ್ತಿಗೆಯು ಒಂದಾಗಿದೆ. ಇದು ಏಳುವರ್ಷ ನಡೆಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಬಾದಷಾಹನು ಸಿಟ್ಟಾಗಿ ಜುಲ್‌ಫಕ್ಕಾರಖಾನನಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದನು. ಆಗ ಖಾನನು ರೊಚ್ಚಿಗೆದ್ದು ಮುತ್ತಿಗೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿಸಿದನು. ಕೋಟಿಯು ಮೊಗಲರ ವಶವಾಗುವ ಲಕ್ಷಣವು ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ ಖಂಡೋಬಲ್ಲಾಳನು ಯಾರಿಗೂ ಗೊತ್ತಾಗದಂತೆ ಮೊಗಲರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಗಣೋಜಿ ಶಿರ್ಕೆಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ (ಸಂಭಾಜಿಯು ಶಿರ್ಕೆ ಮನೆತನದ ಸರದಾರರ ಕೊಲೆಗೊಳಿಸಿದಂದಿನಿಂದ ಗಣೋಜಿಯು ಮೊಗಲರ ಕಡೆಗಾಗಿದ್ದನು.) “ ಸಂಭಾಜಿಯ ತಪ್ಪಿಗಾಗಿ ನೀವು ಮರಾಠರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕೇಡನ್ನು ಬಗೆಯುವದು. ಸರಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲ; ದಯಮಾಡಿ ಆ ಹೆಟವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಮಗೆ ಅನುಕೂಲರಾಗಬೇಕು ” ಎಂದು ಬಗೆಬಗೆಯಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಂಡನು. ಮತ್ತು ತನ್ನ ದಾಖೋಳದ ವತನವನ್ನು ಗಣೋಜಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅವನನ್ನು ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಗಣೋಜಿಯು ನೆರವಾದದರಿಂದ ರಾಜಾರಾಮನು ತನ್ನ ಜನರೊಡನೆ ಜಿಂಜಿಯಿಂದ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಪಾರಾಗಿ ಹೋದನು ಬಳಿಕ ಕೋಟಿಯು ಮೊಗಲರ ವಶವಾಯಿತು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೯೮.

೬. ರಾಜಾರಾಮನ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತಾರ:- ರಾಜಾರಾಮನು ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಸಾತಾರೆಯನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾದ ಪರಶುರಾಮಪಂತ, ಸೇನಾಪತಿಯಾದ ಧನಾಜಿ ಜಾಧವ ಇವರ

ಸಹಾಯದಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋಗಿ ವರಾಹ, ಖಾನಪೇರ ವರೆಗಿನ ಸೀಮೆಗಳನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಮತ್ತು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಸರದಾರನನ್ನು ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿ, ಅವರು ತಮ್ಮ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡು ಉತ್ಪನ್ನದ ಇಂತಿಷ್ಟನೆಯ ಪಾಲನ್ನು ಸಾತಾರೆಗೆ ಕಳುಹಿಸತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದನು. ಇವನು ಯೇಸೂ ಬಾಯಿಯನ್ನೂ ಶಿವಾಜಿಯನ್ನೂ ಬಿಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದನು. ಆದರೆ ಆ ಕೆಲಸವು ಸಾಧಿಸಲಿಲ್ಲ. ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಸರದಾರರಿಗೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯಂತೆ ಜಹಗೀರುಗಳನ್ನೂ ಇನಾಮುಗಳನ್ನೂ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟನು.

೭. ರಾಜಾರಾಮನ ಮರಣ ಮತ್ತು ಯೋಗ್ಯತೆ:— ರಾಜಾರಾಮನು ಜ್ವರ ಬಂದು ಸಿಂಹಗಡದಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೦೦. ಇವನಿಗೆ ತಾರಾಬಾಯಿ, ರಾಜಸಬಾಯಿ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಹೆಂಡರೂ ಶಿವಾಜಿ-ಸಂಭಾಜಿ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳೂ ಇದ್ದರು. ಇವನು ಶಾಂತನೂ ಉದಾರನೂ ಸುವಿಚಾರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು. ರಾಮಚಂದ್ರಸಂತ ಖಂದೋ ಬಲ್ಲಾಳ ಇವರಂಥ ನರರತ್ನಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಅವರಿಂದ ಮರಾಠರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಿದ ಇವನ ಜಾಣ್ಮೆಯೂ ದಕ್ಷತೆಯೂ ಕಡಿಮೆಯಲ್ಲ. ಸಂಭಾಜಿಯ ಶೌರ್ಯವು ಅವಿಚಾರವಮೂಲಕ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದೆ ರಾಜ್ಯವು ಮುಳುಗುವ ಪ್ರಸಂಗವುಂಟಾಯಿತು ಅದೇ ಅಷ್ಟು ಶೂರನಲ್ಲದ ರಾಜಾರಾಮನ ಸುವಿಚಾರವು ಮರಾಠರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕುತ್ತಿಸಿಂದ ಉಳಿಸಿ, ಬೆಳೆಯಿಸಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು.

೨ನೆಯ ಸಾಠ

ಛತ್ರಪತಿ ೨ನೆಯ ಶಿವಾಜಿ ಮತ್ತು ಛತ್ರಪತಿ ಶಾಹುರಾಜ

(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೦೦—೧೭೦೭) (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೦೮—೧೭೪೯)

೧. ತಾರಾಬಾಯಿಯ ಮಗ ಶಿವಾಜಿಯು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು:— ರಾಜಾರಾಮನು ಸತ್ತ ತರುವಾಯ ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ತಾರಾಬಾಯಿಯು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಶಿವಾಜಿಗೆ ಪಟ್ಟವು ದೊರೆಯಬೇಕೆಂದು ಹಟ ಹಿಡಿದಳು. ಶಾಹುವು ಮೊಗಲರ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದದರಿಂದ ಸರದಾರರಾರೂ ಈಕೆಯನ್ನು ವಿರೋ

ಧಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದದರಿಂದ ತಾರಾಬಾಯಿಯು ತನ್ನ ಹತ್ತು ವರ್ಷದ ಮಗನನ್ನು ಪಟ್ಟಗಟ್ಟಿ ತಾನೇ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಹತ್ತಿದಳು. ಸೇನಾಪತಿ ಹಂಬೀರ ರಾಯನ ಮಗಳಾದ ಈಕೆಯು ಚತುರಳೂ ಧೀರಳೂ ತಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜನ ಕಾಲದ ರಾಜಕಾರಣದ ಹಲವು ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ನೋಡಿದವಳೂ ಆಗಿದ್ದಳು.

೨. ಮರಾಠರನ್ನು ಮುರಿಯುವ ದೀರ್ಘ ಪ್ರಯತ್ನ:— ಮರಾಠರು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬಂದು ವರಾಹ ಖಾನದೇಶಗಳವರೆಗಿನ ಸೀಮೆಗಳನ್ನು ವಶಮಾಡಿ ಕೊಂಡ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ ಈ ರೀತಿ ಅವರು ಮುಂದಡಿ ಇಡುವದನ್ನು ಕಂಡು ಔರಂಗಜೇಬನು ತನ್ನ ಅರ್ಧ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಜುಲಾಫಕ್ಕಾರಖಾನನ ಕಡೆಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅವನನ್ನು ಮೊಗಲರ ಸೀಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಚೌಧವನ್ನು ಎತ್ತುತ್ತಿದ್ದ ಮರಾಠರ ಮೇಲೆ ಕಳುಹಿದರು. ತಾನು ಉಳಿದರ್ಧ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಮರಾಠರ ಕೋಟೆಗಳಮೇಲೆ ಸಾಗಿದನು. ಅವನು ವಸಂತಗಡ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಾತಾರೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ತಾರಾಬಾಯಿಯು ಪ್ರಯತ್ನ ಪಟ್ಟರೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಸಾತಾರೆಯು ಮೊಗಲರ ಕೈಸೇರಿತು. ತರುವಾಯ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೦೫ ರವರೆಗೆ ವರ್ಧನಗಡ, ಸಿಂಹಗಡ, ತೋರಣಿ ಮುಂತಾದ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು.

ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಖೀರಾಜಿನಾಯಕ ಎಂಬವನು ವಿಜಾಪುರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯವನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದ್ದು, ಅವನನ್ನು ತಡೆಯುವದು ಯಾವಸರದಾರನಿಂದಲೂ ಆಗಲೊಲ್ಲದು ಎಂಬ ಸುದ್ದಿಯು ಬಂದಿತು. ಆದದರಿಂದ ಬಾದಷಾಹನೇ ಅತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಯಿತು. ಬಾದಷಾಹನ ಜಿನ್ನು ಮರಾಠರ ಕಡೆಗಾಗುವ ದೊಂದೇತಡ, ಅವರು ಮೊಗಲರ ಕೈಸೇರಿದ್ದ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಮರಳಿ ಕಸಿದು ಕೊಂಡರು. ಔರಂಗಜೇಬನು ಮರಾಠರನ್ನು ಮುರಿಯಬೇಕೆಂಬ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನವು ನಿರರ್ಥಕವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ತುಸು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಬಾದಷಾಹನು ಬೇನೆಬಿದ್ದು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೦೭ ರಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದನು. ಔರಂಗಜೇಬನು ೧೬೮೧ ರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆಬಂದು ಮರಾಠರೊಡನೆ ಆರಂಭಿಸಿದ ಯುದ್ಧವು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗಿಯಿತು. ಮೊಗಲರ ತಡೆಯು ತಪ್ಪಿದ್ದರಿಂದ ಮರಾಠರು ಮುಂದೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಬಲರಾದರು.

೩. ಶಾಹುವಿನ ಬಿಡುಗಡೆ :- ಔರಂಗಜೇಬನ ತರುವಾಯ ಬಾದಷಾಹನಾದ ಬಹದ್ದೂರಷಾಹನು ಜುಲೈ ೧೬೫೨ರಲ್ಲಿ ಶಾಹುವಿನ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದನು. ಶಾಹುವು ಬರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಧನಾಜಿ ಜಾಧವ, ಖಂಡೋ ಬಲ್ಲಾಳ ಮೊದಲಾದ ಸರದಾರರು ಶಾಹುವನ್ನು ಕೂಡಿದರು. ಆಗ ತಾರಾಬಾಯಿಯು ತನ್ನ ಮಗನೊಡನೆ ಕೊಲ್ಲಾಪುರಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಹೊಸಪೇಂದರು ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಳು. ಶಾಹುವು ಸಾತಾರೆಯಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸೇನಾಪತಿಯಾದ ಧನಾಜಿ ಜಾಧವನು ಸಾಯಲು ಆ ಪದವು ಧನಾಜಿಯ ಮಗನಾದ ಚಂದ್ರಸೇನನಿಗೆ ದೊರೆಯದೆ ಬಾಳಾಜಿ ವಿಶ್ವನಾಥನಿಗೆ ದೊರೆಯಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಚಂದ್ರಸೇನನು ಸಿಟ್ಟಾಗಿ ಅವನು ತಾರಾಬಾಯಿಯ ಕಡೆಗಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಶಾಹುವಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಕಠಿಣ ಪ್ರಸಂಗವಾಯಿತು. ಆಗ ಬಾಳಾಜಿಯು ಫಾರ್ಮ್ - ಚಾರ್ತರ್‌ಗಳಿಂದ ಶಾಹುವಿನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿದನು.

೪. ಬಾಳಾಜಿ ವಿಶ್ವನಾಥನು ಪೇಶವೆಯಾದದ್ದು :- ಇವನು ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಂಕಣದಿಂದ ಬಂದು ಧನಾಜಿಯ ಕೈಕೆಳಗೆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನಿಂತನು. ಮುಂದೆ ಧನಾಜಿಯ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಸರಸುಭೇದಾರಿಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದನು. ಧನಾಜಿಯ ತರುವಾಯ ಶಾಹುವು ಇವನನ್ನು ವಸೂಲಿ ಖಾತೆಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ತರುವಾಯ ಸೇನಾಪತಿಯಾದನು. ಸೇನಾಪತಿಯಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲನಾದ ಕಾನ್ಹೋಜಿ ಅಂಗ್ರೆ ಎಂಬ ಸರದಾರನನ್ನು ಹಂಚಿಕೆಯಿಂದ ಶಾಹುವಿನ ಕಡೆಗೆ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡನು. ಶಾಹುವಿನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಖಟಾವಕರ ಮೊದಲಾದ ಸರದಾರರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ಆಗ ಶಾಹುವು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಬಾಳಾಜಿಗೆ ಪೇಶವೆಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಅವನ ಕಡೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದನು. ಕ್ರಿ. ಪ. ೧೬೧೩.

೫. ಮರಾಠರ ಅಳಿಕೆಯ ಕೊನೆ :- ಶಾಹುರಾಜನು ಸಂತತಿ ಇಲ್ಲದೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೪೮ರಲ್ಲಿ ಸಾಯಲು ಅವನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಬಾಳಾಜಿ ಬಾಜೀರಾಯನು ತಾರಾಬಾಯಿಯ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ರಾಮರಾಜನನ್ನು ಪಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಕೂಡಿಸಿ

ದನು. ರಾಮರಾಜನ ತರುವಾಯ ೨ನೆಯ ಶಾಹು, ಪ್ರತಾಪಸಿಂಹ, ಶಹಾಜಿ ಎಂಬವರು ಒಬ್ಬರ ಬಳಿಕೊಬ್ಬರು ಸಾತಾರೆಯ ಅರಸರಾದರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೧೮ರಲ್ಲಿ ಕಡೆಯ ಪೇಶ್ವೆಯಾದ ೨ನೆಯ ಬಾಜೀರಾಯನು ಸೋತು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಅಧೀನನಾದ ಬಳಿಕ ಅವರು ಆಗ ಅರಸನಾಗಿದ್ದ ಪ್ರತಾಪಸಿಂಹನ ಕಡೆಗೆ ೧೪ ಲಕ್ಷದ ಜಹಗೀರನ್ನು ಇಟ್ಟು, ಉಳಿದ ರಾಜ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡರು ಮುಂದೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೩೯ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಾಪಸಿಂಹನು ತಮ್ಮ ವಿರುದ್ಧ ವರ್ತಿಸಿದನೆಂಬ ನೆವದಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಅವನನ್ನು ತಳ್ಳಿ ಅವನ ತಮ್ಮ ನಾದ ಶಹಾಜಿಯನ್ನು ಅರಸನನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಈ ಶಹಾಜಿಯು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೪೯ರಲ್ಲಿ ಸಂತತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಮರಣ ಹೊಂದಲು ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಅವನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡ ದತ್ತಕಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಕೊಡದೆ ಅವನ ಜಹಗೀರನ್ನು ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರು.

೬. ಮರಾಠರ ಅವನತಿಯ ಕಾರಣಗಳು:—೧. ಔರಂಗಜೇಬನಂಥ ಬಲಾಢ್ಯ ಶತ್ರುವಿನೊಡನೆ ಒಂಪೇಸವನೆ ೨೫ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಹೋರಾಡುವದ ರಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ಶಕ್ತಿಯು ಸ್ತೋಣವಾಯಿತು. ೨. ಸಂಭಾಜಿಯ ಅವಿಚಾರದ ಆಳಿಕೆಯಿಂದ ಶಿವಾಜಿಯ ಕಾಲದ ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ತಪ್ಪಿ, ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಸಡಿಲು ಸಿಕ್ಕಿತು ೩. ರಾಜಾರಾಮನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಹಗೀರುಗಳನ್ನು ಪಡೆದ ಸರದಾರರು ಮುಂದೆ ರಾಜ್ಯದ ಹಿತವನ್ನು ಮರೆತು ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಸಾಧಿಸಹತ್ತಿ ದರು. ೪. ತಾರಾಬಾಯಿ ಮತ್ತು ಶಾಹು ಇವರ ಜಗಳದಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಕಡೆಯ ಶೂರ ಮರಾಠರ ಸರದಾರರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಬಡಿದಾಡಿ ಹಣ್ಣಾದರು. ೫. ಶಾಹುರಾಜನು ಎಲ್ಲ ಕಾರಭಾಗವನ್ನು ಪೇಶವೆಯರ ಕಡೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ತಾನು ವಿಲಾಸದಲ್ಲೆರಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಪೇಶವೆಯರ ವರ್ಚ ಸ್ಪೃಹೆಚ್ಚಿತು. ೬. ಶಾಹುರಾಜನ ತರುವಾಯ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಅರಸರು ದುರ್ಬಲರಾಗಿದ್ದರು.

೬ ನೆಯ ಪಾಠ

ಔರಂಗಜೇಬನ ನಂತರದ ಮೊಗಲರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ

೧. ಔರಂಗಜೇಬನ ತರುವಾಯದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ:— ಔರಂಗಜೇಬನು ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ಬಳಿಕ ಮೊಗಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಬಲವು ಕಡಿಮೆ ಆಯಿತು.

ದುರ್ಬಲರಾದ ಬಾದಷಾಹರು ವಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬರಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಸುಭೇದಾರರು ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ದಿಲ್ಲಿಯ ಬಾದಷಾಹರಿಗೆ ಅಂಕಿತರಾಗಿದ್ದು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಸಾಗಿಸಹತ್ತಿದರು. ಗಟ್ಟಿಗರಾದ ಸರದಾರರು ಬಾದಷಾಹರನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ನಾಹಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರು ಪಂಜಾಬದಲ್ಲಿ ಶಿಖರು ಪ್ರಬಲರಾದರು. ಮರಠರು ಉತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಮೊಗಲ ಸರದಾರರ ಆಟವನ್ನು ಸಾಗಗೊಡದೆ ದಿಲ್ಲಿಯ ಒಡೆಯರನ್ನು ತಮ್ಮ ಅನುಮತಿಯಂತೆ ನಡೆಯಹಚ್ಚಿದರು ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತ ದಿಲ್ಲಿಯ ಬಾದಷಾಹರಿಂದ ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚು ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ವಡೆಯಹತ್ತಿದರು ಮೊಗಲರ ಕಡೆಯ ಬಾದಷಾಹನಾದ ಬಹದ್ದೂರ ಷಾಹನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೫೮ರಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದನೆಂದು ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಅವನನ್ನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟರು. ಅವನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೬೨ರಲ್ಲಿ ಸಾಯಲು ಮೊಗಲ ವಂಶವು ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಔರಂಗಜೇಬನ ತರುವಾಯ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಒರಬತ್ತು ಜನ ಅರಸರು ದಿಲ್ಲಿಯ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಅವರೊಳಗಿನ ಮೊದಲಿನ ಆರು ಮಂದಿ ಕೆಲವು ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಆಳಿದರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೬೧ರ ತರುವಾಯ ಆಳಿದ ಮೂವರು ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಬಾದಷಾಹರಾಗಿದ್ದರು.

೨. ೧ ನೆಯ ಬಹದ್ದೂರಷಾಹ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೦೭—೧೭೧೨. ಔರಂಗಜೇಬನು ಮರಣಹೊಂದಿದ ಬಳಿಕ ಕಾಬೂಲದಲ್ಲಿಯ ಮುಅಜ್ಜಮನು ತಡಮಾಡದೆ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಬಂದು ಬಹದ್ದೂರಷಾಹ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ವಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತನು. ಬಹದ್ದೂರಷಾಹನು ಅಷ್ಟು ವರಾಕ್ರಮಿಯಲ್ಲಿದ್ದಿದ್ದರೂ ಸಮರ್ಥರಾದ ಸರದಾರರನ್ನು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡನು. ರಜಪುತರೊಡನೆ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬಳೆಸಿದನು. ಮೊಗಲರ ವಿರುದ್ಧ ಹೋಗುವ ದಿಲ್ಲೆಂಬ ಒಪ್ಪಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಶಾಹುವಿನ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದನು. ಪಂಜಾಬದ ಶೀಖರೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಯುದ್ಧದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೊದಲು ಶೀಖರ ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವದು ಅವಶ್ಯವು.

ಶೀಖರ ಉದಯ:— ಶೀಖರು ಪಂಜಾಬದ ನಿವಾಸಿಗಳು ಇವರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯು ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತು ಲಕ್ಷ ಇರುವದು. ಧರ್ಮಾಭಿಮಾನ,

ಶೌರ್ಯಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಈ ಜನಾಂಗವು ಒಳ್ಳೆಯ ಹೆಸರಾಗಿರುವದು. ಇವರ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಶೀಖ ಧರ್ಮವೆನ್ನುವರು

ಶೀಖ ಧರ್ಮದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕನಾದ ಗುರು ನಾನಕನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೬೯ ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದನು. ಹಿಂದು ಮುಸಲ್ಮಾನರಲ್ಲಿಯ ಹೆಗತನವನ್ನು ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಜೀರದಾಸ ನಂತೆಯೇ ಇವನು ಉಪದೇಶಮಾಡ ಹತ್ತಿದನು. “ದೇವರು ಒಬ್ಬನೇ; ಸತ್ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಆತನು ವ್ರಸನ್ನ ನಾಗುವನು; ಒಬ್ಬರಕ್ಕೂ ಡೊಬ್ಬರು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ವರ್ತಿಸಬೇಕು; ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಬಾರದು; ಗೋವಧೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗದು” ಎಂಬುದು ಇವನ ಉಪದೇಶದ ಸಾರವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಉಪದೇಶದಂತೆ ಬಹುಜನರು ಈತನ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾದರು. ಇವರೇ ಶಿಷ್ಯರು ಅಥವಾ ಶೀಖರು ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. ಶೀಖಧರ್ಮದ ಆವಿಗುರುವೆನಿಸಿದ ಈ ನಾನಕನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೩೯ರಲ್ಲಿ ದೇಹವಿಟ್ಟನು

ಗುರು ನಾನಕ

ಗುರು ನಾನಕನ ತರುವಾಯ ಶೀಖಧರ್ಮದ ಹತ್ತು ಜನ ಗುರುಗಳಾದರು. ಆಕಾಬರನ ಆಳಿಕೆಯ ಕೊನೆಯ ವರೆಗೆ ಇವರು ಶಾಂತರೀತಿಯಿಂದ ಧರ್ಮಪ್ರಸಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಖನೆಯ ಗುರುವಾದ ಅರ್ಜುನಸಿಂಗನು ಆವೃತಸರದಲ್ಲಿ ಶೀಖರ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳವೆನಿಸಿದ ಸುವರ್ಣ ಮಂದಿರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಇವನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಗ್ರಂಥಸಾಹೇಬ ಎಂಬ ಧರ್ಮ ಗ್ರಂಥವು ಪಂಜಾಬೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು

ಜಹಾಂಗೀರನ ಕಾಲದಿಂದ ಮೊಗಲರಿಗೂ ಶೀಖರಿಗೂ ವಿರೋಧ ವುಂಟಾಯಿತು. ಗುರು ಅರ್ಜುನಸಿಂಗನು ಖುಸ್ರುವಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿದನೆಂಬ

ತಮ್ಮ ಹೊರಿಸಿ, ಜಹಾಂಗೀರನು ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನು. ಅದು ವರಿಗೆ ಶಾಂತ ರಾಗಿದ್ದ ಸೀಖರು ಅಂದಿನಿಂದ ಉಗ್ರರಾದರು. ಅವರು ಧರ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ಮುಂದೆ ಔರಂಗ ಜೇಬನು ಶೀಖರನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಸೀಡಿಸಿ, ಅವರ ಬಂಬತ್ತನೆಯ ಗುರುವಾದ ತೇಜಬಹಾದೂರನನ್ನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಡಲು ಅವನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹತನಾದನು. ಬಳಿಕ ಹತ್ತನೆಯ ಗುರುವಾದ ಗೋವಿಂದಸಿಂಗನು ಶೀಖರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಜೈತನ್ಯ ವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಅವರಿಗೆ ಯುದ್ಧ ಕಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಾವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬಲವಾದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿದನು. ಶೀಖರು ಮುಂದೆ ಹೆಸರಾದ ವೀರರೆನಿಸಿದರು. ಅವರು ಮೊಗಲರ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಅಗಾಗ್ಗೆ ಕಾಪಜೀಕಾಯಿತು ಔರಂಗಜೇಬನು ಗುರುಗೋವಿಂದಸಿಂಗನ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು * ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನು. ಗೋವಿಂದ ಸಿಂಗನು ಅಡವಿಯ ಪಾಲಾಗಿ ಕಡೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ನಾಂದೇಡದಲ್ಲಿ ಅಫಗಾನರಿಂದ ಹತನಾದನು ಆದರೆ ಈ ತರದ ಛಲದಿಂದ ಶೀಖರು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟದೆ ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಹಟದಿಂದ ಶತ್ರುಗಳೊಡನೆ ಕಾದಹತ್ತಿದರು.

ಬಹದ್ದೂರಷಾಹನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಾ ಎಂಬವನು ಶೀಖರ ಮುಂದಾ-
ಳಾಗಿ, ಸರಹಿಂದದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಮೇಲೆ ಭಯಂಕರವಾದ ಸೇಡುತೀರಿ
ಸಿದನು. ಅಗ ಬಹದ್ದೂರಷಾಹನು ಮೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಶೀಖರ ಮೇಲೆ
ನಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಚದರಿಸಿದನು. ಬಳಿಕ ಬಹದ್ದೂರಷಾಹನು ಸ್ವಲ್ಪ ದಿವಸ
ಗಳಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೧೨

೩ ಜಹಾಂದಾರಷಾಹ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೧೨ ೧೭೧೩ ಮತ್ತು ಫರುಕ್
ಶಿಯರ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೧೩ ೧೭೧೯ ಬಹದ್ದೂರಷಾಹನ ತರುವಾಯ ಆತನ
ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಜಹಾಂದಾರಷಾಹ ಎಂಬವನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತನು. ಆದರೆ ಜಹಾಂ
ದಾರಷಾಹನ ತಮ್ಮನ ಮಗನೂ ಬಂಗಾಲದ ಸುಭೇದಾರನೂ ಆಗಿದ್ದ ಫರುಕ್
ಶಿಯರನು ಸಯ್ಯದ ಹುಸೇನ, ಸಯ್ಯದ ಅಬ್ದುಲ್ಲಾ ಎಂಬ ಬಂಧುಗಳ
ಸಹಾಯದಿಂದ ಜಹಾಂದಾರಷಾಹನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡನು.
ಬಳಿಕ ಸೈಯದಹುಸೇನನು ಸೇನಾಪತಿಯೂ, ಸಯ್ಯದ ಅಬ್ದುಲ್ಲನು ಮಂತ್ರಿಯೂ

* ಜದುನಾಥ ಸರಕಾರ ಕೃತ ಹಿಸ್ಟರಿ ಆಫ್ ಔರಂಗಜೇಬ ಬೌದ್ಧ ಪುಟ ೩೧೧.

ಆದರು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಈ ಸಯ್ಯದ ಬಂಧುಗಳ ಕೈಯಲ್ಲಿರುವದು ಫರುಕಶಿ ಯರನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಸಯ್ಯದ ಹುಸೇನನನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಾಗಿ ಕಳುಹಿ ಅವನನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ದಾವೂದಖಾನನಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ಹುಸೇನನೇ ಗೆ ದ್ದ ದ ರಿ ಂ ದ ಬಾದಷಾಹನ ಈ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಹುಸಿ-ಯಾಯಿತು ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬಾದಷಾಹನು ಸಯ್ಯದ ಅಬ್ದುಲನನ್ನು ಮಂತ್ರಿ ಪದ ದಿಂದ ಕಿತ್ತಿ ಹಾಕುವ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿರುವನೆಂಬುದು ಹುಸೇನನಿಗೆ ತಿಳಿ-ಯಿತು. ಆಗ ಅವನು ಮರಾಠರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ ದಿಲ್ಲಿಯ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಬಂದನು. ಸಯ್ಯದ ಬಂಧುಗಳ ಅಧಿಕಾರವೂ ಮರಾಠರ ವರ್ಚಸ್ಸೂ ದಿಲ್ಲಿಯ ಮೇಲೆ ನೆಲೆಗೊಂಡಿತು. ಬಳಿಕ ಸೈಯದರು ಫರುಕಶಿಯರನನ್ನು ಕೊಂದುಬಿಟ್ಟರು.

೭ನೆಯ ಪಾಠ

ಔರಂಗಜೇಬನ ನಂತರದ ಮೊಗಲರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ

(ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದ್ದು)

೧. ಮಹಮ್ಮದಷಾಹ:— ಕೆ. ಶ. ೧೭೧೯-೧೭೪೮. ಫರುಕ್‌ಶಿಯರನ ಕೊಲೆಯಾದಬಳಿಕ ಬಾಹದ್ದೂರಷಾಹನ ೩ನೆಯ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ರೋಷನ ಅಖ್ತರ (ಮಹಮ್ಮದಷಾಹ) ನನ್ನು ಸಯ್ಯದ ಬಂಧುಗಳು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ತಂದರು. ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಬಾಳಾಜಿವಿಶ್ವನಾಥ ಪೇಶವೆಯು ಸಂಭಾಜಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಯೇಸೂಬಾಯಿಯನ್ನು ಸೆರೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೧೯. ಮರಾಠರಿಗೆ ಮೊಗಲ ಬಾ ದ ಷಾ ಹ ನಿ ಂ ದ ಚೌಧಾಯಿ-ಸರದೇಶ ಮುಖಿ ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರಗಳು ದೊರೆತವು.

ಸಯ್ಯದ ಬಂಧುಗಳ ಕೊಲೆ :— ಮರಾಠರ ನೆರವನ್ನು ಪಡೆದರೆಂಬ ನೆನ ತೋರಿಸಿ ಅವರ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಬಿಟ್ಟ ಕೆಮರುದ್ದೀನ (ನಿಜಾಮುಲಾ ಮುಲುಕ)ನು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸಯ್ಯದರ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡೆನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದನು. ಇವನನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸುವದಕ್ಕೆಂದು ಸಯ್ಯದ ಹುಸೇನನು ಬಾದಷಾಹನೊಂದಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಆಗ ನಿಜಾಮನ ಕಡೆಯವರು ಹುಸೇನನನ್ನು ಕೊಂದರು. ಕೂಡಲೆ ಮಹಮ್ಮದಷಾಹನು ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸಯ್ಯದ

ಅಬ್ದುಲ್‌ನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ತಮಗೆ ಜೇಕಾದ ನಾಲ್ವರು ಬಾದಷಾಹರನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ, ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ತಾವೇ ಸಾಗಿಸುತ್ತ ಬಂದ ಸಯ್ಯದರ ಅಳಿಕೆಯು ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಿಂತಿತು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೨೦.

ನಿಜಾಮ ಉಲ್‌ಮುಲುಕ್ :— ಮುಂದೆ ಕೆಲವು ದಿವಸ ನಿಜಾಮ ಉಲ್‌ಮುಲುಕನು ಬಾದಷಾಹನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಳೆದು ಮೊಗಲ ಬಾದಷಾಹಿಯನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಇವನು ಬಹಳ ಹೆಣಗಿದನು. ಆದರೆ ವಿಲಾಸಿಯಾದ ಮಹಮ್ಮದ್‌ಷಾಹನಿಗೂ ಅವನಂತಹ ಉಳಿದ ಸರದಾರರಿಗೂ ನಿಜಾಮನ ಕಾರಭಾರವು ಸರಿಬರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಇವನನ್ನು ತೊಂದರೆಗೊಳಿಸಹತ್ತಿದರು. ಕೆಡೆಗೆ ನಿಜಾಮನು ಜೇಸರಗೊಂಡು ದಿಲ್ಲಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹೆಸರಿಗೆ ಬಾದಷಾಹನ ಒಡೆತನವನ್ನೊಪ್ಪಿ ತನ್ನ ಪ್ರಾಂತದ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಸಾಗಿಸಹತ್ತಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೨೪ ಭಾಗಾನಗರ (ಹೈದರಾಬಾದ್) ವನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

ಮರಾಠರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ :— ಮಹಮದಷಾಹನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರು ನೊದಲಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಬಲರಾದರು. ಪೇಶ್ವೆಯಾದ ಮೊದಲನೇ ಬಾಜಿರಾಯನು ಭೋಪಾಳದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ನಿಜಾಮ ಉಲ್‌ಮುಲುಕನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಮೊಗಲರಿಂದ ಚೌಢಾಯಿಯ ಹಕ್ಕನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೩೮.

ನಾದಿರಷಾಹನ ದಾಳಿ :— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೩೯ ಮೊಗಲರ ಅಧಿಕಾರವು ಬಲಗುಂದುತ್ತ ನಡೆದಾಗ ಇರಾಣದ ಬಾದಷಾಹನಾದ ನಾದಿರಷಾಹನು ದಿಲ್ಲಿಯಮೇಲೆ ಸಾಗಿಬಂದು ಸಾವಿರಗಟ್ಟಲೆ ಜನರ ಕೊಲೆಮಾಡಿ ೨೫ ಲಕ್ಷ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಷಾಹೆಜಹಾನನ ಮಯೂರಾಸನವನ್ನೂ ಕೋಹೆನೂರ (ಪರ್ವತದ ಪ್ರಕಾಶ) ಎಂಬ ರತ್ನವನ್ನೂ ಇರಾಣಕ್ಕೆ ಒಯ್ದನು.

ನಾದಿರಷಾಹನ ದಾಳಿಯ ನಂತರದ ಸ್ಥಿತಿ :— ೧೭೪೦—೧೭೪೮. ನಾದಿರಷಾಹನ ದಾಳಿಯಿಂದ ಮೊಗಲರ ಅಧಿಕಾರವು ತೀರಕಡೆಮೆಯಾಯಿತು. ಸಿಂಧು ನದದ ಆಚೆಯ ಸೀಮೆಯು ಇರಾಣದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು. ಪಂಜಾಬ

ದಲ್ಲಿ ಶೀಖರೂ, ರೋಹಿಲಖಂಡದಲ್ಲಿ ರೋಹಿಲರೂ ಪ್ರಬಲರಾದರು. ಅಯೋಧ್ಯ ಬಂಗಾಲಗಳ ಸುಭೇದಾರರು ನವಾಬರೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರರಾದರು. ಮರಾಠರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೪೮ರ ವರೆಗೆ ಗುಜರಾಥ, ಮಾಳವ ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ನಾದಿರಷಾಹನ ಮರಣದ ನಂತರ ಅವನ ಸೇನಾಪತಿಯಾದ ಅಹಮ್ಮದಷಾಹ ಅಬ್ದಾಲಿಯು ಕಾಬೂಲದ ಅರಸನಾಗಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೪೮ರಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದಷಾಹನೂ ನಿಜಾಮನೂ, ಶಾಹೂರಾಜನೂ ಮರಣ ಹೊಂದಿದರು. ನಿಜಾಮ ಉಲ್‌ಮುಲುಕನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟದ ಸಲುವಾಗಿ ಜಗಳ ಹುಟ್ಟಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೂ ಅಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಲು ಅನುಕೂಲವುಂಟಾಯಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ೧೭೪೮ ಏಕರ ವರೆಗಿನ ಕಾಲವು ಮಹತ್ವದ್ದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಅಹಮ್ಮದಷಾಹ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೪೮-೧೭೫೪. ಇವನು ಮಹಮ್ಮದ ಷಾಹನ ಮಗನು. ಇವನ ಅಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಬ್ದಾಲಿಯು ದಾಳಿಮಾಡಿ ಲಾಹೋರ, ಮುಲತಾನ ಎಂಬ ಸುಭೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೫೧. ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಮೊಗಲ ಸುಭೇದಾರರಲ್ಲಿ ಜಗಳಗಳು ಉಂಟಾದವು. ನಿಜಾಮ ಉಲ್‌ಮುಲುಕನ ಮಗ ಗಾಜೀಉದ್ದೀನನೆಂಬ ವಜೀರನು ಅಹಮ್ಮದಷಾಹನನ್ನು ಕೊಂದು ಜಹಾಂದಾರಷಾಹನ ಮಗನಾದ ಏನೆಯ ಅಲಂಗೀರನನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ತಂದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೫೪.

ಏನೆಯ ಅಲಂಗೀರ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೫೪-೧೭೬೧. ಗಾಜೀಉದ್ದೀನನ ಉತ್ಕರ್ಷವು ರೋಹಿಲರ ನಜೀಬಖಾನನಿಗೆ ತಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಗಾಜೀಉದ್ದೀನನ ನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಅಬ್ದಾಲಿಯನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿದನು. ಅಬ್ದಾಲಿಯು ಬಂದು ನಜೀಬಖಾನನಿಗೆ ವಜೀರಿಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ ಪಂಜಾಬದ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಮಗ ತೈಮೂರಷಾಹನನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ತನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಕೂಡಲೆ ಗಾಜೀಉದ್ದೀನನು ಮರಾಠರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ತನ್ನ ವಜೀರಿಯನ್ನು ಮರಳಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದನು. ಇವನು ಚುಚ್ಚಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ರಘುನಾಥರಾಯನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೫೮ರಲ್ಲಿ ಪಂಜಾಬದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ತೈಮೂರಷಾಹನನ್ನು ಓಡಿಸಿ

ದನು. ಈ ದಾಳಿಯೇ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೬೧ರಲ್ಲಾದ ಪಾನಿಪತದ ೩ನೇ ಯುದ್ಧದ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಈ ಯುದ್ಧದ ಸಂಗತಿಯು ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸಲ್ಪಡುವದು. ಇತ್ತ ಗಾಜೀಉದ್ದೀನನು ೨ನೆಯ ಆಲಂಗೀರನನ್ನು ಕೊಂದು ಒಬ್ಬ ಅರಸು ಮಗನನ್ನು ಪಟ್ಟದಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದನು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮೊಗಲಬಾದಷಾಹರ ಅಧಿಕಾರವು ಎಷ್ಟೂ ನಡೆಯದಾಯಿತು. ಮುಂದಿನ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಜನ ಅರಸರು ಹೆಸರಿಗೆ ಬಾದಷಾಹರೆನಿಸಿ, ಮರಾಠರ ಇಲ್ಲವೆ ಇಲ್ಲಿಷರ ಕೈಯೊಳಗಿನ ಗೊಂಬೆಗಳಂತೆ ಇದ್ದರು

ಷಾಹೆ ಆಲಮು :— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೬೧-೧೬೦೬ ೨ನೆಯ ಆಲಮಗೀರನ ಕೊಲೆಯಾದಾಗ ಅವನ ಮಗನಾದ ಅಲೀಗೌಹರನು ಬಿಹಾರದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋಗಿದ್ದನು. ದಿಲ್ಲಿಯ ಅಧಿಕಾರವೆಲ್ಲ ಗಾಜೀ ಉದ್ದೀನನ ಕೈಸೇರಿದ್ದರಿಂದ ಇವನು ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲಾಗದೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಷಾಹೆಆಲಮು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ತಾನೇ ಬಾದಷಾಹನೆಂದು ಸಾರಿದನು. ಮುಂದೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೬೪ರಲ್ಲಿ ಬಕ್ಸಾರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕೂಡ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಸೋತು ಬಂಗಾಲ, ಬಿಹಾರ, ಒಡಿಸಾಗಳ ದಿವಾಣಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೬೧ ರಲ್ಲಿ ಮಹದಾಜಿ ಶಿಂದೆಯು ಪ್ರಬಲನಾಗಿ ಷಾಹೆಆಲಮನನ್ನು ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಪಟ್ಟಕ್ಕಟ್ಟಿದನು. ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ನಜೀಬಖಾನನ ಮಗ ಗುಲಾಮಖಾದರನು ಷಾಹೆಆಲಮನ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕೀಳಿಸಿದನು. ಈ ಸುದ್ದಿಯು ಮಹದಾಜಿ ಶಿಂದೆಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಅವನು ಗುಲಾಮಖಾದರನನ್ನು ಹಿಡತರಿಸಿ ಕ್ರೂರತನದಿಂದ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನು. ಮುಂದೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೦೩ರ ವರೆಗೆ ಷಾಹೆ ಆಲಮನು ಮರಾಠರ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಮರಾಠರ ಬಲವು ಕುಗ್ಗಿದ ಬಳಿಕ ಇವನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಆಧೀನನಾದನು. ಅವರು ಇವನಿಗೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ೯ ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಪೆನ್ಷನನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ಇವನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು.

ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೦೬ರಲ್ಲಿ ಷಾಹೆಆಲಮನು ಸತ್ತಬಳಿಕ ಅಕ್ಬರನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೫೮ರ ವರೆಗೂ ಅಕ್ಬರನು ಸತ್ತಬಳಿಕ ಅವನ ಮಗ ಬಹದ್ದೂರಷಾಹನೂ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೫೮ರ ವರೆಗೂ ಈ ಪೆನ್ಷನನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರಿ

ಬಹದ್ದೂರಷಾಹನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೫೭ರ ಬಂಡಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದನೆಂಬ ನೆವದಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಅವನನ್ನು ರಂಗೂನದಲ್ಲಿ ಸೆರೆಯಿಟ್ಟರು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅವನು ೧೮೬೨ರಲ್ಲಿ ಸಾಯಲು ಮೊಗಲಮನೆತನವು ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಕ್ರಿ. ಶ ೧೮೬೨.

೮ ನೆಯ ಪಾಠ

ಪೇಶವೆಯರ ಅಳಿಕೆಯ ಆರಂಭ

ನೊದಲನೆಯ ಪೇಶವೆ—ಬಾಳಾಜಿ ವಿಶ್ವನಾಥ

೧. ಬಾಳಾಜಿಯ ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆಯು:— ಇವನು ಬಾಳಾಜಿಸಂತ ಭಾನೂ ಎಂಬವನನ್ನು ತನ್ನ ಫಡನವೀಸನನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಮತ್ತು ಖಂಡೇರಾವ ದಾಬಡೆ, ಕಾನೋಜಿ ಅಂಗ್ರಿ ಮೊದಲಾದ ಸರದಾರರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಖಾನದೇಶ, ವರ್ಧಾಡ, ಮಾಳವ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ವರ್ತಿಸ್ಸು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದನು ದಕ್ಷಿಣದ ಮೊಗಲ ಸುಭೇದಾರನಾದ ದಾಮ್ರಾಡಖಾನನಿಂದ ಮೊಗಲರ ದಕ್ಷಿಣದ ಆರು ಸುಭೆಗಳ ಚೌಢಾಯಿ ಯೆನ್ನೆತ್ತುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದನು.

೨. ಬಾಳಾಜಿಯು ಸಯ್ಯದ ಬಂಧುಗಳ ಸಹಾಯಕನಾಗಿ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದು:— ಬಾಳಾಜಿ ವಿಶ್ವನಾಥನು ದಿಲ್ಲಿಯ ಬಾದಷಾಹನಾದ ಫರೂಕ್‌ಶಿಯರನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಸಯ್ಯದ ಅಲಿಯ ಸಹಾಯಕನಾಗಿ ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದನು ಅಲ್ಲಿ ಸಯ್ಯದರಿಂದ ಫರೂಕ್‌ಶಿಯರನು ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟು ಮಹಮ್ಮದ ಷಾಹನು ಪಟ್ಟವೇರಿದನು. ಆಗ ಬಾಳಾಜಿಯು ಸಯ್ಯದರ ಕೂಡ ತಾನು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಮಹಮ್ಮದಷಾಹನಿಂದ ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆ ಕೊಂಡನು. ಮತ್ತು ಸ್ವರಾಜ್ಯ, ಚೌಢಾಯಿ, ಸರದೇಶಮುಖಿ ಇವುಗಳ ಸನದು ಗಳನ್ನು ಮೊರಕೆಸಿದನು. ಸಯ್ಯದರೊಡನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಒಪ್ಪಂದದ ನಿಯಮಗಳು:—

೧. ಶಾಹುರಾಜನು ಮರಾಠರ ರಾಜ್ಯದ ಒಡೆಯನೆಂದು ಮೊಗಲರು ಒಪ್ಪಬೇಕು.

೨. ಮೊಗಲರ ದಕ್ಷಿಣದ ಸುಭಿಗಳ ಚೌಧಾಯಿ-ಸರದೇಶ ಮುಖಿಗಳ ನೈತ್ತುವ ಅಧಿಕಾರವು ಮರಾಠರಿಗೆ ಇರಬೇಕು.

೩. ಮರಾಠರು ೧೫ ಸಾವಿರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಮೊಗಲರ ನೆರವಿಗೆ ಇಡಬೇಕು.

೪. ದಕ್ಷಿಣದ ಸುಭಿಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಮರಾಠರೇ ಮಾಡಬೇಕು

೫. ಮರಾಠರು ಪ್ರತಿವರ್ಷ ೧೦ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಮೊಗಲರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು.

೬. ಯೇಸೂಬಾಯಿಯನ್ನು ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಬಿಡಬೇಕು.

೩. ಸರಂಜಾಮಿಾ ಪದ್ಧತಿ:— ಬಾಳಾಜಿಯು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದಬಳಿಕ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಸರದಾರನಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಾಂತದ ಜಹಗೀರನ್ನು ಹಾಕಿ ಕೊಟ್ಟನು. ದಾ ಭಾ ದೆ ಒಂದೇರಾಯನಿಗೆ ಖಾನದೇರವೂ, ಕಾನ್ಹೋಜಿಗೆ ಕೊಂಕಣವೂ, ಪರಸೋಜಿಗೆ ವರಾಡವೂ, ಉದಾಜಿ ಪವಾರನಿಗೆ ಮಾಳವವೂ ಫತ್ತೇಸಿಂಗನಿಗೆ ಕರ್ಮಟವೂ ಜಹಗೀರಾಗಿ ದೊರೆತವು. ಈ ಸರದಾರರು ಭತ್ತಪತಿಯೊಡನೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಬಗೆಯು ಗೊತ್ತಾ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ— ೧. ಸರದಾರರು ತಮ್ಮ ಜಹಗೀರುಗಳ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ತಾವೇ ಸಾಗಿಸುತ್ತ ಉತ್ಪನ್ನದ ಗೊತ್ತಾದ ಪಾಲನ್ನು ಭತ್ತಪತಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು.

೨. ಅರಸನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಅವನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕು ೩. ಜಹಗೀರುಗಳ ಲೆಕ್ಕ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಭತ್ತಪತಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕು. ಇದೇ ಸರಂಜಾಮಿಾ ಪದ್ಧತಿಯು ಈ ಸರದಾರರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮರಾಠರ ರಾಜ್ಯವು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೆನಿಸಿ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಬಲಿಯುತ್ತಿತ್ತು.

೪. ಬಾಳಾಜಿಯ ಯೋಗ್ಯತೆ:— ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಬಂದ ಬಳಿಕ ಬಾಳಾಜಿಯು ಬಹುದಿನಕೂ ಬಾಳಲಿಲ್ಲ; ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೨೦ ರಲ್ಲಿ ಸಾಸವಡ ದಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಸಂಭಾಜಿಯ ಕಾಲದಿಂದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿದ್ದ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿ, ಮರಾಠರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿ, ದಿಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಅವರ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದನು ಇವನು ಸ್ವಾಮಿ-ಭಕ್ತನೂ ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ ಮುತ್ಸದ್ವಿದಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಬಾ ಜಿ ರಾ ವ, ಚಿಮಣಾಜಿ ಅಸ್ಥಾ ಎಂಬವರಿಬ್ಬರು ಇವನ ಮಕ್ಕಳು.

೯ ನೆಯ ಪಾಠ

೨ನೆಯ ಪೇಶವೆ—ಬಾಜೀರಾವ ಬಾಳಾಜಿ

(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೨೦-೧೭೪೦)

೧. ಬಾಜೀರಾಯನು ಪೇಶ್ವೆಯಾದದ್ದು:— ಬಾ ಜೀ ರಾ ಯ ನು ಮರಣಹೊಂದಿದ ಬಳಿಕ ಶಾಹುರಾಜನು ಅವನ ಹಿರಿಯ ಮಗನಾದ ಬಾಜೀರಾಯನಿಗೆ ಪೇಶವೆಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಬಾಜೀರಾಯನು ಪೇಶವೆಯಾದಕೂಡಲೆ, ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಚಿಮಣಾಜಿ, ಖಂಡೇರಾವ ಮೊದಲಾದ ಸರದಾರರ ನೆರವಿನಿಂದ, ತಂದೆಯು ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಒತ್ತರದಿಂದ ಸಾಗಿಸಿದನು. ಇವನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೨೧-೧೭೨೪ರ ವರೆಗೆ ಖಾನದೇಶದ ಮೇಲೆಯೂ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೨೭ ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆಯೂ ದಾಳಿಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ಚೌಧಾಯಿಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದನು.

೨ ಸಿಂಧಿ ಹೋಳಕರರ ಉದಯ:— ರಾಣೋಜಿ ಸಿಂಧಿ ಇವನ ಪೂರ್ವಜರು ಸಾತಾರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಊರಗೌಡರು ಬಡ ತನದ ಸಲುವಾಗಿ ಇವನು ಬಾಜೀರಾಯನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನಿಂತನು. ಮುಂದೆ ಇವನು ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕನೆಂದು ಕಂಡದ್ದರಿಂದ ಬಾಜೀರಾಯನು ಇವನನ್ನು ದಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ, ಹೋಳಕರನೊಡನೆ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದನು. ಮಲ್ಹಾರರಾವ ಹೋಳಕರ— ಇವನಾದರೂ ಗೌಡರ ಮನೆತನದವನೇ. ನೀರಾ ತೀರದಲ್ಲಿಯ ಹೋಳ ಎಂಬದು ಇವನ ಊರು. ಚಿಕ್ಕವನಿರುವಾಗ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಮುಂದೆ ಇವನು ಖಾನದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಪೇಶವೆಯ ದಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದನು. ಬಾಜೀರಾಯನು ಇವನ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಂಡು, ಇವನಿಗೆ **ಖ ಸಾವಿರದ ಸರದಾರಿಕೆಯನ್ನು** ಕೊಟ್ಟನು ಹೋಳಕರನು ಇಂ ದೂ ರ ಲ್ಲಿ ಯೂ ಸಿಂಧಿಯು ಉಜ್ಜಯಿನಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರಹತ್ತಿದರು.

೩. ಬಾಜೀರಾಯನೂ ನಿಜಾಮನೂ:— ಸಯ್ಯದರು ಬಲಗುಂದಿದ ಬಳಿಕ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೨೪ರಲ್ಲಿ ನಿಜಾಮ ಉಲ್ಮಲ್ಕನು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ಅಳಹತ್ತಿದನು. ಆದದರಿಂದ ಮಹಮ್ಮದಷಾಹನು ನಿಜಾಮನ ಮೇಲೆ

ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಳುಹಿದನು. ಆಗ ನಿಜಾಮನು ಬಾಚಿರಾಯನ ಚೌಧಾಯಿ ಸರ ದೇಶಮುಖಿಗಳ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೊಪ್ಪಿ, ಅವನ ನೆರವಿನಿಂದ ಮೊಗಲ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆಟ್ಟಿದನು. ನಿಜಾಮನು ಚೌಧಾಯಿ-ಸರದೇಶಮುಖಿಗಳ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿರುಪಾಯವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದನು. ಆದದರಿಂದ ಅವನು ಸಾಧಿಸಿದಾಗೆಲ್ಲ ಆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದು ಬಾಚಿರಾಯನನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಹತ್ತಿದನು. ಆಗ ಬಾಚಿರಾಯನು ನಿಜಾಮನ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿ ಪಾಲಖೇಡ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಮುತ್ತಿದನು. ಕಡೆಗೆ ನಿಜಾಮನು ಸೋತು ಬಾಚಿರಾಯನೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಈ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ, ೧. ನಿಜಾಮನು ಚೌಧಾಯಿ ಸರದೇಶಮುಖಿಗಳ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ೨. ಅವನು ಮರಾಠರ ಒಳ ಜಗಳದಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಬಾರದು. ೩. ಕೆಲವು ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಮರಾಠರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು.

೪. ಬಾಚಿರಾಯನ ವಿಜಯಗಳು: ಮಾಳವ:— ಮಾಳವವು ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಸೀಮೆಯು. ಅಲ್ಲದೆ ದಿಲ್ಲಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮಾರ್ಗಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿಯೇ ಹಾಯ್ದಿರುತ್ತವೆ. ಮಾಳವದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವಿದ್ದರೆ ಮೊಗಲ-ನಿಜಾಮರ ಸಂಬಂಧವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವದೆಂಬ ವಿಚಾರದಿಂದ ಬಾಚಿರಾಯನು ಆ ಪ್ರಾಂತದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೨೮ರಲ್ಲಿ ಚಿಮಣಾಜಿಯು ಅಲ್ಲಿಯ ಮೊಗಲ ಸುಭೇದಾರನಾದ ಗಿರಿಧರ ಬಹದ್ದೂರನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ಬಳಿಕ ಬಾಚಿರಾಯನಿಗೆ ಮಾಳವದ ಸನದು ದೊರೆಯಿತು.

೫. ಬುಂದೇಲಖಂಡ:— ಭತ್ತಸಾಲನು ಬುಂದೇಲಖಂಡದ ಅರಸನಾಗಿದ್ದನು. ಮೊಗಲ ಸರದಾರನಾದ ಮಹಮ್ಮದಖಾನ ಬಂಗಷ ಎಂಬವನು ಬುಂದೇಲಖಂಡದ ಮೇಲೆ ಒಂದೇಸವನೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಹತ್ತಿದನು. ಆದದರಿಂದ ಭತ್ತಸಾಲನು ಬಾಚಿರಾಯನನ್ನು ನೆರವಿಗೆ ಕರೆದನು. ಬಾಚಿರಾಯನು ಅತ್ತಹೋಗಿ ಜೈತಪುರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಗಷನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೨೯. ಆಗ ಭತ್ತಸಾಲನು ಸಮಾಧಾನ ಹೊಂದಿ ರೂಂಸಿಯ ಬಳಿಯ ೫೦ ಲಕ್ಷದ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಬಾಚಿರಾಯನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು.

ಗುಜರಾಥ:— ಖಂಡೇರಾಯ ದಾಭಾಡೆಯ ತರುವಾಯ ಅವನ ಮಗ ತ್ರ್ಯಂಬಕರಾಯನು ಖಾನದೇಶದ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದನು. ಅವನು

ಬಾಜೀರಾಯನ ಹಿರಿಯತನವನ್ನು ಒಪ್ಪದೆ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿರಹತ್ತಿದನು. ಬಾಜೀರಾಯನಿಗೂ ತ್ರ್ಯಂಬಕರಾಯನಿಗೂ ಕ್ರಿ. ಶ ೧೭೩೧ರಲ್ಲಿ ಡಭಯ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕಾಳಗವಾಗಿ ತ್ರ್ಯಂಬಕರಾಯನು ಗುಂಡುತಾಕಿ ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಬಳಿಕ ಅವನ ತಮ್ಮನಾದ ಯಶವಂತರಾಯನು ಸರದಾರನಾದನು. ಈ ಸುದ್ದಿಯು ಶಾಹೂರಾಜನಿಗೆ ತಿಳಿಸಲು ಅವನು ಗುಜರಾಧದ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ದಾಖಾಡೆ, ಮತ್ತು ಬಾಜೀರಾವ ಇವರು ಸರಿಯಾಗಿ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ಅವರನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿದನು.

ಕೊಂಕಣ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೩೩-೩೬ರ ವರೆಗೆ ಬಾಜೀರಾಯನು ಜಂಜಿರೆಯ ಸಿದ್ಧಿಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಯು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಮರಾಠರ ಮಾಂಡಲಿಕನಾದನು. ಬಳಿಕ ಬಾಜೀರಾಯನು ಚಿಮಣಾಜಿಯನ್ನು ಪ್ರೋತುರ್ಗೀಜರ ಮೇಲೆ ಕಳುಹಿ ತಾನು ದಿಲ್ಲಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟನು. ಚಿಮಣಾಜಿಯು ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಕಾದಿ ವಸಯಿ ಕೋಟೆಯನ್ನೂ ಪ್ರೋತುರ್ಗೀಜರ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನೂ ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವರು ಆ ಭಾಗವನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಹೋದರು. ಕ್ರಿ. ಶ ೧೭೩೯.

ದಿಲ್ಲಿ.— ಬಾಜೀರಾಯನು ದಿಲ್ಲಿಯ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿ ಈ ಮೊದಲು ಅತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಬಂದ ಸಿಂಧೆಹೋಳಕರರ ನೆರವಿನಿಂದ ಬಾದಷಾಹನ ದಂಡನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ಆಗ ಬಾದಷಾಹನು ೧೩ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬಾಜೀರಾಯನನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿದನು. ಈ ಸುದ್ದಿಯು ನಿಜಾಮನಿಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಅವನು ಬಾದಷಾಹನ ನೆರವಿಗೆಂದು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಬಂದನು. ಅದರ ಬಾಜೀರಾಯನು ಭೋಪಾಳದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ತರುಬಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೩೮. ಈ ರೀತಿ ಚಂಬಲಾ ನದಿಯಿಂದ ನರ್ಮದೆಯ ವರೆಗಿನ ಸೀಮೆಯನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ಬಾಜೀರಾಯನು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದನು.

೬. ಬಾಜೀರಾಯನ ಮರಣ ಮತ್ತು ಯೋಗ್ಯತೆ:— ಇವನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೪೦ರಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಬಾಜೀರಾಯನು ಚಲುವನೂ, ಒಗರುಳ್ಳವನೂ ಮೇಲಾದ ಕಲಿಯೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಎದೆಗಾರನೂ ಇದ್ದನಲ್ಲದೆ ಆ ಕಾಲದ ಎಲ್ಲ ಯುದ್ಧವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಲ್ಲಿದನೆನಿಸಿದ್ದನು. ಇವನ ಇರುವು ತೀರ ಸಾದಾ ರೀತಿಯದಿತ್ತು. ಸಾಮಾನ್ಯ ದಂಡಾಳಿನೊಡನೆ ಇದ್ದು ಬರಿಯ

ಜೆಳೆಸೆಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಇರಲಿಕ್ಕೂ ಇವನು ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವನು ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳವರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವರ ನೆರವಿನಿಂದ ದಿಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಸೀಮೆಯನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮರಾಠರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಇವನ ಹೆಗ್ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ಬಯಕೆಯನ್ನು ಈಡೇರಿಸುವ ಅಬ್ಬರದಲ್ಲಿ ಇವನು ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರದ ಕಡೆಗೂ ಸಿದ್ಧಿ, ನಿಜಾಮ, ಫ್ರೆಂಚ ಮೊದಲಾದ ಪರಚಕ್ರಗಳ ಕಡೆಗೂ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ಇವನ ತಮ್ಮನಾದ ಚಿಮಣಾಜಿಯು ಜಾಣತನದಿಂದ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿಯೂ, ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಸಿದ್ಧಿ, ನಿಜಾಮ, ಪೋರ್ತುಗೀಜ ಇವರನ್ನು ತಡೆದು ಸೋಲಿಸಿಯೂ ನೆರವಾದದರಿಂದಲೇ ಜಾಜಿರಾಯನ ವಿಜಯ ಪರಂಪರೆಯು ಅಖಂಡವಾಗಿ ಸಾಗಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಇವನು ಪೇಶವೆ ಪದವನ್ನು ಪಡೆದು ವಿರೋಧಿಗಳನ್ನು ಬಗ್ಗುಬಡಿಯುತ್ತ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಅಳಿ ಮರಾಠರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸಿದನು. ಆಗಿನ ಪುಣೆ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಇವನೇ ನೆಲೆಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಶನಿವಾರ ವಾಡೆ ಎಂಬ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಇವನಿಗೆ ಬಾಳಾಜಿ ಉರ್ಫ ನಾನಾಸಾಹೇಬ, ರಘುನಾಥರಾವ ಉರ್ಫ ರಾಘೋಬದಾದಾ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳಿದ್ದರು.

೧೦ ನೆಯ ಪಾಠ

೩ನೆಯ ಪೇಶವೆ ಬಾಳಾಜಿ ಬಾಜೀರಾಯ

(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೪೦-೧೭೬೧)

೧. ಬಾಳಾಜಿಯು ಪೇಶವೆಯಾದದ್ದು:— ಬಾಜೀರಾಯನು ಸತ್ತ ಬಳಿಕ ರಘೂಜಿ ಭೋಸಲೆ, ದನಾಜಿ ಗಾಯಕವಾಡ ಇವರು ಬಾಬಾಜಿ ನಾಯಕ ಎಂಬವನನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಿ, ಅವನಿಗೆ ಪೇಶವೆಯ ಅಧಿಕಾರವು ದೊರೆಯಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿದರು. ಪೇಶವೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ತೂಗಿಸುವ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಬಾಬಾಜಿಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಾಜೀರಾಯನ ಹಿರಿಯ

ಮಗ ಬಾಳಾಜಿಯು ತನ್ನ ಕಕ್ಕನಾದ ಚಿಮಣಾಜಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಆಡಿಯುದ್ಧಕಲೆ-ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರಗಳಲ್ಲಿ ನುರಿತಿದ್ದನು. ಆದದರಿಂದ ಶಾಹಾರಾಜನು ಬಾಳಾಜಿಯ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಬಾಜೀರಾಯನು ಮಾಡಿದ ಸೇವೆಯನ್ನೂ ನೆನೆದು ಇವನಿಗೆ ಪೇಶವೆಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಬಾಳಾಜಿಯು ಪೇಶವೆಯಾದುದಕ್ಕೆ ದಿಲ್ಲಿಯ ಬಾದಶಹನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯೂ ದೊರೆತಿತ್ತು.

೨. ಮಾಳವ ಪ್ರಾಂತದ ಸನದು ಸಿಕ್ಕಿದ್ದು:— ಬಾಳಾಜಿಯು ಪೇಶವೆಯಾದಂದಿನಿಂದ ರಘೋಜಿ ನೊಂದಲಾದವರು ಇವನ ವಿರೋಧಿಗಳಾದರು. ಮುಂದೆ ತುಸು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಮಣಾಜಿಯು ಮರಣ ಹೊಂದಿದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿರೋಧಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಸಜ್ಜೆ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಅವರು ಪೇಶವೆಯ ಮೇಲಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪದೆ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ನಡೆಯಹತ್ತಿದರು. ರಘೋಜಿಯು ಬಂಗಾಲ ಪ್ರಾಂತದ ಮೇಲೆ ಹಲವು ದೌಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅಲ್ಲೂ ಸುಭೇದಾರನಾದ ಅಲಿನರ್ದೀಖಾನನನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿ ಮುರ್ಶಿದಾಬಾದ ಹುಗಳಿ ನೊಂದಲಾದ ಸಂಪತ್ತುಳ್ಳ ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಸುಲಿದನು. ಅತ್ತ ಬಾಳಾಜಿಯೂ ವಮಾಜಿಯೂ ಪೇಶವೆಯ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮಾಳವದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಹೋದರು. ಬಾಳಾಜಿಯು ಇವರನ್ನು ತಡೆಯುವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬಾದಶಾಹನಾದ ಮಹಮ್ಮದಷಾಹನು ಬಂಗಾಲ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡು ಮಾಳವದ ಸುಭೇದಾರಿಯು ದೊರೆಯುವದೆಂದು ಬಾಳಾಜಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದನು. ಇದಕ್ಕೆ ಬಾಳಾಜಿಯು ಒಪ್ಪಿ ರಘೋಜಿಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಿಕೊಂಡಕಟ್ಟಿಲು ಅವನಿಗೆ ಬಾದಶಾಹನಿಂದ ಮಾಳವದ ಸನದು ದೊರೆಯಿತು. ಕ್ರಿ. ಶ ೧೭೪೨.

೩. ಬಾಳಾಜಿ ರಘೋಜಿ ಇವರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಒಕ್ಕಟ್ಟು:— ರಘೋಜಿ ನೊಂದಲಾದ ಸರದಾರರು ಪೇಶವೆಯ ಹಗೆಗಳಾಗಿರುವುದು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿತಕರವಲ್ಲೆಂದು ತಿಳಿದು ಶಾಹಾರಾಜನು ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನು ಸಾತಾರೆಗೆ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕಟ್ಟನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದನು. ರಘೋಜಿಗೆ ಲಖನೌ, ಪಾಟಣಾ, ದಕ್ಷಿಣ ಬಂಗಾಲ, ಬಿಹಾರಗಳ ಅಧಿಕಾರವು ದೊರತದರಿಂದ ಅವನು ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಪೇಶವೆಯ ಅಂಕಿತನಾಗಿ ನಡೆಯಹತ್ತಿದನು. ಬಾಳಾಜಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಅವನೂ ಸಂತುಷ್ಟನಾದನು.

ಮರಾಠರ ಕಂದಕ:— ಬಳಿಕ ಬಾಳಾಜಿಯು ತಾನೇ ಮಾಳವ ಪ್ರಾಂತದಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋಗಿ ಬಹಳಹಣವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಂದನು. ರಘೂಜಿಯು ಬಂಗಾಲ ಬಿಹಾರಗಳನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಅಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದನು. ಆಗ ಕಲಕತ್ತೆಯ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಹೆದರಿ ತಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಕಂದಕವನ್ನು ಕಡಿಸಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ 'ಮರಾಠರ ಕಂದಕ' ಎಂತಲೇ ಹೆಸರುಂಟಾಯಿತು. ಇತ್ತ ಚಿಮಣಾಜಿಯಮಗನಾದ ಸದಾಶಿವರಾಯನು ಕರ್ಮ ಟಕದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿ ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ವರೆಗೆ ಅಧಿಕಾರದನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸಿದನು. ಆಗ ಸವಣೂರ ನವಾಬನಿಂದ ೨೫ ಲಕ್ಷದ ನಾಡು ಮರಾಠರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿತು.

೪. ಸಿಂಧಿ ಹೋಳಕರರ ಹದಗೇಡಿತನ:— ಜಯಪುರದ ಅರಸನಾದ ಜಯಶಿಂಗನು ಮರಾಠರ ಮಿತ್ರನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೪೩ ರಲ್ಲಿ ಸಾಯಲು ಈಶ್ವರಸಿಂಗ, ಮಾಧವಸಿಂಗ ಎಂಬ ಅವನ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟದ ಸಲುವಾಗಿ ಜಗಳ ಹುಟ್ಟಿತು. ಆಗ ಈಶ್ವರಸಿಂಗನು ಸಿಂಧಿ-ಹೋಳಕರರ ನೆರವಿನಿಂದ ಮಾಧವಸಿಂಗನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು ಬಳಿಕ ಸಿಂಧಿಯು ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಈಶ್ವರಸಿಂಗನ ಸಹಾಯಕನಾಗಿ ಉಳಿದ ರಜಪುತ ಅರಸರನ್ನು ಅವನ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ತಂದು ಕೊಟ್ಟನು. ಇವಕ್ಕಾಗಿ ಈಶ್ವರಸಿಂಗನಿಂದ ಸಿಂಧಿಗೆ ವಿಪುಲ ನಾದ ದ್ರವ್ಯವು ದೊರೆಯಿತು. ಸಿಂಧಿಯ ಈ ನಡತೆಯಿಂದ ಹೋಳಕನು ರೊಚ್ಚಿಗೆದ್ದು ಮಾಧವಸಿಂಗನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡನು. ಇದರಿಂದ ಅವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ವೈಮನಸ್ಸುಂಟಾಯಿತು. ಪೇಶ್ವೆಯಾಸರೂ ಹೋಳಕರನ ಪಕ್ಷವನ್ನೇ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದನು. ಅದರಿಂದ ಈಶ್ವರಸಿಂಗನು ಮುಂದುಗಾಣದೆ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ! ಶಿವಾಜಿಯ ಕಾಲದಿಂದ ಮರಾಠರ ವಿಷಯವಾಗಿ ರಜಪುತರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿದ್ದ ಭಾವನೆಯು ಬದಲಾಗಿ ಅವರು ಮರಾಠರಿಗೆ ನೆರವಾಗುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರು. ಮರಾಠರ ಸರದಾರರ ಈ ಹದಗೇಡಿತನವು ಮುಂದೆ ಮರಾಠರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಳುವಾಗದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ !

೫. ಶಾಹೂರಾಜನ ತರುವಾಯದ ಸ್ಥಿತಿ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೪೯ ರಲ್ಲಿ ಶಾಹೂರಾಜನು ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ಬಳಿಕ ಬಾಳಾಜಿಯು ಅವನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ತಾರಾಬಾಯಿಯ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ರಾಮರಾಜನನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ತಂದನು. ರಾಮ

ರಾಜನು ಹೆಸರಿಗೆ ಅರಸನಾಗಿ, ೬೫|| ಲಕ್ಷದ ಸೀಮೆಯನ್ನು ತನಗಾಗಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪೇಶ್ವೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ಪೇಶ್ವೆಯು ಉಳಿದ ಸರದಾರರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನವನೆಂದು ಎಣಿಸಲ್ಪಡಹತ್ತಿದನು. ಬಾಳಾಜಿಯ ಈ ಹೆಚ್ಚಳವು ತಾರಾಬಾಯಿಗೂ ಉಳಿದ ಸರದಾರರಿಗೂ ಸಹನವಾಗಲಿಲ್ಲ ತಾರಾಬಾಯಿಯು ಬಾಳಾಜಿಯ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಎಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೂ ರಾಮರಾಜನು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಆಕೆಯು ಅರಸನನ್ನು ಸೆರೆಯಿಟ್ಟು ಯಶವಂತರಾವ ಧಾಬಾಡೆ, ದಮಾಜಿ ಗಾಯಕವಾಡ ಇವರನ್ನು ತನ್ನ ನೆರವಿಗಾಗಿ ಸಾತಾರೆಗೆ ಕರೆಯಿಸಿದಳು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿದು ಬಾಳಾಜಿಯು ದಾಭಾಡೆ-ಗಾಯಕವಾಡರನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದು ಪುಣೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ರಾಮರಾಜನನ್ನು ಸೆರೆಬಿಡಿಸಿದನು. ಮತ್ತು ಬಲವಾದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಾತಾರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ವಿರೋಧಿಗಳ ಕಾಟವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿದನು.

೧೧ನೆಯ ಪಾಠ

ಬಾಳಾಜಿ ಬಾಜೀರಾಯ (ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದ್ದು)

೧. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿಯ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು:— (ಅ) ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೫೭ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೇಂಚ ಸೇನಾಪತಿಯಾದ ಬುಸಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಿಜಾಮ ಸೈನ್ಯವು ಮರಾಠರ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಬಂದಿತು ಘೋಡ ನದಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮರುವರ್ಷ ಭಾಲಕೆ ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಯುದ್ಧವಾಗಿ ನಿಜಾಮನು ಸೋತು ತಾಪಿ ಗೋದಾವರಿಗಳ ನಡುವಿನ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬಾಳಾಜಿ ಯೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. (ಆ) ಕಡಪೆ, ಕರ್ಮೂಲ, ಸವಣೂರ ಇವುಗಳ ನವಾಬರು ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ತೀರದ ಮರಾಠರೆ ಸೀಮೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಬಾಳಾಜಿಯು ಅತ್ತಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿ ನವಾಬರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ತನ್ನ ಸೀಮೆಗಳನ್ನು ಕೈಸೇರಿಸಿಕೊಂಡನು. ಬಳಿಕ **ಶೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ** ಹೋಗಿ ಅದನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಅರಸನಾದ ನಂದಿರಾಜನು ೫ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಕಪ್ಪನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. (೧೩) ಕುಲಾಬೆಯ ಕಾನ್ಹೋಜಿ ಅಂಗ್ರೆಯ ತರುವಾಯ ತುಳಾಜಿ ಎಂಬವನು ಅಧಿಕಾರಿಯಾದನು ಇವನು

ಶೂರನೂ ಮುತ್ತದ್ವಿಯೂ ಆಗಿದ್ದು ತನ್ನ ಹಡಗುಪಡೆಯನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಬಲಿಸಿದ್ದನು. ಅವನು ಬಾಳಾಜಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ದ್ವೇಷಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ತುಳಾಜಿಯು ಸತ್ತಿರುವ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚರ ವರ್ಚಸ್ಸು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಬಾಳಾಜಿಯು ಅವನನ್ನು ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ತರಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಹಡಗುಪಡೆಗಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಅವರು ಸಂತೋಷದಿಂದ ನೆರವಾಗಲೊಪ್ಪಿ ಹಡಗುಪಡೆಯ ಅಧಿಸತ್ಯವನ್ನು ತಾವೇ ವಹಿಸಿಕೊಂಡರು ನೆಲದಾರಿಯಿಂದಲೂ ನೀರುದಾರಿಯಿಂದಲೂ ಇಬ್ಬರ ಸೈನ್ಯಗಳು ತುಳಾಜಿಯಮೇಲೆ ಸಾಗಿದವು. **ಸಿಂಧುದುರ್ಗ, ವಿಜಯದುರ್ಗಗಳು** ತುಳಾಜಿಯ ಕೈಬಿಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ತುಳಾಜಿಯು ಕೈರೆರೆಯಾದನು. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ತುಳಾಜಿಯ ಹಡಗುಪಡೆಯನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಹಾಳುಮಾಡಿದರು. ಈ ಯುದ್ಧದಿಂದ **ಬಾಣಕೋಟೆ** ಮುಂತಾದ ೫ ಬಂದರಗಳು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ದೊರೆತವು. **ವಿಜಯದುರ್ಗ** ಮೊವಲಾದ ಉಳಿದ ಪ್ರದೇಶವು ಬಾಳಾಜಿಯ ವಶವಾಯಿತು ತುಳಾಜಿಯೊಡನೆ ಮರಾಠರ ಹಡಗುಪಡೆಯ ಕೀರ್ತಿಯು ಅಡಗಿಹೋಯಿತು !

(ಈ) ರಘೂಜಿ ಭೋಸಲೆಯ ದಾಳಿಗೆ ಬಂಗಾಲದ ಸುಭೇದಾರನಾದ ಅಲಿವರ್ದೀ ಖಾನನು ಬೇಸತ್ತು ಮರಾಠರೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೫೧ ಇದರಿಂದ ಕಟಕ ಪ್ರಾಂತವು ಮರಾಠರಿಗೆ ದೊರೆತದ್ದಲ್ಲದೆ ಬಂಗಾಲದ ಚೌಧಾಯಿಯೆಂದು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ೧೨ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳು ಸಿಗಹತ್ತಿದವು. ರಘೂಜಿ ಭೋಸಲೆ ಸತ್ತವನಾಯ ಅಧಿಕಾರದ ಸಲುವಾಗಿ ಅವನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಒಳಜಗಳಗಳು ನಡೆದಾಗ ಅತ್ತ ಕ್ಲೈವನು ಪ್ಲಾಸೀ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಯಹೊಂದಿ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿದನು (ಉ) **ದಾಭಾಡೆ-ಗಾಯಕವಾಡ** ಇವರು ಬಾಳಾಜಿಯೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ದಾಭಾಡೆಯು ವಾರ್ಷಿಕ ವೇತನ ಪಡೆದು ಸುಮ್ಮನಾದನು. **ಗಾಯಕವಾಡ**ನು ಗುಜರಾಠದ ಅರ್ಧಭಾಗವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ವೇಶವೆಯು ಕರೆದಾಗ ಸೈನ್ಯ ದೊಂದಿಗೆ ನೆರವಾಗಲೊಪ್ಪಿದನು. (ಊ) **ಸಲಾಬತಜಂಗನು** ಕ್ರಿ. ಶ ೧೭೫೬ ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಧಖೇಡ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮರಾಠರಿಂದ ಸೋತು ೨೫ ಲಕ್ಷದ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಕೆಲವು ಕೋಟಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಲೊಪ್ಪಿದನು. ಆದರೆ ಅವನು ಮುಂದೆ ಅದರಂತೆ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ವೇಶವೆಯು ಸದಾಶಿವರಾಯನನ್ನು ನಿಜಾಮನ ಮೇಲೆ

ಕಳುಹಿದನು. ಉದಗೀರದ ಬಳಿ ಕಾಳಗವಾಯಿತು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೬೦ ನಿಜಾ ಮನು ಸೋತು ಅಶೀರಗಡ ವಂತಾದ ಕೋಟಿಗಳನ್ನು ೬೦ ಲಕ್ಷದ ಸಿಂಹದ ಯನ್ನು ಮರಾಠರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು.

೨. ಉತ್ತರದ ರಾಜ್ಯನಿಸ್ತಾರ:— ದಿಲ್ಲಿಯ ಬಾದಷಾಹನಾದ ಅಹಮ್ಮದಷಾಹನು ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಸುಭೇದಾರನಾದ ಸಫದರಜಂಗನನ್ನು ತನ್ನ ವಜೀರನನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಆಗ ರೋಹಿಲರೂ ಪರಾಣರೂ ಸಫದರ ಜಂಗನನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ ಅಯೋಧ್ಯಾ ಪ್ರಾಂತದಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದರು. ವಜೀರನು ಸಿಂಧಿ ಹೋಳಿಕರರ ನೆರವನ್ನು ಕೇಳಲು ಅವರು ಹೋಗಿ ಫರುಕಾಬಾದದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ರೋಹಿಲರನ್ನೂ ಪರಾಣರನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿದರು. ಮರಾಠರ ಈ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಕಂಡು ಬಾದಷಾಹನು, ಅವರಿಗೆ ಗಂಗಾ-ಯಮುನೆಗಳ ನಡುಸೀಮೆಯನ್ನೂ ಮುಲ್ತಾನ, ಪಂಜಾಬ, ರೋಹಿಲ ಖಂಡ, ರಜಪುತಸ್ತಾನ ಇವುಗಳ ಚೌಧಾಯಿಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟನು. ಇವರಿಂದ ಬಾದಷಾಹನ ಹೆಗೆಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವ ಕೆಲಸವು ಮರಾಠರ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂತು.

ಇತ್ತ ರಘುನಾಥರಾಯನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೩೦ರಲ್ಲಿ ಗುಜರಾಠದಲ್ಲಿದ್ದ ಬಂಡನ್ನು ಮುರಿದು ರಜಪುತಸ್ತಾನದಮೇಲೆ ದಾಡುಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಅರಸರಿಂದ ಕಪ್ಪನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೫೨ರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ಭರತಖಂಡಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆಹಾಕಿ ಸುರಜಮಲ್ಲಸಿಂದ ೩೦ ಲಕ್ಷ ರೂ. ಗಳನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡು ಬಂದನು. ಅಮೇಲೆ ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಗಾಜೀಉದ್ದೀನನಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ ಮರಾಠರ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದನು.

ರಘುನಾಥರಾಯನು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದ ಬಳಿಕ ಗಾಜೀಉದ್ದೀನನನ್ನು ಮುರಿಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಜೀಬಖಾನನು ಅಬ್ದಾಲಿಯನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿದನು. ಆಗ ಅಬ್ದಾಲಿಯು ಒಸ್ಮೆಯ ಸರತಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೇರಿ ಮುಲ್ತಾನ-ಲಾಹೋರ ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಮದಖಾನ ಎಂಬವನನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಸಾಗಿ ನಜೀಬನನ್ನು ವಜೀರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ತನ್ನ ಮಗನಾದ ತೈಮೂರಷಾಹನನ್ನು ಪಂಜಾಬದ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದನು.

ಅಬ್ದಾಲಿಯು ಬಂದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಪೇಶವೆಯು ರಘುನಾಥರಾಯನನ್ನು ಮತ್ತೆ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದನು. ರಘುನಾಥರಾಯನು ಸಿಂಧಿ-ಹೋಳಕರರನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಸಮದಖಾನನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಮುಲ್ತಾನ ಲಾಹೋರಗಳನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ರಘುನಾಥರಾಯನು ಬರುವ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ತೈಮೂರಷಾಹನು ಓಡಿಹೋದನು. ಬಳಿಕ ರಘುನಾಥರಾಯನು ಅಟಕ ನದಿಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ನಿಶಾನೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು ! ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ರಘುನಾಥರಾಯನು ಸಿಂಧಿ ಹೋಳಕರರ ಸಹಾಯದಿಂದ ರೋಹಿಲ, ಪರಾಣ, ರಜಪೂತ ಇವರನ್ನೆಲ್ಲ ಸೋಲಿಸಿ ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸಿದನು.

೧೨ ನೆಯ ಪಾಠ

ಮರಾಠರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಬಡಿದ ಸಿಡಿಲು, ಅಥವಾ ಪಾನಿಪತದ

ಮೂರನೆಯ ಯುದ್ಧ. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೬೧

೧. ಹೋಳಕರನ ಮನೆಮುರುಕತನ:- ಬಾಜೀರಾಯನ ಕಾಲದಿಂದ ಉತ್ತರದ ಕಾರಭಾರವೆಲ್ಲ ಸಿಂಧಿ-ಹೋಳಕರರ ಕೈಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಆದು ರಘುನಾಥರಾಯನ ಕೈಸೇರಿದಂದಿನಿಂದ ಅವರ ಹಿರಿಯತನವು ಮೊದಲಿನಂತೆ ನಡೆಯದಾಯಿತು ಆಗ ಮಲ್ಹಾರರಾಯನು ಪೇಶವೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅಸೂಯೆಪಡಹುತ್ತಿದನು

ಉತ್ತರದ ವಿಜಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಮರಳಿ ಬಂದ ಬಳಿಕ ದತ್ತಾತ್ರೆಯೂ ಜನಕೋಜಿಯೂ ಪೇಶವೆಯ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ನಜೀಬಖಾನನ ಪಾರುಸತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟರು ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಹೋಳಕರ ಮಲ್ಹಾರರಾಯನು ಅವರನ್ನು ಕಂಡು— ನಿಮ್ಮದು ಮರುಳುಬುದ್ಧಿ; ಅಟಕದಿಂದ ರಾಮೇಶ್ವರದ ವರೆಗೆ ಪೇಶವೆಯರ ಅಧಿರಾಜ್ಯವಾಗಿದೆ; ನೀವು ನಜೀಬನನ್ನಷ್ಟು ಗೊತ್ತಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿದರೆ ಪೇಶವೆಯರನ್ನು ತಡೆದವರೇ ಇಲ್ಲ; ಆಮೇಲೆ ಅವರು ನಮ್ಮನ್ನು ಕೇಳುವರೇ! ಅಂತೇ ನಜೀಬನನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡೇ ಕೆಲಸಮಾಡಿರಿ!!

ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಜನಕೋಜಿಗೆ ಹೋಳಕರನ ಈ ವಿಚಾರವು ಸರಿಬರಲಿಲ್ಲ; ದತ್ತಾಜಿಯು ಮಾತ್ರ ಕಿವಿಸೋತನು.

೨. ನಜೀಬಖಾನನ ಕಾರಸ್ಥಾನ:— ಬಳಿಕ ದತ್ತಾಜಿಯು ನಜೀಬ ಖಾನನ ಪಾರಿಪತ್ಯ ಮಾಡುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವನೊಡನೆ ಸಲಿಗೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಹತ್ತಿದನು. ಧೂರ್ತನಾದ ನಜೀಬಖಾನನು ದತ್ತಾಜಿಯೊಡನೆ ಸವಿಮಾತಾಡುತ್ತ ತೋರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ಸಹಾಯಕನಂತೆ ಇರಹತ್ತಿದನು. ಮತ್ತು ಸುಜಾಉದ್ದಾಲನ ಕೂಡ ಒಳಸಂಚು ಮಾಡಿ, ಅಬದಾಲಿಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಕರೆಕಳುಹಿದನು. ದತ್ತಾಜಿಯು ಮಾತ್ರ ನಜೀಬಖಾನನನ್ನು ನಂಬಿ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಬದಾಲಿಯು ಪಂಜಾಬಕ್ಕೆ ಬಂದ ಸುದ್ದಿ ಹತ್ತಿತು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ವಜೀರನಾದ ಸುಜಾಉದ್ದಾಲನು ನಜೀಬನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡನು. ದತ್ತಾಜಿಯು ನಜೀಬನ ಈ ಕಾರಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಂಡು ಬೆರಗಾದನು.

೩. ದತ್ತಾಜಿಯ ಸಾಹಸ:— ಬಳಿಕ ದತ್ತಾಜಿಯು ಹೋಳಕರನಿಗೂ ಗೋವಿಂದಪಂತ ಬುಂದೇಲಿಗೂ ತನ್ನ ನೆರವಿಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿ, ತಾನು ತಡ ಮಾಡದೆ ಅಬದಾಲಿಯನ್ನು ತಡೆಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು. ಅಬದಾಲಿಯು ಗಂಗಾ-ಯಮುನೆಗಳ † ಅಂತರ್ವೇದಿಯನ್ನು ಸೇರಿ ನಜೀಬ-ವಜೀರರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ದಿಲ್ಲಿಯ ಕಡೆಗೆ ಬರಹತ್ತಿದನು. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ದತ್ತಾಜಿಯು ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಗಾಜೀಉದ್ದಿನನನ್ನು ಕೂಡಿದನು. ಹೋಳಕರನೂ ಬುಂದೇಲಿಯೂ ಅವನ ನೆರವಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ! ಆದದರಿಂದ ದತ್ತಾಜಿಯೊಬ್ಬನೇ ಎದೆಗೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಅಬದಾಲಿಯ ಕಡೆಯ ಸೈನ್ಯವು ಯಮುನಾ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಹತ್ತಿರಲು ದತ್ತಾಜಿಯು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅದರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದನು. ಎರಡೂ ಸೈನ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಭಯಂಕರ ಯುದ್ಧವಾಗಿ ದತ್ತಾಜಿಯು ಮರಣ ಹೊಂದಿದನು. ಆಗ ಅವನ ಸೈನ್ಯವು ಎದೆಗುಂದಿ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿತು. ಅಬದಾಲಿಯು ಜಯಹೊಂದಿದ ಬಳಿಕ ತನ್ನ ಸಂಗಡಿಗರೊಂದಿಗೆ ಅಂತರ್ವೇದಿಯಲ್ಲಿ ತಳವೂರಿದನು.

† ಎರಡು (ಗಂಗಾ-ಯಮುನಾ) ನದಿಗಳ ನಡುವಿನ ಸೀಮೆ.

೪. ಸೇಡಿನ ಸಿದ್ಧತೆ:— ಆಗ ಸದಾಶಿವರಾಯನು ಉದಗೀರದಿಂದ ಹೊರಟವನು ಇನ್ನೂ ಪುಣೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಮೈಸೂರ ಕಡೆಗೆ ಹೈದರನೂ ಅರ್ಕಾಟದ ಕಡೆಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರೂ ಪ್ರಬಲರಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿದ್ದರು. ಮರಾಠರ ಅಂಕಿತರಾಗದಿದ್ದವರು ಅವರಿಬ್ಬರು. ಉದಗೀರದ ಯುದ್ಧದ ನಂತರ ಅವರ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳುವ ವಿಚಾರವು ಬಾಳಾಜಿಯದಿತ್ತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದತ್ತಾತ್ರೆಯ ಮರಣದ ವಾರ್ತೆಯು ಪುಣೆಗೆ ಮುಟ್ಟಿತು! ಆದದರಿಂದ ಬಾಳಾಜಿಯು ದಕ್ಷಿಣದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಬದಿಗಿಟ್ಟು ಸದಾಶಿವರಾಯನನ್ನು ಕಾಣಹೊರಟನು ಪಟದೂರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿದರು. ಸದಾಶಿವರಾಯನೇ ಸೇನಾಪತಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ವಿಶ್ವಾಸರಾಯ, ಬಳವಂತರಾವ ಮೆಹೇಂದಳೆ, ಇಬ್ರಾಹಿಮ ಖಾನ, ಸಮಶೇರ ಬಹದ್ದೂರ, ದಮಾಜಿ ಗಾಯಕವಾಡ ಮೊದಲಾದ ವೀರರು ಸಂಗಡ ಹೊರಟರು. ಜಾನೋಜಿಯು ಮಾತ್ರ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ! ಮರಾಠ ಸೈನ್ಯವು ಬರ್ಧಾಣಪುರ, ಗ್ವಾಲೀರಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಆಗ್ರಾಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಜನಕೋಜಿಯೂ ಮಲ್ಹಾರರಾಯನೂ ಬಂದು ಕೂಡಿದರು ಆಗ ಎಲ್ಲರೂ ಹಿಂದಿನ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನು ಮರೆತು, ಒಮ್ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಬದಾಲಿಯ ಸೇಡು ತೀರಿಸಲು ಸಜ್ಜಾದರು ಅಬದಾಲಿಯ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾಳು ಕಡೆಗಳು ಸಿಗದಂತೆಯೂ ನಜೀಬಖಾನ, ಸುಜಾಖದ್ದಾಲ್ ಇವರ ನೆರವು ಅವನಿಗೆ ದೊರೆಯದಂತೆಯೂ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವು ಗೋವಿಂದವಂತನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

೫. ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಪರಾಕ್ರಮ:— ಆಮೇಲೆ ಸದಾಶಿವರಾಯನು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ದಿಲ್ಲಿಯನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನೆಲೆಸಿದನು. ಯಮುನಾ ನದಿಯ ಆಚೆಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಅಬದಾಲಿಯು ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಈ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಕಣ್ಣುಟ್ಟಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗ ಸುಜಾಖದ್ದಾಲ್‌ನಿಗೆ ತಾನು ಅಬದಾಲಿ - ನಜೀಬಖಾನರನ್ನು ಕೂಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವೆನಿಸಿತು. ಅಬದಾಲಿಯು ಸಹ ಯುದ್ಧದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು, ಒಪ್ಪಂದದ ಮಾತು ತೆಗೆದನು. ಆದರೆ ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟರೆ ಇವರ ಕಾಟವು ತಪ್ಪದೆಂದು ಬಗೆದು ಸದಾಶಿವರಾಯನು ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ ಮುಂದೆ ಅವನು ದಿಲ್ಲಿಯ ಉತ್ತರಕ್ಕೆರುವ ಕಾನಪುರಕ್ಕೆ ನಡೆದನು. ಕುಂಜ-

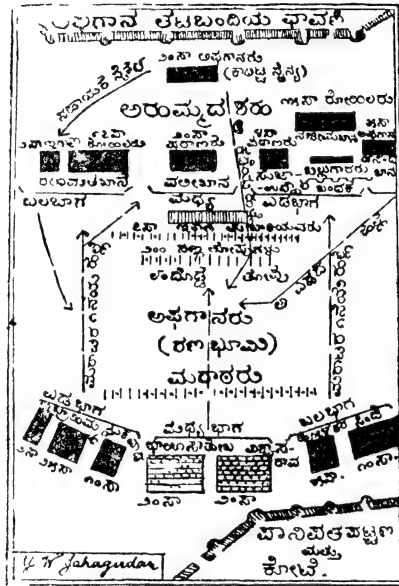
ಪುರವು ಅಬದಾಲಿಯ ರಾಣ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಅವನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಅಂತರ್ವೇದಿಯನ್ನು ಸೇರಿದ್ದನು. ಸದಾಶಿವರಾಯನು ಅಲ್ಲಿಯ ಸರದಾರನಾಗ ಸಮುದಖಾನನನ್ನು ನೋಲಿಸಿ ಕುಂಜಪುರವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡನು ಕ್ರಿ ಶ ೧೭೬೦

ಗೋವಿಂದವಂತನಿಂದ ಮಾತ್ರ ಯಾವ ಕೆಲಸವೂ ನೆರವೇರಲಿಲ್ಲ ಇಟಾನಾ-ಕುಂಜಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಅಬದಾಲಿಯು ಒಲವು ಕಡೆನೆ ಇದ್ದರೂ ಇವನು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡರೆ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು

೬. ಪಾನೀಪತದ ಯುದ್ಧ — ಅಬದಾಲಿಯ ದಾರಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ, ಮರಾಠರ ಸೈನ್ಯವು ಅಂತರ್ವೇದಿಯನ್ನು ನೂರು ಹವಣಿಕೆ ಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಬದಾಲಿಯು ಒಳ್ಳೆಯ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಭಾಗಪತದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಯಮುನಾ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ, ದಿಲ್ಲಿ ಕುಂಜಪುರಗಳ ನಡುವೆ, ಪಾನೀಪತದ ಹತ್ತರ ತಳವೂರಿದನು ಇದರಿಂದ ದಿಲ್ಲಿಗೂ ಸದಾಶಿವರಾಯ ನಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವು ಕಡಿಯಿತು ಆಗ ಸದಾಶಿವರಾಯನು ಕುಂಜಪುರ ದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಇಬ್ರಾಹಿಮಖಾನನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಪಾನೀಪತದ ನೆರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕಂದಕವನ್ನು ಅಗಿಸಿ ತಳವೂರಿದನು ಕ್ರಿ ಶ ೧೭೬೦ ನೆಯ ವರ್ಷದ ಕೊನೆಯ ಎರಡು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಕದನಗಳಾಗಿ ಅವುಗಳ ಮರಾಠರು ಜಯಹೊಂದಿದರೂ ಬಳವಂತರಾಯನು ಹತನಾದನು ಮುಂದೆ ಮರಾಠರಿಗೆ ಕಾಳುಕಡಿಗಳ ಕೊರತೆಯಾಗಹತ್ತಿತು ಗೋವಿಂದವಂತನು ದಿಲ್ಲಿಯಿಂದ ಸದಾಶಿವರಾಯನ ನೆರವಿಗೆ ಹೊರಟರಲು, ಅಬದಾಲಿಯು ಅವನನ್ನು ತಡೆದನು, ಆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗೋವಿಂದವಂತನೂ ಬಿದ್ದುಹೋದನು ಅನ್ನ ಸಾಮಗ್ರಿಯು ಇಲ್ಲದಂತಾಗಲು ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೊಂದಲವೇಳುವ ಸಂಭವ ವುಂಟಾಯಿತು ಆಗ ಸದಾಶಿವರಾಯನು ಇನ್ನು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲುವದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ ವಿಲ್ಲೆಂದು ತಿಳಿದು ಯುದ್ಧವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನು ಕ್ರಿ ಶ ೧೭೬೧ರ ಜನವರಿ ೧೪ನೆಯ ತಾರೀಖಿನ ಬೆಳಗಿನಿಂದ ಯುದ್ಧವು ನಡೆಯಿತು ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ವರೆಗೆ ಮರಾಠರಿಗೆ ಗೆಲವಾಗುವ ತೋರಿಕೆಯಿತ್ತು ಆದರೆ ಮುಂದೆ ವಿಶ್ವಾಸ ರಾಯನು ಗುಂಡುತಾಗಿ ಮಡಿದನು ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಸದಾಶಿವರಾಯನು ಹೌಹಾರಿ, ಅನೆಯನ್ನಿಳಿದು ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಹುರುಳುಗೊಳಿ-

ಸುತ್ತ ಕಾದತೊಡಗಿದನು. ಕೆಲಹೊತ್ತಿದಮೇಲೆ ಅವನೂ ಕಾಣದಾದನು ! ಇಬ್ಬರೂ ಹಿರಿಯಾಳುಗಳು ಅಡಗಲು ಮರಾಠರು ಎದೆಗುಂದಿ ಕಾಲ್ತೆಗೆದರು. ಜನಕೋಟಿಯ ಪರಾಕ್ರಮವು ವ್ಯರ್ಧವಾಯಿತು. ಅಬದಾಲಿಗೆ ಜಯ ದೊರೆಯಿತು.

ಪಾನೀಕರಣ ಯುದ್ಧದ ನಕಾಶೆ

ಯುದ್ಧವು ಮುಗಿದ ಬಳಿಕ ಅಬದಾಲಿಯ ಸವಾರರು ಮರಾಠರನ್ನು ಜೆನ್ನಟ್ಟಿ ಸಾವಿರಾರು ಜನರ ಕೊಲೆಮಾಡಿದರು. ಮಲ್ಹಾರರಾವ, ದುಮಾಜಿ, ಮಹದಾಜಿ ಸಿಂಧೆ, ನಾನಾಫಡಣವೀಸ ಮೊದಲಾದವರು ಪಾರಾಗಿ ಬಂದರು. ಬಾಳುಜಿಯು ಸದಾಶಿವರಾಯನ ನೆರವಿಗೆಂದು ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಹೊರಟು ಗ್ವಾಲ್ಟೀರದ ವರೆಗೆ ಬಂದಿರಲು, ಪಾನೀಕರಣದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯ ಭಯಂಕರವಾದ ಸುದ್ದಿಯು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಆಗ ಅವನು ಎದೆಯೊಡಕೊಂಡು ಹಿಂದಿರುಗಿದನು. ಪುಣೆಗೆ ಬಂದ ತುಸು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮರಣಹೊಂದಿದನು.

ಬಾಳಾಜಿಯು ಶೂರನೂ ಮುತ್ಸದ್ವಿಯೂ ಶಾಂತ ಸ್ವಭಾವದವನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಇವನ ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರದ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟುತನವು ಹೊಗಳುವಂಥದಿತ್ತು.

೭. ಪಾನೀಪತದ ಅಪಜಯದ ಕಾರಣಗಳು:— ೧. ಸಿಂಧ-ಹೊಳಕರರು ಮರಾಠರ ಸ್ನೇಹಿತರಾದ ರಜಪುತರನ್ನೂ ಜಟರನ್ನೂ ನೋಯಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಮರಾಠರಿಗೆ ನೆರವಾಗಲಿಲ್ಲ. ೨. ಗೋವಿಂದ ಪಂತನು ಯಾವ ಸಾಹಸವನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ಇದ್ದದರಿಂದ ಅಬದಾಲಿ, ನಜೀಫು ಖಾನ, ಸುಜಾಉದ್ದೌಲ ಇವರ ಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ೩. ಸ್ವದೇಶದ ದಾರಿಯು ಕಟ್ಟಾದದ್ದರಿಂದ ಅಬದಾಲಿಯು ಯುದ್ಧಮಾಡದೆ ಪರಾಗುವಂತೆ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಧೀರನೂ ಅನುಭವಿಕನೂ ಆಗಿದ್ದದರಿಂದ ಅತಿ ಸಾಹಸದಿಂದಲೂ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದಲೂಕಾದಿದನು. ೪. ದಿಲ್ಲಿ-ಕುಂಜಪುರಗಳ ನಡುವೆ ಅಬದಾಲಿಯ ಸೈನ್ಯವು ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರೂ ಮರಾಠರು ಅವನಮೇಲೆ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಎರಡೂ ನಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಎರಿಬರಲಿಲ್ಲ. ೫ ಮರಾಠರಿಗೆ ಕಾಳುಕಡಿಗಳು ಸಿಗದಂತಾದದರಿಂದ ಅವರು ಅವಸರದಿಂದ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ೬ ಯುದ್ಧ ಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧ ಸಾಧನ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ; ತೋಪು - ತುಬಾಕಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಹತ್ತಿದ ಮೇಲೆಯೂ ಆನೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಯುದ್ಧಮಾಡುವದನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ೭. ಮರಾಠರು ತಮ್ಮ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ತೋಫುಗಾರಿಕೆಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲಸಗಾರನಾಗಿ ಬಂದ ಃ ಗಾರ್ದಿ ಇಬ್ರಾಹಿಮಖಾನನ ತೋಫುಗಳನ್ನು ನಂಬಿ ಬೈಲುಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಂತದ್ದರಿಂದ ಸದಾಶಿವರಾಯನು ಅವನಹೇಳಿಕೆಯಂತೆಯೇ ನಡೆಯಬೇಕಾಯಿತು! ೮ ವಿಶ್ವಾಸರಾಯನು ಬಿದ್ದಕೂಡಲೇ ಸದಾಶಿವರಾಯನು ರಾವುತುಂಬಿ ಶತ್ರುಗಳ ಮೇಲೆ ಹರಿದುಹೋದದ್ದರಿಂದ ಮರಾಠರ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟಾಯಿತು.

೮. ಪಾನೀಪತದ ಯುದ್ಧದ ಪರಿಣಾಮ:— ೧. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿಯ ಸುಮಾರು ೧೧ ಲಕ್ಷ ದಂಡಾಳುಗಳು ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಡಿದದರಿಂದ ಮುಂದಿನ

ಃ ಗಾರ್ದಿ, ಎಂಬದು ಗಾರ್ದಿ, ಎಂಬದರ ರೂಪವು. ಇಬ್ರಾಹಿಮಖಾನನೊಡನೆ ಬಂದ ಮರಾಠರಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನಿಂತ ಮುಜಫರಖಾನ ಗಾರ್ದಿಯು ಸದಾಶಿವರಾಯನ ಕೊಲೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದನು.

ಸರವೇಸಾಯಿ ಕೃತ ಹಿಂ. ಸ. ಇತಿಹಾಸ ಪು. ೧೩೮.

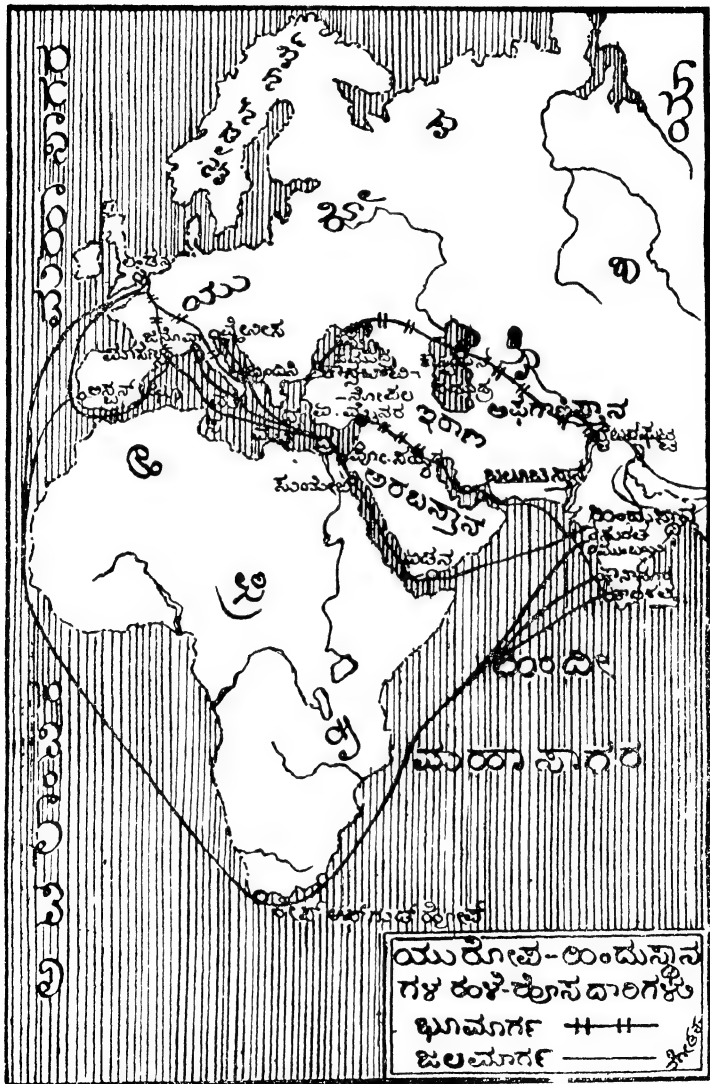
ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃತ್ವಶಾಲಿಗಳ ಕೊರತೆಯೆನಿಸಿತು. ೨. ಮರಾಠರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವೃಕ್ಷವು ನೊಕ್ಕಿನಿಂದಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ, ಪಾನೀಪತದ ಸೋಲೆಂಬ ಸಿಡ್ಲಿ ಬಡಿದು ಅದು ಮುಸ್ಸಾಯಿತು. ೩. ಅಬದಾಲಿಯು ಜಯಹೊಂದಿದರೂ ಅವನು ಅಳತೆಗೆಟ್ಟ ಹಾನಿಗೆ ಗುರಿಯಾದುದರಿಂದ ಈ ದೇಶದ ಗೊಡವೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟುಹೋದನು. ೪. ನಜೀಬಖಾನ, ಸುಜಾಉದ್ದೌಲ ಇವರ ಕನಸು ಬಯಲಾಗಿ, ದಿಲ್ಲಿಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಮಾತ್ರ ತೀರ ಬಲಗುಂದಿತು ೫. ಮರಾಠರೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರೂ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಗಾಗಿ ಕಾದಿಕಾದಿ ದಣಿದು ಇಬ್ಬರೂ ಹಣ್ಣಾದರು; ಫ್ರೆಂಚರನ್ನು ಮೂಲೆಗೊತ್ತಿ ಅದೇ ಪ್ರಬಲರಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಇಂಬುಮೊರೆಯಿತು.

೧೩ನೆಯ ಸಾತ

ಯುರೋಪದ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರ ಬರುವಿಕೆ

೧. ಯುರೋಪದವರು ಹಿಂದುಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಬರುವ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗ ಹುಡುಕುವ ಪ್ರಯತ್ನ:— ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಬಟ್ಟೆ, ಸಕ್ಕರೆ, ಹರಳು, ಮಸಾಲೆ ಮುಂತಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಯುರೋಪಖಂಡಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಇತಲಿದೇಶದ † ಜಿನೋವಾ ವೇನೀಸ ಪಟ್ಟಣಗಳು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ತುರ್ಕಸ್ಥಾನ, ಏಶಿಯಾಮೈನರ, ಇರಾಣ, ಅರಬೀಸಮುದ್ರ ಇವುಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹಿಂದುಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಇಲ್ಲಿಯ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಕ್ರಮವು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫ನೆಯ ಶತಕದ ಮಧ್ಯಕಾಲದ ವರೆಗೂ ನಡೆದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೪೩ನೆಯ ವರುಷ ತುರ್ಕರು ಕಾನಸ್ತಾಂತಿನೋಪಲವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡು, ಗ್ರೀಕ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮುಳುಗಿಸಿ, ಇತಲಿಯಿಂದ ಇರಾಣದ ವರೆಗೆ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು ಯುರೋಪದವರು ಹಿಂದುಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಬರುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ವ ತುರ್ಕಸ್ತಾನ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳೆಲ್ಲ ಹೀಗೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ವಶವಾದುದರಿಂದ ಯುರೋಪ

† ಪುಟ ೪೮ರಲ್ಲಿಯ ನಕಾಶ ನೋಡು.

ದವರ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯುಂಟಾಗಹತ್ತಿತು ಮುಂದೆ ಯುರೋಪಿಯನರಿಗೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೂ ಧರ್ಮ ಸಂಬಂಧವಾದ ಹಲವು ಯುದ್ಧಗಳಾದುದರಿಂದ ಈ ತೊಂದರೆಯು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಯುರೋಪದವರಿಗೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಸರಕುಗಳಂತೂ ಬೇಕೇಬೇಕಿದ್ದವು. ಆದದರಿಂದ ಅವರು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುವ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕಾಯಿತು.

ಯುರೋಪ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಜಾಗೃತೆ:- ಆಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಣ ಕಲೆಯ ಮೂಲಕ ಯುರೋಪದವರ ಜ್ಞಾನವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ನಡೆದಿತ್ತು. ಭೂಮಿಯು ಗೋಲರೂಪವಾಗಿರುವದೆಂಬ ಮಾತು ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಹೋಕಾಯಂತ್ರದ ಶೋಧವಾಗಿತ್ತು. ಮಧ್ಯ ಮಾಡುವ ರೀತಿಯು ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು.

ಹೊಸ ಮಾರ್ಗ ಹುಡುಕಿದ್ದು: ಸ್ಪೇನ ಪೋರ್ತುಗಾಲ ದೇಶದ ಅರಸರು ನಾವಿಕವಿದ್ಯೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉತ್ತೇಜನವನ್ನಿತ್ತರು. ಅವರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದ ನಾವಿಕರು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುವ, ನೀರುದಾರಿಯನ್ನು ಹುಡುಕತೊಡಗಿದರು ಕಡೆಗೆ ವಾಸ್ಕೋಡೆಗಾಮ ಎಂಬ ಪೋರ್ತುಗೀಜ ನಾವಿಕನು ಅಫ್ರಿಕಾಖಂಡವನ್ನು ಸುತ್ತುಹಾಕಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೯೮ರಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಪಶ್ಚಿಮತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲಿಕೋಟೆ (ಕಾಲಿಕತ) ಎಂಬ ಬಂದರಕ್ಕೆ ಬಂದಿಳಿದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ಯುರೋಪ-ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವು ಈ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಸಾಗಹತ್ತಿತು.

೨. **ಪೋರ್ತುಗೀಜರ ಉತ್ಕರ್ಷ:-** ವಾಸ್ಕೋಡೆಗಾಮನು ಕಲ್ಲಿಕೋಟೆಯ ಸಾಮೋರಿನ ಎಂಬ ಅರಸನಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದು ಅಲ್ಲಿವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಈಮೊದಲು ಅಲ್ಲಿವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಧರ್ಮೋದ್ಧರ ಎಂಬ ಮುಸಲ್ಮಾನ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರ ವಿರೋಧದ ಮೂಲಕ ಪೋರ್ತುಗೀಜರಿಗೆ ತೊಂದರೆಯಾಗಹತ್ತಿತು. ಕಡೆಗೆ ಅವರು ಸಾಮೋರಿನನ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೋಚೀನದ ಅರಸನಾದ ತ್ರಿಮಂಪಾರನ ಅಸರವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು. ಬಳಿಕ ಬರಬರುತ್ತ ಪೋರ್ತುಗೀಜರ ವ್ಯಾಪಾರವು ಬೆಳೆಯಹತ್ತಿತು.

† ಇವರೇ ಮುಂದೆ ಮಲಬಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರಗೊಂಡು ನಿಂತು, ನೋಪಲಾ, ಎಂಬ ಹೆಸರು ಹೊಂದಿದರು.

ಅಲ್ಪಿಡಾ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೦೫-೧೫೦೯. ಪೋರ್ತುಗೀಜರ ವ್ಯಾಪಾರವು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ನಡೆದಂತೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಆದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಅಲ್ಪಿಡಾ ಎಂಬವನನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ಗವ್ವರ್ನರನನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿದರು. ಇವನು ಮೂರರ ಬಲವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿ ಬಲವಾದ ಒಂದು ಹಡಗುಪಡೆಯನ್ನು ಸಜ್ಜೆಗೊಳಿಸಿದನು.

ಅಲ್ಪುಕರ್ಕ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೦೯-೧೫೧೫ ಅಲ್ಪುಕರ್ಕನು ಪೋರ್ತುಗೀಜರ ಎರಡನೆಯ ಗವ್ವರ್ನರನು. ಇವನು ಈ ದೇಶವ ಆರಸರ ಜಗಳದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೧೦ರಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದವರಿಂದ ಗೋಮೆಯನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಪೋರ್ತುಗೀಜರ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಯುದ್ಧಕಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಈ ದೇಶದ ಜನರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದನು. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುರತ, ವಸಯಿ ತಾಣೆ, ಮುಂಬಯಿ, ಮಂಗಳೂರ, ಕೋಲಂಬೋ ಇವು ಇವರ ಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿದ್ದವು.

೩. ಪೋರ್ತುಗೀಜರ ಅವನತಿಯ ಕಾರಣಗಳು:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೦೮ ರಲ್ಲಿ ಪೋರ್ತುಗೀಜರವು ಸ್ಪೇನ್‌ದವರ ವಶವಾದದರಿಂದ ಸ್ವದೇಶದ ಸಹಾಯವು ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿಯ ಪೋರ್ತುಗೀಜರಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಿಗದಾಯಿತು. ಅಲ್ಪುಕರ್ಕನ ತರುವಾಯ ಸಮರ್ಥರಾದ ಗವ್ವರ್ನರರು ಯಾರೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಪೋರ್ತುಗೀಜರು ತಮ್ಮ ಏರಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ಒತ್ತಾಯದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಈ ದೇಶದ ಜನರು ಅವರನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಹತ್ತಿದರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೦೪ರಲ್ಲಿ ಅಂಬೋಯನಾ ದ್ವೀಪವನ್ನು ಡಚ್ಚರು ಕಸಿದುಕೊಂಡದರಿಂದ ಆತ್ಮಕಡೆಯ ಪೋರ್ತುಗೀಜರ ವ್ಯಾಪಾರವು ಕುಗ್ಗಿತು. ಹಡಗುಪಡೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಜಹಾಂಗೀರನ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ ಒಂದು ಹಡಗವನ್ನು ಇವರು ಸುಲಿದುಕೊಂಡರು. ಅದರಿಂದ ಅವನು ಸಿಟ್ಟಾಗಿ ಇವರನ್ನು ಮುರಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಹತ್ತಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೧೨ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಸುನಾಲಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪೋರ್ತುಗೀಜರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದರು. ಬರಬರುತ್ತ ಪೋರ್ತುಗೀಜರ ಸ್ಥಾನಗಳು ಕೈಬಿಡಹತ್ತಿದವು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೨೯ರಲ್ಲಿ ಸಾಷ್ಟೀ ಪ್ರಾಂತವು ಪೇಶ್ವೆಯವರ ವಶವಾದ ಬಳಿಕ ಉತ್ತರ ಕೊಂಕಣದಿಂದ ಇವರು

ಕಾಲ್ಡೆ ಗೆದರು. ಗೋನೆ, ದೀನ, ದಮನ ಇವು ಮಾತ್ರ ಇಂದಿಗೂ ಪೋರ್ತುಗೀಜರ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವವು.

೪. ಡಚ್ಚರ ವೃತ್ತಾಂತ :— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೦೨ರಲ್ಲಿ ಡಚ್ಚರು ತಮ್ಮ ದೊಂದು ಸಂಘವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಸಮುದ್ರದ ಮೇಲೆ ವರ್ಚಸ್ವನ್ನು ನೆಲಸಿ ಬರಬರುತ್ತ ಪೋರ್ತುಗೀಜರ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡರು. ಬಳಿಕ ಸುನಾತ್ರಾ, ಜಾವಾ ಮೊದಲಾದ ನಡುಗಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡು ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಯ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ವಿಪುಲವಾದ ಲಾಭವನ್ನು ಹೊಂದಹತ್ತಿದರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೧೧ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಪೋರ್ತುಗೀಜರ ಹಡಗುಪಡೆಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅವರ ಸುರತದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ನಾ ಗಾ ಪ ಟ್ವಿಣ, ಚಿನಸುರಾ, ಸಿಲೋನ, ತ್ರಿಂಕೋಮಾಲಿ ಇವು ಡಚ್ಚರ ವ್ಯಾಪಾರದ ಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೨೩ರಲ್ಲಿ ಡಚ್ಚರಿಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ಜಗಳಹತ್ತಿದಾಗ ಡಚ್ಚರು ಅಂಬೋಯನಾದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳನ್ನು ಕೊಲೆಗೊಳಿಸಿದರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಅತ್ತಕಡೆಯ ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೆ ಸ್ಥಿರಗೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯಿಸಿದರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೫೨ರಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಖಂಡದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಡಚ್ಚರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದಂದಿನಿಂದ ಡಚ್ಚರ ಕಸುವು ಕುಂದಹತ್ತಿತು. ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೆ ಡಚ್ಚರ ಸ್ಥಾನಗಳೆಲ್ಲ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಶವಾದವು. ಸುನಾತ್ರಾ ಮೊದಲಾದ ಪೂರ್ವದ ನಡುಗಡ್ಡೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಇಂದಿಗೂ ಡಚ್ಚರ ವಶದಲ್ಲಿವೆ.

೧೪ ನೆಯ ಪಾಠ

ಇಂಗ್ಲಿಷರೂ ಫ್ರೇಂಚರೂ

೧. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಬರುವಿಕೆ :— ಇಂಗ್ಲಂಡದ “ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿ ” ಎಂಬ ವ್ಯಾಪಾರದ ಸಂಘದವರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೦೦ ರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ದೇಶದ ರಾಣಿಯಾದ ಎಲಿಜಾಬೇಥಳಿಂದ ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಯ ದೇಶದ ಸಂಗಡ ವ್ಯಾಪಾರಮಾಡುವ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದರು. ಇವರು ಮೊದಲು ಮಲಕ್ಕಾ ಮುಂತಾದ ದ್ವೀಪಗಳ ಸಂಗಡ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅದರಿ

ಪೋರ್ತುಗೀಜರೂ ಡಚ್ಚರೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧಿಗಳಾದದರಿಂದ ಇವರು ಅತ್ತಕಡೆಯ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು, ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯ ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಿಸಹತ್ತಿದರು. ಕ್ರಿ. ಶ ೧೬೦೮ ರಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಹಾಕಿನ್ಸ್ ಎಂಬ ಗೃಹಸ್ಥನು ಬರುವ ಸರಕಿನ ಮೇಲೆ ನೂರಕ್ಕೆ ಮೂರುವರೆಯಂತೆ ಸುಂಕವನ್ನು ಕೊಡಲೊಪ್ಪಿ ಜಹಾಂಗೀರ ಬಾಡಷಾಹನಿಂದ, ಸುರತದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ವಡೆವನು ಕ್ರಿ. ಶ ೧೬೧೫ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡದ ಅರಸನಾದ ಜೇಮ್ಸ್‌ನ ಸರ್ ಥಾಮಸ್ ರೋ ಎಂಬ ವಕೀಲನನ್ನು ಕಾಣಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಜಹಾಂಗೀರನ ಓಲಗಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದನು. ರೋನ ವ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ದಂಡೆಗುಂಟೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವು ಕಂಪನಿಗೆ ದೊರೆಯಿತು.

ವಖಾರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು:— ಮುಂದಿನ ನೂರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಪನಿಯವರು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಪೂರ್ವ-ಪಶ್ಚಿಮ ದಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಖಾರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸುರತ, ಪೋರ್ಟ್‌ಸೆಂಟೆ ಜಾರ್ಜ್ (ಮದ್ರಾಸ) ಪೋರ್ಟ್ ಉಯಿಲ್ಯಮ್ (ಹುಗಳಿ) ಇವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದವು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೬೧ರಲ್ಲಿ ಪೋರ್ತುಗಾಲದ ರಾಜನು ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡದ ೨ನೆಯ ಚಾರ್ಲಸ್‌ನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಾಗ ಮುಂಬಯಿ ನಡುಗಡ್ಡೆಯನ್ನು ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಮುಂದೆ ಚಾರ್ಲಸ್‌ನು ಅವನ್ನು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ೧೦ ಪೌಂಡು ಭಾಡಿಗೆಯಿಂದ ಕಂಪನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೮೭ರಲ್ಲಿ ಸುರತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಂಪನಿಯವರು ಮುಂಬಯಿಗೆ ಬಂದು, ಅದನ್ನೇ ವ್ಯಾಪಾರದ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಮಾಡಿದರು.

ಯುನಾಯಿಟೆಡ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯ ಸ್ಥಾಪನೆ:— ಕಂಪನಿಗಾಗುವ ಲಾಭವನ್ನು ಕಂಡು, ಉಳಿದವರು ತಾವೂ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವ್ರಯತ್ನಿಸಹತ್ತಿದರು ಅದುವರೆಗೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಕೂಡ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯವರು ಮಾತ್ರ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಬಂಧವಿತ್ತು. ಅದು ತಪ್ಪಿ ಬೇಕಾದವರು ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ಬೇರೊಂದು ಕಂಪನಿಯು ಹುಟ್ಟಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಕೂಡ ಅದರ ವ್ಯಾಪಾರವು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಎರಡೂ ಕಂಪನಿಗಳು ಏರಾಟೆ

ಕೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಮಾರಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಲಾಭದ ಮಾನವು ಕಡಿಮೆಯಾಗಹತ್ತಿತು. ಈ ಕ್ರಮವು ಕೆಲವು ವರ್ಷ ನಡೆದ ಬಳಿಕ ಒಕ್ಕಟ್ಟಿನಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವದೇ ಕ್ಷೇಮವೆಂದು ಮನಗಂಡು, ಎರಡೂ ಕಂಪನಿಯವರು ಒಟ್ಟಾಗಿ 'ಯುನಾಯಟೆಡ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೦೭ ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಏಳೆಯನ್ನು ಹೊಂದಹತ್ತಿದರು.

ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಪನಿಯ ಏಳೆ:— ೧೭೦೫ ರಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲದ ನೊಗಲ ಸುಭೇದಾರನಾದ ಮುರ್ಶಿದ ಕುಲೀಖಾನನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ದೂರಿ ಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೊಂದು ಕಂಪನಿಯವರು ಬಾಡಪಾಹನಲ್ಲಿಗೆ ಕೆಲವು ವಕೀಲರನ್ನು ಕಳುಹಿದರು. ಅವರು ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಫರಕ್‌ಶಿಯರನಿಗೆ ಜಡ್ಡಾಗಿತ್ತು. ವಕೀಲರಲೊಬ್ಬನಾದ ಸರ್ಜನ್ ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟನ್‌ನ ಉಪಾಯದಿಂದ ಬಾಡಪಹನಿಗೆ ಗುಣವಾಗಲು ಅವನು ಇಂಗ್ಲಿಷ ಕಂಪನಿಯವರಿಗೆ ೩೮ ಊರುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನಲ್ಲದೆ, ಅವರ ಸರಕಿನ ಮೇಲಿನ ಸುಂಕವನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಪನಿಯವರು ಪ್ರಬಲರಾಗಹತ್ತಿದರು.

೨. ಫ್ರೆಂಚರ ವೃತ್ತಾಂತ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೬೦ ರಲ್ಲಿ 'ಫ್ರೆಂಚ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿ' ಯು ಉಂಟಾಗಿ ಅದು ಹಿಂದೆ ಸ್ಥಾನದ ಕೂಡ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಹತ್ತಿತು. ಫ್ರೆಂಚರಿಗೆ ಆರಂಭದಿಂದಲೇ ರಾಜಾಶ್ರಯವಿದ್ದದರಿಂದ, ಉಳಿದವರಿಗಿಂತ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಅವರ ವ್ಯಾಪಾರವು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಸುರತ, ಮಚ್ಛಲೀಪಟ್ಟಣ, ಪಾಂಡಿಚೇರಿ, ಚಂದ್ರನಗರ, ಮಾಹಿಮ, ಕಾರೀಕಲ್ ಮುಂತಾದವು ಫ್ರೆಂಚರ ವ್ಯಾಪಾರದ ಸ್ಥಳಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಫ್ರೆಂಚ ಗವರ್ನರನಾದ ಮೊದಲನೆಯ ಮಾರ್ಟಿನನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೭೪ ರಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿಚೇರಿಯನ್ನು ಫ್ರೆಂಚರ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬದಲಿಸಿದನು. ಮತ್ತು ಶಿವಾಜಿಯು ಕರ್ನಾಟಕದಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದಾಗ ಅವನೊಡನೆ ಸಖ್ಯವನ್ನು ಬೆಳಸಿ ವ್ಯಾಪಾರದ ಅನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದನು. ಚಂದ್ರನಗರದ ವಖಾರು ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ, ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೯೦-೯೨ ರ ವರೆಗೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ೨ನೆಯ ಗವರ್ನರನಾದ ಲೆನ್ಸಾರನು ಕಂಪ

ನಿಯ ಕಾರಭಾರದಲ್ಲುಂಟಾದ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದನು.

ಇವನ ತರುವಾಯ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೩೫-೪೦ ರ ವರೆಗೆ ಡ್ಯಾಮಾಸನು ೩ನೆಯ ಗವರ್ನರನಾದನು. ಇವನು ಜಾಣನೂ ಸುಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿದ್ದು ಅರ್ಕಾಟದ ನವಾಬನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು ಫ್ರೇಂಚರ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದನು. ಇವನು ನವಾಬನಿಗೆ ಧನಸಹಾಯಮಾಡಿ, ಅವನಿಂದ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಕಾರಿಕಲ್ ಬಂದರವನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಿದನು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೩೯ರಲ್ಲಿ ರಘೂಜಿ ಭೋಸಲೆಯು ಅರ್ಕಾಟದಮೇಲೆ ಸಾಗಬಂದು ದೋಸ್ತಾಲಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು, ಅವನ ಅಳಿಯ ಚಂದಾಸಾಹೇಬನು ತನ್ನ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಪಾಂಡೀಚೇರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಡ್ಯಾಮಾಸನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿರಹತ್ತಿದನು.

ಡ್ಯಾಮಾಸನ ತರುವಾಯ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೪೧ ರಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಡ್ಯಾಪ್ಲೆಯು ಗವರ್ನರನಾದನು. “ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಜನರಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕಟ್ಟಿಲ್ಲ ಸಂಬಳ ಕೊಟ್ಟವರ ಊಳಿಗ ಮಾಡಲು ಇಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಜನರು ಸಿಗುವರು; ಈ ದೇಶದ ಅರಸರು ತಮ್ಮತಮ್ಮೊಳಗೆ ಜಗಳಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಯುದ್ಧ ಕಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಉತ್ತಮ ಸೈನಿಕರಾಗಲು ಈ ಜನರು ತಕ್ಕವರಿರುವರು; ಅಮೇರಿಕೆ-ಆಫ್ರಿಕೆಗಳ ನಿವಾಸಿಗಳ ಹಾಗೆ ಕಾಡುಸ್ಥಿತಿಯವರೂ ಪುಕ್ಕರೂ ಇವರಲ್ಲ; ಫ್ರೆಂಚರಾಷ್ಟ್ರವು ತಕ್ಕ ಸಹಾಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಹಿಂದೀಯರ, ನೆರವಿನಿಂದಲೇ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಿಕ್ಕಾಗುವದು.” ಎಂಬೀ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಡ್ಯಾಪ್ಲೆಯು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದನು.

ಆಗ ಫ್ರಾನ್ಸದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯು ನೆಟ್ಟಗಿದ್ದಿಲ್ಲ; ಅದದರಿಂದ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯ ಕೊಡುವದು ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಧಿಸಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಡ್ಯಾಪ್ಲೆಯು ತನ್ನ ಸ್ವಂತದ ಸಂಪತ್ತನ್ನೆಲ್ಲಸೂರೆಮಾಡಿ, ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬಹಳವಾಗಿ ಹೆಣಗಿದನು ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಇವನ ಹೆಂಡತಿಯು ಇವನಿಗೆ ಬಹಳ ನೆರವಾದಳು. ಈಕೆಯು ಒಳ್ಳೆಯ ಚತುರಳೂ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವಳೂ

ಆಗಿದ್ದಳು. ಡ್ಯೂಪ್ಲೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೂ ಯುದ್ಧವು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಉಭಯತರಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೪೪ರಿಂದ ೧೭೬೦ರ ವರೆಗೆ ಮೂರು ಯುದ್ಧಗಳಾದವು. ೨ನೆಯ ಯುದ್ಧವು ನಡೆದಿರುವಾಗ ಫ್ರಾನ್ಸದವರು ಡ್ಯೂಪ್ಲೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡರು. ಮುಂದೆ ಡ್ಯೂಪ್ಲೆಯು ತನ್ನ ಆಯುಷ್ಯವನ್ನು ಬಡತನದಲ್ಲಿ ಕಳೆಯುತ್ತಿರಲು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೬೩ ರಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಕಡೆಯದಾದ ವಾಂಡಿವಾಸದ ಕಾಳಗದಿಂದ ಫ್ರೆಂಚರ ಅಧಿಕಾರವು ನಷ್ಟವಾಯಿತು. ಡೂಪ್ಲೆಯ ಕಲ್ಪನೆಗಳ ಲಾಭವು ಫ್ರಾನ್ಸ ದೇಶಕ್ಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಮಾತ್ರ ಅವೇ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಬರಬರುತ್ತ ಪ್ರಬಲರಾಗಿ ಈ ದೇಶದ ಸೀಮೆಗಳನ್ನು ಒಂಪೊಂದಾಗಿ ಕೈವಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಹತ್ತಿದರು

೧೫ ನೆಯ ಪಾಠ

ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೂ ನಡೆದ ಯುದ್ಧಗಳು

ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೪೦-೧೭೬೦

೧. ಇಂಗ್ಲಿಷ ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ ಕಂಪನಿಗಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೪೦ರ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ೧ ತುಲಾಜಿ ಆಂಗ್ಲಿಯು ಬಲಗುಂದಿದ ಬಳಿಕ ಪಶ್ಚಿಮ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಪ್ರಬಲರಾಗುತ್ತ ನಡೆದರು. ಮದ್ರಾಸದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ವ್ಯಾಪಾರವು ಒತ್ತರದಿಂದ ಬೆಳೆಯ ತೊಡಗಿತು; ಮತ್ತು ಬಂಗಾಲ ದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದುವರಿಯಹತ್ತಿದರು.

ಫ್ರೆಂಚರ ವ್ಯಾಪಾರವೂ ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ಸಾಗಿತ್ತು. ಪಾಂಡಿಚೇರಿಯ ಗವರ್ನರನಾದ ಡ್ಯೂಪ್ಲೆಯು ಫ್ರೆಂಚರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಾಳಿ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಾಹಸವನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಈ ದೇಶದಿಂದ ಹೊರದೂಡುವ ವಿಚಾರವೂ ಅವನದಿತ್ತು.

ಆಗ ಮೊಗಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ತೀರ ಬಲಗುಂದಿತ್ತು. ಮರಾಠರ ಲಕ್ಷವು ದಿಲ್ಲಿಯ ಕಡೆಗೆ ತೊಡಗಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಇಂಗ್ಲಿಷರೂ ಫ್ರೆಂಚರೂ

ನಿಜಾಮ ಮೊದಲಾದ ಅರಸರಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ, ಇಲ್ಲವೆ ಅವರ ಜಗಳದಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಿ, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಫ್ರೆಂಚರೂ, ಫ್ರೆಂಚರ ಬಲವನ್ನು ಮುರಿಯಬೇಕೆಂದು ಇಂಗ್ಲಿಷರೂ ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

೨. ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೂ ಆದ ಮೊದಲನೆಯ ಯುದ್ಧ :-

ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೪೪-೧೭೪೮ ಸಾಂಡಿಚೇರಿಯು ಫ್ರೆಂಚರ ಮುಖ್ಯ ತಾಣವೂ ಮದ್ರಾಸವು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಮುಖ್ಯ ತಾಣವೂ ಆಗಿದ್ದವು. ಯುರೋಪಖಂಡದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ-ಫ್ರೆಂಚರಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧವು ಆರಂಭವಾದ ಬಳಿಕ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೪೬ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸದವರು ಲಾಬರ್ಡೋನೆ ಎಂಬ ಶೂರ ಸೇನಾಪತಿಯನ್ನು ಬಲವಾದ ಹಡಗುಪಡೆಯೊಂದಿಗೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದರು. ಅವನು ಬಂದಕೂಡಲೆ ಮದ್ರಾಸವನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಅದನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಸೆಂಟಿ ಡೆವಿಡವು ಮಾತ್ರ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕಡೆಗೆ ಉಳಿಯಿತು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಯುರೋಪದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೂ ಎಕ್ಸೆಲಾ ಶಾಪೆಲ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಂದವಾದದರಿಂದ ಈ ದೇಶದ ಯುದ್ಧವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಯಿತು. + ಮದ್ರಾಸವು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಮರಳಿ ದೊರೆಯಿತು.

೩. ಹೈದ್ರಾಬಾದ - ಅರ್ಕಾಟಗಳ ಪಟ್ಟದ ಸಲುವಾಗಿ ನಡೆದ ಯುದ್ಧ:- ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೪೦-೧೭೫೪. ಯುದ್ಧವು ನಿಂತರೂ ಎರಡೂ ಕಂಪನಿಗಳ ಹಗೆತನವು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ಅವರು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ನಾಶಪಡಿಸುವ ದಾರಿಯನ್ನೇ ಹುಡುಕುತ್ತಿದ್ದರು ಇದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟದ ಸಲುವಾಗಿ ಜಗಳಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು.

೧. ದೋಸ್ತ ಅಲ್ಲಿಯ ತರುವಾಯ ಅವನ ಮಗ ಸಫದರ ಅಲ್ಲಿಯು ಅರ್ಕಾಟದ ನವಾಬನಾದನು. ಮುಂದೆ ಅವನ ಕೊಲೆಯಾದ ಬಳಿಕ, ನಿಜಾಮ ನಿಂದ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅನ್ವರುದ್ದೀನನೆಂಬ ಕಾರಭಾರಿಯೇ ಅಲ್ಲಿಯ ನವಾಬ

+ ಫ್ರೆಂಚರು ಮದ್ರಾಸವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಂತೆ, ಆತ್ಮ ಅಮೇರಿಕೆಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಫ್ರೆಂಚರ ಲುಯಿಬರ್ಗವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆ ಲುಯಿಬರ್ಗವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ದಕ್ಕಾಗಿ ಫ್ರೆಂಚರು ಮದ್ರಾಸವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು.

ನಾದನು. ಆಗ ದೋಸ್ತುತ್ಲಿಯ ಅಳಿಯನಾದ ಚಂದಾಸಾಹೇಬನು ತಾನು ನವಾಬನಾಗಬೇಕೆಂದು ಫ್ರೆಂಚರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಬೇಡಿದನು. ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿಯಾದ ಡೂಪ್ಲೆಯು ಚಂದಾಸಾಹೇಬನ ಜಿನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನು. ೨. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೪೮ರಲ್ಲಿ ನಿಜಾಮ ಉಲ್ಮಲ್ಕನು ಸಾಯಲು ಅವನ ಮಗನಾದ ನಾಸಿರಜಂಗನಿಗೂ ಅವನ ಕಣ್ಣಿನ ಮಗನಾದ ಮಜಫರಜಂಗನಿಗೂ ಪಟ್ಟದ ಸಲುವಾಗಿ ಜಗಳಹತ್ತಿದವು ಆಗ ಮುಜಫರಜಂಗನು ಡೂಪ್ಲೆಯ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದನು. ಇಂಗ್ಲೀಷರು ಅನ್ವರುದ್ದೀನ ಮತ್ತು ನಾಸಿರಜಂಗ ಇವರ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸಿದನು.

ಆಮೇಲೆ ಫ್ರೆಂಚರು ಮುಜಫರಜಂಗ, ಚಂದಾಸಾಹೇಬ ಇವರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಅನ್ವರುದ್ದೀನನ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಹೋದರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೪೯ರಲ್ಲಿ ಅಂಬಾರ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧವಾಗಿ ನವಾಬನು ಸೋತು ಹತನಾದನು. ಅವನ ಮಗ ಮಹಮ್ಮದ ಅಲ್ಲಿಯು ತ್ರಿಚನಾಪಳ್ಳಿಗೆ ಓಡಿಹೋದನು; ಚಂದಾಸಾಹೇಬನು ಅರ್ಕಾಟದ ನವಾಬನಾದನು ಮುಂದೆ ಫ್ರೆಂಚರು ಮೊದಲಾದವರು ಹೈದರಾಬಾದದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟರು ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಾಸಿರಜಂಗನು ಕೊಲ್ಲಾಪುಟ್ಟದಿಂದ ಮುಜಫರ ಜಂಗನಿಗೆ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಪಟ್ಟ ದೊರೆಯಿತು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೫೧ರಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ ಸೇನಾಪತಿಯಾದ ಬುಸಿಯೊಡನೆ ಮುಜಫರಜಂಗನು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿರಲು, ಬುಸಿಯು ಒಂದೆ ಉಳಿದು ಹೊತ್ತುನಾಧಿಸಿ, ಕಡಪೆಯ ನವಾಬನು ಮುಜಫರಜಂಗನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿದನು ಬುಸಿಯು ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ತಿಳಿದು ನಿಜಾಮನ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮಗನಾದ ಸಲಾಬತಜಂಗನನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ, ತಾನು ಏಳು ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಹೈದರಾಬಾದದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಅಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದನು ಸಲಾಬತಜಂಗನು ಸೈನ್ಯದ ವೆಚ್ಚಕ್ಕಾಗಿ ಉತ್ತರ ಸರಕಾರ ಎಂಬ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಫ್ರೆಂಚರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಡೂಪ್ಲೆಯು, ನಾಸಿರಜಂಗ ಕೊಲೆಯಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಡೂಗ್ಲೆಫತಾಬಾದ ಎಂಬ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ನೆಲೆಸಿದನು. ಫ್ರೆಂಚರು ಸಮರ್ಥರೆಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿಲ್ಲ ಹೆಸರಾದರು.

ಅರ್ಕಾಟದ ಮುತ್ತಿಗೆ:— (ಕ್ರಿ. ಶ! ೧೭೫೧) ಬುಸಿಯು ಹೈದರಾಬಾದದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಇತ್ತ ಚಂದಾಸಾಹೇಬನು ತ್ರಿಚನಾಪಳ್ಳಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ

ಹಾಕಿದನು. ತ್ರಿಚನಾಪಳ್ಳಿಯೊಂದು ಕೈಸೇರಿದರೆ ಅರ್ಕಾಟದ ಪ್ರಾಂತವೆಲ್ಲ ಪ್ರೇಂಚರ ಅಧೀನವಾಗುವದೆಂದು ನೆನೆದು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕಡೆಯ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಕ್ಲೈವನು “ ಚಂದಾಸಾಹೇಬನ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಅರ್ಕಾಟವನ್ನು ಈಗ ನಾವು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ, ಅದನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ತ್ರಿಚನಾಪಳ್ಳಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬರುವನು. ಇದರಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿ ಮಹಮ್ಮದ್‌ನ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವದು; ಅಪ್ಪಣೆಯಾದರೆ ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಲು ಸಿದ್ಧನಿರುವೆನು ” ಎಂದು ಮದ್ರಾಸದ ಗವರ್ನರ್‌ನಾದ ಸಾಂಡರ್ಸನಿಗೆ ತಿಳುಹಿದನು. ಕ್ಲೈವನು ಮೊದಲು ಕಾರಕೂನನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಅಕೆಲಸವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿಸೇರಿ ಹಲವು ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಹೆಸರಾದ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್‌ನಿನಿಸಿದ್ದನು. ಅದರಿಂದ ಸಾಂಡರ್ಸನು ಅವನ ಕಡೆಗೆ ಅರ್ಕಾಟದ ಮುತ್ತಿಗೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದನು. ಊಡಲೆ ಕ್ಲೈವನು ಒಳ್ಳೆಯ ಹುರುಪಿನಿಂದ ೫೦೦ ರಾಹುತರೊಡನೆ ಅರ್ಕಾಟದಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಅದನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

ಅರ್ಕಾಟವು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಶವಾಗಲು, ಚಂದಾಸಾಹೇಬನು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ರಾಜಾಸಾಹೇಬನ ಸಂಗಡ ದೊಡ್ಡ ದಂಡನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಲು, ಅವನು ಬಂದು ಅರ್ಕಾಟವನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಆದರೆ ಕ್ಲೈವನು ೫೩ ದಿವಸಗಳ ವರೆಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಅ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ತಡೆದನು. ಆಗ ಅರ್ಕಾಟದ ಅಲೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ರಾಜಾಸಾಹೇಬನು ಹೊರಟುಹೋದನು.

ಅರ್ಣಿ, ಕಾವೇರಿಸಾಳಗಳ ಯುದ್ಧ:— ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮದ್ರಾಸದಿಂದ ಹೊರಟ ಮೊಸ ದಂಡು ಅರ್ಕಾಟಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ಬಳಿಕ ಕ್ಲೈವನು ರಾಜಾಸಾಹೇಬನನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಅರ್ಣಿಯ ಹತ್ತರ ಅವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ; ಕಾಂಚಿ ವರಮವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು. ಮುಂದೆ ರಾಜಾಸಾಹೇಬನು ಮದ್ರಾಸದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿರಲು ಕ್ಲೈವನು ಮತ್ತೆ ಅವನನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಕಾವೇರಿಸಾಳ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ ಡೂಪ್ಲೆಫತಾಬಾದವನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿದನು.

ಬಳಿಕ ಮೇಜರ ಲಾ ರೇನ್ಸ್‌ನೂ ಕ್ಲೈವನೂ ತ್ರಿಚನಾಪಳ್ಳಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದ್ದ ಚಂದಾಸಾಹೇಬನ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಹೋದರು. ಡೂಪ್ಲೆಯು ಲಾ ಎಂಬ ಸೇನಾಪತಿಯನ್ನು ಚಂದಾಸಾಹೇಬನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದನು. **ಶ್ರೀರಂಗಂ**

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಚಂದಾಸಾಹೇಬನು ನೋತು, ತಂಜಾವರದ ಅರಸನ ಆಶ್ರಯಕ್ಕೆ ಹೋದನು ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಆ ಅರಸನೇ ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನು. ಅತ್ತ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ಫ್ರೆಂಚರಿಗೂ ಬಾಹೂರೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧವಾಗಿ ಫ್ರೆಂಚರು ಸೋತರು. ಮಹಮ್ಮದ್‌ನಲ್ಲಿಯು ನವಾಬನಾದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೫೨

ಅರ್ಕಾಟದ ಯುದ್ಧದಿಂದ ಫ್ರೆಂಚರ ಬೊಕ್ಕಸವು ಬರಿದಾಯಿತು. ಆಗ ಡೂವ್ಲೆಯ ಅಸೇಕ್ಸ್‌ಯಂತೆ ಫ್ರೆಂಚ ಸರಕಾರವು ಅವನಿಗೆ ನೆರವಾಗಲಿಲ್ಲ ಡೂವ್ಲೆಯು ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಲ್ಲದೆ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನೆಂಬ ತಪ್ಪು ಹೊರಿಸಿ, ಅವರು ಅವನನ್ನು ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನಕ್ಕೆ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡರು. ಡೂವ್ಲೆಯ ತರುವಾಯ ಗೋಡೆಹು ಎಂಬವನನ್ನು ಗವರ್ನರನಾಗಿ ಬಂದು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕೂಡ ವಾಂಡಿ ಚೀರಿಯಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು ಕ್ರಿ ಶ ೧೭೫೫

೪. ಇಂಗ್ಲಿಷ - ಫ್ರೆಂಚರ ಕೊನೆಯ ಯುದ್ಧ : — ಕ್ರಿ ಶ. ೧೭೫೮ - ೧೭೬೧. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೫೬ರಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಖಂಡದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಫ್ರೆಂಚರ ನಡುವೆ ಯುದ್ಧವು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಆಗ ಫ್ರೆಂಚರು ಕಾವುಂಟಿ ಲಾಲಿ ಎಂಬವನನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಹಡಗುವಡೆಯೊಂದಿಗೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದರು. ಅವನು ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದಕೂಡಲೆ ವೋರ್ಟೆನೆಂಟ ದೆನ್ವಿಡವನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಬಳಿಕ ಉತ್ತರ ಸರಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಬುಸಿಯನ್ನು ತನ್ನ ನೆರವಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಮದ್ರಾಸದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದನು ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಸೇನಾಪತಿಯಾದ ಸರ್ ಆಯರ್‌ಕೊಟಿ ಎಂಬವನು ಅವನನ್ನು ತಡೆದನು. ವಾಂಡಿವಾಶದಲ್ಲಾದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಲಾಲಿಯು ಸೋತು ವಾಂಡಿಚೀರಿಗೆಬಂದನು. ಆದರೆ ಕೊಟಿನು ಜಿನ್ನಟ್ಟಿ ಬಂದು ಅದನ್ನೂ ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೬೧. ಬಳಿಕ ಲಾಲಿಯು ನೆರೆಸಿಕ್ಕು ಇಂಗ್ಲಂಡಕ್ಕೆ ಕಳುಹಲ್ಪಟ್ಟನು. ಈ ಮೊದಲೇ, ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕಡೆಯ ಕರ್ನಲ್ ಫೋರ್ಡನು ಉತ್ತರ ಸರಕಾರವನ್ನೂ ಕ್ಲೈವನು ಚಂದ್ರನಗರವನ್ನೂ ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ವಾಂಡಿಚೀರಿಯು ಕೈಬಿಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯ ಫ್ರೆಂಚರ ವರ್ಚಸ್ಸು ನಷ್ಟವಾಯಿತು. ಕ್ರಿ ಶ ೧೭೬೩ರಲ್ಲಿ ಪಾರೀಸದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಂದವಾಗಿ, ಯುರೋಪದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ-ಫ್ರೆಂಚರ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಯುದ್ಧವು ಶಾಂತವಾಯಿತು. ಆಗ ವಾಂಡಿಚೀರಿ

ಚಂದ್ರನಗರಗಳು ಮರಳಿ ಫ್ರೇಂಚರಿಗೆ ದೊರೆತವು. ಅಂದಿನಿಂದ ಅವರು ರಾಜ್ಯ ದಾಶಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮಾಡಹತ್ತಿದರು.

೫. ಇಂಗ್ಲಿಷ ಮತ್ತು ಫ್ರೇಂಚರ ಜಯಾಸಜಯಗಳ ಕಾರಣಗಳು:-
ಇಂಗ್ಲಿಷ ಕಂಪನಿಯವರು ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ಜಾಣತನದಿಂದ ಸಾಗಿಸಿದ್ದರು. ಇವರ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಾರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಇವರು ಬಹುರೇಷೆ ಹಣದ ತೊಂದರೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಲಿಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲಂಡದ ಸರ್ಕಾರವು ತಮ್ಮ ಕಂಪನಿಯವರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದ ನೆರವಾಗಹತ್ತಿತು. ರೊ, ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟನ್, ಹಾಕಿನ್ಸ್, ಕ್ಲೈವ್, ಲಾರೆನ್ಸ್, ಕೊಟಿ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲಸಗಾರರು ತಮ್ಮ ದೇಶದ ಕಂಪನಿಯ ಎಲ್ಲೆಡೆಗೂ ಮನಮುಟ್ಟಿ ದುಡಿದರು. ಇಂಗ್ಲಂಡದ ಹಡಗುಪಡೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಹೆಚ್ಚಿನದಿದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಫ್ರೇಂಚರನ್ನು ನೋಲಿಸಲು ಹೆಚ್ಚು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು.

ಫ್ರೇಂಚ ಕಂಪನಿಯವರು ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಿಂತ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮನಸುಹಾಕಿದರು. ಇದರಿಂದ ಹಣದ ಕೊರತೆಯುಂಟಾಗಿ ಅವರು ಫ್ರೇಂಚ ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಆ ಸರ್ಕಾರವು ಯುರೋಪದ ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರಿಂದ ಆ ತಮ್ಮಕಂಪನಿಯವರಿಗೆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ನೆರವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕಂಪನಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರು ಯೋಗ್ಯವಾದವರನ್ನು ಕೆಲಸಗಾರರನ್ನಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಲಿಲ್ಲ. ದ.ರಾಗ್ರಹ, ಅಸೂಯೆ, ಇನ್ನಿಹ ಮೂಲಕ ಕೆಲಸಗಾರರಲ್ಲಿ ಒಡಕು ಹುಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ರಸ್ತೆಗಳಿಗೆ ಸಡಿಲು ಸಿಕ್ಕಿತು. ಲಾಲಿಯು ಉತ್ತರ ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಬುಸಿಯನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಆ ಪ್ರಾಂತವು ಕೈಬಿಟ್ಟಿತು. ಫ್ರೇಂಚರ ಹಡಗುಪಡೆಯು ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದದರಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಮುಂದೆ ತಡೆದು ನಿಲ್ಲುವದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ.

೧೬ನೆಯ ಪಾಠ

ಬಂಗಾಲ ಪ್ರಾಂತದ ಅಧಿಕಾರವು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕೈಸೇರಿತ್ತು.

೧. ಬಂಗಾಲ ಪ್ರಾಂತದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ :- ಅಲಿವರ್ದಿಖಾನನು ಮೊದಲು ಬಂಗಾಲದ ಮೊಗಲ ಸುಭೇದಾರನಾಗಿದ್ದನು. ಮುಂದೆ ಮೊಗಲರು

ದುರ್ಬಲರಾಗಲು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ಆ ಪ್ರಾಂತದ ನವಾಬನೆಸಿದನು. ಇವನು ಬಾಣತನದಿಂದಲೂ ದಕ್ಷತೆಯಿಂದಲೂ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದ್ದನು. ಡಚ್ಚ, ಇಂಗ್ಲಿಷ, ಫ್ರೇಂಚ ಈ ಯುರೋಪದ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರ ಚಿನ್ನುರಾ, ಕಲಕತ್ತೆ, ಚಂಪ್ರನಗರ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಾನಗಳು ಇವನ ಸೀಮೆಯೊಳಗಿದ್ದವು ಈ ಪರಕೀಯರನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬಲಿಯಬಿಟ್ಟರೆ ಇವರಿಂದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪಾಯವಾಗಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು, ನವಾಬನು ಇವರ ಸುಳಿದಾಟವನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಹೊರತು ಯಾರಿಗೂ ಕೋಟಿ ಕೊತ್ತಳಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಗೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಮೇಲಂತೂ ಇವನ ಲಕ್ಷವು ವಿಶೇಷವಾಗಿತ್ತು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೧೫ರಲ್ಲಿ ದಿಲ್ಲಿಯ ಬಾದ್‌ಷಾಹನಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಕಂಪನಿಯ ಸರಕಿನ ಮೇಲಿನ ಸುಂಕಕ್ಕೆ ಬಿಡುವು ದೊರೆತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಬರಬರುತ್ತ ಕಂಪನಿಯ ಕೆಸಲಗಾರರು ಸ್ವಂತದ ಸರಕನ್ನು ಸಹ ಸುಂಕವಿಲ್ಲದೆ ತರಹತ್ತಿದರು. ನವಾಬನು ಕೆಲಸಗಾರರು ಈ ದಬ್ಬಾಟವನ್ನು ತಡೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದನು ಆದರೆ ಇವನು ಮುರಾರರ ದಾಳಿಗಳಿಂದ ಹಣ್ಣಾದದ್ದರಿಂದ ಈ ಜನರನ್ನು ದಾರಿಗೆ ಹಚ್ಚುವ ಕೆಲಸವು ಇವನಿಗೆ ಸಾಧಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೫೬ರಲ್ಲಿ ಅಲಿವರ್ದಿಖಾನನು ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಬಳಿಕ ಇವನ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ಸಿರಾಜಉದ್ದೌಲನು ಸವಾಬನಾದನು

೨. ಸಿರಾಜ ಉದ್ದೌಲನು ಕಲಕತ್ತೆಯನ್ನು ಕಸಿದದ್ದು:— ಸಿರಾಜಉದ್ದೌಲನು ಮೊದಲೇ ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಸೇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವನಿಗೆ ಜೀಡಾದ ಕಿಸನದಾಸ ಎಂಬೊಬ್ಬ ಸಾವಕಾರನು ತನ್ನ ಬದುಕನ್ನೆಲ್ಲ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕಲಕತ್ತೆಗೆ ಬಂದು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿರಹತ್ತಿದನು. ಮತ್ತು ಕಲಕತ್ತೆಯ ಗವರ್ನರನಾದ ಡ್ರೇಕನು ನವಾಬನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳದೆ ಕೋಟಿಯನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಹತ್ತಿದನು. ಆದುದರಿಂದ ನವಾಬನು ಡ್ರೇಕನಿಗೆ ಕಿಸನದಾಸನನ್ನು ನಮ್ಮ ವರಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕು, ಕೋಟಿಯ ಹೊಸದಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಭಾಗವನ್ನು ಕೆಡವಿಸಬೇಕು ಎಂದು ತಿಳುಹಿಸಿದನು. ಆಗ ಡ್ರೇಕನು ಕಿಸನದಾಸನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಏನೂ ಬರೆಯದೆ, ಫ್ರೇಂಚರು ಏರಿಬರುವ ಸಂಭವವಿದ್ದದರಿಂದ ಕೋಟಿಯ ಗೀಳಾದ ಭಾಗವನ್ನಷ್ಟೇ ಸರಿಪಡಿಸಿದ್ದೇವೆ, ಹೊಸ ಕೆಲಸವನ್ನೇನು ಮಾಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ಎಂದು ಉತ್ತರ ಬರೆದನು ಇದರಿಂದ

ನವಾಬನು ಸಿಟ್ಟಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಆಗ ಅವನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕಾಸಿಮಬರ್ರೂರವನ್ನು ಕೈಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು, ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು. ಕಲಕತ್ತೆಯ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿದರು. ಡ್ರೇಕನು ನವಾಬನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿಬಿಡಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಸಿರಾಜುಧೌಲನು ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಒತ್ತರದಿಂದ ಕಲಕತ್ತೆಗೆ ಬರಲು ಡ್ರೇಕನು ಹೆದರಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಅವನೂ ಬಹುಜನ ಇಂಗ್ಲಿಷರೂ ಕೋಟೆಯಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಹಡಗಗಳನ್ನೇರಿ ಮುಖದ ಹತ್ತರ ಫೂಲ್ಪಾ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ನಿಂತುಕೊಂಡರು. ಹಿಂದೆ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ೧೭೦ ಜನರು ನವಾಬನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಇದಿರಾಗಿ ಹೋಗಿ ಸೋತರು. ಕೋಟೆಯು ನವಾಬನ ಕೈಸೇರಿತು. † ೧೮೬ ಜನರು ಸೆರೆಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟರು.

೩. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಮರಳಿ ಕಲಕತ್ತೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದು :—
ಕಲಕತ್ತೆಯು ಕೈಬಿಟ್ಟ ಸುಧ್ಧಿಯು ಮದ್ರಾಸಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಎರಡು ತಿಂಗಳ ವರೆಗೆ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಬಂಗಾಲಕ್ಕೆ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಆ ಮೇರೆಗೆ ವಾಟ್ಸನನೂ ಕ್ಲೈವನೂ ಮದ್ರಾಸದಿಂದ ಹೊರಟು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೫೬ರ ಕೊನೆಗೆ ಫೂಲ್ಪಾಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಆಗ ದಿಲ್ಲಿಯ ಬಾದಷಹನ ಮಗನು ಬಂಗಾಲದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬರತಕ್ಕವನಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿದದ್ದರಿಂದ ಸಿರಾಜುಧೌಲನ ಲಕ್ಷವು ಕಲಕತ್ತೆಯ ಕಡೆಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕ್ಲೈವನು ಹೊತ್ತು ಸಾಧಿಸಿ ಕಲಕತ್ತೆಯನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಈ

† “ನವಾಬನ ಕಡೆಯವರು ಈ ೧೮೬ ಜನರನ್ನು ೧೮ ಅಡಿ ಜಾರಸಾಕಾರದ ಕತ್ತೆಲೆಯ ಕೋಣೆ (ಬ್ಯಾಕ್ ಹೋಲ್)ಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರು; ಅಲ್ಲಿ ಗವೆಯಾದಲು ದಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದರಿಂದ ಅವರಲ್ಲಿಯ ೧೨೩ ಜನರು ಮರುದಿನ ಬೆಳಗಾವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸತ್ತುಹೋದರು.” ಎಂದು ಕ್ಲೈವನು ರೂಢಿಯುಂಟು ಆದರೆ ಈ ಬ್ಯಾಕ್ ಹೋಲ್ ಸಂಗತಿಯು ನಿಜವಲ್ಲೆಂದು ಹಲವು ಇತಿಹಾಸಜ್ಞರ ಮತವಿದೆ.

ಮೇಜರ ಬಸ ಎಂಬವರು ‘ರಾಯಿಜ್ ಆಫ್ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಪಾವರ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯಾ’ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ “ಈ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತೇ ಜನರನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಬೆನೇಯವನೂ ಇಬ್ಬರು ಗಾಯಮೊಂದಿದವರೂ ಇದ್ದರು. ಅವರೇ ಮೂವರು ಸತ್ತರು. ಉಳಿದ ಆರೂ ಜನರು ಬದುಕಿದ್ದರು” ಎಂದು ಬರೆದಿರುವರು.

(ಓತೂರಕರರ ಹಿಂ. ಇ. ಪುಟ ೩೨೧)

ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಿರಾಜುಹುದ್ದಾಲನು ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ತಡೆಯಲು ಹೊರಟು ಡಮ್‌ಡಮ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸೋತು ಅವರೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು ಇದರಿಂದ ಅವನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಕಲಕತ್ತೆಯಲಾ ದ ಹಾಸಿಯನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು.

೪ ಸಿರಾಜ ಉದ್ದೌಲನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಕ್ಲೈವನು ಮಾಡಿದ ಒಳಸಂಚು:— ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ - ಫ್ರೇಂಚರ ಕೊನೆಯ ಯುದ್ಧವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆಗ ಕ್ಲೈವನು ಚಂಪ್ ನಗರವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಫ್ರೇಂಚರ ಉಳಿದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ನೆರವಾಗಬೇಕೆಂದು ಸಿರಾಜುಹುದ್ದಾಲನನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಸಿರಾಜುಹುದ್ದಾಲನು ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಹೀಗೆ ಬಲಿಷ್ಠರಾಗುವವನ್ನು ಕಂಡು ಅವರೊಡನೆಯ ಯುದ್ಧಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾದುದರಿಂದ ಫ್ರೇಂಚರನ್ನು ನೆರವಿಗೆ ಕರೆದನು .

ಅಲಿವರ್ದೀಖಾನನ ಅಳಿಯನಾದ ಮಿರಜಾಫರನೆಂಬವನು ಸಿರಾಜ ಉದ್ದೌಲನ ಸೇನಾಪತಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೂ ಸಿರಾಜುಹುದ್ದಾಲನಿಗೂ ನೆಟ್ಟಗಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇವನ್ನು ತಿಳಿದು ಕ್ಲೈವನು ಮಿರಜಾಫರನಿಗೆ ಸುಟ್ಟದಾಶೆಯನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಸಿರಾಜುಹುದ್ದಾಲನನ್ನು ತಳ್ಳುವ ಒಳಸಂಚು ಮಾಡಿದನು. ಅದರಲ್ಲಿ ಕ್ಲೈವನು ಸಿರಾಜುಹುದ್ದಾಲನ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿ ಬರಬೇಕು, ಆಯತ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಿರಜಾಫರನು ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಕ್ಲೈವನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು” ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಒಳಸಂಚಿಗೆ ನೆರವಾದ ದ್ವಿ ಕ್ಷಾ ಗಿ ಉಮೀಚಂದನೆಂಬ ಮುರ್ಶಿದಾಬಾದದ ಸಾತ್ವಕಾರನೊಬ್ಬನು ೩೦ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಬೇಡಹತ್ತಿದನು. ಆಗ ಕ್ಲೈವನು ತನಗೂ ಮಿರಜಾಫರನಿಗೂ ಆದ ಕರಾರ ವತ್ರದ ನಕಲನ್ನು ಒಂದು ಕೆಂಪು ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ‘ ಉಮೀಚಂದನಿಗೆ ೩೦ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು ’ ಎಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕಾಣಿಸಿದನು. ಆ ಸುಳ್ಳು ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಗವರ್ನರನಾದ ವಾಟ್ಸನನು ಸಹಿಹಾಕಲು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಆದದರಿಂದ ಕ್ಲೈವನು ಲುಶಿಂಗ್ಟನ್ ಎಂಬವನಿಂದ ವಾಟ್ಸನನ ಸಹಿಮಾಡಿಸಿ ಆ ಕಾಗದವನ್ನು ಉಮೀಚಂದನಿಗೆ ತೋರಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಸುಮ್ಮನಿರಿಸಿದನು.

೫. ಸ್ಲಾಸಿಯ ಯುದ್ಧ:— ಕ್ರಿ ಶ ೧೭೫೭ ಬಳಿಕ ಕ್ಲೈವನು ಸಿರಾಜಉದ್ದೌಲನ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿದನು. ಸ್ಲಾಸಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಸೈನ್ಯಗಳು ಇದಿರಾದವು. ಮೀರಜಾಫರನು ತನ್ನ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಬದಿಗಾದನು. ಅವರೇ ಅವನು ಕ್ಲೈವನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಯುದ್ಧವು ನಡೆದು ಸಿರಾಜ ಉದ್ದೌಲನ ನಂಬುಗೆಯವನಾದ ಮೀರಜಾಫರನು ಸಾಯಲು ಸಿರಾಜ

ರಾಜ್ ಕ್ಲೈವ

ಉದ್ದೌಲನು ಎವೆಗುಂದಿ ಓಡಿಹೋದನು ಕ್ಲೈವನಿಗೆ ಜಯದೊರೆಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ಅವನು, ಮೀರಜಾಫರನು ತನ್ನನ್ನು ಕೂಡದೆ ಇದ್ದವರ ಸಿಟ್ಟನ್ನು ತೋರಗೊಡದೆ ಅವನಿಗೆ ತಲೆಬಾಗಿ ಸಲಾಮುಮಾಡಿ, ಅವನನ್ನು ಮುರಶಿದಾ ಬಾವಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ನವಾಬನನ್ನು ಮಾಡಿದನು ಸಿರಾಜಉದ್ದೌಲನು ಕೈಗೆ

ಸಿಗಲು, ಮಿರಜಾಫರನ ಮಗ ಮಿರನನು ಅವನನ್ನು ಕ್ರೂರತನದಿಂದ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನು.

ಆ ಮೇಲೆ, ಮಿರಜಾಫರನು ಮೊದಲು ಒಪ್ಪಿದಂತೆ, ಕಂಪನಿಗೂ ಅದರ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೂ ಕೂಡಿ ೨ ಕೋಟಿ ೨೦ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯ ೨೩ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳು ಕ್ಲೈವನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದವು. ನಡುವೆ ಓಡಾಡಿದ ಉಮಿಚಂದನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಏನೂ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ! ಅವನು ತನ್ನ ಹಣವನ್ನು ಬೇಡಲು, ಕ್ಲೈವನು— ಕರಾರಪತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ಹಣ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಬರೆದಿಲ್ಲ; ಕೆಂಪು ಕಾಗದವು ಸುಳ್ಳು ಅದೆ. ಆದದರಿಂದ ಹಣ ಸಿಗಲಾರದು ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

೬. ಸ್ಲಾಸಿಯ ಯುದ್ಧದ ಪರಿಣಾಮ:— ಇಂಗ್ಲಿಷರು ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ ಗಾಗಿ ಕೈಕೊಂಡ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಲಾಸಿಯ ಯುದ್ಧವೇ ಮೊದಲನೆಯದು! ಸ್ಲಾಸಿಯ ಜಯದ ನಂತರ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಅಧಿಕಾರವು ಸ್ಥಿರವಾಯಿತು; ಇದೇ ಜಯದ ಬಲದಿಂದ ಅವರು ವಾಂಡಿವಾರ್‌ದಲ್ಲಿ ಫ್ರೇಂಚರನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿ ಆರ್ಕಾಟಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಕೈಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಮರಾಠರೂ ಮೊಗಲರೂ ಅಬದಾಲಿಯ ದಾಳಿಯನ್ನು ತಡೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಇತ್ತ ಬಂಗಾಲ ಆರ್ಕಾಟ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯೂರಿದ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಸ್ಲಾಸಿಯ ಗೆಲುವಿನಿಂದ ಹುರಪುಗೊಂಡು ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಹತ್ತಿದರು.

೭. ಮಿರಜಾಫರನ ಆಳಿಕೆಯೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಏಳಿಗೆಯೂ:— ಮಿರಜಾಫರನು ನವಾಬನಾದದ್ದು ದಿಲ್ಲಿಯ ಬಾದಷಾಹನಿಗೆ ಸೇರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಅಲ್ಲೇಗೋಹರನನ್ನು ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಸುಜಾ಼ುದ್ದಾಲನೊಡನೆ ಬಂಗಾಲದ ಮೇಲೆ ಕಳುಹಿದನು. ಆಗ ಕ್ಲೈವನು ಯುದ್ಧದ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗದೆ ಮಿರಜಾಫರನಿಂದ ಬಾದಷಾಹನಿಗೆ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡಿಸಿದನು. ಆದದರಿಂದ ಬಾದಷಾಹನು ಸಮಾಧಾನ ಹೊಂದಿ, ಮಿರಜಾಫರನನ್ನು ನವಾಬನೆಂದು ಒಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಕ್ಲೈವನಿಗೆ ಅಮೀರ ಎಂಬ ಪದವಿಯನ್ನು ೧೧ ಸಾವಿರದ ಮನಸಬದಾರಿಕೆಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟನು.

ಆದರೆ ಮಿರಜಾಫರನ ಆಳಿಕೆಯು ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ಸಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಇಂಗ್ಲಿಷ ಕಂಪನಿಗೆ ಹಣ ಕೊಡುವದರಲ್ಲಿಯೇ ಹಣ್ಣಾದನು ಹೊತ್ತು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸಂಬಳ ಸಿಗದೆಯಿದ್ದದರಿಂದ ಅವನ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಜನರು ಅಸಂತುಷ್ಟರಾದರು. ಆಗ ಅವನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಚಿನ್ನರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಡಚ್ಚರೊಡನೆ ಒಳಸಂಚು ನಡೆಸಿದನು. ತುಸು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಡಚ್ಚರ ಹೊಸ ದಂಡು ಚಿನ್ನರೆಗೆ ಬಂದಿಳಿಯಿತು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ಕ್ಲೈವನು ಕರ್ನಲ್ ಫೋರ್ಡನನ್ನು ಕಳುಹಿ ಡಚ್ಚರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅವರ ಹಡಗುಪಡೆಯನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ಡಚ್ಚರ ವರ್ಚಸ್ಸು ಅಡಗಿ, ಅವರು ಹಿಂದು ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇರಹತ್ತಿದರು.

ಬಳಿಕ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೬೦ರಲ್ಲಿ ಕ್ಲೈವನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ವಾನ್ಸಿಟಾರ್ಟನ್ನು ಕಲಕತ್ತೆಯ ಗವರ್ನರನಾದನು. ಆಗ ಷಾಹೆಜಲನುನೂ ಸುಜಾಉದ್ದಾಲನೂ ಮತ್ತೆ ಬಂಗಾಲದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಬಂದರು. ಆದರೆ ಕರ್ನಲ್ ಕೋಲಿ ಅಡ್, ಮಿರನ, ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ನಾಕ್ಸ್ ಇವರು ಅವರನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿದರು ಆದರೆ ಈ ಯುದ್ಧವು ನಡೆದಿರುವಾಗ ಮಿರಜಾಫರನ ಒಬ್ಬನೇ ಮಗನಾಗಿದ್ದ ಮಿರನನು ಸಿಡಿಲುಬಡಿದು ಸತ್ತನು.

ಮಿರಜಾಫರನು ಹೆಸರಿಗೆ ನವಾಬನಾಗಿದ್ದು ಅಧಿಕಾರವೆಲ್ಲ ಕಂಪನಿಯ ಕೈಸೇರಿತ್ತು. ಮಿರನನು ಸತ್ತಬಳಿಕ ಮಿರಜಾಫರನ ಅಳಿಯನಾದ ಮಿರಕಾಶೀಮನು ತನ್ನನ್ನು ನವಾಬನನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕಂಪನಿಯವರಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡನು. ಆಗ ವಾನ್ಸಿಟಾರ್ಟನ್ನು ಮಿರಜಾಫರನನ್ನು ತಳ್ಳಿ ಮಿರಕಾಶೀಮನನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದನು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಮಿರಕಾಶೀಮನು ಮಿರಜಾಫರನ ಕಾಲದ ಸಾಲವನ್ನು ತೀರಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಬರದ್ವಾನ, ಮಿದನಾಪುರ, ಚಿತಗಾಂಗ ಎಂಬ ಮೂರು ಪರಗಣೆಗಳನ್ನು ಕಂಪನಿಯವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಈ ಬಗೆಯಿಂದ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ನವಾಬನ ಅಧಿಕಾರವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಲೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಅಧಿಕಾರವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೂ ನಡೆಯಿತು.

೮. ಮಧ್ಯಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸದ ಸಿಂಹಾವಲೋಕನ:- ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೦೬ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಮಧ್ಯಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸವು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೬೧ಕ್ಕೆ

ಮುಗಿಯುವದು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೋದಲು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪಠಾಣರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ನೆಲೆಗೊಂಡು ಬೆಳೆದು, ಅಳಿಯಿತು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ವಿಜಯ ನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ವಾಡಿ, ಬೆಳಗಿ, ಮುಳುಗಿತು; ಪಠಾಣರ ತರುನಾಯ ನೋಗಲರು ದಿಲ್ಲಿಯ ಒಡೆಯರಾಗಿ, ಅಬ್ಬರದಿಂದ ಬಾಳಿ, ಕಡೆಗೆ ಹೆಸರಿಗೆ ಬಾದಷಾಹರಾಗಿ ಉಳಿದರು. ಮತ್ತು ನೋಗಲರು ಬಲಗುಂದಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರು ಪ್ರಬಲರಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ನೈಋತ್ಯದಿಂದ ಮೆರೆಯುತ್ತಿರಲು, ಪಾನಿಪತದ ಯುದ್ಧದ ಅಘಾತದಿಂದ ಹಿಂಜರಿದು ನಿಂತರು.

ಪಠಾಣರೂ ನೋಗಲರೂ ಚಂಗೀಜಖಾನ, ನಾದಿರಷಾಹ, ಅಬದಾಲಿ ಮುಂತಾದ ದಾಳಿಗಾರರೂ ವಾಯವ್ಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಈ ದೇಶವನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಈ ದಾರಿಯಿಂದ ಪರಚಕ್ರಗಳು ಬರುವ ಕ್ರಮವು ಮಧ್ಯಕಾಲದ ಆರಂಭದಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ನಡೆಯಿತು. ಅವರಿಂದ ದಿಲ್ಲಿಯ ಒಡೆಯರಾಗಿದ್ದವರಿಗೆ ಈ ದಾಳಿಗಾರರನ್ನು ತಡೆಯುವಜೊಂದು ಮಹತ್ವದ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು.

ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫ನೆಯ ಶತಕದ ಕಡೆಯಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಪೋರ್ತುಗೀಜ ನೋದಲಾದ ಯುರೋಪಿಯನರು ಸಮುದ್ರ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬಂದು, ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡರು ಇವರು. ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಬಂದ ಪಠಾಣ ಮುಂತಾದವರಂತೆ ಸುಲಿಗೆಯ ಇಲ್ಲವೆ ರಾಜ್ಯದ ಆಸೆಯಿಂದ ಬಂದವರಲ್ಲ; ವ್ಯಾಪಾರವು ಇವರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ರಾಜ್ಯದಾಶೆ ಹುಟ್ಟಿತು. ಇವರಲ್ಲಿಯ ಪೋರ್ತುಗೀಜ, ದಚ್ಚರ ಆಶೆಯು ವ್ಯರ್ಥವಾದಬಳಿಕ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮ ನೆಯ ಶತಕದ ಮಧ್ಯದ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಫ್ರೆಂಚರೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರೂ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಹಸ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ಕಡೆಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಫ್ರೆಂಚರನ್ನು ಮುರಿದು ಬಂಗಾಲ-ಅರ್ಕಾಟಿ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಥಿರಗೊಂಡರು.

ಈ ಮಧ್ಯೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವು ಇಲ್ಲದಾಯಿತು; ದೇಶಕ್ಕೆ ಹಲವುಕುತ್ತುಗಳೊದಗಿದವು; ದಾಳಿಗಾರರು ಅಗಣಿತ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಸುಲಿದೊಯ್ದರು; ಸಾವಿರಗಟ್ಟಲೆ ಜನರು ಕ್ರೂರ ಕೊಲೆಗೆ ಗುರಿಯಾದರು; ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ಬಲು

ಮೆಯು ನಡೆದೇ ಇದ್ದಿತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರೂ ಪೋರ್ತುಗೀಜರೂ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮ ವನ್ನೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಮಿತಿಮಾರಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ಹಿಂದುಗಳು ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಾಯ್ದು ಕೊಳ್ಳುವದ ಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಣಗಿದರು. ಪೋರ್ತುಗೀಜರು ನೀಗದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿ ನಿರಾಶ ರಾದರು. ಹಿಂದು-ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಬ್ಬರೂ ಕಾದಿಕಾದಿ ದಣಿದರು. ಪಾನೀಪತದ ಯುದ್ಧವಾದ ಎರಡೇ ದಿವಸಕ್ಕೆ ಪಾಂಡಿಚೇರಿಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯಿಗಳಾವ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು.

ಮಧ್ಯ ಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸವು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗಿಯಿತು. ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಅರ್ನಾಚೀನ ಕಾಲದ ಇತಿಹಾಸವು ಆರಂಭವಾಗುವದು.

೨ನೆಯ ಭಾಗ

ಅರ್ವಾಚೀನ ಕಾಲ

(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೬೧—೧೯೪೭)

೧ನೆಯ ಪಾಠ

ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಆರಂಭ

೧. ಮಿರಕಾಸೀಮನ ಆಳಿಕೆ:— ಮಿರಕಾಸೀಮನು ನವಾಬನಾದ ಬಳಿಕ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಮುರ್ಶಿದಾಬಾದದಿಂದ ಮೋಂಗಿರಕ್ಕೆ ಒಯ್ದು ಹಿಡಿತದಿಂದ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿ, ಕಂಪನಿಯ ಸಾಲವನ್ನು ತೀರಿಸಿದನು. ಕಂಪನಿಯ ಅಳುಕಿನಲ್ಲಿರುವುದು ಅವನಿಗೆ ಜೀಡೆನಿಸಿತು. ಅವನು ತನ್ನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಂಡು ತೋಪು-ತುಬಾಕಿಗಳ ಕಾರಖಾನೆಯನ್ನು ಸಹ ಹಾಕಿದನು.

ನವಾಬನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಪನಿಯ ಸರಕಿಗೆ ಸುಂಕವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದರ ಕೆಲಸಗಾರರು ಸ್ವಂತದ ಸರಕನ್ನೂ ಸುಂಕವಿಲ್ಲವೆ ಮಾರಹತ್ತಿದರು. ಇದರಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ಪನ್ನವು ಕಡಿಮೆಯಾಗಹತ್ತಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಸುಂಕ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ದೇಶೀಯ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರ ವ್ಯಾಪಾರವು ಕಟ್ಟಾಗಹತ್ತಿತು. ಆದದರಿಂದ ನವಾಬನು ಕೆಲಸಗಾರರ ಈ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ತಡೆಯಬೇಕೆಂದು ವಾನ್ಸಿಟಾರ್ಟನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ಉಪಯೋಗವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಮಿರಕಾಸೀಮನು ದೇಶೀಯ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರ ಸರಕಿಗೂ ಸುಂಕದ ಬಿಡುವು ಕೊಟ್ಟನು. ಇದು ಕಂಪನಿಯವರಿಗೆ ಸರಿಬರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ನವಾಬನಿಗೆ ಹೀಗೆ ಬಿಡುವು ಕೊಡುವ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದರು.

೨. ಬಕ್ಸಾರದ ಯುದ್ಧ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೬೪. ಬಳಿಕ ಪಾಟೀಣಾದಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲಿಸ ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಅಧಿಕಾರಿಯು ನವಾಬನ ಕೆಲವು ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು

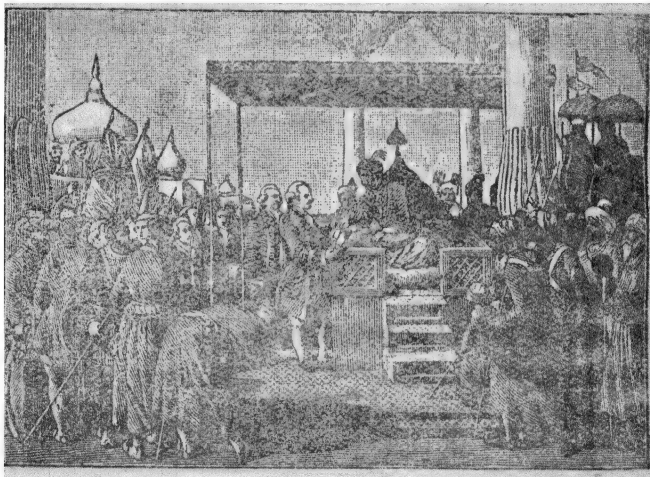
ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟನು. ಕೂಡಲೆ ನವಾಬನು ದಂಡನ್ನು ಕಳುಹಿ ಎಲಿಸನನ್ನೂ ಅವನ ನೂರಾರು ಜನರನ್ನೂ ಸೆರೆಹಿಡಿದನು. ಇಂಗ್ಲಿಷ ಕಂಪನಿಯ ಸೈನ್ಯವು ಪಾಟಿಣಾದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಬಂದಿತು. ಘೇರಿಯಾ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧವಾಗಿ ಮೀರ ಕಾಸೀಮನು ಸೋಲಲು, ಅವನು ರೇಗಿಗೆದ್ದು ತನ್ನ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲಿಸ ಮುಂತಾದವರನ್ನೆಲ್ಲ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನು. ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಂದ ಓಡಿಹೋಗಿ ಷಾಹ ಆಲಮ, ಸುಜಾಉದ್ದೌಲ ಇವರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಪಾಟಿಣಾದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗ ಬಂದನು ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕಂಪನಿಯವರು ಮೀರಜಾಫರನನ್ನು ಮತ್ತೆ ಪಟ್ಟಕ್ಕಿಟ್ಟು, ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು ಅವರ ಕಡೆಯ ಮೇಜರ ಮನ್ರೊ ಎಂಬವನು ಬಕ್ಸಾರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಮೀರಕಾಸೀಮ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿ, ಲಖನೌ ಮುಂತಾದ ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ವಶಮಾಡಿ ಕೊಂಡನು.

೩. ಅಲಹಾಬಾದದ ಒಪ್ಪಂದ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೬೫ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೬೦ರಲ್ಲಿ ಕ್ಲೈವನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಕ್ಕೆ ಹೋದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆ ಇವನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡದಲ್ಲಿಯ ಒಬ್ಬ ವಕೀಲರ ಮಗನು, ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಕೈಂತ ಆಟ-ನೋಟಗಳ ಕಡೆಗೆ ಇವನ ಲಕ್ಷ್ಯವು ವಿಲೇವಾಗಿತ್ತು ವಿಸ್ತೃತದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯನೆಂದು ತಿಳಿದು ಇವನ ತಾಯಿ-ತಂದೆಗಳು ಇವನನ್ನು ಈಷ್ಟ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದರು. ಇವನು ಮದ್ರಾಸದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ದಿವಸ ಕಾರಕೂನನಾಗಿದ್ದ ಬಳಿಕ ಆ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಲು ಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪದೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದನು ಮೇಲಾದ ಸೇನಾಪತಿ ಯೆನಿಸಿದನು. ಮತ್ತು ಪ್ಲಾಸಿಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಿರಾಜುಝ್ಝಾಲನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಪನಿಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನೆಲೆಸಿದನು. ಇವನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಒಳ್ಳೇ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನೂ ಲಾರ್ಡ್ ಪದವಿಯನ್ನೂ ಪಡೆದನು. ವಾಸ್ಕಿಟಾರ್ಟನ ತರುವಾಯ ಕಂಪನಿಯವರು ಇವನನ್ನೇ ಬಂಗಾಲದ ಗವರ್ನರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕಳುಹಿದರು.

ಕ್ಲೈವನು ಮರಳಿ ಬರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬಕ್ಸಾರದ ಯುದ್ಧವು ಮುಗಿದು ಬಂಗಾಲ ಪ್ರಾಂತವು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಂಪನಿಯ ಕೈಸೇರಿತ್ತು. ಆಗ ಕಂಪನಿಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವದು ಶಕ್ಯವಿದ್ದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಡಾಯರೆಕ್ಟರರು

ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಆದದರಿಂದ ಕ್ಲೈವನು ಅಲಹಾಬಾದಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ
ಷಾಹೆ ಆಲಮ ಮತ್ತು ಸುಜಾಉದ್ದೌಲ ಇವರ ಸಂಗಡ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿ
ಕೊಂಡನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೬೫.

ಷಾಹೆಆಲಮನೊಡನೆ ಆದ ಒಪ್ಪಂದ:- ೧. ಬಾದಷಾಹನು ಬಂಗಾಲ,
ಬಿಹಾರ, ಓಡಿಸಾ ಈ ಪ್ರಾಂತಗಳ ದಿವಾಣೀ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕಂಪನಿಗೆ
ಕೊಡಬೇಕು. ೨. ಕಂಪನಿಯವರು ಕೋರಾ, ಅಲಹಾಬಾದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೂ
ವರ್ಷಕ್ಕೆ ೨೬ ಲಕ್ಷ ರೂ. ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನೂ ಬಾದಷಾಹನಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು.

ಲಾರ್ಡ್ ಕ್ಲೈವನು ಷಾಹೆ ಆಲಮನಿಂದ ದಿವಾಣಿ ಅಧಿಕಾರ ಪಡೆದದ್ದು

೩. ಕಂಪನಿಯವರು ನಿಜಾಮನಿಂದ ಉತ್ತರ ಸರಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡ
ದ್ದಕ್ಕೆ ಬಾದಷಾಹನು ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು.

ಸುಜಾಉದ್ದೌಲನ ಕೊಡ ಆದ ಒಪ್ಪಂದ:- ೧. ವಜೀರನು ಕಾರಣ
ವಿಲ್ಲದೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ೫೦೦೦ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೋರಾ ಅಲಹಾ
ಬಾದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೂ ಕಂಪನಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ೨. ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಪ
ನಿಯ ಸರಕಿನಮೇಲೆ ಸುಂಕವನ್ನೆತ್ತಬಾರದು. ೩. ಮಾಂಡಲಿಕನಾಗಿದ್ದ

ಕಾರಿಯ ಅರಸನಾದ ಬಲವಂತಸಿಂಗನ ಮೇಲಿನ ತನ್ನ ಒಡಿತನವನ್ನು ವರ್ಜೀರನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಬೇಕು.

೪. ಕ್ಲೈವನ ಇಬ್ಬಗೆಯ ಆಳಿಕೆ:— ಅಲಹಾಬಾದದ ಒಪ್ಪಂದದ ನಂತರ ಕ್ಲೈವನು ಬಂಗಾಲದ ಕಂದಾಯದ ಹಣವನ್ನೆತ್ತುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಸೈನ್ಯದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಕಂಪನಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡನು; ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯತೀರಿಸುವದು ಮುಂತಾದ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ನವಾಬನ ಕಡೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದನು. ಆಗ ಬಂಗಾಲದ ಉತ್ಪನ್ನವು ೪ ಕೋಟಿಯಿತ್ತು. ನವಾಬನ ಕಾರಭಾರದ ವೆಚ್ಚಕ್ಕಾಗಿ ೫೩ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕಂಪನಿಯವರು ಅವನಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದನು ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಆಳಿಕೆಯು ಬಂಗಾಲದಮೇಲೆ ನಡೆಯಹತ್ತಿತು. ಈ ಆಳಿಕೆಗೆ 'ಕ್ಲೈವನ ಇಬ್ಬಗೆಯ ಆಳಿಕೆ' (ದಿ ಡಬಲ್ ಗವರ್ನಮೆಂಟ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು).

೫. ಕಂಪನಿಯ ಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿ ಅದ ಸುಧಾರಣೆಗಳು:— ಮೊರ ಚಾಪರನ ಕಾಲದಿಂದ, ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಚಟವು ಕಂಪನಿಯ ಕೆಲಸಗಾರರ ಮೈಯುಂಡಿತ್ತು. ಅವರು ಸ್ವಂತದ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಬಲಿಸಿ ಒಳ್ಳೆಯ ರೊಕ್ಕಸ್ಥರಾಗಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ, ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಿಗತಕ್ಕ ಇಮ್ಮಡಿ ಭತ್ತೆಯನ್ನು ಉಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರಿಂದ ಕ್ಲೈವನು, ಕೆಲಸಗಾರರು ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದೂ ಸ್ವಂತದ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಇಂತಿಷ್ಟಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಸಕೂಡದೆಂದೂ ಕಟ್ಟುವಾಡಿದನು; ಮತ್ತು ಇಮ್ಮಡಿ ಭತ್ತೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಟ್ಟನು.

ಇದರಿಂದ ಕೆಲಸಗಾರರು ಕ್ಲೈವನನ್ನು ದೂಷಿಸಹತ್ತಿದರು ಹಲವರು ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಗೊಟ್ಟರು. ಸೈನ್ಯಪೊಳಗಿನ ಯುರೋಪಿಯನರು ದಂಗೆಯೆಬ್ಬಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಕ್ಲೈವನು ಹಿಂಜರಿಯದೆ ದೇಶೀಯ ಸೈನಿಕರ ಸಹಾಯದಿಂದ ದಂಗೆಯನ್ನು ಅಡಗಿಸಿದನು. ಕಡೆಗೆ ಕೆಲಸಗಾರರ ಸಂಬಳವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿದನು.

೬. ಕ್ಲೈವನ ನ್ಯಾಯವಿಚಾರಣೆ ಮತ್ತು ಕೊನೆ:— ಬಳಿಕ ಕ್ಲೈವನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೬೭ ರಲ್ಲಿ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದನು ಅವನು ಕಂಪನಿಯ ಹಿತವನ್ನು

ಸಾಧಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹಲವು ಅನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದನು. ಅವನ್ನೇ ಮುಂದು ಮಾಡಿ, ಅವನ ವಿರೋಧಿಗಳು ಅವನನ್ನು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ನ್ಯಾಯವಿಚಾರಣೆಗೆ ಗುರಿಮಾಡಿದರು. ವಿಚಾರಣೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಆ ವಿರೋಧಿಗಳು, ಕ್ಲೈವನು ಸುಳ್ಳು ಸಹಿ ಮಾಡಿಸಿದ್ದು, ಉವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ವೋಸಗೊಳಿಸಿದ್ದು, ನವಾಬರಿಂದ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡದ್ದು ಮುಂತಾದ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟು ಇವನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಕುಂದುತಂದನೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಇವನು ಇಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಮುಂದಾಗಿ ಕಂಪನಿಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಉಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ಲೈವನೇ ಕಾರಣನಾದ್ದರಿಂದ ಇವನು ನಿರ್ದೋಷಿಯೆಂದು ಸಾಧಿಸಿದರು. ಕೊನೆಗೆ ಅವನ ಹೊಗಳಿಕೆಯ ಗೊತ್ತುವಳಿಯೇ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಾರಿತು! ಅದರೂ ಜನರು ಅವನನ್ನು ಅಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಅವನು ಜೀವಕ್ಕೆ ಬೇಸರಕೊಂಡು ಕಡೆಗೆ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು ರೈ. ಶ. ೧೭೭೪.

೨ನೆಯ ಪಾಠ

ಕ್ಲೈವನ ತರುನಾಯದ ಕಂಪನಿಯ ಕಾರಭಾರ

(ಕೆ. ಶ್ರ. ೧೭೬೭-೧೭೭೨)

೧. ಇಬ್ಬಗೆಯ ಅಳಿಕೆಯ ಪರಿಣಾಮ:- ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿಯ ದಿವಾಣಿ ಅಧಿಕಾರವು ತಮ್ಮ ಕೈಸೇರಿದ ಬಳಿಕ, ಕಂಪನಿಯವರು ಜನರ ಸ್ಥಿತಿಗಿತಿಯನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸದೆ ಕಂದಾಯದ ಹಣವನ್ನು ಎತ್ತತೊಡಗಿದರು. ಇದರಿಂದ ಜನರ ಮೇಲೆ ಅನ್ಯಾಯವಾಗಹತ್ತಿತು ಈ ಅನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಜನರು ನವಾಬನ ನ್ಯಾಯಾಸನದ ಮುಂದೆ ದೂರಕೊಂಡರೂ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಂಪನಿಯವರ ನೇಮಿಸಿದ ನವಾಬನಾದವನು ಅವರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ತೀರ್ಪು ಕೊಡುವದೂ ಆ ತೀರ್ಪಿನಂತೆ ಅವರನ್ನು ನಡೆಯಹಚ್ಚುವದೂ ಶಕ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ ಹೀಗೆ ಅನ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ತಡೆಯಿಲ್ಲದಂತಾದದರಿಂದ ಕಂಪನಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ತಕರಾರಿ ಜನರಿಂದ ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ಹಣವೆತ್ತಹತ್ತಿದರು.

ಕಂಪನಿಯವರು ನವಾಬನಿಗೆ ಕೊಡತಕ್ಕಹಣವನ್ನು ಬರಬರುತ್ತ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೬೯ರಲ್ಲಿ ಅದು ೩೨ ಲಕ್ಷ ಆಯಿತು. ಇದರಿಂದ ನವಾಬನೂ ಅವನ ಕೈಕೆಳಗಿನವರೂ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರವು ಎಲ್ಲಿ ಕೈಬಿಡುವದೋ

ಎಂದು ಹೆದರಿ, ಸಾಧಿಸಿದಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಜನರಿಂದ ಸೆಳಕೊಳ್ಳಹಳ್ಳಹತ್ತಿದರು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಇಬ್ಬಗೆಯ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರೈತರ ಸ್ಥಿತಿಯು ತೀರ ಕೇಳಾಯಿತು.

೨. ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಹಾಡಾಕಾರ:— ಕ್ರಿ. ಶ ೧೭೬೯ರಲ್ಲಿ ಮಳೆಯಾಗದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರವಾದ ಬರಬಿದ್ದಿತು ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೂರನೆಯಂಶ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯು ಲಯ ಹೊಂದಿತು! ಬರಬಿದ್ದ ವರ್ಷ ಕಂಪನಿ ಯವರು ೧೦೦ಕ್ಕೆ ೫೦ಂತೆ ಬಿಡುವು ಕೊಟ್ಟು ಮರುವರ್ಷ ೧೦೦ಕ್ಕೆ ೧೦೦ಂತೆ ಹೆಚ್ಚು ಹಣವನ್ನೆತ್ತಿ ತಮ್ಮ ಲಾಭವನ್ನೇ ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡರು ಇಲ್ಲಿಂದ ರೇಶಿಮೆ ಯನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಕ್ಕೆ ಒಯ್ದು ಅಲ್ಲಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತರಿಸಿ ಮಾರಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಬಂಗಾಲಲ್ಲಿ ಡಾಕಾ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನೆಯಕಾರಿಕೆಗೆ ಬಲವಾದ ತಡೆಯುಂಟಾಯಿತು

೩. ಹೈದರನ ಉದಯ:— ಹೈದರನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೨೦ ರಲ್ಲಿ ಬೂದಿಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದನು. ಇವನ ತಂದೆಯಾದ ಫತ್ತಿಮಹಮ್ಮದನು ಕೋಲಾರದ ಘೌಜದಾರನಿದ್ದನು. ಬೂದಿಕೋಟೆಯು ಅವನಿಗೆ ಉಂಬಳಿಯಾಗಿತ್ತು ಹೈದರನು ೮ ವರ್ಷದವನಿರುವಾಗ ಇವನ ತಂದೆಯು ತೀರಿದನು ಮುಂದೆ ಹೈದರನು ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದ ಬಳಿಕ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮೈಸೂರ ದಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದನು.

ಹೈದರ ಅಲಿ

ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೮೪ರಿಂದ ಮೈಸೂರಿನ ಒಡೆಯರು ಹೆಸರಿಗೆ ಅರಸರಾಗಿ ಕಾರಭಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ದಳವಾಯಿಗಳೂ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಸಾಗಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದರು. ನಂಜರಾಜಯ್ಯನು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾಗುವಾಗ, ಅವನು ಹೈದರನ ಶೌರ್ಯಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಇವನಿಗೆ ದಿಂಡಿಗಲ್ಲಿನ ಘೌಜದಾರಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೫೯ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಮರಾಠರಿಗೂ ಮೈಸೂರಿನವರಿಗೂ ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೈದರನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಹಸವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಇವನಿಗೆ ೧೩ ಗಡಿಗಳೂ ಬಹದ್ದೂರ ಎಂಬ ಬಿರುದೂ ದೊರೆತವು ಅಂದಿನಿಂದ ಹೈದರನು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಬಲನಾಗಹತ್ತಿದನು. ಇವನು ಕ್ರಿ. ಶ ೧೭೬೦ರಲ್ಲಿ ಖಂಡೇರಾಯನೆಂಬ ಸರದಾರನ ಸಹಾಯ

ದಿಂದ ನಂಜರಾಜಯ್ಯನನ್ನು ತಳ್ಳಿ ತಾನು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾದನು. ಕಡೆಗೆ ಖಂಡೇರಾಯನನ್ನೂ ಸೆರೆಯಿಟ್ಟು, ಅರಸನ ವೆಚ್ಚಕ್ಕೆ ೩ ಲಕ್ಷ ವರಹಗಳ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಕಾದಿಟ್ಟು ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ತಾನೇ ಸಾಗಿಸಹತ್ತಿದನು.

ಅಬಳಿಕ ಹೈದರನು ನಿಜಾಮನೊಡನೆ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿದನು ಮರಾಠರನ್ನು ಮಾತಾಡಿಸದೋಗಲು, ಆಗಿನ ಪೇಶವೆಯಾದ ಮಾಧವರಾಯನು ಇವನ ಮಾತಿಗೆ ಕಿವಿಗೊಡಲಿಲ್ಲ ಆಗ ಹೈದರನು ತುಂಗಭದ್ರೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ಧಾರವಾಡದ ವರೆಗಿನ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡನು ಅದರ ಮೂಲವ ರಾಯ ಮೊಡ್ಡ ದಂಡಿನೊಡನೆ ಮೈಸೂರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿ ಬಿದನೂರ ಕೋಟಿಗೆ ಕೈಹಾಕಲು, ಹೈದರನು ಕೈಜ್ಞಾ ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ನಡುಸೀಮೆಯನ್ನೂ ೨೨ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಅವನೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೬೫,

ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರ ಅರಸನಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜನು ಮರಣ ಹೊಂದಲು, ಹೈದರನು ಅವನ ಹಿರಿಯ ಮಗನಾದ ನಂಜರಾಜನನ್ನು ಪಟ್ಟುಗಟ್ಟಿದನು ಅದರ ಮರುವರ್ಷ ಅರಸನ ಕಡೆಗಿದ್ದ ೩ ಲಕ್ಷದ ಸೀಮೆಯನ್ನು ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡದ್ದಲ್ಲವೆ, ಅರಮನೆಯೊಳಗಿನ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಒಡವೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಸಿದುಕೊಂಡನು. ಮತ್ತು ಅರಮನೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಕಡೆಯ ಜನರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿದನು.

೪. ಮೈಸೂರ ಮೊದಲನೆಯ ಯುದ್ಧ:— ಕ್ರಿ. ಶ ೧೭೬೭-೧೭೬೯ ಹೈದರನ ಏಳಿಗೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಇಂಗ್ಲಿಷರು, ವೇಶವೆ, ನಿಜಾಮ ಈ ಮೂವರು ಕೂಡಿ ಇವನನ್ನು ಹಣಿಯಬೇಕೆಂದು ಹಂಚಿಕೆ ಹಾಕಿದರು. ಮುಂದೆ ವೇಶವೆ ಮಾಧವರಾಯನು ಬಂದು ಸೀರಾ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಳ್ಳಲು; ಹೈದರನು ೨೫ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವನನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದನು. ಆತ್ತ ನಿಜಾಮನು ಇಂಗ್ಲಿಷರೊಡನೆ ಕೋಲಾರದ ವರೆಗೆ ಬಂದಿರಲು, ಅವನನ್ನೂ ಹಂಚಿಕೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿದರು ಕರ್ನಾಟ ಸ್ವಾಧಿನಿಗೂ ಹೈದರನಿಗೂ ಚಂಗಮ, ತ್ರಿನೋವಾಲಿ ಇವುಗಳ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಗಳಾದವು. ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಿಫನೂ ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಹೈದರನೂ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿದರು. ಇದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ

ಬಂಗಾಲದ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ದಂಡು ನಿಜಾಮನ ರಾಜ್ಯದಮೇಲೆ ಸಾಗಿಬಂದದರಿಂದ, ಅವನು ಹೆದರಿ ಹೈದರನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೬೮. ಇತ್ತ ಹೈದರನು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಟೀಪುನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಅಂಬಾರಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದನು. ಆದರೆ ಇವನ ಆಟವು ಸಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದವರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ಮಂಗಳೂರು, ಹೊನ್ನಾವರಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ್ದ ಮುಂಬಯಿಯ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ದಂಡನ್ನು ಇವನು ಚದುರಿಸಿದನು. ಅಮೇಲೆ ಮದ್ರಾಸದಿಂದ ಬರುತ್ತಲಿದ್ದ ಕರ್ನಾಟ ವುಡ್ ಎಂಬವನ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ ತ್ರಿಚನಾಪಳ್ಳಿ, ಮಧುರೆ, ತಿನೇವೆಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಹಾಳುಗಡವುತ್ತು ಅಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಮದ್ರಾಸಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಆಗ ಮದ್ರಾಸದ ಗವರ್ನರನು ಹೈದರನೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೬೯. ಈ ಮದ್ರಾಸ ಒಪ್ಪಂದದ ಕಲಮುಗಳು:— ೧. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗೆಜ್ಜುಕೊಂಡ ಸೀಮೆಗಳನ್ನು ಇಬ್ಬರೂ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಬೇಕು ೨. ಜೇರೆಯವರು ಒರಿಬಂದಾಗ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ನೆರವಾಗಬೇಕು. ೩. ಯುದ್ಧದ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರು ವಹಿಸಬೇಕು

೫. ಕಂಪನಿಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ:— ಬಂಗಾಲದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಪರಿಣಾಮವು ಕಂಪನಿಯ ಮೇಲೆ ಆಗದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದರ ವ್ಯಾಪಾರವು ತೀರ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಕಂದಾಯವು ಕಟ್ಟಾಯಿತು. ಮೈಸೂರು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಿರರ್ಥಕವಾಗಿ ಬಹಳ ಹಣವು ವೆಚ್ಚವಾಯಿತು ಇಂಗ್ಲಂಡದ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಕೊಡತಕ್ಕ ಲಂ ಸಾವಿರ ಪೌಂಡುಗನ್ನೂ ಕೊಡುವದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕಂಪನಿಯ ಕಠೋರವಾದ ಅಳಿಕೆಯೇ ಈ ದುಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಜೊಬ್ಬಟಾಯಿತು. ಆದವರಿಂದ ಡಾಯರಿಕ್ಟರರು ಕಂಪನಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ವಾರನ್ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್ ಎಂಬವನನ್ನು ಕಲಕತ್ತೆಯ ಗವರ್ನರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೬೨.

೬. ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನ ಹಣಕಾಸಿನ ಹಂಚಿಕೆಗಳು:— ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನು ಜಾಣನೂ ಸಾಹಸಿಯೂ ಕ್ಲೈವನ ಕೈಯಲ್ಲ ಅಡಿದವನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಇವನು ಹದಿನೆಂಟು ವರ್ಷದವನಿರುವಾಗ ಕಂಪನಿಯ ಕಾರಕೂನನಾಗಿ ಮುಂದೆ

ವಿರುತ್ತೀರುತ್ತ ಆಲೋಚನಾಸಭೆಯ ಸಭಿಕನಾಗಿದ್ದನು. ಇವನು ಗವ್ವರ್ನರ ನಾದಕೂಡಲೆ ಹಲವು ಹೆಂಚಿಕೆಗಳಿಂದ ಹಣ ಕೂಡಿಸಿದನು; ಅಲ್ಲದೆ ಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಕಂಪನಿಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಬಲಿಸಿದನು. ನವಾಬನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ವೀರಜಾಫರನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಮಣಿಬೇಗಮಳ ಕಡೆಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಮತ್ತು ನವಾಬನಿಗೆ ೩೦ ಲಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ೧೬ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದನು. ಡೆಪ್ಯೂಟಿ ನವಾಬನನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ. ಕಲೆಕ್ಟರರೆಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಹಣವೆತ್ತುವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನಿಯಮಿಸಿ, ಅವರಿಗೆ ದಿನಾಣಿ ಮತ್ತು ಫೌಜದಾರಿ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಮುರ್ಶಿದಾಬಾದದಿಂದ ಕಲಕತ್ತೆಗೆ ತಂದು ಅಲ್ಲಿ ಅಸೀಲ ಕೋರ್ಟುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಕಂದಾಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಐದೈದು ವರ್ಷದ ಕರಾರಿನಿಂದ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಗುತ್ತಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು.

ಇದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮರಾಠರು ಮತ್ತೆ ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ನೆಲೆಸಿದರು. ಆಗ ಷಾಹ್ ಆಲಮನು ಅಲಹಾಬಾದದಿಂದ ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮರಾಠರ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಬಯಸಿದನು. ಈ ಕಾರಣವನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಹೆಚ್ಚಿಂಗ್ಸನು ಅವನಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದ ೨೬ ಲಕ್ಷರೂ. ಗಳ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಕೋರಾ ಅಲಹಾಬಾದಗಳನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ಅವನ್ನು ೫೦ ಲಕ್ಷ ರೂ. ಗಳಿಗೆ ಆಯೋಧ್ಯಯ ವಜೀರನಿಗೆ ಮಾರಿದನು.

ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ವೆಟ್ಟವ ಬಳಿಕ, ಮರಾಠರು ರೋಹಿಲಖಂಡವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಕೆಲವು ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡರು ಆಗ ರೋಹಿಲರು ವಜೀರನಿಗೆ ೪೦ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಲೊಪ್ಪಿ ಅವನನ್ನು ನೆರವಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಪೇಶವೆಯಾದ ಮಾಧವರಾಯನು ಮರಣಹೊಂದಿದ ಸುದ್ದಿಯು ಬಂದದರಿಂದ ಮರಾಠರ ಸೈನ್ಯವು ರೋಹಿಲಖಂಡವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಯಿತು. ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಮರಾಠರ ದಾಳಿಯು ತಪ್ಪಿದ್ದರಿಂದ ವಜೀರನ ನೆರವಿನ ಅವಶ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರೂ ಗೊತ್ತಾದ ಹಣವನ್ನು ಅವನು ಬೇಡಹತ್ತಿದನು. ರೋಹಿಲರು ಆ ಮಾತಿಗೆ ಒಪ್ಪದಿರಲು ಅವರನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿ

ರೋಹಿಲಖಂಡವನ್ನೇ ವಶಮಾಡಿಕೆವಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ವಜೀರನು ಹಟತೊಟ್ಟನು. ಮತ್ತು ೪೦ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿ, ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸನನ್ನು ನೆರವಿಗೆ ಕರೆದನು. ಆಗ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸನು. 'ಈ ಹಣವಲ್ಲದೆ ರೋಹಿಲಖಂಡವು ವಜೀರನದಾದರೆ, ಕಂಪನಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಅದೊಂದು ಹೊಸ ಸೀಮೆಯು ಸಿಗುವದು; ' ಎಂದು ನೆನೆದು ಅನಂದದಿಂದ ನೆರವಾಗಲೊಪ್ಪಿದನು. ಬಳಿಕ ಕಂಪನಿಯ ಸೈನ್ಯವು ರೋಹಿಲರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಓಡಿಹಲು ರೋಹಿಲಖಂಡವು ವಜೀರನ ವಶವಾಯಿತು.

೩ನೆಯ ಪಾಠ

೪ನೆಯ ಪೇಶವೆ

ಮಾಧವರಾಯ (ಕ್ರಿ. ಶ ೧೭೬೧-೭೨)

೧. ಮಾಧವರಾಯನು ಪೇಶವೆಯಾದ ಕಾಲದ ಸ್ಥಿತಿ:— ೩ ನೆಯ ಪೇಶವೆಯಾದ ಬಾಳಾಜಿ ಬಾಜೀರಾಯನು ಪಾಣಿಪತದ ಅಪಜಯದ ದುರ್ವಾ

ರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿಮಾಡಿದ ಸಂಗತಿಯು ಹಿಂದೆ ಮಧ್ಯಭಾಗದ ೧೨ನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಆ ಬಳಿಕ ಅವನ ೨ನೆಯಮಗ ನಾದ ಮಾಧವರಾಯನು ಪೇಶವೆಯಾದನು ಆಗ ಅವನು ೧೬ನರ್ಷದವನಿದ್ದದರಿಂದ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ರಘುನಾಥರಾಯನು ಸಾಗಿಸಹತ್ತಿದನು. ರಘುನಾಥರಾಯನು ಒಳ್ಳೆಯ ಶೂರನು; ಆದರೆ ರಾಜಕಾರಣ ಧುರೀಣನಲ್ಲ. ದುರಭಿಮಾನ, ಚಂಚಲತೆ ಈ ಅವಗುಣಗಳು ಅವನಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದ್ದವು. ಆದದರಿಂದ

ಪೇಶವೆ ಮಾಧವರಾಯ ಅವನು ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸುವದು, ಹಲವು ಮುತ್ಸದ್ಧಿಗಳ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ.

ಪಾನಿಸತದ ಆಪಜಯದ ನಂತರ ಮರಾಠರ ಶತ್ರುಗಳು ಪೇಶವೆಯರನ್ನು ಒಬ್ಬರ ನಡೆಯಹತ್ತಿದರು. ನಿಜಾಮನು ಉದಯಗೀರದ ಕಾಳಗವಾದ ಬಳಿಕ ಕೊಡಲೊಪ್ಪಿದ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಕೊಡದಾದನು. ಮಾಳವದ ಅಚಿಗೆ ಪೇಶವೆ ಯರ ಅಧಿಕಾರವು ನಡೆಯದಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ರೋಹಿಲರು, ಜಾಟರು ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರಬಲರಾದರು. ಜಾನೋಜಿ ಭೋಸಲೆಯು ನಿಜಾಮನನ್ನು ಕೂಡಿ ಕೊಂಡು ಸಾತಾರೆಯ ಸಟ್ಟವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಾಕಿದನು.

೨. ಮನೆ ಜಗಳದ ಆರಂಭ :— ಇದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪೇಶವೆಯರ ಮನೆ ಯಲ್ಲಿಯೆ ಜಗಳ ಹುಟ್ಟಿತು. ರಘುನಾಥರಾಯನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಆನಂದೀ ಬಾಯಿಗೂ ಮಾಧವರಾಯನ ತಾಯಿಯಾದ ಗೋಪಿಕಾಬಾಯಿಗೂ ಕೂಡಿ ನಡೆಯದಂತಾಯಿತು ಆನಂದೀಬಾಯಿಗೆ ರಾಜ್ಯದಾಶೆ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಆಗ ಮಾಧವರಾಯನ ವಿಷಯವಾಗಿ ರಘುನಾಥರಾಯನು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೆಡಿಸಿದಳು. ಆಗ ರಘುನಾಥರಾಯನು ಸಖಾರಾಮಬಾಪು ಮೊದಲಾದ ಸರದಾರರ ನೆರವಿ ನಿಂದ ಮಾಧವರಾಯನನ್ನು ಕಾವಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟನು. ಮಾಧವರಾಯನ ಪಕ್ಷದ ತ್ರೈಲೋಚರಾಯ, ಹರಿಪಂತ, ನಾನಾಫಡಣವೀಸ ಮೊದಲಾದ ಮುತ್ಸದ್ವಿಗಳು ರಘುನಾಥರಾಯರನ್ನೇ ಅಧಿಕಾರದಿಂದ ತೆಗೆದುಹಾಕಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಿಸ ಹತ್ತಿದರು.

೩. ರಾಕ್ಷಸಭುವನದ ಕಾಳಗ :— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೬೩. ನಿಜಾಮನು ತನ್ನ ಬಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡು ಮರಾಠರನ್ನು ಮುರಿಯುವ ಹವಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಲು ಪೇಶವೆಯು ಹೋಳಕರನಿಗೆ ೧೦ ಲಕ್ಷದ ಹೊಸ ಜಹಗೀರನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವನನ್ನು ತನ್ನ ನೆರವಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡನು. ಬಳಿಕ ಅವನು ನಿಜಾಮ-ಭೋಸಲೆ ಇವರ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಭೋಸಲೆಯು ಪುಣೆ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೊಳ್ಳೆ-ಸುಲಿಗೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ಕಡೆಗೆ ಭೋಸಲೆಯು 'ನಿಜಾಮನ ಕಡೆಗಾದದರಿಂದ ಉಪಯೋಗವಾಗದು' ಎಂದು ತಿಳಿದು ೩೨ ಲಕ್ಷದ ಸೀಮೆ ಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮರಾಠರ ಕಡೆಗಾದನು. ಆಗ ನಿಜಾಮನ ಬಲವು ಕುಂದಿತು. ಮುಂದೆ ರಘುನಾಥರಾಯನು ನಿಜಾಮನ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಹೋದನು. ರಾಕ್ಷಸಭುವನ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರವಾದ ಕಾಳಗವಾಗಿ ನಿಜಾಮನು ಪೂರ್ಣ ವಾಗಿ ಸೋತು ೮೨ ಲಕ್ಷದ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮರಾಠರೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ

ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಆಯತ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಧವರಾಯನು ಮುಂದಾಗಿ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಕಾದಿ ಜಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದನು. ಆದದರಿಂದ ರಘುನಾಥರಾಯನ ಮನಸ್ಸು ತಿರುಗಿತು. ಅವನು ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಮಾಧವರಾಯನಿಗೊಪ್ಪಿಸಿ ತಾನು ನಾಶಿಕದಲ್ಲಿರಹತ್ತಿದನು.

೪. ಮಾಧವರಾಯನ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತಾರ :— ಮೈಸೂರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ಹೈದರನು ಪ್ರಬಲನಾಗಿ ತುಂಗಭದ್ರೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ಧಾರವಾಡದ ವರೆಗಿನ ಮರಾಠರ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೬೫ ರಲ್ಲಿ ಮಾಧವರಾಯನು ಅವನನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಸೋಲಿಸಿದನು. ಆಗ ಹೈದರನು ಕೃಷ್ಣಾ-ತುಂಗಭದ್ರೆಗಳ ನಡುವಿನ ಸೀಮೆಯನ್ನೂ ೩೩ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಕಪ್ಪವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಒಡಂಬಡಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

ರಘುನಾಥರಾಯನನ್ನು ಶೆರೆಹಿಡಿದದ್ದು :— ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಲು ಕೊಡಲಿಲ್ಲೆಂಬ ನೆವದಿಂದ ರಘುನಾಥರಾಯನು ಸಿಟ್ಟಾಗಿ ನಾಶಿಕದ ಬಳಿಯ ಅನಂದವಲ್ಲಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕೂಡಿಸಹತ್ತಿದನು. ಅಲ್ಲವೆ ಭೋಸಲೆ-ಗಾಯಕವಾಡರನ್ನು ನೆರವಿಗೆ ಕರೆದನು. ಅವರೂ ಬರಲು ಒಪ್ಪಿದರು. ಈ ಸುದ್ದಿಯು ಹತ್ತಿದ ಕೂಡಲೆ ಮಾಧವರಾಯನು ರಘುನಾಥರಾಯನನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಪುಣೆಯ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಟ್ಟನು. ಬಳಿಕ ಭೋಸಲೆ ಗಾಯಕವಾಡರನ್ನು ಹಣ್ಣುಮಾಡಿ ಅವರನ್ನು ತನ್ನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ನಡೆಯ ಹೆಚ್ಚಿದನು.

ಮರಾಠರು ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದ್ದು :— ಈ ರೀತಿ ೩-೪ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲವು ಮನೆ ಜಗಳದಲ್ಲಿ ಕಳೆದುಹೋಗುತ್ತಿರಲು ಅತ್ತ ಹೈದರನು ಮರಾಠರನ್ನು ತಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದನು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮಾಧವರಾಯನೇ ಹೈದರನ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ಸೀಮೆಯನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದನು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೭೦ರಲ್ಲಿ ಮಾಧವರಾಯನಿಗೆ ಜಡ್ಡಾಯಿತು. ಆದದರಿಂದ ಅವನು ಯುದ್ಧದ ಕೆಲಸವನ್ನು ತ್ರ್ಯಂಬಕರಾಯನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಬಂದನು. ಮುಂದೆ ಮರಾಠರಿಗೂ ಹೈದರನಿಗೂ ಯುದ್ಧವಾಯಿತು. ಆದರೂ

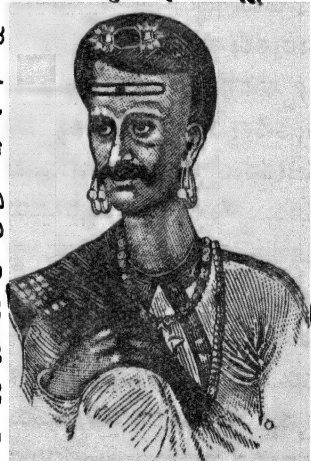
ಹೈದರನು ಮಣಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಮರಾಠರು ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿದರು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮಾಧವರಾಯನಿಂದ ನಾನು ಈ ಬೇನೆಯಿಂದ ಪಾರಾಗುವ ಲಕ್ಷಣವಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಪತ್ರ ಬಂದಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ತ್ರ್ಯಂಬಕರಾಯನು ಹೈದರನೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದನು. ಈ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ ಹೈದರನು ಮರಾಠರವೆಂದೆನಿಸಿದ್ದ ಸೀಮೆಗಳನ್ನಾಯುಧದ ವೆಚ್ಚವೆಂದು ೫೦ ಲಕ್ಷರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟನಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ೧೪ ಲಕ್ಷ ರೂ. ಕಪ್ಪವನ್ನೂ ಕೊಡಲೊಪ್ಪಿದನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೭೩.

ಮಾಧವರಾಯನು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವಾಗ ಉತ್ತರದ ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಜ್ಜಾದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದನು. ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತ, ವಿಸಾಜಿ ಪಂತ ಎಂಬವರು ಅದರ ಸೇನಾಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಮಹಾದಾಜಿ ಸಿಂಧ, ತುಕೋಜಿ ಹೋಳಕರ ಈ ಸರದಾರರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ರಜಪುತರಿಂದಲೂ ಜಾಟರಿಂದಲೂ ಕಪ್ಪವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಳಿಕ ಆಗ್ರಾ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ವಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ನಜೀಬಖಾನನು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಇನ್ನು ಮರಾಠರು ಪಾಣಿಪತದ ಸೇಡನ್ನು ತೀರಿಸದೆ ಬಿಡರೆಂದು ತಿಳಿದು ಒಡಂಬಡಿಕೆಗೆ ಸಿದ್ಧನಾದನು. ಮರಾಠರು ಒಡಂಬಡಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅನನ ನೆರವಿನಿಂದ ಅಂತರ್ವೇದಿಯ ಪಠಾಣರನ್ನು ಬಗ್ಗುಬಡಿದರು ಆಮೇಲೆ ಅಲಹಾಬಾದದಲ್ಲಿ ವಜೀರನ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದ ಷಾಹಾಲಮ ಬಾದಷಾಹನನ್ನು ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೭೧. ಅಂದಿನಿಂದ ದಿಲ್ಲಿಯ ಸೂತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಮತ್ತೆ ಮರಾಠರ ಕೈಸೇರಿದವು. ಮಹಾದಾಜಿಯ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಮರಾಠರು ರೋಹಿಲ ಖಂಡವನ್ನು ಸೇರಿ ನಜೀಬಖಾನನ ಮಗನಾದ ಜಜೀತಖಾನನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದರು. ಮತ್ತು ರೋಹಿಲರು ಪಾಣಿಪತದಲ್ಲಿ ಸುಲಿಮ ತಂದಿದ್ದ ಮರಾಠರ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಮರಳಿ ಕಸಿದುಕೊಂಡರು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮಾಧವರಾಯನು ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ಸುದ್ದಿಯು ಬಂದದರಿಂದ ಮರಾಠ ಸೈನ್ಯವೆಲ್ಲ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟಿತು.

೫. ಮಾಧವರಾಯನ ಮರಣವೂ ಯೋಗ್ಯತೆಯೂ :— ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಬಂದಬಳಿಕ ಮಾಧವರಾಯನ ಪ್ರಕೃತಿಯು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಅಶಕ್ತವಾಗ

ಹತ್ತಿತು. ಕಡೆಗೆ ಅವನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೭೨ರಲ್ಲಿ ಥೆವೂರ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದನು. ಸಾಯುವ ಮೊದಲು ಇವನು ರಘುನಾಥರಾಯನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡಿದನು. ಮತ್ತು ತನ್ನ ತರುವಾಯ ನಾರಾಯಣರಾಯನನ್ನು ಪೇಶವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ “ನೀವು ನಾನಾಫಡಣವೀಸ, ಸಖಾರಾಮ ಬಾಪು ಈ ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳ ನೆರವಿನಿಂದ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಬೇಕು” ಎಂದು ರಘುನಾಥರಾಯನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ಅವನು ಈ ಮಾತಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ನಾರಾಯಣರಾಯನಿಗೆ ಅಭಯವನ್ನಿತ್ತನು.

ಮಾಧವರಾಯನು ಶೂರನೂ ಚತುರನೂ ಸದಾಚರಣಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಚಿಕ್ಕವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇವನು ನೆರವೇರಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಇವನ ಎದೆಗಾರಿಕೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಗುವಂತಿದೆ ಜನರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವಲ್ಲಿ ಇವನು ಒಳ್ಳೆಯ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದನು. ಮನೆಜಗಳಗಳನ್ನು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಮುರಿದು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದನು. ಪಾನಿಪತದ ಯುದ್ಧದ ನಂತರ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದ ಮರಾಠರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಇವನು ಮತ್ತೆ ಉರ್ಜಿತಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಂದನು. ನ್ಯಾಯ ನೀತಿವಿಶಾರದನೂ ನಿಸ್ಪೃಹನೂ ಆದ ರಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿಯೂ ಹೆಸರಾದ ಮುತ್ಸದ್ದಿಯೆನಿಸಿದ ನಾನಾಫಡಣವೀಸನೂ ಕರ್ತೃತ್ವಶಾಲಿಯಾದ ಮಹಾದಾಜಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸೇನಾಪತಿಗಳಾದ ತ್ರ್ಯಂಬಕರಾಯ, ಹರಿಪಂತ, ವಿಸಾಜಿ ಪಂತ, ರಾಮಚಂದ್ರಪಂತ, ಮೊವಲಾದ ಸಮದರರೂ ಈ ಮಾಧವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಗೆ ಬಂದರು

ನಾನಾಫಡಣವೀಸ

೪ನೆಯ ಪಾಠ

ಜನೆಯ ಪೇಶವೆ ನಾರಾಯಣರಾಯ

(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೭೨-೧೭೭೩)

೧. ನಾರಾಯಣರಾಯನು ಪೇಶ್ವೆಯಾದದ್ದು:— ಮಾಧವರಾಯ ನಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲ. ಆದದರಿಂದ ಅವನ ತರುವಾಯ ಅವನ ತಮ್ಮನಾದ ನಾರಾಯಣರಾಯನಿಗೆ ಪೇಶವೆಸದವು ದೊರೆಯಿತು. ನಾರಾಯಣರಾಯನಾದರೂ ಚಿಕ್ಕವನಿದ್ದವರಿಂದ ರಘುನಾಥರಾಯನೇ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಹತ್ತಿದನು. ಕೆಲದಿನ ಕಕ್ಕ-ಮಕ್ಕಳು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಂಡರು.

ಆದರೆ ನಾರಾಯಣರಾಯನು ಪೇಶವೆಯಾದದ್ದು ಅನಂದೀಬಾಯಿಗೆ ಸಹನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಕೆಯ ದುರಾಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಬಲಿಬಿದ್ದು ರಘುನಾಥರಾಯನು ತಾನು ಪೇಶವೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಪುನಃ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಹತ್ತಿದನು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಹೈದರ-ನಿಜಾಮರೊಡನೆ ಒಳಸಂಚು ನಡೆಸಿದನು. ಈ ಸುದ್ದಿಯು ನಾರಾಯಣರಾಯನಿಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಅವನು ಶಿಟ್ಟಾಗಿ ರಘುನಾಥರಾಯನನ್ನು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟನು.

ನಾರಾಯಣರಾಯನಲ್ಲಿ ಕತ್ಯುತ್ಪವಾಗಲಿ, ಸಮಾಧಾನದಿಂದಲೂ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಗುಣವಾಗಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವನು ದುರಾಗ್ರಹಿಯೂ ಸಿಟ್ಟಿನವನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಆದದರಿಂದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ವೇಲೆ ಇವನ ವರ್ತಿಸು ನೆಲೆಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ.

೨. ನಾರಾಯಣರಾಯನನ್ನು ತಳ್ಳುವ ಒಳಸಂಚು:— ಸಖಾರಾಮಬಾಪು ಮೊದಲಾದ ಸರದಾರರು ರಘುನಾಥರಾಯನನ್ನು ಸೌಮ್ಯತನದಿಂದ ನಡೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ನಾರಾಯಣರಾಯನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರೂ ಅವನು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಸಖಾರಾಮಬಾಪು, ಚಿಂತೋ ವಿಠಲ, ಅನಂದೀಬಾಯಿ ಮೊದಲಾದವರು ರಘುನಾಥರಾಯನನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ನಾರಾಯಣರಾಯನನ್ನೇ ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವ ಒಳಸಂಚನ್ನು ಹೂಡಿದರು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಗಾರ್ದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾದ ಸುಮೇರಸಿಂಗ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಪೇಶವೆಯನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯುವ ಕೆಲಸವನ್ನು

ಕಡಿಗಾಣಿಸಿದರೆ ೫ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದರು. ಬಳಿಕ ಈ ಸಂಚುಗಾರರು ನಾರಾಯಣರಾಯನನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಕೆನ್ನುವ ಹಾಗೆ ರಘುನಾಥರಾಯನಿಂದ ಹುಕುಮನ್ನು ಸಹೆ ಬರೆಯಿಸಿಕೊಂಡರು.

೩. ನಾರಾಯಣರಾಯನ ಕೊಲೆ:- ನಾರಾಯಣರಾಯನನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಕು ಎಂದು ಬರೆದ ಹುಕುಮು ಗಾರ್ಡ್‌ಗಳ ಕೈಗೆ ಇನ್ನೂ ಬಿದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆನಂದಿಬಾಯಿಯು ಹೊತ್ತುಸಾಧಿಸಿ ಅಹುಕುಮಿನೊಳಗಿದ್ದ ಧರಾವೆ (ಹಿಡಿಯಬೇಕು) ಎಂಬವರಲ್ಲಿಯ ಧಕಾರವನ್ನು ತೆಗೆದು ಅಲ್ಲಿ ವಾ(ನಾರಾವೆ = ಕೊಲ್ಲಬೇಕು) ಕಾರವನ್ನು ಬರೆದು ಅದನ್ನು ಗಾರ್ಡ್‌ಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು, ಇದರಂತೆ ನೀವು ಕೆಲಸ ಪಾರುಗಾಣಿಸಿರಿ; ನಿಮಗೆ ೫ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸಾಷ್ಟಿ, ಪುರಂದರ, ಅಹಮ್ಮದನಗರ ಈಮೂರು ಕೋಟಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವೆನು; ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಗಾರ್ಡ್‌ಗಳು ನಾರಾಯಣರಾಯನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿದರು. ಒಂದುದಿನ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಅವರು ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಅರಮನೆಯ ಕಾವಲುಗಾರರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು, ಅವರನ್ನು ಕೊಂದು ಅರಮನೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕು, ನೆಟ್ಟಗೆ ನಾರಾಯಣರಾಯನಿದ್ದೆಡೆಗೆ ಹೋಗಿ, ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಕಡಿದು ಹಾಕಿದರು ! ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠ ಸೇವಕನಾದ ಚಾಪಾಜಿಯು ನಡುವೆ ಬರಲು ಅವನ ಗತಿಯೂ ನಾರಾಯಣರಾಯನಂತೆಯೇ ಆಯಿತು !!

೪. ಬಾರಾಭಾಯಿಗಳ ಆಳಿಕೆ:- ನಾರಾಯಣರಾಯನ ನಂತರ ಪೇಶವೆಸವದವು ರಘುನಾಥರಾಯನಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಆದರೂ ಜನರು † ‘ ಕೊಲೆ ಗಡಕ ಪೇಶವೆ’ ಎಂದು ಧಿಕ್ಕರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಮೋರೆಯೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಇರುವುದು ಅವನಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಆದದರಿಂದ ಅವನು ಕೆಲವು ದಿನಗಳ ವರೆಗಾವರೂ ಪುಣೆಯಲ್ಲಿರಬಾರದೆಂದು ಹವಣಿಸಹತ್ತಿದನು. ಪೇಶವೆಯರ ಮನೆ ಜಗಳದ ಹೊತ್ತನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ನಿಜಾಮನೂ ಹೈದರನೂ

† ಮಘವರಾಯನ ಕಾಲದಿಂದ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನಾಗಿದ್ದ ರಾಮರಾಷ್ಟ್ರಿಯು ಪಂಚರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ, ನಾರಾಯಣರಾಯನ ಕೊಲೆಯ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ರಘುನಾಥರಾಯನಿಗೆ ಮರಣದ ಶಿಕ್ಷೆಯೇ ತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ” ಎಂದು ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಹೇಳಿದನು.

ಮರಾಠರ ಸೀಮೆಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಹತ್ತಿದರು. ಅವರನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸುವ ನೆವದಿಂದ ರಘುನಾಥರಾಯನು ಪುಣೆಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದನು. ನಾರಾಯಣ ರಾಯನ ಕೊಲೆಯಾದಂದಿನಿಂದ ಅವನ ಪಕ್ಷದ ನಾನಾಘಡಣವೀಸ ಮೊದಲಾದವರು ಹೆಗಲಿರುಳು ಕಾದಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಖಾರಾಮಬಾಪುವು ಸಹ ರಘುನಾಥರಾಯನ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಅವನ ಪೇಶವೆಪದವನ್ನು ಕಸಿದು ಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರಸ್ಥಾನವನ್ನು ನಡೆಸಿದನು. ಆಗ ನಾನಾಘಡಣವೀಸನು ಸಖಾರಾಮ ಬಾಪುವಿನ ಕಡೆಗೆ ಹಿರಿತನವನ್ನೊಪ್ಪಿಸಿದನು. ಬಳಿಕ ಈ ಹೆನ್ನೆರಡು ಜನ ಮುತ್ತದ್ವಿಗಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ರಘುನಾಥರಾಯನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕಿತ್ತಿ ಹಾಕಿದರು. ಮತ್ತು ಭತ್ತಪತಿಯ ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆದು, ನಾರಾಯಣ ರಾಯನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ + ಗಂಗಾಬಾಯಿಯು ಜೊಸೂರಿಂದ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಹತ್ತಿದರು.

ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆದ ಕಾರಸ್ಥಾನದ ಸುದ್ದಿಯು ರಘುನಾಥರಾಯನಿಗೆ ತಿಳಿದಕೂಡಲೆ ಅವನು ಹೈದರನೊಡನೆ ಸ್ನೇಹದ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹಿಂದಿರುಗಿದನು. ಅವನಿಗೂ ಬಾರಾಭಾಯಿಗಳ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೂ ಪಂಥರಪುರದ ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧವಾಯಿತು. ಅವರಲ್ಲಿ ತ್ರೈಂಬಕರಾಯನು ಸತ್ತನು. ಅವರೂ ರಘುನಾಥರಾಯನು ಪುಣೆಯಕಡೆಗೆ ಬರುವವನು ಅಶಕ್ತನಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಅವನು ಸಿಂಧಿ-ಹೋಳಕರರ ನೆರವಿನ ಆಶೆಯಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆಹೋದನು. ಬಳವಂತರಾಯನು ಅವನ ಜಿನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ರಘುನಾಥರಾಯನು ಸಿಂಧಿ-ಹೋಳಕರರ ನೆರವು ಸಿಗದೆಯಿದ್ದರಿಂದ ಗುಜರಾಠದಲ್ಲಿ ಅತ್ತಿತ್ತ ಅಲೆದಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಮಹೀನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಬಳವಂತರಾಯನು ರಘುನಾಥರಾಯನನ್ನು ಪೂರೈವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿದನು. ಆಮೇಲೆ ರಘುನಾಥರಾಯನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಆಶೆಯಿಂದ ಸುರತಕ್ಕೆ ಹೋದನು.

ಇತ್ತ ಬಾರಾಭಾಯಿಗಳು ಗಂಗಾಬಾಯಿಯು ಜೊಸೂರಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಬಾಲ್ಯ ಪೇಶವೆಯಾದ ಸವಾಯಿ ಮಾಧವರಾಯನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅವನು ಹುಟ್ಟಿದ ಲಂನೇ ದಿವಸದಿಂದ ಸಾಗಿಸಹತ್ತಿದರು. ಈ ಸವಾಯಿ ಮಾಧವರಾಯನೇ ಆರನೆಯ ಪೇಶವೆಯು.

+ ನಾರಾಯಣರಾವ ಸಾಯುವಾಗ ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ಗಂಗಾಬಾಯಿ ಬಸರಿದ್ದಳು. ಸುದ್ದಿವದಿಂದ ಆಕೆಗೆ ಗಂಡು ಕೂಸು ಹುಟ್ಟಿತು. ಆ ಕೂಸಿಗೆ ಸವಾಯಿ ಮಾಧವರಾಯ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು.

ಜನೆಯ ಪಾಠ

ನೊದಲನೆಯ ಗವ್ವರ್ನರ ಜನರಲ್ ವಾರನ್ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್

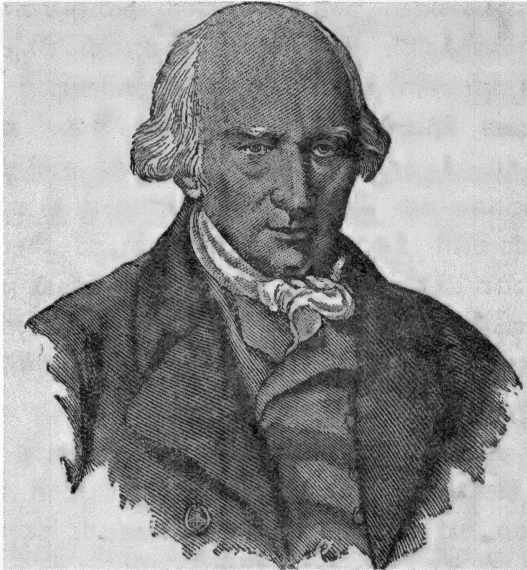
(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೭೪-೧೭೮೫)

೧. ರೆಗ್ಯೂಲೇಟಿಂಗ್ ಆಕ್ಟ್:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೭೨ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನು ಈ ಪರಿಯ ಸಾಹಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಹಣ ಕೂಡಿಸಿದರೂ ಕಂಪನಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯು ಸುಧಾರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಡಾಯರೆಕ್ಟರರು ಇಂಗ್ಲಂಡದ ಸರಕಾರದಲ್ಲಿ ಸಾಲ ಬೇಡಬೇಕಾಯಿತು ಆಗ ಅವರು ಕಂಪನಿಯ ಕಾರಭಾರದ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ, ಅದರ ನಿಸ್ಪಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡರು. ಮತ್ತು ಪಾರ್ಲಿ ಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ಪಾಸಾದ ರೆಗ್ಯೂಲೇಟಿಂಗ್ ಆಕ್ಟ್ ಎಂಬ ಕಾಯಿದೆಯಂತೆ ಕಂಪನಿಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ೧ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿ ಸಾಲಕೊಟ್ಟರು. ಈ ರೆಗ್ಯೂಲೇಟಿಂಗ್ ಆಕ್ಟಿನ ಕಲಮುಗಳು:—

೧ ಬಂಗಾಲದ ಗವ್ವರ್ನರನೇ ಗವ್ವರ್ನರ ಜನರಲ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮುಂಬಯಿ, ಮದ್ರಾಸ ಇವುಗಳ ಗವ್ವರ್ನರರ ಮೇಲಧಿಕಾರಿಯಾಗಬೇಕು.

೨. ಗವ್ವರ್ನರ ಜನರಲ್ ಮತ್ತು ಬೇರೆ ನಾಲ್ವರು ಸಭಾಸದರು, ಈ ಐದು ಜನರಿಂದ ಕೂಡಿದ ಆಲೋಚನಾ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುಮತದಿಂದ ನಿರ್ಣಯ ವಾದಂತೆ ಗವ್ವರ್ನರ ಜನರಲನು ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಬೇಕು ೩ ಕಲಕತ್ತೆಯ ಒಂದು ವರಿಷ್ಠ ನ್ಯಾಯಾಸನವು (ಸುಪ್ರೀಮ ಕೋರ್ಟ್) ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಡಬೇಕು. ಕಂಪನಿಯ ಕೆಲಸಗಾರರ ವಿರುದ್ಧ ಬಂದ ತಕರಾರುಗಳ ವಿಚಾರಣೆಯ ಅಧಿಕಾರವೂ ಇದಕ್ಕೆ ಇರಬೇಕು. ೪. ಗವ್ವರ್ನರ ಜನರಲ್, ಆಲೋಚನಾ ಸಭೆಯ ಸಭಿಕರು, ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಇವರನ್ನೆಲ್ಲ ಇಂಗ್ಲಂಡಿನ ಸರಕಾರದವರೇ ನಿಯಮಿಸಬೇಕು ೫ ಕಂಪನಿಯ ಕೆಲಸಗಾರರು ಕಾಣಿಕೆ, ಲಂಚ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗದು ೬. ಕಂಪನಿಯ ಡಾಯರೆಕ್ಟರರನ್ನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಬದಲಿಸಬೇಕು; ಕಂಪನಿಯ ಯಾವ ಸಭಾಸದ ನಿಗೂ ನಾಲ್ಕುಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮತಗಳು ಇರಕೂಡದು ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಿಂದ ಬಂದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ತೋರಿಸಬೇಕು. ೭. ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷ ಕೊಮ್ಮೆ ಕಂಪನಿಯ ಸನದಿನ ಪುನರ್ವಿಚಾರಣೆಯಾಗತಕ್ಕದ್ದು.

೨. ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನ ತೊಂದರೆಗಳು :— ರೆಗ್ಯುಲೇಟಿಂಗ್ ಆಕ್ಟಿನಂತೆ ವಾರನ್ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನು ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲನಾದನು, ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್. ಕ್ಲೈವ್‌ರಿಂಗ್, ಮಾನ್ಸನ್, ಬಾರ್ವೆಲ್ ಎಂಬವರು ಅಲೋಚನಾ ಸಭೆಯ ಸಭಾಸದ ರಾಗಿಯೂ ಇಂಪೇ ಎಂಬವನು ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನಾಗಿಯೂ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ವೇಗಲಿನ ಮೂವರು ಸಭಾಸದರಿಗೆ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನ ಅಧಿಕಾರ

ವಾರನ್ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್

ಧೋರಣವು ಒಪ್ಪಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರಲ್ಲಿಯ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್‌ನನ್ನು ಮುಂದಾಗಿ ಬಹುವತನನ್ನು ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನು ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಕಾರಭಾರ ಸಾಗಿಸುವದು ಕಠಿಣವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಕ್ರಿ. ಶ ೧೭೭೬ರಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಸನನೂ ಮರುವರುಷ ಕ್ಲೈವ್‌ರಿಂಗನೂ ಸಾಯಲು ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನ ಕಡೆಗೆ ಬಹುವತವಾಗಿ ಅವನಿಗಾಗುತ್ತಿದ್ದ ತೊಂದರೆಯು ಇಲ್ಲದಾಯಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್‌ನ ವಿರೋಧವು ಮಾತ್ರ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ.

೩. ನಂದಕುಮಾರ:— ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನಿಗೂ ಸಭಾಸದರಿಗೂ ನೆಟ್ಟ-
ಗಿಲ್ಲೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಹಲವರು ಅವನ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಆರಿಸಹತ್ತಿದರು.
ರಾಜಾ ನಂದಕುಮಾರ ಎಂಬ ಶ್ರೀಮಂತ ಗೃಹಸ್ಥನು ದೆಪ್ಪೂಟಿ ನವಾಬರನ್ನು
ತೆಗೆದುಹಾಕುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನಿಗೆ ನೆರವಾಗಿದ್ದನು. ಆ ಅಧಿಕಾರವು
ತನಗೆ ಸಿಗಬೇಕೆಂದು ನಂದಕುಮಾರನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿತ್ತು. ಆದರೆ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನು
ಡೆಪ್ಪೂಟಿ ನವಾಬರ ಬದಲು ಇಂಗ್ಲಿಷ ಕಲೆಕ್ಟರರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿ ವಸೂಲಿಯ
ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದ್ದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ನಂದಕುಮಾರನು ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನನ್ನು
ದ್ವೇಷಿಸಹತ್ತಿದನು ಈಗ ಅವನು, ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನು ಮೊರಚ್ಚಾಳರನ ಹೆಂಡತಿ
ಯಿಂದ ಲಂಚ ತೆಗೆದುಕೊಂಡನೆಂದು ದೂರಿ ಕೊಂಡನು. ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್
ನೋದಲಾವರು ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನು ತಿಂದ ಹಣವನ್ನು ಮರಳಿ ತಂಬಚೇಕೆಂದ
ನಿರ್ಣಯಿಸಿದರೂ ಅವನು ಸೊಪ್ಪುಹಾಕಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ
ಡಾಯಂತ್‌ಕೃರ ಕಡೆಗೆ ಹೋಯಿತು. ಇತ್ತ ನಂದಕುಮಾರನ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ
ಕೂಗುವ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಅರೋಪವು ಮೊರಿಸ್‌ಪಟ್ಟಿತು ಋಷ್ಯ ನ್ಯಾಯಾ-
ಧೀಶನಾದ ಇವೆಯು ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಂದಕುಮಾರನ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು
ಸಾಗಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ಮರಣದ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಕೂಡಲೆ ನಂದಕುಮಾರನು
ಗಲ್ಲಿಗೆರಿಸಲ್ಪಟ್ಟನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೭೮

೪. ಚೇತಸಿಂಗನನ್ನು ಮುರಿದದ್ದು:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೭೫ರಲ್ಲಿ ಕಾಶಿಯ
ಅರಸನಾದ ಚೇತಸಿಂಗನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಮಾಂಡಲಿಕನಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ
೨೨೫ ಲಕ್ಷ ರೂ. ಕಪ್ಪು ಕೊಡಹತ್ತಿದ್ದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೭೮ರಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ವಲ್ಲದೆ ೫
ಲಕ್ಷ ರೂ ಗಳನ್ನು ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು. ಮತ್ತು ಮುನ್‌ವರ್ಷ
ಅಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬಿಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಸ್ವಂತನ ವೆಚ್ಚದಿಂದ ಎರಡು ಸಾವಿರ
ಕುದುರೆಯ ಸವಾರರನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಪೂರೈಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದನು. ಇಷ್ಟು
ಸಹಾಯ ಮಾಡುವದು ಚೇತಸಿಂಗನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನು
ಅವನಿಗೆ ೫೦ ಲಕ್ಷ ರೂ. ದಂಡಕಟ್ಟಿ ಅವನ್ನು ಎತ್ತುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಶಿಗೆ
ಬಂದು ಚೇತಸಿಂಗನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯಬೇಕೆಂದು ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟನು. ಆಗ
ಚೇತಸಿಂಗನ ಕಡೆಯವರು ಅವನನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನ ಮೇಲೆ
ಏರಿಹೋದರು. ಆಗ ಅವನು ಪಾರಾಗಿ ಹೋಗಿ ಹೊಸ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ

ಕೊಂಡು ಜೀತಸಿಂಗನನ್ನು ತಳ್ಳಿ ಅವನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅವನ ತಮ್ಮನ ಮಗನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅವನಿಂದ ೪೦ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡನು.

೫. ಬೇಗಮರ ಸುಲಿಗೆ :— ಸುಜಾಲುದ್ದೌಲನ ತರುವಾಯ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೭೫ರಲ್ಲಿ ಅವನ ಮಗನಾದ ಅಸಫುಲ್ಲಾಹನು ಆಯೋಧ್ಯೆಯ ವಜೀರನಾದನು. ಅವನು ದುರ್ಬಲನಿದ್ದದರಿಂದ ತನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡನು. ಆ ಸೈನ್ಯದ ವೆಚ್ಚದ ಹಣವನ್ನು ಹೊತ್ತುಹೊತ್ತಿಗೆ ಕೊಡುವದು ಸಹ ಅವನಿಂದ ಆಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಆದರಿಂದ ಅವನು + ಬೇಗಮರಾದ ತನ್ನ ತಾಯಿ-ತಮ್ಮಂದಿರಲ್ಲಿ ಹಣ ಬೇಡಹತ್ತಿದನು. ಅವರು ವಜೀರನಿಗೆ ೬ ಮೈ ೨೬ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೂ, ಇನ್ನು ಹಣ ಬೇಡುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ೩೦ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟರು. ಆದರೂ ಅವನ ತೊಂದರೆಯು ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ವಜೀರನು ೧ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು ಆಗ ಅವನು ಬೇಗಮರ ಹಣವನ್ನು ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಸೈನಿಕರನ್ನು ನೆರವಿಗೆ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡನು ಬಳಿಕ ಆ ಸೈನಿಕರು ಬೇಗಮರನ್ನೂ ಅವರ ಪರಿವಾರವನ್ನೂ ಪರಿಸರಿಯಿಂದ ಕಾಡಿ ಅವರಿಂದ ೭೫ ಲಕ್ಷ ರೂ. ಗಳನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡರು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಬೇಗಮರ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ವಜೀರನಿಗೆ ಕಳವಳವೆನಿಸಿದರೂ ಆ ಕಷ್ಟವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವದು ಅವನಿಗೂ ಅಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಬೇಗಮರಿಂದ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡ ಹಣವು ವಜೀರನದಾಗಿ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನ ಕೈಸೇರಿತು.

೬ ನೆಯ ಪಾಠ

ವಾರನ್ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್ (ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದ್ದು)

೧. ಮರಾಠರ ಮೊದಲನೆಯ ಯುದ್ಧ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೭೫-೧೭೮೨ ರಘುನಾಥರಾಯನು + ಸುರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಇಂಗ್ಲಿಷರೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದಮಾಡಿ ಕೊಂಡನು. ರೆಗ್ಯೂಲೇಟಿಂಗ್ ಆಕ್ಟಿನಿಂದ, ಮುಂಬಯಿಯ ಗವರ್ನರನು ಕಲಕತ್ತೆಯ ಗವರ್ನರ ಜನರಲಿಗೆ ಅಂಕಿತನಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು ಎಂದರೆ ಸುರತದ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನಾಗಲಿ ಮರಾಠರೊಡನೆ ಯುದ್ಧವನ್ನಾಗಲಿ ಅವನು ಗವ್ವ. ಜನರಲ್ಲಿನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಂದಲೇ ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವನು ಹಾಗೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ; ಆದುದರಿಂದ ಗವ್ವ. ಜನರಲ್ಲಿನಾದ ವಾರನ್ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನು 'ರಘುನಾಥರಾಯನ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು' ಎಂದು ಮುಂಬಯಿಯ ಗವರ್ನರನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಆಪ್ಪನ್ ಎಂಬವನನ್ನು ಪುರಂದರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿ, ಪುಣೆಯ ದರಬಾರಿ ನವರೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಕ್ರಿ. ಶ ೧೭೭೬ ಪುರಂದರದ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ ೧. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ರಘುನಾಥರಾಯನ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು. ೨. ಸಾಷ್ಟಿ ಪ್ರಾಂತವನ್ನೂ ೧೨ ಲಕ್ಷ ರೂ. ಗಳನ್ನೂ ಸರಬಾರಿನವರು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು; ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು.

ಆದರೆ ಪುರಂದರದ ಒಪ್ಪಂದದಂತೆ ಮುಂಬಯಿಯ ಗವರ್ನರನು ರಘುನಾಥರಾಯನ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಸುರತದ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲಂಡ ಸರ್ಕಾರದ ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಯುದ್ಧವನ್ನು ಸಾಗುಮಾಡಿದನು ಸ್ವುಆರ್ಟಿ ಎಂಬವನು ಬೋರಘಟ್ಟದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಪುಣೆಯ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿಬಂದನು. ಕಾರ್ಲಿಯ ಹತ್ತರ ಮರಾಠರೊಡನೆ ಆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸ್ವುಆರ್ಟಿನು ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟನು. ಅಮೇಲೆಯೂ ಅವನ ಸೈನ್ಯವು ತಳೆಗಾವದವರೆಗೆ ಮುಂದರಿದು ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಮರಾಠ ಸೈನ್ಯವು ಅದನ್ನು ಸುತ್ತು ಗಟ್ಟಿಪಡಿಸಿದ ಮುಂದು ಗಾಣದೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ವಡಗಾವದ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಈ ಒಪ್ಪಂದದ

+ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ರಘುನಾಥರಾಯನಿಗೆ ಪೇಶವೆ ಪದವನ್ನು ಕೊಡಿಸಬೇಕು. ರಘುನಾಥರಾಯನು ಪ್ರತಿತಿಂಗಳಿಗೆ ಸೈನ್ಯದ ವೆಚ್ಚಕ್ಕಾಗಿ ೧೧ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದರೆ ಸಾಷ್ಟವಸಯ ಗಳನ್ನೂ, ಭದೋಡ ಮುಂತಾದ ೧೯ ಲಕ್ಷದ ಸೀಮೆಯನ್ನೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು.

ಕರಾರುಗಳು- ೧. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ರಘುನಾಥರಾಯನನ್ನು ಪೇಶವೆಯ ಕಡೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕು. ೨. ಸಾಷ್ಟಿ ವೇದಲಾದ ಎಲ್ಲಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಬೇಕು. ೩. ಕಲಕತ್ತೆಯಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಮರಳಿ ಕಳಿಸಬೇಕು. ಈ ಕರಾರುಗಳು ಪೂರ್ಣವಾಗುವ ವರೆಗೆ ಇಬ್ಬರು ಇಂಗ್ಲಿಷ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಮರಾಠರ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕು.

ಈ ಒಪ್ಪಂದದಂತೆಯೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆದದರಿಂದ ನಾನಾ ಫಡಣವೀಸನು ಹೈದರ-ನಿಜಾಮರೊಡನೆ ಒಕ್ಕಟ್ಟು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೈತೋರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ಹೈದರ-ನಿಜಾಮರು ಮದ್ರಾಸದಮೇಲೆ, ಸಿಂಧೆ ಭೋಸಲೆಯರು ಬಂಗಾಲದಮೇಲೆ, ಪೇಶವೆಯರು ಮುಂಬಯಿಯ ಮೇಲೆ ಸಾಗತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಗುಂಟೂರ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಮರಳಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ನಿಜಾಮನೂ ೧೬ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಭೋಸಲೆಯೂ ಈ ಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಜಾರಿ ಸುಮ್ಮನಾದರು.

ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಫೋಫ್ಯಾಮನು ಗ್ವಾಲ್ಟೀರ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡು ಮಾಳವದಮೇಲೆ ಸಾಗಿ ಬಂದನು. ಆಗ ಸಿಂಧೆಯು ಅತ್ತ ಸಾಗಿ ಅವನನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದನು. ಗಾಡರ್ಡನು ಗುಜರಾಥದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮುಂಬಯಿಯ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಿಕೊಂಡು ಪುಣೆಯ ಕಡೆಗೆ ಬರಹತ್ತಿದನು. ಅವನು ಖಂಡಾಳೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಹಿಂದುಗಡೆಯಿಂದ ಹೋಳಕರ-ಪಟವರ್ಧನರೂ ಮುಂದುಗಡೆಯಿಂದ ಹರಿಪಂತನೂ ಅವನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಧುಮುಕಿದರು. ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಸಿಗುವ ನೆರವು ಕಟ್ಟಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಇಕ್ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರಿಂದ ಗಾಡರ್ಡನು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಹಂಚಿಕೆಯಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಸೈನ್ಯವೊಂದಿಗೆ ಮುಂಬಯಿಗೆ ನಿಲುಕಿದನು.

ಹಲವು ಸರತಿ ಪೈಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಮರಾಠರನ್ನು ಮುರಿಯಲು ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹೈದರನು ಮದ್ರಾಸದಮೇಲೆ ಸಾಗಿ ಬರಹತ್ತಿದನು. ಆದದರಿಂದ ವಾರನ್ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನು ಮಹದಾಜಿಯ ದಿಲ್ಲಿಯ ವರ್ಚಸ್ವಿಗೆ ಒಪ್ಪಿ, ಅವನನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿ, ಅವನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪೇಶ್ವೆಯೊಡನೆ

ಸಾಲಜಾಯಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ † ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೮೨. ಈ ಒಪ್ಪಂದದ ಕರಾರುಗಳು- ೧ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ರಫುನಾಥರಾಯನ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು. ಅವನು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ೩೦೦೦ ರೂಪಾಯಿ ವೇತನವೊಂದಿ ಕೋಪರ ಗಾವದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳವಾಗಿ ಇರಬೇಕು ೨. ಸಾಷ್ಟಿಯೊಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಉಳಿದ ಸೀಮೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡಬೇಕು. ೩. ಗಾಯಕ ವಾಡನು ಪೇಶವೆಯರಿಗೆ ಕಪ್ಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ತನ್ನ ಸೀಮೆಯ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಬೇಕು ೪. ಒಬ್ಬರ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ನೆರವಾಗಕೂಡದು.

೨. ಮೈಸೂರಿನ ಎರಡನೆಯ ಯುದ್ಧ:- ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೮೦ ೧೭೮೪ ಕಾರಣ- ಮಾಧವರಾಯನು ಹಲವು ಸಾರೆ ಸಾಗಿ ಬಂದರೂ ಮದ್ರಾಸದ ಒಪ್ಪಂದದಂತೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಹೈದರನಿಗೆ ನೆರವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಹೈದರನು ಅವರಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟುಗಿಡ್ಡನು. ಯುರೋಪದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ-ಫ್ರೇಂಚರಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧವು ಆರಂಭವಾಗಲು ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಹೈದರನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಲ್ಲದೆ ಅವನ ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ ಫ್ರೇಂಚರ ಮಾಹಿ ಬಂದರವನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಹೈದರನಿಗೆ ಈ ಮಾಹಿ ಬಂದರದಿಂದ ಯುದ್ಧ ಸಾಮಗ್ರಿಯು ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಮರಾಠರೂ ನಿಜಾಮನೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಮೇಲೆ ಸಾಗಲು ಒಪ್ಪಿದ್ದರಿಂದ ಹೈದರನು ಹುರುಪುಗೊಂಡು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕೂಡ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಲು ಅನುವಾದನು.

ಯುದ್ಧಗಳು :- ಹೈದರನು ಮದ್ರಾಸದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತಿರಲು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಎದುರಾದ ಬೇಲಿ ಎಂಬವನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದನು. ಬಳಿಕ ಹೈದರನು ಅರ್ಕಾಟ, ವೆಲೂರಗಳನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪಾಂಡಿಚೇರಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು.

ಈ ರೀತಿ ಹೈದರನು ಪ್ರಬಲನಾಗುವದನ್ನು ಕಂಡು ವಾರನ್ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನು ಮರಾಠರ ಸಂಗಡ ನಡೆದ ಯುದ್ಧವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಸರ್‌ಅಯರ ಕೊಟವನ್ನು ಮದ್ರಾಸಿಗೆ ಕಳುಹಿದನು. ಕೂಟನು ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಕಾದಿ ಹೈದರನನ್ನು

† ಹೈದರನಿಗೆ ತಿಳಿಸದೆ ಒಪ್ಪಂದದ ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಸಹಿಹಾಕಬಾರದೆಂದು ನಾನಾಫಡಣವೀಸನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಸಹಿಮಾಡುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಹೈದರನು ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ಸುದ್ದಿಯು ತಿಳಿಯಿತು. ಅಮೇಲೆಯೇ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಸಹಿಹಾಕಿದನು.

ಪೋರ್ಟೋನೋವ, ಪೋಲಿಲಾರ, ಸೋಲಿಮಗಡ ಇವುಗಳ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿದನು. ಆದರೂ ಹೈದರನು ಎದೆಗುಂದಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಫ್ರೇಂಚರ ನೆರವೂ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಆಗ ಅವನು ಅವರ ನೆರವಿನಿಂದ ಕಡಲೂರನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಟೀಪು ತಂಜಾವರದಲ್ಲಿಿದ್ದ ಬ್ರೇಥವೇಟಿನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ನುಗ್ಗು ಮಾಡಿದನು.

ಹೀಗಿರಲು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೮೨ನೆಯ ವರುಷದ ಕಡೆಯ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಹೈದರನು ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಇದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಶೂರನಾದ ಸರ್ ಅಯರ್ ಕೂಟನೂ ಮಡಿದನು. ಸಾಲ್ಪೆಯಿ ವಪ್ಪೆಂದವಾದಬಳಿಕ ಮುಂಬಯಿಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸೈನ್ಯವು ಮಲಬಾರ ಎಂಡಿಗೆ ಬಂದು ಟೀಪುವಿನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿತು. ಆಗ ಟೀಪುವು ಭರದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ಆ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತ ಮಂಗಳೂರನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡನು. ಇತ್ತ ಮದ್ರಾಸದ ಸೈನ್ಯವು ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣದ ವರೆಗೆ ಸಾಗಿ ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷದವರಿಗೆ ಯುದ್ಧವು ಜೇಸರವೆನಿಸಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಮಂಗಳೂರಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಂದವಾಗಿ, ಹಿಡಿದುಕೊಂಡ ಸೀಮೆಗಳನ್ನೂ ಸೆರೆಯಾಳುಗಳನ್ನೂ ಇಬ್ಬರೂ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೮೪.

೩. ಹೈದರನ ಯೋಗ್ಯತೆ:— ಇನನು ಹೆಸರಾದ ವೀರನೂ ಕರ್ತೃತ್ವಶಾಲಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಸ್ವಪರಾಕ್ರಮದಿಂದಲೇ ರಾಜ್ಯಾಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದನು ಪೂರ್ವ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಡತನ-ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅನುಭವಿಕನೂ ಎದೆಗಾರನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಮುತ್ಸದ್ದಿಯೆನಿಸಿ ಚಾರ್ತುರ್ಯದಿಂದ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದನು. ಒಂಟೆ-ಬಂದೆಗಳನ್ನು ಕಲಿತವನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕನ್ನಡ, ತೆಲಗು, ತಮಿಳು, ಮರಾಠಿ, ಹಿಂದಿ ಈ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದನು. ಸುಧಾರಿಸಿದ ಯುದ್ಧ ಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಯುದ್ಧ ಸಾಧನ ಇವುಗಳಿಂದ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಸ ರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನೊದಲನೇ ಹಿಂದೀ ವೀರನು ಇವನೇ.

೪. ಖಿಟ್ಟನ ಇಂಡಿಯಾ ಬಿಲ್ಲು :— ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನು ಅನ್ಯಾಯ ಒತ್ತಾಯಗಳನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ನಡೆಸಿರುವನೆಂಬ ಬೊಬ್ಬಾಟವು ಇಂಗ್ಲಂಡ ದಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಿತು. ಅದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಎಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೮೩ ರಲ್ಲಿ

ಅಮೇರಿಕೆಯು ಇಂಗ್ಲೆಂಡದ ಮೇಲಧಿಕಾರವನ್ನು ಬಿಸುಟ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಯಿತು. ಅದದರಿಂದ ಪಾರ್ಲಮೆಂಟಿನ ಲಕ್ಷ್ಯವು ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಕಡೆಗೆ ಎಳೆಯಿತು. ಆ ಕಾಲದ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಪಿಟ್ ಎಂಬವನು ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಸಂಬಂಧದ ಒಂದು ಮಸೂದೆಯನ್ನು ಪಾರ್ಲಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ಪಾಸು ಮಾಡಿಸಿ ಕೊಂಡನು. ಇದೇ ಪಿ ಟ್ಟಿ ನ ಇಂಡಿಯಾ ಬಿಲ್ ಎಂಬ ಕಾಯಿದೆಯು. ಇದರ ಕೆಲಮುಗಳು:— ೧. ಕಂಪನಿಯವರು ಎಂದಿನಂತೆ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ತಾವೇ ಸಾಗಿಸಬೇಕು. ೨ ರಾಜ್ಯ ಕಾರಭಾರವನ್ನಾದರೂ ಅವರೇ ಸಾಗಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಅದರ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯ ಅಧಿಕಾರವು ಪಾರ್ಲಮೆಂಟಿನಿಂದ ಗೊತ್ತು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ೬ ಜನರುಳ್ಳ ಬೋರ್ಡ್ ಆಫ್ ಕಂಟ್ರೋಲ ಎಂಬ ಮಂಡಲದ ಕಡೆಗೆ ಇರಬೇಕು. ಈ ಮಂಡಲದ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕಂಪನಿಯವರು ಯುದ್ಧವನ್ನಾಗಲಿ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನಾಗಲಿ ಮಾಡಕೂಡದು ೩ ಗವ್ವರ್ನರ್‌ಜನರಲ್ ಮತ್ತು ಸೇನಾಪತಿ ಇವರನ್ನು ಪಾರ್ಲಮೆಂಟಿನವರೇ ನಿಯಮಿಸಬೇಕು. ೪. ಗವ್ವರ್ನರ್ ಜನರಲ್‌ನು ಸಾಧ್ಯವಿರುವ ವರೆಗೆ ವೇಶೀಯ ಅರಸರ ಜಗಳದಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಬಾರದು.

ಜಿ. ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸನ ವಿಚಾರಣೆ:— ಹೊಸಕಾಯಿದೆಯು ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸನಿಗೆ ಸರಿಬರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಯಿದೆಯು ಪಾಸಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಅವನು ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಸಭಿಕನಾದ ಮ್ಯಾಕ್ ಫರ್ಸನ್‌ನಿಗೆ ಕೆಲಸವನ್ನೊಪ್ಪಿಸಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿ ಅವನ ಮೇಲಿನ ಆರೋಪಗಳ ವಿಚಾರಣೆಯು ನಡೆಯಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿಸನು, ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸನು ತಪ್ಪುಗಾರನೆಂಬವನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿದನು. ಬರ್ಕ್ ಮೊದಲಾದ ಮುತ್ಸದ್ಧಿಗಳು ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣು ಮುಂದೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸಲು ಅವನ್ನು ಕೇಳಿ ಜನರು ದಿಗಿಲುಗೊಂಡರು ಈ ವಿಚಾರಣೆಯು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೮೮ ರಿಂದ ಏಳುವರ್ಷ ಸಾಗಿತು. ಅದರೂ ಕಡೆಗೆ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸನು ಎಲ್ಲ ಆರೋಪಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತನಾದನು ! ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ೧೦ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳು ಅವನ ಕೈಬಿಟ್ಟವು. ಮುಂದೆ ತೀರ ಬಡತನದಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಿರಲು ಅವನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೧೮ ರಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿದನು

ಓ. ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸನ ಯೋಗ್ಯತೆ:— ಕ್ಲೈವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ನುರಿತ ಇವನು ಕ್ಲೈವನಂತೆಯೇ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿಯನ್ನು ತಾಳಿ ಅವನು ಹಾಕಿದ ತಳಹದಿಯ

ಮೇಲೆ ಕೆಂಪನಿಯರಾಜ್ಯವೆಂಬ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾರಂಭಿಸಿದನು. ತನ್ನ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕಡಿಗಾಣಿಸುವಾಗ ಕ್ಲೈವನಂತೆ ಇವನೂ ಎಂಥ ಕಠಿಣವಾದ ಉಪಾಯವನ್ನಾದರೂ ಅವಲಂಬಿಸಲು ಹಿಂಜರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಇಬ್ಬಗೆಯ ಆಳಿಕೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಆವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಳೆದು, ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ಸಾಗಿಸುವ ಬಿಗಿಯಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಇವನು ನೆರವೇರಿಸಿದನು. ಇವನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ದೃಢೀಕರಿಸುವ ಮಹತ್ವದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದ ನೆಂಬದನ್ನು ನೆನೆದುಕೊಂಡು ಇವನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಾದ ಉಳಿದ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಕಣ್ಮರೆಮಾಡಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಜನಾಂಗದವರು ಇವನನ್ನು ನಿರ್ದೋಷಿಯೆಂದು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರು.

೭ನೆಯ ಪಾಠ

ಲಾರ್ಡ್ ಕಾರ್ನವಾಲೀಸ.

ಸರ್ ಜಾನ್ ಶೋಅರ.

(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೮೬-೧೭೯೩)

(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೯೩-೧೭೯೮)

೧. ಕಾರ್ನವಾಲೀಸನು ಗ. ಜ. ಆದ ಕಾಲದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ :— ವಾರನ್ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನು ಕೆಲಸವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋದ ಬಳಿಕ, ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನವರು ಲಾರ್ಡ್ ಕಾರ್ನವಾಲೀಸ ಎಂಬವನನ್ನು ಗ. ಜನರಲನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಆರಿಸಿದರು. ಆಗ ಅವನು, “ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಕೌನ್ಸಿಲಿನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಲ್ಲದೆ ಗ. ಜನರಲನು ತನ್ನ ಆಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ನಡೆಯಲು ಶಕ್ಯವಾದರೆ ಮಾತ್ರ ನಾನು ಕೆಲಸಮಾಡಲು ಒಪ್ಪುವೆನು” ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದನು. ಆಗ ಅಮೆಂಡಿಂಗ್ ಆಕ್ಟ್ ಎಂಬ ಕಾಯಿದೆಯು ಪಾಸಾಗಿ ಕಾರ್ನವಾಲೀಸನ ಬೇಡಿಕೆಯು ಪೂರೈಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅಲ್ಲದೆ, ಇವನು ಅಮೇರಿಕೆಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದ್ದನಾದುದರಿಂದ ಸೇನಾಪತಿಯ ಅಧಿಕಾರವು ಸಹ ಇವನಿಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆ ಬಳಿಕ ಇವನು ಗ. ಜ. ಆಗಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದನು.

ಆಗ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರೂ ಟೀಪುವೂ ಬಹಳ ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಕನಾಯಿತು ಕಲಿತ ಸೈನ್ಯವನ್ನೂ ತೋಪುಗಳನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು

ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಬ್ಬಿಸುವ ಹಂಬಲದಲ್ಲಿದ್ದರು. ನಿಜಾಮ, ಭೋಸಲೆ, ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ವಜೀರ ಇವರು ಬಲಹೀನರಾಗಿದ್ದರು.

೨. ಕಾರ್ನವಾಲೀಸನು ಮಾಡಿದ ಸುಧಾರಣೆಗಳು :— ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹೆಬ್ಬಿಸುವದಕ್ಕಿಂತ ಇದ್ದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವದು ಮಹತ್ವದ ಕೆಲಸವೆಂದು ತಿಳಿದು, ಕಾರ್ನವಾಲೀಸನು ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು ಅವುಗಳ ವಿವರ :- ೧. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆ ಎಂಬ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಕಲೆಕ್ಟರನನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿದನು. ೨. ಅದರ ಕಲೆಕ್ಟರರ ಕಡೆಗೆ ಇದ್ದ ನ್ಯಾಯತೀರಿಸುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕಡೆಮೆ ಮಾಡಿ ಆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಜಜ್ಜರೆಂಬ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿದನು. ೩. ಕಲಕತ್ತೆ ಮೊದಲಾದ ನಾಲ್ಕು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅಪೀಲ ಕೋರ್ಟುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ೪. ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸನ ಕಾಲದ ಘಾಜದಾರೀ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿದನು ಇದಕ್ಕೆ 'ಕಾರ್ನವಾಲೀಸ ಕೋಡ್' ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟಾಯಿತು. ೫. ಕೆಲಸಗಾರರು ಲಂಚ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗದು; ಮತ್ತು ಕಂಪನಿಯ ಹಣವನ್ನು ಸ್ವಂತದ ಸಲುವಾಗಿ ಬಳಸಲಾಗದು ಎಂಬ ನಿಯಮವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವರ ಸಂಬಳವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದನು. ೬. ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರ ಕಂದಾಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನು.

೩. ಸ್ಥಿರ-ಕಂದಾಯ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಅದರ ಪರಿಣಾಮವೂ :— ವಾರನ್ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ಕೊಟ್ಟವರಿಗೆ ಇದ್ದೆಂದು ವರ್ಷದ ಕರಾರದಿಂದ ಭೂಮಿಗಳು ಕೊಡಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಐದು ವರ್ಷಗಳಾದ ಬಳಿಕ ಭೂಮಿಯು ಕೈಬಿಡುವ ಸಂಭವವಿದ್ದದರಿಂದ ಗುತ್ತಿಗೆಗಾರರು ಭೂಮಿಯ ಸಾಗುವಳಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಸುಧಾರಣೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಭೂಮಿಗಳು ಕೆಡುತ್ತಿದ್ದವು ಅವು ಕೆಡುತ್ತ ನಡೆದ ಹಾಗೆಲ್ಲ ಗುತ್ತಿಗೆಯ ಹಣವು ಕಡೆಮೆ ಬರಹತ್ತಿತು. ಕಾರ್ನವಾಲೀಸನು ಈ ದುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ವಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಈ ಸ್ಥಿರಕಂದಾಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತಂದನು. ಇದರಿಂದ ೧. ಭೂಮಿಗಳ ಒಡೆತನವು ಜಮೀನದಾರರದಾಗಿದೆ; ೨. ಒಮ್ಮೆ ಈಗ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ ಕಂದಾಯವನ್ನು ಎಂದೂ ಹೆಚ್ಚಿಸತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ; ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು.

ಭೂಮಿಗಳ ಒಡೆತನವು ದೊರೆಯಲು ಜಮೀನದಾರರು ಆಸ್ಥೆಯಿಂದ ಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡರು. ಉತ್ಪನ್ನವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ನಡೆವಂತೆ ಕಂದಾಯವನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಹಗುರನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅದು ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ಕಲೆಯಹತ್ತಿತು. ಶ್ರೀಮಂತರಾದ ಜಮೀನದಾರರು ಕಂಪನಿ ಸರಕಾರದ ಹಿತಚಿಂತಕರಾದದರಿಂದ ಬಂಗಾಲದ ಆಡಳಿತವು ಎಡರಿಲ್ಲದೆ ಸಾಗತೊಡಗಿತು.

೪. ಮೈಸೂರಿನ ೩ನೆಯ ಯುದ್ಧ:— ಕ್ರಿ. ಶ ೧೭೯೦-೧೭೯೨. ಟೀಪುವಿನ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿತ್ತು. ಮಂಗಳೂರ ಒಪ್ಪಂದ ವಾದ ಬಳಿಕ ಅವನು, ನಿಜಾಮ, ಮರಾಠ ಇವರನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿ ತಾನು ಪ್ರಬಲನಾಗಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಹತ್ತಿದನು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಫ್ರೇಂಚರ ನೆರವಿನಿಂದ ಸುಧಾರಿಸಿದ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕವಾಯಿತು ಕಲಿತ ೧೥ ಲಕ್ಷ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಕೋಟಿ ಕೊತ್ತಳಗಳನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿ ಬಲವಾದ ತೋಪುಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆತ್ತ ಕಾರ್ನವಾಲಿಸನು ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಯುದ್ಧದ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇಂಗ್ಲಂಡದಿಂದ ಹೊಸ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನು.

ಇದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ತ್ರಾವಣಕೋರ, ಕೋಚೀನಗಳ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಜಗಳ ಹತ್ತಲು ಟೀಪುವು ಕೋಚೀನದ ಅರಸನ ಪಕ್ಷಹಿಡಿದು ತ್ರಾವಣಕೋರದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಹೋದನು. ಮೊದಲು ಟೀಪುವಿನ ಮಾಂಡಲಿಕನಾಗಿದ್ದ ಈ ತ್ರಾವಣಕೋರದ ಅರಸನು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಮಾಂಡಲಿಕನಾಗಿದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ನವಾಲಿಸನು

ಟೀಪು ಸುಲ್ತಾನ ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಿತನ ರಕ್ಷಣೆಯ ನೆವದಿಂದ ಟೀಪುವಿನ ಮೇಲೆ ಶಸ್ತ್ರವನ್ನೆತ್ತಿದನು. ನಿಜಾಮ-ಮರಾಠರಿಗೆ ಕೂಡ ಟೀಪುವು ಹಣ್ಣಾಗುವುದು ಬೇಕಿತ್ತು. ಕಾರಣ

ಅವರೂ ಕಾರ್ನವಾಲೀಸನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡರು. ಮೂವರು ಕೂಡಿ ಟೀಪು ವನ್ನು ಹಣೆದು ಅವನ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದರು. ಮೂವರ ಸೈನ್ಯಗಳು ಟೀಪುವಿನ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿದವು.

ಕಾರ್ನವಾಲೀಸನು ತಾನೇ ಸೇನಾಪತಿಯಾಗಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು ಅವನು ಬೆಂಗಳೂರ ಕೊಟೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅರಕೇರಿಯ ಕದನದಲ್ಲಿ ಟೀಪುವನ್ನು ನೋಲಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯ ಕಾಳು-ಕಡೆಗಳು ತೀರಿದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಹತಾಶನಾಗಿ ಹಿಂದಿರುಗುವ ಹೊತ್ತು ಒದಗಿತು ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಟೀಪುವಿನ ಸರವಾರನಿಂದ ಧಾರವಾಡವನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪರುಶರಾಮ ಪಂತನು ನೆರವಿಗೆ ಬಂದನು. ಬಳಿಕ ಇಂಗ್ಲಿಷ-ನಿಜಾಮ-ಮರಾಠಾ ಸೈನ್ಯಗಳು ಒಟ್ಟಾಗಿ ತ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದವು ಆಗ ಟೀಪುವು ಮುಂದುಗಾಣದೆ ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದನು. **ತ್ವೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಒಪ್ಪಂದ—** ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೯೨. ೧. ಟೀಪುವು ಅರ್ಧ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡಬೇಕು. ೨. ಯುದ್ಧದ ವೆಚ್ಚವೆಂದು ೩ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ೩. ಈ ಕರಾರುಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ವರೆಗೆ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕು.

ಟೀಪುವಿನಿಂದ ದೊರೆತ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುರ್ಗ-ವಿಂಡಿಗಲ್ಲು ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರೂ ಬಳ್ಳಾರಿ-ಕಡಪೆಗಳನ್ನು ನಿಜಾಮನೂ ಮಲಪ್ರಭೆ ತುಂಗಭದ್ರೆಗಳ ನಡುಸೀಮೆಯನ್ನು ಮರಾಠರೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು.

ಜಿ. ಸರ್ ಜಾನ್ ಶೋಅರ:— (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೯೩-೯೮) ಲಾರ್ಡ್ ಕಾರ್ನವಾಲೀಸನ ತರುವಾಯ ಅವನ ಕೌನ್ಸಿಲಿನ ಸಭಾಸದನಾದ ಸರ್ ಜಾನ್ ಶೋಅರನು ಗ. ಜ. ನಾಗಿ ನಿಯೋಜಿತನಾದನು. ಇವನ ಅಳಿಕೆಯಲ್ಲಿಯ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಗಳು:— ೧. ಕಂಪನಿಯ ಸನದಿನ ವಿಚಾರಣೆ = ೧೭೯೩. ರೆಗ್ಯುಲೇ. ಆಕ್ಟವಾದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಕಂಪನಿಯ ಸನದಿನ ವಿಚಾರಣೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದ್ದಿತು. ಆ ಮೇರೆಗೆ ಪಾರ್ಲಿ-ಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಣೆಯಾಗಿ ಕಂಪನಿಯ ವ್ಯಾಪಾರದ ಆವಧಿಯು ಮರಳಿ ೨೦ ವರ್ಷ ಹೆಚ್ಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದೊಡನೆ ಈಸ್ಟ್ ಇಂ. ಕಂಪನಿಯವರು ಮಾತ್ರ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಇದ್ದ ಕಟ್ಟು ತಪ್ಪಿ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡದ

೨. ಟೀಪುವಿನೊಡನೆ ಆದ ಮೊದಲನೆಯ ಯುದ್ಧ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೮೪-೮೭ ಟೀಪುವು ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಜಾಮ, ಮರಾಠ ಇವರ ಸೀಮೆಗಳನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸತೊಡಗಿದನು. ಆಗ ನಾನಾಫಡಣ ವೀಸನು ನಿಜಾಮನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಟೀಪುವನ್ನು ತಡೆಯ ಹೋರಬಿಟ್ಟನು. ಟೀಪುವು ಇವರೆಲ್ಲರನ್ನು ಹಣೆಯುವಷ್ಟು ಬಲವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದನು ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಯುದ್ಧಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧರಿರುವರೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯು ಬಂದದ ರಿಂದ ಅವನು ಮರಾಠನೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಆಗ ಅವನು ಮರಾಠರ ಸೀಮೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲದೆ ೩೦ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.

೩. ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣದ ಮುತ್ತಿಗೆ: ೧೭೯೦ ೯೨. ಪುಟ ೯೮ ನೋಡಿರಿ ಮಹದಾಜಿಯ ಉತ್ತರದ ದಿಗ್ವಿಜಯ:— ಮರಾಠ - ಇಂಗ್ಲಿಷರ

ಮೊದಲನೆಯ ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದ ಬಳಿಕ ಮಹದಾಜಿ ಸಿಂಧಿಯು ಉತ್ತರದ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತಾರದ ಕೆಲ ಸವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡನು. ಡಿಜಾ ಯಿನ್ ಎಂಬ ಫ್ರೆಂಚ ಸೇನಾ ಪತಿಯನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿದನು. ಹಿರಿಯ ಮಾಧವರಾಯನ ತರುವಾಯ ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ಅಧಿಕಾರವು ಕಡಿಮೆಯಾಗ ಹತ್ತಿತು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಜಫ ಖಾನೆ ಮೊದಲಾದ ಸರದಾರರು ಆ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊ-

ಮಹದಾಜಿ ಸಿಂಧಿ

ಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕಡೆಗೆ ಮಹದಾಜಿಯು ಪುಣೆಯಿಂದ ದಂಡನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಇಸ್ಲಾಮಿಯಲ ಬೇಗನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ದಿಲ್ಲಿಗೆಯೋಗಿ ಬಾದಷಾಹನಿಂದ ಸನದು ಪಡೆದನು.

ಬಳಿಕ, ಬಾದಷಾಹನ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕೀಳಿಸಿದ ಗುಲಾಮಕಾದರನನ್ನು ಹಿಡಿಸಿ ಪರಿಪರಿಯಿಂದ ನೋಯಿಸಿ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನು. ಅಮೇಲೆ ರಜಪುತ, ಜಾಟಿ, ಸೀಖರುಂತಾದವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅವರಿಂದ ಕಪ್ಪವನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಾದಷಾಹನ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿದನು. ಇದರಿಂದ ಬಾದಷಾಹನು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಮಹದಾಜಿಗೆ ವಕೀಲ-ಈ-ಮುತಾಲಿಕ ಎಂಬ ಪದವಿಯನ್ನು ಕೊಡಮಾಡಿದನು. ಅದರ ಅವನು ಆ ಪದವಿಯನ್ನು ಪೇಶವೆಯರಿಗಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತಾನು ಪೇಶವೆಯರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಹತ್ತಿದನು. ಹೀಗೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಶಾಂತತೆಯನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಮಹದಾಜಿಯು ಪುಣೆಗೆ ಬಂದು, ದೊಡ್ಡ ದರಬಾರ ನಡೆದಿರುವಾಗ ಬಾದಷಾಹನಿಂದ ತಂದ ಪದವಿಯನ್ನೂ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಸ. ಮಾಧವರಾಯನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದನು ಪೇಶವೆಯು ಸ್ವಾಮಿ ನಿಷ್ಠನೂ ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ ಆದ ಮಹದಾಜಿಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದಲೂ ಕಾಣುವವನಾದನು.

೫ ಖರಡೆಯ ಕಾಳಗ:— ೧೭೯೫. ಹೀಗೆ ಸ್ಥಿತಿಯಿರುವಾಗ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೯೪ರಲ್ಲಿ ಮಹದಾಜಿಯು ವಾನವಡಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ವರದಿಂದ ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಅದೇಸಮಯಕ್ಕೆ ಶೂರ ಸೇನಾವತಿಯಾದ ಹರಿವಂತನೂ ತೀರಿದನು. ಇದರಿಂದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ವೆಟ್ಟು ತಗಲಿದಂತಾಯಿತು. ಮಹದಾಜಿಯು ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಪಡೆದಿದ್ದ ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ನೋಡಿ ಕಸಿವಿಸಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ನಿಜಾಮನು ಈಗ ಮರಾಠರೊಡನೆ ಇದಿರು ಹೊಡೆದನು. ಅವನು ಮರಾಠರಿಗೆ ಕೊಡತಕ್ಕ ಹಣವನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ಆಗ ಸ. ಮಾಧವರಾಯನು ನಿಜಾಮನ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿದನು ಖರಡೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಘೋರ ಕಾಳಗವಾಗಿ ನಿಜಾಮನು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ೩೭ ಲಕ್ಷ ಉತ್ಪನ್ನದ ಸಿಂಮೆಯನ್ನೂ ದಾಲತಾಬಾದ ಕೋಟೆಯನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟನಲ್ಲದೆ ಹಿಂದಿನ ಹಣಸಹಿತ ೩ ಕೋಟಿ ರೂ ಗಳನ್ನು ಕೊಡಲೊಪ್ಪಿದನು.

೬. ಸನಾಯಿ ಮಾಧವರಾಯನ ಮರಣ ಮತ್ತು ಮರಾಠರ ದುರ್ಯೋಧನ:— ಖರಡೆ ಕಾಳಗದ ವಿಜಯದ ನಂತರ ಮರಾಠರ ಸರದಾರರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸೀಮೆಗಳಿಗೆ ಹೋದರು ರಘುನಾಥರಾಯನು ಮರಣಹೊಂದಿದ

ಬಳಿಕ ಅವನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನಾನಾಘಡಣವೀಸನು ಜುನ್ನರಕ್ಕೆ ತಂದು ಕಾವಲಿ ನಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಮುಂದೆ ರಘುನಾಥರಾಯನ ಹಿರಿಯ ಮಗನಾದ ಬಾಜೀರಾಯ ನಿಗೂ ಸವಾಯಿ ಮಾಧವರಾಯನಿಗೂ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರವು ನಡೆದು ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಂಟಾಯಿತು. ಬರಬರುತ್ತ ಬಾಜೀರಾಯನು ನಾನಾಘಡಣವೀಸನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸ. ಮಾಧವರಾಯನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೆಡಿಸಹತ್ತಿದನು. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ನಾನಾಘಡಣವೀಸನು ಬಾಜೀರಾಯನ ಮೇಲಿನ ಕಾವಲನ್ನು ಬಿಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಮತ್ತು ಬಾಜೀರಾಯನ ಸಲಿಗೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಸ. ಮಾಧವರಾಯನನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ಅದರೆ ಇವರ ಪರಿಣಾಮವು ಮಾತ್ರ ನಿಪರೀತವಾಯಿತು! ಸ. ಮಾಧವರಾಯನು ಈ ಮಾತನ್ನು ಮನಸಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಕೊರಗಹತ್ತಿದನು. ಮುಂದೆ ಒಂದು ದಿನ ನಾಯು ವಿಕಾರದ ಭರದಲ್ಲೆ ಇವನು ಅನಮನೆಯ ಮೋಲಂತಸ್ತಿನ ಕಿಡಿಕ್ಕಿಯಿಂದ, ಕೆಳಗಿರುವ ಕಾರಂಜಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾರಿದನು. ಇವರಿಂದ ಭಯಂಕರ ಗಾಯವಾಗಿ ಇವನು ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೯೫

ಮಾಧವರಾಯನ ಮರಣದೊಂದಿಗೆ ಮರಾಠರ ರಾಜ್ಯದ ದುರ್ಬೈವವು ಒವಗಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೯೪ರಿಂದ ನಾಲ್ವರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೆ ರಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಅಹಲ್ಯಾಬಾಯಿ, ಮಹದಾಜಿ, ಹರಿಶಂತ್, ಪರಶುರಾಮಭಾವು ತುಕೋಜಿ ಹೋಳಕರ ಇವರು ಮರಣಹೊಂದಿದರು. ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಆಧಾರ ವೆನಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರು ಹೀಗೆ ಪಟಪಟನೆ ಕಾಲವಶರಾಗುವದು ಆ ರಾಜ್ಯದ ದುರ್ಬೈವವಲ್ಲವೆ ಮತ್ತೇನು ?

೯ ನೆಯ ಪಾಠ

೬ನೆಯ ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ಶೇಶನೆ ೨ನೇ ಬಾಜೀರಾಯ

ಅಥವಾ

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯದ ಅಳಿಗಾಲ

೧. ೨ನೆಯ ಬಾಜೀರಾಯನು ಶೇಶವೆಯಾದುದು:— ಸವಾಯಿ ಮಾಧವರಾಯನಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದದರಿಂದ ಅವನತರುವಾಯ ಶೇಶನೆ ಸದನ ಬಾಧ್ಯತೆಯು ೨ನೆಯ ಬಾಜೀರಾಯನಿಗೆ ಉಂಟಾಯಿತು.

೨ ೨ನೆಯ ಬಾಜೀರಾಯನ ಆಳಿಕೆ ಮತ್ತು ಸರದಾರರಲ್ಲಿಯ ಒಡಕು:— ಬಾಜೀರಾಯನು ಪೇಶವೆಯಾದ ಕೂಡಲೆ ದೌಲತರಾಯ ಸಿಂಧಿನಿಗೆ ೨ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಲೊಪ್ಪಿ ಅವನಿಂದ ನಾನಾನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಸಿ ಅಹಮ್ಮದನಗರದಲ್ಲಿ ನೆರೆಯಿಟ್ಟನು. ಮುಂದೆ ದೌಲತರಾಯ ಬಾಜೀರಾಯರಲ್ಲಿಯೂ ವೈಮನಸ್ಸುಂಟಾಯಿತು. ಆಗ ದೌಲತರಾಯನು ಬಾಜೀರಾಯನನ್ನು ದಾರಿಗೆ ತರುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನಾನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡಿದನು ಬಾಜೀರಾಯನು ಬುಡವಿಲ್ಲದ ಕೊಡದಂತೆ ಬೇಕಾದತ್ತ ಉರುಳುವವನು. ಅವನು ತಡವಿಲ್ಲದೆ ನಾನಾನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಅವನನ್ನೇ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಅದರೂ ಆ ಬಳಿಕ ನಾನಾನಿಗೆ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಹುರುಳಿಸಲಿಲ್ಲ ಹೀಗೆ ಉದಾಶೀನನಾಗಿ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಿರಲು ಅವನು ಮುಂದೆ ತುಸು ದಿವಸ ಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೦೦ರಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಹಿರಿಯ ಮಾಧವ ರಾಯನ ತರುವಾಯ ಮರಾಠ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಲವು ಕುತ್ತುಗಳಿಂದ ಉಳಿಸಿ ಮರಾಠ ಸರದಾರರಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕಟ್ಟನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ, ಶುಂಗಭವ್ರಿಯಿಂದ ದಿಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಮರಾಠರ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿನ ಬಹುಭಾಗವು ಈ ನಾನಾಘಡಣವೀಸನಿಗೆ ಸ್ಲುವದು. ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿಯ ಇವನ ಧೋರಣ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟುತನ ಪದ್ಧತಿ ಇವು ಒಳ್ಳೆಯ ಅನುಕರಣೀಯವಾಗಿದ್ದವು. ಮರಾಠ ರಾಜ್ಯವು ಉಳಿಯುವ ಆಶೆಯು ಇವನ ಸಂಗಡಲೆ ಇಲ್ಲದಂತಾಯಿತು.

ನಾನಾನು ಹೋದ ಬಳಿಕ ೨ನೆಯ ಬಾಜೀರಾಯನಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕ ರಾರೂ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅನುಭವಿಕ ಸರದಾರರ ನೆರವಿನಿಂದ ರಾಜ್ಯವಾಳುವ ದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನು ಆಗದವರೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವರ ಮೇಲೆ ಸೇಡುತೀರಿ ಸಹತ್ತಿದನು. ದೌಲತರಾಯನು ತನಗೆ ಸಲ್ಲತಕ್ಕ ೨ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಲು ಬಾಜೀರಾಯನು ಅವನಿಂದ ಪುಣೆಯಲ್ಲಿಯ ಸರದಾರರನ್ನೂ ಸೆಟ್ಟಿ-ಸಾವುಕಾರರನ್ನೂ ಸುಲಿಸಿದನು. ಹೋಳಕರ ಯಶವಂತರಾಯನ ತಮ್ಮನಾದ ವಿಶಾಜಿಯನ್ನು ೨ನೆಯ ಕಾಲಿಗೆ ಹಾಕಿಸಿ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನು.

ತಮ್ಮನ ಕೊಲೆಯ ಸುದ್ದಿಯು ಹತ್ತಲು ಹೋಳಕರನು ಸಿಂಧಿ-ಪೇಶವೆ ಯರ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟಾದನು. ಅವನು ಸಿಂಧಿಯ ಉಜ್ಜಯಿನಿ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು

ಸುಲಿದು ಪುಣೆಯ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಬರಹತ್ತಿದನು. ಆಗ ಸಿಂಧಿ-ಪೇಶವೆಯರ ಸೈನ್ಯಗಳು ಅವನನ್ನು ಎದುರಿಸಿದವು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹೋಳಕರನು ಜಯಹೊಂದಿ ಪುಣೆಗೆ ಬರಲು ಬಾಜೀರಾಯನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ನೆರವು ಪಡೆಯಲು ವಸಯಿಯ ದಾರಿಹಿಡಿದನು. ಆಗ ರಘುನಾಥರಾಯನ ದತ್ತಕ ಮಗನಾದ ಅನ್ಯುತರಾಯನನ್ನು ಪಟ್ಟಗಟ್ಟಿ ಹೋಳಕರನು ತನ್ನ ಸೀಮೆಗೆ ಹೋದನು.

೩. ವಸಯಿಯ ಒಪ್ಪಂದ :— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೦೭ ಬಾಜೀರಾಯನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಮರೆಹೊಕ್ಕು ಅವರೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಬಾಜೀರಾಯನಿಗೆ ಪೇಶವೆಪದವನ್ನು ಕೊಡಿಸಬೇಕು. ಪೇಶವೆಯು ಅವರ ಸಹಾಯಕ ಸೈನ್ಯವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ೨೬ ಲಕ್ಷದ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಅಂದು ಪೇಶವೆಯ ವರ್ತಮಾನ ಅಡಗಿ ಅವನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಮಾಂಡಲಿಕನಾದನು. ಈ ಒಪ್ಪಂದವಾದ ಕೂಡಲೆ ಬಾಜೀರಾಯನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕಡೆಯ ಅರ್ಥರ ವೆಲ್ಲಸ್ಲಿ ಎಂಬ ಸೇನಾಪತಿಯೊಡನೆ ಪುಣೆಗೆ ಬಂದು ಮರಳಿ ಪೇಶವೆಯಾದನು.

೪. ಬಾಜೀರಾಯನ ರಾಜ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ :— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೦೫ ರಿಂದ ೧೮೧೫ರ ವರೆಗಿನ ಕಾಲವು ಬಾಜೀರಾಯನಿಗೆ ನಿಶ್ಚಿತತೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಈ ದೇಶದ ಅರಸರ ಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಲಿಲ್ಲ. ಈ ಅನುಕೂಲವಿರುವಾಗಲೂ ಬಾಜೀರಾಯನು ಸರಿಯಾಗಿ ರಾಜ್ಯವಾಳಲಿಲ್ಲ. ಆಯೋಗ್ಯನಾದ ಸದಾಶಿವ ಮಾಣಕೇಶ್ವರನಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಸಹಾಯಕ ಸೈನ್ಯದ ಬಲದಿಂದ ಪಟವರ್ಧನ, ರಾಸ್ತೆ ಮೊದಲಾದ ಸರದಾರರನ್ನು ನೋಯಿಸಿದನು. ಕಂದಾಯವನ್ನು ಎತ್ತುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉರುಗಳನ್ನು ಗುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ಕೊಟ್ಟು ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ತೊಂದರೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದನು. ಅನೀತಿಯಿಂದ ನಡೆಯುವವನೂ ಮರುಳ ಧಾರ್ಮಿಕನೂ ಆಗಿ ವಿಲಾಸ-ಭೋಜನ ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆದನು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೆ ಅನ್ಯವಸ್ಥೆಗಂತೂ ನೆಲೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ತಾನಾಗಿಯೇ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಆಧೀನನಾದ ಇವನು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಅವರನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಹತ್ತಿದನು. ಆದರೆ ತಕ್ಕಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಮಿತ್ರನಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತ, ಗುಪ್ತವಾಗಿ ಯುದ್ಧದ ಸಿದ್ಧತೆ

ಯನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿದ್ದನಲ್ಲದೆ ಹೋಳಕರ ಮೊದಲಾದ ಸರದಾರರೊಡನೆ ಒಳಸಂಚು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು.

೬. ಮರಾಠ ರಾಜ್ಯದ ಕೊನೆ (ಮರಾಠರ ಕಡೆಯ ಯುದ್ಧ):— ಬಾಜೀರಾಯನ ಮನವಣಿಕೆಯು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಯುರೋಪದಲ್ಲಿ ನೆಪೋಲಿಯನನಿಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ನಡೆದ ಯುದ್ಧವು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೧೫ರಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯಲು ಅವರು ಈ ದೇಶದ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತಾರದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಕೈಕೊಂಡರು. ಅವರು ಬಾಜೀರಾಯನನ್ನು ದಾರಿಹಿಡಿಸುವ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಇಂಗ್ಲಿಷ ಸೈನ್ಯವು ಪುಣೆಯಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿ ಬಂದಿತು. ಶೂರನೂ ಏಕನಿಷ್ಠನೂ ಆದ ಬಾಪು ಗೋಖಲೆಯು ಮರಾಠರ ಸೇನಾಪತಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ಖಡಕಿ, ಕೋರೆಗಾವ, ಅಷ್ಟೆ ಎಂಬೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಘೋರವಾದ ಯುದ್ಧಗಳಾದವು. ಎರಡನೆಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಾನಿಯಾಯಿತು. ಆದರೆ ಕೊನೆಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬಾಪು ಗೋಖರಯು ಹತನಾಗಲು ಮರಾಠರ ಸೈನ್ಯವು ಸೋತಿತು ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಬಾಜೀರಾಯನು ಸಿಂಧಿ ಹೋಳಕರರ ನೆರವು ಹೊಂದಬೇಕೆಂದು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಓಡಿ ಹೋಗುತ್ತಿರಲು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕನು.

ಅತ್ತ ಹೋಳಕರ ಭೋಸಲೆಯರು ಬಾಜೀರಾಯನ ನೆರವಿಗೆ ಬರಲು ಸಜ್ಜಾಗಿದ್ದರು. ಆಗ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಹೋಳಕರನನ್ನು ಮಹಿದಪುರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಭೋಸಲೆಯನ್ನು ಸೀತಾಬರಡಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೋಲಿಸಲು ಇಬ್ಬರೂ ಸಹಾಯಕ ಸೈನ್ಯವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಒಪ್ಪಿದರು.

ಬಳಿಕ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಬಾಜೀರಾಯನಿಗೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ೮ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಉಂಬಳಿಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಬಿಡಾರ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಇಡಿಸಿದರು. ಮತ್ತು ನಾತಾರೆಯ ಪ್ರತಾಪಸಿಂಹನಿಗೆ ೧೩ ಲಕ್ಷದ ಚಹಗೀರನ್ನು ಉಳಿಸಿ, ಉಳಿದ ಮರಾಠರ ರಾಜ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಕ್ರಿ. ಶ ೧೮೧೮.

೭. ಮರಾಠರ ರಾಜ್ಯದ ಅಳಿಗಾಲದ ಕಾರಣಗಳು:— ೧. ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜನಲ್ಲಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿಮಾನ, ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗ ಈ ಗುಣಗಳು ಮುಂದಿನ ಅರಸರಲ್ಲಿ, ಪೇಶವೆಯರಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸರದಾರರಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ೨. ಸರಂಜಾಮ

ಗಳನ್ನು ಪಡೆದ ಸರದಾರರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮಣ್ಣು-ಹೊನ್ನುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಅಬ್ಬರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಹಿತವನ್ನೂ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಸರಕಾರದ ಹಿತಾಹಿತಗಳನ್ನೂ ಲಕ್ಷಿಸಲಿಲ್ಲ. ೩. ಸ್ವಾರ್ಥ, ಮತ್ತರ ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಸರದಾರರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೂ ಪೇಶವೆಯೊಡನೆಯೂ ಕಾದುತ್ತಿದ್ದದರಿಂದ ಒಟ್ಟಿನಮೇಲೆ ಮರಾಠ ರಾಜ್ಯದ ಕಸುವು ಕುಂದಿತು. ೪. ಸಾನಿಪತದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೆ ಲಕ್ಷಾಂತರ ವೀರರು ಗತಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ಶಾರೀರಿಕ-ಬೌದ್ಧಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳ ಕೊರತೆ, ೫. ಹಿರಿಯ ಮಾಧವರಾಯನ ತರುವಾಯ ಸರದಾರರನ್ನು ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಸಮರ್ಥನಾದ ಪೇಶವೆಯು ಯಾವನೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ೬. ಮರಾಠ ರಾಜ್ಯವು ಸುಧಾರಿಸಿತೆನ್ನುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸ. ಮಾಧವರಾಯನೂ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೆನಿಸಿದ ವೀರರೂ ಮುತ್ಸದ್ವಿಗಳೂ ಮರಣಹೊಂದಿದರು. ೭. ಹಡಗುಪಡೆ, ಭೂಸೈನ್ಯ, ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳು ಇವುಗಳ ಸಂಬಂಧದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮವರನ್ನು ತರಬೇತುಮಾಡದೆ, ಪೆಟ್ಟು ತಿಂದು ಎಚ್ಚರಾದ ಬಳಿಕ, ಫ್ರೆಂಚ ಮೊದಲಾದ ಪರಕೀಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ತಿದ್ದುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಪರಾವಲಂಬನವು ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಮುಳುವಾಯಿತು. ೮. ಅವಿವೇಕಿಯೂ ಹೇಡಿಯೂ ಆದ ಎರಡನೆಯ ಬಾಜೀರಾಯನು ಪೇಶವೆಯಾಗಿ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಬಹುದಾಗಿದ್ದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬೇಗ ಮುಳುಗಿಸಿದನು.

೧೦ನೆಯ ಪಾಠ

ಲಾರ್ಡ್ ವೆಲಿಸ್ಲಿ (೧೭೯೮-೧೮೦೫)

೧. ವೆಲಿಸ್ಲಿಯು ಬರಲು ಕಾರಣ ಮತ್ತು ಆಕಾಲದ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಸ್ಥಿತಿ:— ೧. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೯೮ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸದ ರಾಜ್ಯ ಕ್ರಾಂತಿಯಾದ ನಂತರ ನೆಪೋಲಿಯನ್‌ನು ಆ ದೇಶದ ಒಡೆಯನಾದನು. ಅವನು ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿ ಯುರೋಪದಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸದ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವ ಮಹಾತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಾಳಿ, ಅವರೊಡನೆ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಹೂಡಿದ್ದನು. ಯುರೋಪದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕಸುವು ಕುಂದಬೇಕಾದರೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೂ

ಅವರ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವದು ಅವಶ್ಯವೆಂದೆನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಇಜಿಪ್ತ-ಏರಿಯಾಮೈನರಗಳನ್ನು ಪರಮಾಡಿಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ನೆಪೋಲಿಯನ್ ಬೋನಾಪಾರ್ಟ್

೨. ಮರಾಠರು ಖರಡೆಯ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ನಿಜಾಮನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅವನ ಅರ್ಧ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದರು. ೩ ಸಿಂಧೆ, ಹೋಳಕರ, ಭೋಸಲಿ ಇವರು ಫ್ರೆಂಚ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಂಡು ಒಗರಿನಿಂದ ನಡೆಯುವವರಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೂ ಅವರಲ್ಲ ಒಳಜಗಳಗಳು ಮತ್ತೆ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿದ್ದವು. ೪ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಹೊತ್ತಿಗೆ ನೆರವಾಗಲಿಲ್ಲೆಂದು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದ ನಿಜಾಮನು ಫ್ರೆಂಚರಿಂದ ೧೪ ಸಾವಿರ ಸೈನ್ಯ

ವನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿದ್ದನು. ಜಿ. ಟೀಪುವು ಭಾರಿಯಾದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಟಿಪ್ಪುಕೊಂಡು ಕಳೆದು ಹೋದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಲು ಹೊಂಚುಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ವಜೀರನು ಮಾತ್ರ ತೀರದುರ್ಬಲನಾಗಿದ್ದನು. ಎಲ್ಲ ಅರಸರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಫ್ರೇಂಚರ ಸುಳಿದಾಟವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಿತು.

ಹೀಗೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿರಲು ತಟಸ್ಥವೃತ್ತಿಯ ಧೋರಣೆಯಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವೆಂದು ಇಂಗ್ಲಿಷ ಮುತ್ಸದ್ವಿಗಳೂ ಡಾಯರೆಕ್ಟರರೂ ಅರಿತುಕೊಂಡರು. ಅವರು ಸರ್ ಜಾನ್ ಪೋಲನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ವೆಲಿಸ್ಲಿಯನ್ನು ಗ. ಜನರಲನನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿ ಕಳುಹಿದರು.

೨. ಸಹಾಯಕ ಸೈನ್ಯ (ಸಬ್ ಸಿಡಿಯರಿ) ಪದ್ಧತಿ:— ಒಂದು-ಸ್ವಾವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಬಳಿಕ, ವೆಲಿಸ್ಲಿಯು ಇಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಂಡನು ಮತ್ತು ಫ್ರೇಂಚರನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸಿ, ಈ ವೇಶದ ಅರಸರನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂಥ ಒಂದು ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದನು. ಈ ಯೋಜನೆಗೆ ಸಹಾಯಕ ಸೈನ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು. ಇದಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಅರಸರು ಅನುಸರಿಸತಕ್ಕ ನಿಯಮಗಳು— ೧. ಈ ವೇಶದ ಅರಸರು ತಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ೨. ಆ ಸೈನ್ಯದ ವೆಚ್ಚಕ್ಕಾಗಿ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಸೀಮೆಯನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಡಬೇಕು. ೩. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಪೊರತಾಗಿ ಬೇರೆ ಯುರೋಪಿಯನರನ್ನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾಗದು. ೪. ಇಂಗ್ಲಿಷ ರೆಸಿಡೆಂಟಿನನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ೫. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಬೇರೆಯವರ ಕೂಡ ಯುದ್ಧ-ಒಪ್ಪಂದಗಳನ್ನು ಮಾಡಕೂಡದು. ೬. ತಮಗೂ ಬೇರೆ ಅರಸರಿಗೂ ಜಗಳ ಹತ್ತಿದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಮುಂದಿಟ್ಟು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

೩. ಸಹಾಯಕ ಸೈನ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಬಳಿಕೆ:— ಮೊದಲು ವೆಲಿಸ್ಲಿಯು ನಿಜಾಮನಿಗೆ ಈ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಒಳಗಾಗಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದನು. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಮೇಲೆ ಅವನು ಸಿಟ್ಟಾಗಿದ್ದರೂ ವಿರೋಧಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ನಿರುಪಾಯನಾಗಿ ಸಹಾಯಕ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅವರ ಮಾಂಡಲಿಕನಾದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೯೮. ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ವಜೀರನಿಗೆ ಸೈನ್ಯದ ನೆರವು ಕೊಟ್ಟು

ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಅವನಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿಯು ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನ ಕಾಲದಿಂದ ನಡೆದಿತ್ತು. ಶೋಕರನ ಅಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಜೀರನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ನೆರವಿಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಈಗ ವೆಲ್ಸ್ಲಿಯು ಅದೇ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಅದರ ವೆಚ್ಚಕ್ಕೆಂದು ಕೋರಾ, ಅಲಹಾಬಾದ, ರೋಹಿಲಖಂಡ ಎಂಬ ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನು ವಜಿನಾದ ಸಾದತ ಅಲಿಯಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು. (೧೮೦೧) ಗಾಯಕವಾಡದ ಆನಂದರಾಯನು ದುರ್ಬಲನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನೂ ಸ. ಸೈನ್ಯ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು. ಮುಂದೆ ತುಸು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಖನೆಯ ಬಾಜೀರಾಯನು ವಸಯಿಗೆ ಒಡಿಹೋಗಿ ವೆಲ್ಸ್ಲಿಯ ಸ. ಸೈನ್ಯ ವೃದ್ಧಿಗೆ ಒಳಗಾದನು ಕ್ರಿ ಶ ೧೮೦೨

೪. ಮೈಸೂರಿನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಯುದ್ಧ:— ಕ್ರಿ ಶ ೧೭೯೯. ಟೀಪುವು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಗೆಳೆಸುವ ನಿಶ್ಚಯದಿಂದ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ. ತಿದ್ದಿವಿಲ್ಲದೆ ನೈಋತ್ಯದ ಸೆರಸನ್ನೂ ಪಡೆದಿದ್ದನು ನೆರವಿಗಾಗಿ ನಿಜಾಮ - ಎಜೀರರ ಸಂಗಡ ಒಳಸಂಚು ನಡೆಸಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲದೆ ನೆಪೋಲಿಯನನಿಗೂ ಅಭಿಗಾಸವಾದ ರುಮಾನಪಾಹನಿಗೂ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿ ಬರಲು ತಿಳಿಸಿದ್ದನು.

ಹೀಗಿರಲು ನಿಜಾಮನನ್ನು ವರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಳಿಕ ವೆಲ್ಸ್ಲಿಯು ಟೀಪುವಿಗೆ ಸ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದನು ಟೀಪುವು ಈ ಮಾತು ಧಿಕ್ಕರಿಸಲು, ವೆಲ್ಸ್ಲಿಯು ನಿಜಾಮ ಮರಾಠರನ್ನು ನೆರವಿಗೆ ಕರೆದು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಅಣಿಯಾದನು ನಿಜಾಮನು ನೆರವಾದನು ಮನೆ-ಜಗಳದ ಮೂಲಕ ಮರಾಠರ ನೆರವು ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಬಳಿಕ ವೆಲ್ಸ್ಲಿಯು ಮದ್ರಾಸಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಜನರಲ್ ಹ್ಯಾರಿಸನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಟೀಪುವಿನ ಮೇಲೆ ಬಿಟ್ಟನು ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ಹೊರಟೆ ಸ್ವಾಅರ್ಟಿನ ಸೈನ್ಯವು ಸಮುದ್ರ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಕುರ್ಗ (ಕೊಡಗು) ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಟೀಪುವಿನ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿತು. ಎರಡೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಸೈನ್ಯಗಳು ಕೂಡುವ ಮೊದಲೇ ಟೀಪುವು ಸ್ವಾಅರ್ಟಿನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಎರಗಿ ತಾನೇ ನೋತನು ಬಳಿಕ ಅವನು ಹ್ಯಾರಿಸನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಇದಿರಾಗಿ ಮಳವಳಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ನೋತು, ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿ

ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದನು ಬಳಿಕ ವೆಲಸ್ಲಿಯ ತಮ್ಮನಾದ ಅರ್ಥರ ವೆಲಸ್ಲಿಯು ಮುಂದಾಗಿ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಟೀಪುವು ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ತಡೆದನು. ಕಡೆಗೆ ತೋಳುಗಳ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಗೋಡೆಯು ಒಡೆಯಲು ಇಂಗ್ಲಿಷ ಸೈನ್ಯವು ಒಳನುಗ್ಗಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಘೋರ

ಕಾಳಗವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಜಯ ದೊರೆಯಿತು. ಬಳಿಕ ಅರ್ಥರ ವೆಲಸ್ಲಿಯು ಟೀಪುವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಅರಮನೆಗೆ ಹೋದನು. ಕಡೆಗೆ ಟೀಪುವಿನ ಶವವು ಉತ್ತರದ ಆಗಸೆಯ ಬಾಗಿಲ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಅವನಿಗೆ ಗುಂಡು ತಾಗಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಹಲವು ಗಾಯಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಆ ಶವವು ಮರುದಿನ ಮಾರ್ಕೆ ದೆಯಿಂದ ಹೈದರನ ಗೋರಿಯ ಹತ್ತರವೇ ಹುಗಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

೫. ಮೈಸೂರಿನ ರಾಜ್ಯದ

ವ್ಯವಸ್ಥೆ:— ಟೀಪುವಿನ ಅರ್ಧ

ಅರ್ಥರ ವೆಲಸ್ಲಿ

ರಾಜ್ಯವು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ಅರ್ಧ ರಾಜ್ಯವು ನಿಜಾಮನಿಗೂ ಸಲ್ಲತಕ್ಕದ್ದು; ಆದರೆ ವೆಲಸ್ಲಿಯು ಮೈಸೂರಿನ ಮುಂಚಿನ ಆರಸರ ವಂಶಜನಾದ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಎಂಬ ೫ ವರ್ಷದ ಹುಡುಗನನ್ನು ಮೈಸೂರಿನ ಆರಸನನ್ನು ಮಾಡಿದನು ಮತ್ತು ಹೈದರ ಟೀಪು ಇವರು ಹೊಸದಾಗಿ ಆ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡ ಸೀಮೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಇಂಗ್ಲಿಷ ನಿಜಾಮರಲ್ಲಿ ಹಂಚಿದನು. ಮೈಸೂರಿನ ಒಡೆಯರು ಸೈನ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಒಪ್ಪಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಆಧೀನರಾದರು. ಟೀಪುವಿನ ಮಕ್ಕಳು ವರ್ಷಾಸನವನ್ನು ಪಡೆದು ವೆಲ್ಲೂರಲ್ಲಿ ಇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು.

೧೧ ನೆಯ ಪಾಠ

ಲಾರ್ಡ್ ವೆಲಸ್ಲಿ (ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದ್ದು)

೧. ಮೈಸೂರಿನ ಯುದ್ಧದ ಪರಿಣಾಮ:— ಟೀಪುವಿನಂಥ ಬಲವುಳ್ಳ ಹಗೆಯನ್ನು ಆಡಗಿಸಿದ್ದರಿಂದ ವೆಲಸ್ಲಿಗೆ ಮಾರ್ಕ್ವಿಸ್ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಸಿಕ್ಕಿತು. ಫ್ರೇಂಚರು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬಲಗೊಳ್ಳುವ ಹೆದರಿಕೆಯು ತಪ್ಪಿತು. ಟೀಪುವಿನಂತೆ ವಿರೋಧಿಗಳಾಗುವವರನ್ನು ಹಣೆಯುವದು ಹಗುರಾಯಿತು.

೨. ಟೀಪುವಿನ ಸ್ವಭಾವವೂ ಯೋಗ್ಯತೆಯೂ:— ಇವನು ಹೆಸರಾದ ಸೇನಾಪತಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಇವನ ಮೈಕಸುವೂ ಕಲಿತನವೂ ಹೆಚ್ಚಿನವಿದ್ದವು. ಇವನನ್ನು ಒಬ್ಬರೇ ಸೋಲಿಸಲು ಯಾರೂ ಶಕ್ತರಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಇವನೊಡನೆ ಆದ ಎರಡು ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ನಿಜಾಮ-ಮರಾಠರ ನೆರವನ್ನು ಬಯಸಬೇಕಾಯಿತು. ಕೊಡಗಿನ ಬಹು ಜನರನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಮಾಡಿದ ಸಂಗತಿಯು ಇವನ ಧರ್ಮಪ್ರಸಾರದ ಹೆಂಬಲವನ್ನು ತೋರಿಸುವದು. ಆದರೆ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಕೈಹಾಕದೆ ಅಲ್ಲಿ ಇವನು ಶಾಂತತೆಯನ್ನು ಕಾದುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ ಹೊಸ ತೂಕ, ಅಳತೆ. ಕಾಲುಗಣನೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ತರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದನು. ಓದು-ಬರಹಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿದ್ದನು ಇವನ ಗ್ರಂಥಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಇವನ ತರುವಾಯ ವೆಲಸ್ಲಿಯು ಕಲಕತ್ತೆಗೆ ಒಯ್ದನು. 'ಅಡಾಗಿ ಇನ್ನಾರು ವರ್ಷ ಬದುಕುವದಕ್ಕಿಂತ ಹುಲಿಯಾಗಿ ಎರಡು ದಿನಸಿ ಬಾಳುವದು ಲೇಸು;' ಎಂಬುವದು ಇವನ ವಿಚಾರ ಅಂತೇ ಸಹಾಯಕ ಸೈನ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಮೆಚ್ಚದೆ 'ಗೆಲ್ಲುವೆನು ಇಲ್ಲವೆ ಸಾಯುವೆನು' ಎಂಬ ನಿಶ್ಚಯದಿಂದ ಕಾದಿದನು. ದುರಾಗ್ರಹಿಯೂ ಧೂರ್ತತನವಿಲ್ಲದವನೂ ಆದದರಿಂದ ಇವನ ಸುತ್ತಲೆಲ್ಲ ಹಗೆಗಳುಂಟಾದರು. ಈ ಹಗೆಗಳು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಎರಿಬಂದದರಿಂದಲೂ ಫ್ರೇಂಚರ ನೆರವು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸಿಗದರಿಂದಲೂ ಇವನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಲ್ಲ ಹುಸಿಯಾದವು. ಹೃದರನು ತನ್ನ ಮಗನ ಸ್ವಭಾವದೋಷವನ್ನರಿತು, 'ಇವನು ಎಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವನೋ! ಎಂದು ಸಂಶಯಗೊಂಡಿದ್ದನು. ಆ ಸಂಶಯವು ಸುಳ್ಳಾಗಲಿಲ್ಲ. ಟೀಪುವು ೧೨ ವರ್ಷ ರಾಜ್ಯವಾಳಿ ೫೦ ವರ್ಷದವನಿರಲು ಹತನಾದನು.

೩. ವೆಲಸ್ಲಿಯು ಕಸಿದುಕೊಂಡ ರಾಜ್ಯಗಳು:— ೧. ತಂಜಾವರ. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೮೭ ರಲ್ಲಿ ಅರಸನಾಗಿದ್ದ ತುಳಾಜಿಯು ಸಾಯಲು ಪಟ್ಟದ ಸಲುವಾಗಿ ಜಗಳಗಳು ನಡೆದವು ವೆಲಸ್ಲಿಯು ಪರವೋಜಿಯ ಬಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಅವನಿಗೆ ವರ್ಷಾಶನವನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿ, ಆರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಂಪನಿಯ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊಡಿಸಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೯೯. ೨. ಸುರತ— ಸುರತದ ನವಾಬನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೯೯ ರಲ್ಲಿ ಸಾಯಲು ಅವನ ವಾರಸದಾರರಿಗೆ ವರ್ಷಾಶನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ವೆಲಸ್ಲಿಯು ಆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡನು ೩. ಆರ್ಕಾಟ್— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೯೫ರಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದಲಿಯು ಸಾಯಲು ಅವನ ಮಗನಾದ ಉಮದತ್-ಉಲ್-ಉಮರನು ನವಾಬನಾದನು ಇವನೂ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೦೧ ರಲ್ಲಿ ಸತ್ತನು ಇವನು ಟೀಪುವಿನೊಡನೆ ಒಳಸಂಚು ನಡೆಸಿದ್ದನೆಂಬ ನೆವದಿಂದ ವೆಲಸ್ಲಿಯು ಇವನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ಇವನ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ವರ್ಷಾಶನವನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದನು.

೪. ಮರಾಠರ ಎರಡನೆಯ ಯುದ್ಧ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೦೨— ೧೮೦೫. ೨ನೆಯ ಬಾಜೀರಾಯನು ವಸಯಿಯ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಶನಾದ ಬಳಿಕ ವೆಲಸ್ಲಿಯು ಸಿಂಧ, ಭೋಸಲೆ, ಹೋಳಕರರಿಗೆ ನೀವೂ ಸಹಾಯಕ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದನು ಸಿಂಧ ಭೋಸಲೆಯರು ಇದಕ್ಕೊಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಯುದ್ಧವು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಅರ್ಧರ ವೆಲಸ್ಲಿಯು ಸಿಂಧಿಯ ಅಹಮದನಗರವನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮುಂದೆಸಾಗಿ ಸಿಂಧ, ಭೋಸಲೆ ಇವರ ಒಟ್ಟು ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಇದಿರಾಗಿ ಅದನ್ನು ಆಸಯಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿದನು. ಬಳಿಕ ಭೋಸಲೆಯೊಬ್ಬನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಅಡಗಾವದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ, ಗಾವಿಲಗಡವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು. ಆಗ ಭೋಸಲೆಯು ದೇವಗಾವ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೦೩. ಈ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ ಭೋಸಲೆಯು .ಸ. ಸೈನ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಕಟಕ, ಬಾಲಾಸೋರ ಎಂಬ ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಲೇಕನು ಅಶೀರಗಡ, ಬರ್ಹಾಣಪುರ ಇವುಗಳನ್ನು ಕೈಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಲಾಸವಾರಿಯ ಕೊನೆಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧಿಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ಆಗಸಿಂಧಿಯು ಸುರ್ಜಿ-ಅಂಜನಗಾವ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಒಡಂಬಡಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

ಕ್ರಿ.ಶ.೧೮೦೩. ಇದರಿಂದ ಇವನು ಸಹಾಯಕ ಸೈನ್ಯವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಗಂಗಾ ಯಮುನೆಗಳ ನಡುವಿನ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಅಲ್ಲದೆ ಷಾಹೆಆಲಮ, ಮೇಶವೆ, ನಿಜಾಮ ಇವರ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ನಡೆಯಿಸುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು.

ಇಷ್ಟಾದ ಬಳಿಕ ಹೋಳಕರನು ಇಂಗ್ಲಿಷರೊಡನೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಂತನು. ಇವನು ಗನೀಮಿ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತ ಮಾನ್ಸನ ಸೈನ್ಯದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು ಆಗ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಮೂವರು ಸೇನಾಪತಿಗಳು ಮೂರು ಕಡೆಗಳಿಂದ ಇವನ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿದರು. ಮುಂದೆ ಲೇಕನು ಡೀಗ, ಫರುಕಾಬಾದ ಇವುಗಳ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಳಕರನನ್ನು ಸೋಲಿಸಲು ಅವನು ಶೀಖರ ಕಡೆಗೆ ವಂಜಾಬಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋದನು. ಹೋಳಕರನು ಮಾನ್ಸನ ನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಿಂದೆಯು ಮತ್ತೆ ಯುದ್ಧದ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡಲು ವೆಲಸ್ಲಿಯ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಗ್ವಾಲ್ಟೀರ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಮರಳಿ ಕೊಟ್ಟು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿದನು. ಹೋಳಕರನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಲೇಕನು ಅವನ ಸಹಾಯಕನಾದ ಭರತಪುರದ ಜಾಟನ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಸರತಿ ಅಪಜಯ ಹೊಂದಿದನು.

ಮಾನ್ಸನ್, ಲೇಕ ಇವರ ಅಪಜಯದ ಸುದ್ದಿಯು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಗೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ವೆಲಸ್ಲಿಯ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತಾರದ ಧೋರಣಿಯನ್ನು ತಡೆಯುವದೆ ವಿಹಿತವೆಂದು ಡಾಯರಿಕ್ಟರರು ಅವನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡರು. ಮತ್ತು ಕಾರ್ನವಾ ಲೀಸನನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಸರತಿ ಗ ಜನರಲನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನಿಯಮಿಸಿ, ಮರಾಠರ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಅವರೊಡನೆ ಸ್ನೇಹದ ಒಡಂಬಡಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಅವನು ಕೊಟ್ಟರು. ಆ ಮೇರೆಗೆ ಹೋಳಕರ, ಭರತಪುರದ ಅರಸು, ಸಿಂದೆ ಇವರೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದವಾಗಲು ಯುದ್ಧವು ಮುಗಿಯಿತು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೦೫.

೫. ವೆಲಸ್ಲಿಯ ಯೋಗ್ಯತೆ:— ಸಹಾಯಕ ಸೈನ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಯೋಜನೆಯು ವೆಲಸ್ಲಿಯ ಧೈರ್ಯ, ಮುತ್ಸದ್ಧಿತನ, ನಿಶ್ಚಯ ಶಕ್ತಿಗಳ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಇವನು ಕೈಕೆಳಗಿನವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅವರಿಂದ ಮಹತ್ವದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಕಡೆಗಾಣಿಸಿದನು. ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿ-ಸಾಹಸಗಳ ಬಲ

ದಿಂದಲೂ ಸರ್ ಜಾನ್ ಮಾಲಕಮ್, ಲೇಕ, ಅರ್ಥರ ವೆಲಸ್ಲಿ ಮೊದಲಾದ ಸಂಗಡಿಗರ ನೆರವಿನಿಂದಲೂ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ, ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿದನು. ಮರಾಠರು ತಮ್ಮ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಚೌಧಾಯಿ, ಸರದೇಶಮುಖಿಗಳ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದರು; ವೆಲಸ್ಲಿಯು ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸ. ಸೈನ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಯೋಜಿಸಿದನು. ವೈರಿಗಳ ಬಲದಿಂದಲೇ ವೈರಿಗಳನ್ನು ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ತರುವದು ಎರಡೂ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

೧೨ನೆಯ ಪಾಠ

ಲಾರ್ಡ್ ಕಾರ್ನವಾಲೀಸ.

ಸರ್ ಜಾರ್ಜ್ ಬಾರ್ಲೋ.

(೨ನೆಯ ಸರತಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೦೫)

(೧೮೦೫-೧೮೦೭)

(ಲಾರ್ಡ್ ಮಿಂಟೋ ೧೮೦೭-೧೮೧೩)

೧. ಲಾರ್ಡ್ ಕಾರ್ನವಾಲೀಸ:— ವೆಲಸ್ಲಿಯ ತರುವಾಯ ಕಾರ್ನ ವಾಲೀಸನು ಮರಳಿ ಗ. ಜ. ಆಗಿಬಂದನು. ಶಾಂತತೆಯ ಧೋರಣೆಯಿಂದ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಹತ್ತಿರಲು ತುಸು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಗಾಜೀಪುರದಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿದನು.

೨. ಸರ್ ಜಾರ್ಜ್ ಬಾರ್ಲೋ:— ಕಾರ್ನವಾಲೀಸನ ಬಳಿಕ ಕೌನ್ಸಿಲಿನ ಸಭಾಸದನಾದ ಬಾರ್ಲೋನು ಗ. ಜನರಲ್ ಆದನು. ಇವನು ಡಾಯರೆಕ್ಟರರ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಸಿಂಧಿ, ಹೋಳಕರ, ಜಾಟಿ ಇವರೊಡನೆ ಮಿತ್ರತ್ವದ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಯುದ್ಧವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು. (ವೇಲೂರ ದಂಗೆ- ೧೮೦೭) ಮದ್ರಾಸ ಇಲಾಖೆಯ ವೇಲೂರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ದಂಡು ಇತ್ತು. ಅ ವ ರ ಲ್ಲಿ ಯ ಹಿಂದಿ ಸೈನಿಕರು, ಹಣೆಗೆ ಗಂಧವನ್ನು ಹಚ್ಚಬಾರದು; ಕೂವಲುಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ತರಹದಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಬೇಕು; ಇಂಗ್ಲಿಷ ಪದ್ಧತಿಯ ಟೊಪ್ಪಿಗೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ಎಂಬ ನಿಯಮ ಗಳಾದವು. ಆಗ ಆ ಸೈನಿಕರು ತಮ್ಮ ಜಾತಿಯನ್ನು ಕೆಡಿಸಲು ಈ ನಿಯಮ ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆಂದು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದು ದಂಗೆಯನ್ನು ಹೊಡಿದರು. ಆಗ ಮದ್ರಾಸದ ಗವರ್ನರನಾದ ಉಯಿಲ್ಯಮ್ ಬೆಂಟಿಂಕನು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಳುಹಿ

ದಂಗೆಯನ್ನು ಅಡಗಿಸಿದನು. ವೇಲೂರಲ್ಲಿದ್ದ ಟೀಪುವಿನ ಮಕ್ಕಳ ಬೆಂಬಲವು ಈ ದಂಗೆಗಾರರಿಗೆ ಉಂಟೆಂಬ ಸಂಶಯದಿಂದ ಅವರು ಕಲಕತ್ತೆಗೆ ಕಳುಹಲ್ಪಟ್ಟರು. ಮುಂದೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಾರ್ಲೋನೂ ಬೆಂಟಿಂಕನೂ ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದರೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿ, ಬಾರ್ಲೋನನ್ನು ಮದ್ರಾಸದ ಗ. ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿ, ಬೆಂಟಿಂಕನನ್ನು ಕೆಲಸದಿಂದ ತೆಗೆದು. ಬಳಿಕ ಲಾರ್ಡ್ ಮಿಂಟೋ ಎಂಬವನು ಗ. ಜ. ಆದನು.

೩. ಲಾರ್ಡ್ ಮಿಂಟೋ:— ಕ್ರಿ. ಶ ೧೮೦೭-೧೮೧೩ ಇವನಾದರೂ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಕಾರಭಾರದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶಾಂತತೆಯ ಧೋರಣೆಯನ್ನೇ ಕಾಡುಕೊಂಡನು ಆದದರಿಂದ ಇವನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಗಳು ಸಂಭವಿಸಿ ಲಿಲ್ಲ. ಶಾಂತತೆ, ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ನೆಲೆಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಹಲಕೆಲವು ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಇವನು ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು.

೪. ಫ್ರೇಂಚರ ದಾಳಿಯನ್ನು ತಡೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೦೭ರಲ್ಲಿ ನೆಪೋಲಿಯನನೂ ರಶಿಯದ ರುಸಾರನೂ ತುರ್ಕಸ್ಥಾನ, ಇರಾಣ್ ಗಳ ಷಾಹರೂ ಒಂದಾಗಿ ಇರಾಣ್-ಅಫಘಾನಿಸ್ಥಾನಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಬರಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದರು. ಆಗ ಇಂಗ್ಲೆಂಡದ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದವರು ಇರಾಣ್, ಅಫಘಾನಿಸ್ಥಾನ, ಪಂಜಾಬ ಈ ಅರಸರ ಕೂಡ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಿಂಟೋನಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿದರು. ಆಗ ಇವನು ತನ್ನ ವಕೀಲರನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅರಸರಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿದನು. ಇರಾಣದ ಒಪ್ಪಂದ- ಸರ್ ಜಾನ್ ಮಾಲಿಕ್‌ಮನು ಇರಾಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಷಾಹನೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಆಗ ಷಾಹನು ನೆಪೋಲಿಯನನಿಗೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರಲು ದಾರಿಯನ್ನು ಕೊಡಬಾರದು. ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಷಾಹನಿಗೆ ಧನಸಹಾಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು; ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಮೌಂಟೆ ಸ್ಟು ಆರ್ಟಿಎಲ್ವಿನ್‌ಸ್ಟನನು ಅಫಘಾನಿಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋದವನು ಅಲ್ಲಿ ಒಳಜಿಗಲು ನಡೆದದರಿಂದ ಹಾಗೆಯೇ ಮರಳಿ ಬಂದನು. ಅನ್ಯುತ ಸರದ ಒಪ್ಪಂದ- ಕ್ರಿ. ಶ ೧೮೦೯. ಮೊಗಲರಾಜ್ಯವು ಮುರಿದನಂತರ ಸೀಖರು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿ ಪಂಜಾಬದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ರಣಜಿತಸಿಂಗನು ಸೀಖಅರಸರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮುಖ್ಯನಾದನು. ಆದರೆ ಸತಲಜದಪೂರ್ವದ

ಒಬ್ಬಬ್ಬ ಆರಸರು ಅವನ ಹಿರಿಯತನಕ್ಕೊಪ್ಪದೆ ಅವನ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ನೆರವು ಬಯಸಿದರು. ಮಿಂಟೋನು ಸರ್ ಚಾರ್ಲಸ್ ಮೆಟ್ರಿಕ್‌ಫ್ ಎಂಬವನನ್ನು ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಪಂಜಾಬಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದನು ಮೆಟ್ರಿಕ್‌ಫ್‌ನು ರಣಜಿತಸಿಂಗನೊಡನೆ ಅವೃತಸರದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಸತಲಜ ನದಿಯು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಮೇರೆಯೆಂದೂ ಲುಧಿಯಾನಾದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಇಡಬಹುದೆಂದೂ ರಣಜಿತಸಿಂಗನು ಒಪ್ಪಿದನು. **ಫ್ರೆಂಚ್-ಡಚ್ಚರ ತಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಕಸಿದದ್ದು-** ಮಿಂಟೋನು ಬಲವಾದ ಹದಗುಪಡೆಯನ್ನು ಕಳುಹಿ ಆಫ್ರಿಕದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆರುವ ಮಾರಿಶಸ್ ಬುರೋನ್ † ಎಂಬ ಫ್ರೆಂಚರ ತಾಣ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಕೇಫ್ ಆಫ್ ಗುಡ್ ಹೋಪ್ ಮತ್ತು ಜಾವಾ ಎಂಬ ಡಚ್ಚರ ತಾಣ್ಯಗಳನ್ನೂ ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

೫. ಮಿಂಟೋನ ಕಾಲದ ಬಂಡಾಯಗಳು:— ಬುಂದೇಲಖಂಡ ದಲ್ಲಿಯೂ, ತ್ರಾವಣಕೋರದಲ್ಲಿಯೂ ಬಂಡಾಯಗಳು ಎಲೆ ಮಿಂಟೋನು ಅವುಗಳನ್ನು ಆಡಗಿಸಿದನು. ಮದ್ರಾಸದ ಯುರೋಪಿಯನ್ ದಂಡಾಳುಗಳು ಯುದ್ಧಕಾಲದ ಭತ್ತೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂಡು ಹೂಡಿದರು. ಮಿಂಟೋನು ಮದ್ರಾಸಕ್ಕೆ ಬರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೆ ಅದು ಆಡಗಿದ್ದಿತು.

೬ ಕಂಪನಿಯ ಸನದಿನ ವಿಚಾರಣೆ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೧೩ ಕಂಪನಿಯ ಸನದಿನ ೨೦ ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯು ಮುಗಿದದರಿಂದ ಪಾರ್ಲಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ಇದರ ವಿಚಾರಣೆಯು ನಡೆಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಕಂಪನಿಯವರಂತೆ ಬೇಕಾದ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದೊಡನೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಬಹುದು; ಚೀನದೊಡನೆಯ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕಂಪನಿಯವರೇ ಸಾಗಿಸಬೇಕು. ಎಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು.

೭. ಮಿಂಟೋನ ಆಳಿಕೆಯ ಕೊನೆ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೧೩ ರಲ್ಲಿ ಮಿಂಟೋನು ವಿಲಾಯತಿಗೆ ಹೋದನು. ಇವನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮದ್ರಾಸದಲ್ಲಿ ರಯತವಾರಿ ಪದ್ಧತಿಯು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಈ ದೇಶದ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸಂಸ್ಥೆ

† ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೧೫ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್-ಫ್ರೆಂಚರಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಂದವಾಗಿ ಬುರೋನ್‌ನವು ಫ್ರೆಂಚರಿಗೂ ಜಾವಾನಡುಗಡ್ಡೆಯು ಫ್ರೆಂಚರ ಅಂಕಿತರಾಗಿದ್ದ ಡಚ್ಚರಿಗೂ ಮರಳಿ ದೊರೆತವು.

ಗಳಿಗೆ ಕಂಪನಿಯವರಿಂದ ಹಣದ ನೆರವು ಸಿಗಹತ್ತಿತು. ಕ್ರಿಶ್ಚನ್ ಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕಲಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯು ಉಂಟಾಯಿತು.

೧೨ ನೆಯ ಪಾಠ

ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಆಫ್ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್

(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೧೩-೧೮೨೩)

೧. ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಧೋರಣೆ:- ಮಿಂಟೋನ ತರುವಾಯ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನು ಗ. ಜನರಲನಾದನು. ಇವನು ಅಮೇರಿಕೆ, ಯುರೋಪಗಳಲ್ಲಾದ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಅನುಭವ ಹೊಂದಿದ್ದನು. ಶಾಂತತೆಯ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತ ವೆಲಸ್ಲಿಗೆ ಹೆಸರಿದುವದರಲ್ಲಿ ಇವನೊಬ್ಬನಾಗಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಬಳಿಕ ಬಾರ್ಲೋ-ಮಿಂಟೋ ಇವರ ಶಾಂತತೆಯ ಧೋರಣೆಯೇ ಗುರ್ಖರು, ಪೆಂಡಾರಿಗಳು, ಮರಾಠರು ಬಲಗೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು ಎಂದು ಮನಗಂಡನು. ಆದುದರಿಂದ ಇವನು ತನ್ನ ಮೂಲ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಬದಿಗಿಟ್ಟು, ವೆಲಸ್ಲಿಯ ಮುಂದಡಿಯ ಧೋರಣೆಯನ್ನೇ ಕೈಕೊಂಡನು; ಮತ್ತು ವೆಲಸ್ಲಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತಾರದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕಡೆಗಾಣಿಸಿದನು. ಇವನಿರುವಾಗ ನೇಪಾಳದ ಯುದ್ಧ, ಮರಾಠರ ಕೊನೆಯ ಯುದ್ಧ ಹೀಗೆ ಮೂರು ಯುದ್ಧಗಳಾದವು.

೨. ನೇಪಾಳದ ಗುರ್ಖರು:- ಇವರು ಮೇಲಾದ ಕಲಿಗಳು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಯುದ್ಧಕಲೆಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡಬಳಿಕ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಇವರು ತಿಬೇಟೆ, ಭೂತಾನ, ಸಿಕಿಮ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ತಿಬೇಟದ ಲ್ಹಾಸಾ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಸುಲಿದು ಕೊಳ್ಳಲು, ಚೀನದ ಬಾದಷಾಹನು ಸಿಟ್ಟಾಗಿ, ದೊಡ್ಡ ದಂಡನ್ನು ಕಳುಹಿ ಇವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ಉತ್ತರದ ದಾರಿ ಕಟ್ಟುಗಳು ಗುರ್ಖರು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸತೊಡಗಿದರು.

ಯುದ್ಧದ ಕಾರಣ:- ಗೋರಖಪುರ, ಶೇವರಾಜ ಎಂಬ ಜಿಲ್ಲೆಯೊಳಗಿನ ಕೆಲವು ಊರುಗಳ ಸಲುವಾಗಿ ಗುರ್ಖರಿಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ಜಗಳ

ಹುಟ್ಟಿತು. ಬಾರ್ಲೋ-ಮಿಂಟೋ ಇವರು ಆ ಊರುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿದರೂ ಗುರ್ಖರು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಆಗಿನ ಶಾಂತತೆಯ ಧೋರಣೆಯ ಮೂಲಕ ಯುದ್ಧವು ಸಂಭವಿಸಲಿಲ್ಲ. ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನು ಬಂದಕೂಡಲೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು.

ನೇಪಾಳದ ಯುದ್ಧ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೧೪-೧೮೧೬. ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನು ಗುರ್ಖರ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿ, ಅದನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಮಾಡಿ, ನಾಲ್ವರು ಸೇನಾಪತಿಗಳ ಕಡೆಗೆ ಕೊಟ್ಟು, ಅವರನ್ನು ಜೇರಿಬೇರಿಯಾಗಿ ನೇಪಾಳದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಸಿದನು. ಅವರಲ್ಲಿಯ ಗಿಲ್ಲೆಸ್ಪಿಯು ಗುರ್ಖರ ಕೆಲವು ಕೋಟೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ೫೦೦ ಜನರೊಂದಿಗೆ ಹತನಾದನು. ಮಾರ್ಡಿಡೇಲನು ಜಯಟಕವನ್ನೇರಿ ಸೋತನು. ಮೋರ್ಲೆಯು ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಗುರ್ಖರನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ತನ್ನ ದಂಡಿನ ಎರಡೂ ತಂಡಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡನು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನು ಹೊಸ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಮಾಲೋನದ ಮೇಲೆ ಕಳುಹಿದನು. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಸಾಗಿಬಂದ ಆಕ್ಚರಲೋನಿಯು ಈ ಹೊಸ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಮಾಲೋನದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಗುರ್ಖ ಸರದಾರನಾದ ಅಮರಸಿಂಗನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ಅಮರಸಿಂಗನು ಹಿಂಜರಿದು ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಹೋಗಿ ಗುರ್ಖರನ್ನು ಹುರುಪುಗೊಳಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಅಣಿಯಾದನು. ಕೂಡಲೆ ಆಕ್ಚರಲೋನಿಯು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ಮಕ್ಕಾನಪುರದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗುರ್ಖರನ್ನು ಮತ್ತೆ ಸೋಲಿಸಿದನು. ಆಗ ಗುರ್ಖರು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು.

ಸೇಗಾವುಲಿಯ ಒಪ್ಪಂದ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೧೬. ೧. ಕಮಾವುನ್ ಗಢವಾಲ ಈ ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನೂ ತರಾಯಿ ಅರಣ್ಯವನ್ನೂ ಗುರ್ಖರು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ೨. ತರಾಯಿಯ ಬದಲಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎರಡು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಗುರ್ಖರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ೩. ಸಿಕಿಮದ ಅರಸನ ಮೇಲಿನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಗುರ್ಖರು ಬಿಡಬೇಕು. ೪. ಕಾಟಮಾಂಡುವಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ ರೆಸಿಡೆಂಟನು ಇರಬೇಕು.

೩. ಪೆಂಡಾರಿಗಳ ಯುದ್ಧ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೧೬. ಸಹಾಯಕ ಸೈನ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಒಳಗಾದ ಅರಸರ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಹೊಣೆಗಾರರಾಗಲು

ಆ ಅರಸರು ತಮ್ಮ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಕೆಲಸದಿಂದ ತೆಗೆಯಹತ್ತಿದರು. ಹೀಗೆ ಸೈನ್ಯದಿಂದ ಹೊರದೂಡಲ್ಪಟ್ಟ ಜನರಿಗೆ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲದಾಗಲು ಅವರಲ್ಲಿಯ ಬಹು ಜನರು ಒಟ್ಟಾಗಿ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಳವು - ಸುಲಿಗೆಗಳನ್ನು ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೧೭ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಇಂಥ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆಯು ೬೦ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ ಸಮೀಪಿಸಿತು. ಇವರಿಗೆ ಪೆಂಡಾರಿಗಳೆಂಬ ಹೆಸರು. ಮುಸಲ್ಮಾನ, ಜಾಟ, ಮರಾಠ, ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಬಗೆಯ ಜನರು ಈ ತಂಡದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಮಧ್ಯ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಅರಾಜಕತೆಯು ಹೆಚ್ಚು ಇದ್ದದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಈ ಪೆಂಡಾರಿಗಳು ಮೆಟ್ಟುಗಿದ್ದರು.

ನೇಸಾಳದ ಯುದ್ಧವು ನಡೆದಾಗ ಪೆಂಡಾರಿಗಳ ಉಸುಟೆಗಳ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಆ ಯುದ್ಧವು ಮುಗಿದೊಡನೆ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನು ಇವರನ್ನು ತಗ್ಗಿಸುವ ನಿಶ್ಚಯಮಾಡಿ, ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ ಅರಸರ ನೆರವಿನಿಂದ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ೨೦ ಸಾವಿರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿದನು. ಈ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವು ಮೂರು ಭಾಗವಾಗಿ ಹೊರಟು ಪೆಂಡಾರಿಗಳನ್ನು ಮಾಳವದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿತು. ಆಗ ಅವರು ಹಣ್ಣಾದರು. ಅವರ ಮುಂದಾಳುಗಳಲ್ಲಿ ಕರೀಮಖಾನ, ಅಮೀರಖಾನ ಇವರು ಶರಣು ಬಂದುದರಿಂದ, ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನು ಇವರಿಗೆ ಜಹಗೀರು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟನು. ಉಳಿದ ಪೆಂಡಾರಿಗಳು ಊರುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಕೊಂಡು ಉದ್ಯೋಗದಿಂದ ಜೀವಿಸಹತ್ತಿದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಪೆಂಡಾರಿಗಳ ಹಾವಳಿಯು ಆಡಗಿತು.

೪. ಮರಾಠರ ಮೂರನೆಯ ಯುದ್ಧ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೧೭-೧೮೧೮. ಕಾರಣಗಳು:— ೧. ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಮರಳಿ ಗಳಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯು ಪೇಶವೆಗೂ ಸರದಾರರಿಗೂ ಉಂಟಾಯಿತು. ೨. ಗಾಯಕವಾಡನ ವಕೀಲನಾದ ಗಂಗಾಧರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯ ಕೊಲೆಯನ್ನು ಬಾಜೀರಾಯನೇ ತ್ರ್ಯಂಬಕಜಿಯಿಂದ ಮಾಡಿಸಿದನೆಂದು ಇಂಗ್ಲಿಷರು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರು. ೩. ಬಾಜೀರಾಯನು ಸಿಂಧೆ, ಹೋಳಕರ, ಭೋಸಲೆ ಇವರನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕೂಡ ಕಾದಲು ಹುರಿದುಂಬಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಯುದ್ಧಗಳು:— ಇಂಗ್ಲಿಷರ ದಂಡು ಪುಣೆಯಮೇಲೆ ಸಾಗಿಬಂದಿತು. ಖಡಕಿ, ಕೋರೆಗಾಂವ, ಅಪ್ಪೆ, ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಗಳಾದವು. ಕೊನೆಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪೇಶವೆಯ ಸೇನಾಪತಿಯಾದ

ಬಾವು ಗೋಖಲೆಯು ಬೀಳಲು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಜಯದೊರೆಯಿತು. ಬಳಿಕ ಅವರು ಬಾಜೀರಾಯನಿಗೆ ವರ್ಷಾಶನವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟರು. ಮತ್ತು ಮರಾಠರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಿ ಕೊಂಡರು.

೫. ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನ ಸುಧಾರಣೆಗಳೂ ಯೋಗ್ಯತೆಯೂ:— ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನು ಹೊಸ ರಾಜಮಾರ್ಗಗಳನ್ನೂ ಪೂಲುಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಶಾಲೆ-ಕಾಲೇಜುಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನು. ವರ್ತಮಾನ ಪತ್ರದ ಸಂಬಂಧದ ಸಿಬ್ಬಂದಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಟ್ಟನು. ತಫಲಖ ಫಿರೋಜಷಾಹನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದ ಯಮುನೆಯ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿ ಒಕ್ಕಲತನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದನು.

ವೆಲಸ್ಲಿಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಉಳಿದಿದ್ದ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಇವನು ಕೈಕೊಂಡು ಪೂರ್ಣ ಗೊಳಿಸಿದನು. ಇಂಗ್ಲಿಷರೇ ಈ ದೇಶದ ಸಮ್ರಾಜರೆಂಬ ಮಾತು ಇವನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿತವಾಯಿತು. ವೆಲಸ್ಲಿಯಂತೆ ಬರಿಯ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರದಿಂದ ಇವನು ಸಮಾಧಾನ ಪಡದೆ, ಹಲವು ಜನಹಿತದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಈ ದೇಶದ ಜನರು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಹಿತಚಿಂತಕರಾಗುವಂತೆ ಯತ್ನಿಸಿದನು. ಇವನ ಸಹಾಯಕರಾದ ಎಲ್ಫಿನ್ಸ್ಟನ್, ಮಾಲಕಮ್, ಮೆಟಕಾಫ್, ಅಕ್ಬರ ಲೋನಿ ಇವರು ಶೌರ್ಯ-ಚಾತುರ್ಯಗಳಿಂದ ಕೈಕೊಂಡ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದುದರಿಂದಲೇ ಇವನ ಆಳಿಕೆಯು ಹೆಸರಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕೆಲಸದ ಅವಧಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಇವನು ಇಂಗ್ಲಂಡಿಗೆ ಹೋದ ಬಳಿಕ ಲಾರ್ಡ್ ಎಂಬ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದನು. ಇವನ ತರುವಾಯ ಅ ಮ್ಹು ಸ್ಪ್ ನು ಗ. ಜ. ನಾದನು.

೧೪ನೆಯ ಪಾಠ

ಲಾರ್ಡ್ ಅಮ್ಹು ಸ್ಪ್.

ಲಾರ್ಡ್ ಉಯಿಲಿಯಮ್ ಬೆಂಟಿಂಕೆ.

(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೨೩-೧೮೨೮)

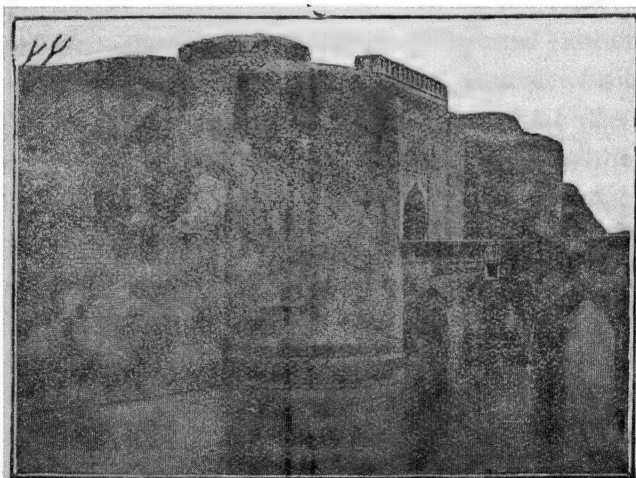
(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೨೮-೧೮೩೫)

೧. ಬ್ರಹ್ಮದೇಶದ ನೊದಲನೆಯ ಯುದ್ಧ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೨೪-೧೮೨೬. ಬ್ರಹ್ಮದೇಶದ ಪೂರ್ವವೃತ್ತ- ಬ್ರಹ್ಮದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ

ಬ್ರಹ್ಮೀಜನರ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ರಾಜ್ಯಗಳಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆವಾ ಮತ್ತು ಪೇಗೂ ಇವೆರಡು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದವು. ಮೊದಲು ಪೇಗೂಪ್ರಾಂತದವರು ಆವಾದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ ೧೭೬೦ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಆಲೋಂಪ್ರಾ ಎಂಬವನು ಪ್ರಬಲನಾಗಿ ಆವಾ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟನಲ್ಲದೆ ಪೇಗೂ ಸಹಿತ ಇಡೀ ಬ್ರಹ್ಮೀಜವನ್ನು ಗೆದ್ದು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬಲಿಸಿದನು ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಪೇಗೂ ಪ್ರಾಂತದವರಿಗೆ ಮದ್ದು-ಗುಂಡುಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಇವನು ಸಿಟ್ಟಾಗಿ ಹಲವು ಜನ ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನು. ಇವನ ತರುವಾಯ ಇವನ ಮಗನ ಮತ್ತು ಮೊಮ್ಮಗನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮೀಜನರು ಆರಾಕಾನ, ಅಸಾಮ, ಮಣಿಪುರ ಈ ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಹಲವು ಜನರು ಚಿತಗಾಂಗೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಜಿನ್ನು ಬಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮೀಜನರು ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ವೆಲ್ಸಿಯೂ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸನೂ ಒಪ್ಪಿರಲಿಲ್ಲ. ಯುದ್ಧದ ಕಾರಣಗಳು:- ಹೀಗಿರಲು ಕ್ರಿ. ಶ ೧೮೨೪ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮೀಜನರು ಶಾಹಪುರಿ ಎಂಬ ನಡುಗಡ್ಡಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಓಡಿಸಿದರು. ಆಗ ಅನ್ವರ್ಸ್ವನು ಬ್ರಹ್ಮೀಗಳೊಡನೆ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಸಾರಿದನು ಯುದ್ಧದ ಪ್ರಸಂಗಗಳು:- ಇಂಗ್ಲಿಷರ ದಂಡು ಮೂರು ದಾರಿಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮೀಜವನ್ನು ಮೇಲೆ ಸಾಗಿತು ಅಸಾಮದ ದಾರಿಯಿಂದ ಹೊರಟ ದಂಡು ಕೆಡಕು ದಾರಿ ಕೆಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಹಿಂದಿರುಗಿತು. ಆರಾಕಾನದ ಕಡೆಯಿಂದ ಹೋದ ದಂಡು ಬ್ರಹ್ಮೀಜವನ್ನು ಸೇನಾಸತಿಯಾದ ಮಹಾಬಂದೂಕಿನಿಂದ ಸೋಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು ಆದರೆ ಮದ್ರಾಸದಿಂದ ಜಲಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಸಾಗಿದ ಆರ್ಚಿಬಾಲ್ಡ್ ಕ್ಯಾಂಬೇಲಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಜಯವಾಯಿತು. ಅವನು ಇರಾವತಿಯ ಮುಖದಗುಂಟು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ರಂಗೂನ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡನು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ಮಹಾಬಂದೂಕಿನ ಕ್ಯಾಂಬೇಲನ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಬಂದನು. ಅದರ ಡೊನ್ಯಾಬುಂಬಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧವಾಗಿ ಮಹಾಬಂದೂಕಿನ ಗುಂಡುತಾಗಿ ಸತ್ತನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೫೫. ಬಳಿಕ ಕ್ಯಾಂಬೇಲನು ಮುಂದೆಸಾಗಿ ಪ್ರೋಮು ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಪಾಘಾನ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮೀ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಸೋಲಿಸಲು ಬ್ರಹ್ಮೀ ಅರಸನು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಎಂದೆಂಬ

ಒಪ್ಪಂದ— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೨೬. ೧ ಬ್ರಹ್ಮೀ ಅರಸನು ಆಸಾಮ, ಆರಾಕಾನ ತೇನಾಸರೀಮ ಎಂಬ ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನೂ ಒಂದು ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ೨ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಕೀಲನನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ೩ ಕಾಚರ, ಮಣಿಪುರ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಅರಸರಮೇಲೆ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಯಿಸಬಾರದು.

೨. ಬರಾಕಪುರದ ದಂಗೆ:— ಬ್ರಹ್ಮವೇಶದ ಯುದ್ಧವು ನಡೆದಾಗ ಕಲಕತ್ತೆಯ ನೆರೆಯ ಬರಾಕಪುರದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಮುದ್ರ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಇರಾವತಿಯ ಮುಖದ ಕಡೆಗೆ ಕಳಿಸುವದಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಆ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಹಿಂದೀ ಸೈನಿಕರಲ್ಲಿ “ ಸಮುದ್ರ ಪ್ರವಾಸದಿಂದ ಧರ್ಮವು ಕೆಡುವದು” ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅವರು ಹೋಗಲೊಪ್ಪದೆ ದಂಗೆಯನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿದರು. ಕೂಡಲೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಬಹು ಜನರನ್ನು ತೋಫಿನ ಬಾಯಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ದಂಗೆಯನ್ನು ಅಡಗಿಸಿದರು.

ಭರತಪುರದ ಕೋಟೆ

೩. ಭರತಪುರದ ಮುತ್ತಿಗೆ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೨೬. ಭರತಪುರದ ಅರಸರು ಜಾಟಿ ಎಂಬ ಕುಲದವರು. ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಕದ ಮಧ್ಯದ

ಸುಮಾರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಸನಾದ ಸುರಜಮಲ್ಲನೆಂಬವನು ಒಳ್ಳೇ ಶೂರನೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದನು. ಇವನು ಭರತಪುರ, ಡೀಗ ಮುಂತಾದ ಬಲವಾದ ಕೋಟಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದನು. ಭರತಪುರದ ಕೋಟಿಯಂತು ತೋಪುಗಳ ಹೊಡೆತಕ್ಕೂ ಮಣಿಯಲಿಲ್ಲ. ಕೆ. ಶ. ೧೮೦೪ರಲ್ಲಿ ಜನರಲ್ ಲೇಕನು ಭರತಪುರವನ್ನು ಮುತ್ತಿ ನಾಲ್ಕು ಸರತಿ ಸೋತ ಸಂಗತಿಯು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆ. ಮುಂದೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೨೫ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಸನಾದ ರಣಜಿತಸಿಂಗನು ಸಾಯಲು ಅವನ ಮಗನಾದ ೭ ವರ್ಷದ ಬಲವಂತಸಿಂಗ ಎಂಬವನಿಗೆ ಪಟ್ಟವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇವನ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನ ಮಗನಾದ ದುರ್ಜನಸಾಲನು ಇವನನ್ನು ತಳ್ಳಿ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಂಡನು. ಆಗ ಆಮ್ಲ ಸ್ವರನು ಬಲವಂತಸಿಂಗನ ಕಡೆಗಾಗಿ, ಭರತಪುರವನ್ನು ಮುತ್ತಲು ಸೇನಾಪತಿ ಕಾಂಬರವಿರನನ್ನು ಕಳುಹಿದನು. ಈ ಸರತಿಗೂ ತೋಪುಗಳ ಉಪಯೋಗವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಹದಿನೈದು ಖಂಡಗದಷ್ಟು ಮದ್ದು ತುಂಬಿ ಸುರಂಗಹೆಚ್ಚಲು ಗೋಡೆಯು ಒಡೆಯಿತು. ಬಳಿಕ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಸೈನ್ಯವು ಕೋಟಿಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ದುರ್ಜನಸಾಲನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು, ಕೋಟಿಯನ್ನು ನೆಲಸಮಮಾಡಿತು. ಬಲವಂತಸಿಂಗನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಮಾಂಡಲಿಕನಾದನು.

೪. ಬೆಂಟಿಂಕನು ಗ. ಜನರಲನಾದದ್ದು:— ಲಾರ್ಡ್ ಆಮ್ಲ ಸ್ವರನ ತರುವಾಯ ಲಾರ್ಡ್ ಉಯಿಲಿಮ್ ಬೆಂಟಿಂಕನು ಗ. ಜನರಲನಾಗಿ ಬಂದನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೨೮. ಮೊದಲು ಇವನು ಮದ್ರಾಸದ ಗವರ್ನರನಾಗಿದ್ದು ವೆಲೂರ ದಂಗೆಯ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸದಿಂದ ತೆಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ನೆಪೋಲಿಯನನೊಡನೆ ಆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಹೆಸರಾದನು. ಇವನು ಬರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತಾರದ ಮತ್ತು ಗಡಿನಾಡುಗಳ ಭದ್ರತೆಯ ಕೆಲಸಗಳು ಮುಗಿದಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲದೆ ಇವನು ಶಾಂತತೆಯನ್ನು ಕಾದುಕೊಂಡು ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದನು. ಆದದರಿಂದ ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಗಳು ಉಂಟಾಗಲಿಲ್ಲ.

೫. ಬೆಂಟಿಂಕನ ರಾಜಕೀಯ ಸುಧಾರಣೆಗಳು:— ೧. ಹಣದ ತೊಂದರೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿದ್ದು— ಬ್ರಹ್ಮದೇಶದ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ೧೧ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳು ವೆಚ್ಚವಾದುದರಿಂದ ಕಂಪನಿ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಬಹಳ

ಸಾಲವಾಗಿತ್ತು. ಬೆಂಟಿಂಕನು ಸೈನ್ಯದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಭತ್ತಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಯೂ ಮುಲಕಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಂಬಳವನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಿಯೂ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಉಳಿಸಿದನು. ಮತ್ತು ಆಗ್ರಾ, ಆಯೋಧ್ಯಾ ಈ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಆಳಿದು ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಯೂ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಹಣಕೊಟ್ಟು ಗುತ್ತಿಗೆ ಹಿಡಿದವರೇ ಅವುಗಳ ಮಾರಾಟ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಕಟ್ಟುಮಾಡಿಯೂ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದನು. ಇದರಿಂದ ಕಂಪನಿಯ ಸಾಲವು ತೀರಿ, ಬಜಾನೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಲುಕು ಉಳಿಯಹತ್ತಿತು ೨. ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿ— ಬೆಂಟಿಂಕನು ಕಾರ್ನವಾಲೀಸನ ಕಾಲದ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಅಪೀಲು ಕೊರ್ಟುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಜ್ಜರ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದನು. ಮತ್ತು ಕಲೆಕ್ಟರರಿಗೆ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟಿನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ೩. ಹಿಂದೀ ಜನರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು— ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ಹಿಂದೀ ಜನರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರದ ಸ್ಥಳಗಳು ದೊರೆಯಹತ್ತಿದವು. ನ್ಯಾಯಾಪೀಠವು ಹಿಂದೀಯರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು ಬೆಂಟಿಂಕನಿಗೆ ಅವಶ್ಯವೆನಿಸಿತು. ೪. ಸರಕಾರೀ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೇಶೀಯ ಭಾಷೆಯ ಉಪಯೋಗ— ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಳಿಕೆಯಿಂದ ಸರಕಾರಿ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಪಾರ್ಸಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು ಅದು ತಪ್ಪಿ ದೇಶೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅವುಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲು ಆರಂಭವಾಯಿತು.

೧೫ನೆಯ ಪಾಠ

ಲಾರ್ಡ್ ಉ. ಬೆಂಟಿಂಕ.

ಸರ್ ಚಾರ್ಲಸ್ ಮೆಟ್ ಕಾಫ್.

(ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದೆ)

(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೩೫-೧೮೩೬)

೧. ಬೆಂಟಿಂಕನ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತಾರ:— ಸಹಾಯಕ ಸೈನ್ಯಪದ್ಧತಿಗೆ ಒಳಗಾದದಿಂದಂದದೇಶೀಯ ಅರಸರಿಗೆ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಕೆಲಸವು ಇಲ್ಲದಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಬಹುಜನ ಅರಸರು ವಿಲಾಸಿಗಳೂ ದುರ್ವ್ಯಸನಿಗಳೂ ಆದರು ಅವರೊಳಗಿನ ಕೆಲರಂತು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಪೀಡಿಸಿ ಹಣವೆತ್ತಹತ್ತಿದರು.

ಈ ರೀತಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಕೆಲವು ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿ ಬೆಂಟಿಂಕನು ಕೈಹಾಕಿದನು. ಅವುಗಳ ವಿವರ:— ೧. ಮೈಸೂರು- ಮುಮ್ಮಡಿ

ಕೃಷ್ಣ ರಾಜನು ಸರಿಯಾಗಿ ಆಳದೆ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಪೀಡಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಬೆಂಟಿಂಕನು ಅವನನ್ನು ಪಟ್ಟದಿಂದ ದೂರಮಾಡಿ ಮೈಸೂರ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ರೆಸಿಡೆಂಟಿನಿಂದ ಸಾಗಿಸಿದನು. ೧೮೩೧. ೨. ಕುರ್ಗ (ಕೊಡಗು)— ಕೊಡಗಿನ ಅರಸನಾದ ವೀರರಾಜೇಂದ್ರನು ದುರ್ವ್ಯಸನಿಯೂ ತಲೆತಿರುಕನೂ ಆದುದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ತಳ್ಳಿ ಆ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಬೆಂಟಿಂಕನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೩೪. ೩. ಸಿಲ್ಹೆಟ್— ಅಲ್ಲಿಯ ಅರಸು ಬಂಗಾಲ ಪಾತ್ರದ ಹಲವರನ್ನು ಕೊಲೆಗೊಳಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅದು ಖಾಲಿಸಾತ ಆಯಿತು. ೪. ಕಾಚಾರ ಈ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅರಸನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೩೦ರಲ್ಲಿ ಸತ್ತನು. ಆಗ ಪಟ್ಟಣದ ಹಕ್ಕು ದಾರರಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಈ ರಾಜ್ಯವೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಶವಾಯಿತು.

೨. ಜನಹಿತದ ಸುಧಾರಣೆಗಳು:— ೧. ಸತಿಹೋಗುವವನನ್ನು ತಡೆದದ್ದು— 'ಸತಿಹೋಗುವದು, ಎಂದರೆ, ಗಂಡನು ಸಾಯಲು ಹೆಂಡತಿಯು ಅವನ ಚಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹಾರಿಕೊಂಡು ಸಾಯುವದು ಈ ಪದ್ಧತಿಯು ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಮೊದಲು ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಸತಿಹೋಗಲು ಯಾರೂ ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಸತಿಹೋಗುವ ಪತಿವೃತ್ತಾ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ಗೌರವದಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಮುಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸತಿಹೋಗುವದು ಒಂದು ಸಾಂಪ್ರದಾಯವಾಯಿತು. ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲದ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಸತಿಹೋಗಲು ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸಹತ್ತಿದರು. ಅಕಬರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ತಡೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಯಶವು ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಬೆಂಟಿಂಕನು ಮಾತ್ರ ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ನಿಶ್ಚಯಮಾಡಿದನು. ಅವನು ರಾಜಾರಾಮನೋಹನರಾಯರಂಥ ಸುಸಿಕ್ಷಿತರ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಪಡೆದು 'ಸತಿಹೋದ ಸ್ತ್ರೀಯಳ ಸಂಬಂಧಿಕರು ಕೊಲೆಯ ಸಹಾಯಕರೆಂದು ತಿಳಿದು ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಗುರಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುವರು' ಎಂಬರ್ಥದ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಆಗ ಸತಿಹೋಗುವದು ಕಟ್ಟಾಯಿತು. ೨. ಠಕ್ಕರ ನಾಶ— ಠಕ್ಕರು ದೇವಿಯ ಪೂಜಕರು. ಇವರು ತೋರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಯ ದಾರಿಕಾರರಂತೆ ಇದ್ದು, ಉಳಿದ ದಾರಿಕಾರರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿ ಇಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅವರಲ್ಲಿಯ ಶ್ರೀಮಂತರನ್ನು ಕೊಂದು ಅವರ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರು ತಮ್ಮದೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಭಾಷೆಯನ್ನೇ

ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಬೆಂಟೆಂಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈರಕ್ಕರ ಕಾಟವು ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು ಆಗ ಸ್ಲೀಮನ್ ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರಿಯು ೨-೩ ಸಾವಿರ ಠಕ್ಕರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅಪರಾಧಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕೆಲವರಿಗೆ ಮರಣದ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಉಳಿದವರಿಗೆ ಕಠಿಣ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಕೊಡಲು ಅವರ ಕಾಟವು ತಪ್ಪಿಹೋಯಿತು. ೩. **ಮಾರ್ಗಗಳೂ ಕಾಲುವೆಗಳೂ**— ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ಆಗ್ರಾದ ವರೆಗೆ ಒಂದು, ಮತ್ತು ದಿಲ್ಲಿಯಿಂದ ಕಲಕತ್ತೆಯ ವರೆಗೆ ಒಂದು ಹೀಗೆ ಎರಡು ರಾಜಮಾರ್ಗಗಳು ಆದವು. ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವ ಕೆಲಸವು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಸಾಗಹತ್ತಿತು. ೪. **ಶಿಕ್ಷಣ**— ಇಂಗ್ಲಿಷ ಭಾಷೆಯನ್ನೂ ಅದರ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿ ಉಳಿದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ಈ ದೇಶದವರಿಗೆ ಕಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಶಾಲೆಗಳುಂಟಾದವು. ಕಲಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವೈದ್ಯಕ ಶಾಲೆಯೊಂದು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

೩. **ಕಂಪನಿಯ ಸನದಿನ ವಿಚಾರಣೆ:**— ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೩೩ ಪಾರ್ಲಮೆಂಟು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಪನಿಯ ಸನದಿನ ಚರ್ಚೆಯು ನಡೆದು, ೧. ಕಂಪನಿಯವರು ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಬರಿಯ ರಾಜ್ಯ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಬೇಕು. ೨. ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯ ಪಾಲಾಗಾರರಿಗೆ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಖಜಾನೆಯಿಂದ ೧೦೦ಕ್ಕೆ ೧೦೧||ಯಂತೆ ಬಡ್ಡಿಯನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು ೩. ಜೇನದ ಕೂಡ ಬೇಕಾದವರು ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಬಹುದು. ೪. ಆಗ್ರಾ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಬಂಗಾಲ ಇಲಾಖೆಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ 'ನಾಯವ್ಯ ಪ್ರಾಂತ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಅದಕ್ಕೊಬ್ಬ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ನಿಯಮಿಸಬೇಕು. ೫ ಇಡೀ ಹಿಂದುಸ್ತಾನ ಸಂಬಂಧ ಕಾಯದೆ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವು ಗ. ಜನರಲ್‌ನಿಗೆ ಇರಬೇಕು. ಅವನ ನೆರವಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಕಾಯದೆ ಪಂಡಿತನನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು.

೪. **ಬೆಂಟೆಂಕನ ಯೋಗ್ಯತೆ:**— ಇವನು ಉದಾರನೂ ಶಾಂತತಾ ಪ್ರೀಯನೂ ಮುತ್ಸದ್ವಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು. 'ಪ್ರಜೆಗಳ ಹಿತವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವದು ಸರಕಾರದ ಕರ್ತವ್ಯವು' ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಇವನು ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದನು. ಇವನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ ರಾಜ್ಯದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಸಹಾನುಭೂತಿಯು ಉಂಟಾಗಹತ್ತಿತು. ಇವನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೩೫ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದನು.

೫. ಸರ್ ಚಾರ್ಲ್ಸ್ ಮೆಟ್ರಿಕ್ಸ್ :— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೩೩ರಲ್ಲಿ ಇವನು ವಾಯವ್ಯಪ್ರಾಂತದ ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಗವರ್ನರನಾಗಿದ್ದನು. ಇವನು ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳವನಿದ್ದುದರಿಂದ ಬೆಂಟೆಂಕನ ತರುವಾಯ ಗವರ್ನರ ಜನರಲನಾದನು.

ವಾರನ್ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನ ಕಾಲದಿಂದ ವರ್ತಮಾನ ಪತ್ರಗಳಮೇಲೆ ಒಂದಿ-
ಲ್ಲೊಂದು ಬಗೆಯಿಂದ ನಿರ್ಬಂಧಗಳಿದ್ದವು. ಮೆಟ್ರಿಕ್ಸ್‌ನು ಈ ನಿರ್ಬಂಧ
ಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ವರ್ತಮಾನಪತ್ರಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು
ಕೊಟ್ಟನು. ಇವನ ಈ ಧೋರಣೆಯು ಡಾಯರಿಕ್ಟರರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ.
ಆದುದರಿಂದ ಇವನು ಕೆಲಸಬಿಟ್ಟು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋದನು. ಲಾರ್ಡ್
ಆಕ್ಲೆಂಡನು ಗ ಜನರಲನಾದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೩೬.

೧೬ನೆಯ ಪಾಠ

ಲಾರ್ಡ್ ಆಕ್ಲೆಂಡ್.

ಲಾರ್ಡ್ ಎಲೆನಬರೊ.

(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೩೬—೧೮೪೨)

(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೪೨—೧೮೪೪)

೧. ಆಕ್ಲೆಂಡನು ಬಂದ ಕಾಲದ ಸ್ಥಿತಿ:— ಈ ಸ್ವ ಇಂಡಿಯಾ
ಕಂಪನಿಯ ನವಕರನೊಬ್ಬನು ಗ. ಜನರಲನಾಗಿರುವದು ಪಾರ್ಲಮೆಂಟಿನವರ
ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ ಆದುದರಿಂದ ಅವನು ಮೆಟ್ರಿಕ್ಸ್‌ನನ್ನು ತೆಗೆಯುವ
ಭರದಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ ಆಕ್ಲೆಂಡ್ ಎಂಬ ಹೆಚ್ಚಿನ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿಲ್ಲದ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು
ಗ. ಜ ನನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿದರು ಆಕ್ಲೆಂಡನು ಬಂದಾಗ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಾಂತತೆ
ಯಿತ್ತು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೧೫ರಲ್ಲಿ ವಾಟೆರ್ಲೂ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ನೆಪೋಲಿಯನನು
ಸೋತಂದಿನಿಂದ, ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಫ್ರೆಂಚರು ಬರುವ ಹೆದರಿಕೆಯು
ಇಲ್ಲದಾಗಿದ್ದಿತು. ರತಿಯದ ರೂರನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಬಲನಾಗಿ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯ
ವನ್ನು ಇರಾಣ, ಅಫಗಾಣಿಸ್ತಾನ ಈ ದೇಶಗಳಿಗೆ ನಿಲುಕಿಸಿದ್ದನು. ಅವನು
ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದರೂ ದಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಇರಾಣ,
ಅಫಗಾಣಿಸ್ತಾನ, ಪಂಜಾಬ ಈ ದೇಶಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬರುವದು
ಶಕ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ.

೨. ಅಫಗಾಣಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯ ಪಟ್ಟದ ಜಗಳ :— ಅಫಗಾಣಿಸ್ಥಾನದ ವಜೀರನಾದ ಫತ್ತೇಖಾನನು ಅಲ್ಲಿಯ ಬಾದಶಹನಾದ ಝಮಾನಷಾಹನ ಕಣ್ಣುಕೀಳಿಸಿ ಅವನನ್ನು ತಳ್ಳಿ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೧೦. ಆಗ ಝಮಾನಷಾಹನ ತಮ್ಮ ಷಾಹೆಸೂಜನು ಅಣ್ಣನೊಡನೆ ಲುಧಿಯಾನೆಗೆ ಬಂದು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಆಶ್ರಯವಲ್ಲರಹತ್ತಿದನು. ಫತ್ತೇಖಾನನು ಶೂರನೂ ಜಾಣನೂ ಜನಪ್ರಿಯನೂ ಇದ್ದದರಿಂದ ಅವನ ಅಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಫಗಾನ ದೇಶವು ಏಳೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿತು. ಮುಂದೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೨೮ರಲ್ಲಿ ಫತ್ತೇಖಾನನ ಕೊಲೆಯಾಗಲು ಅವನ ತಮ್ಮನಾದ ದೋಸ್ತಮಹಮ್ಮದನು ಅರಸನಾದನು ಆಗ ಷಾಹೆಸೂಜನು ಇದು ಅನುಕೂಲ ಕಾಲವೆಂದು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸ್ನೇಹಿತರಾಗಿದ್ದ ರಣಜಿತಸಿಂಗನಿಗೆ ಕೋಹಿನೂರ ರತ್ನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಅವನ ನೆರವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ದೋಸ್ತಮಹಮ್ಮದನ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿದನು. ಆದರೆ ಅಫಗಾನರು ಒಟ್ಟಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಇವನು ಸೋತು ಹಿಂದಿರುಗಿದನು. ರಣಜಿತಸಿಂಗನು ಮಾತ್ರ ಪೇಶಾವರ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ತನ್ನ ಕೈಸೇರಿಸಿಕೊಂಡನು.

೩. ಅಫಗಾಣಿಸ್ಥಾನದ ಮೊದಲನೆಯ ಯುದ್ಧ :— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೩೮-೧೮೪೨. ಕಾರಣಗಳು— ಅಫಗಾಣಿಸ್ಥಾನದ ಅರಸನೊಡನೆ ಸ್ನೇಹದ ಒಪ್ಪಂದಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು, ಅಕ್ಲೆಂಡನಿಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಿತ್ತು. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಆಶ್ರಿತನಾಗಿದ್ದ ಷಾಹೆಸೂಜನ ಪ್ರಯತ್ನವು ಕೈಗೂಡಿ ಅವನಿಗೆ ಅಫಗಾನ ರಾಜ್ಯವು ಮರಳಿ ದೊರೆತಿದ್ದರೆ ಬೇರೆ ಒಪ್ಪಂದದ ಅವಶ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಆಗದೆಯಿದ್ದರಿಂದ ಅಕ್ಲೆಂಡನು ದೋಸ್ತಮಹಮ್ಮದನ ಕಡೆಗೆ ವಕೀಲನನ್ನು ಕಳುಹಿದನು. ದೋಸ್ತಮಹಮ್ಮದನು ಆ ವಕೀಲನನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು, 'ರಣಜಿತಸಿಂಗನ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಪೇಶಾವರ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಲು ನೆರವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಇಂಗ್ಲಿಷರೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡುವೆನು' ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ವಕೀಲನು ರಣಜಿತಸಿಂಗನ ವಿರುದ್ಧ ಹೋಗುವದು ಒಳಿತಲ್ಲೆಂದು ಬಗೆದು ಸುಮ್ಮನೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದನು. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸ್ನೇಹದ ಆಶೆ ತಪ್ಪಲು ದೋಸ್ತಮಹಮ್ಮದನು ರಶಿಯದವರ ಕೂಡ ಒಡಂಬಡಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೩೮. ಯುದ್ಧ— ಬಳಿಕ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಷಾಹೆಸೂಜ

ನೊಡನೆ † ಲಾರ್ಡೋರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ರಣಜಿತಸಿಂಗನ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಂದಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಅವನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದರು. ಮತ್ತು ದೋಸ್ತಮಹಮ್ಮದನನ್ನು ತಳ್ಳಿ ಷಾಹೆಸೂಜನನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಸಾರಿದರು. ಬಂಗಾಲದಿಂದಲೂ ಮುಂಬಯಿಯಿಂದಲೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸೈನ್ಯಗಳು ಆಫಘಾನಿಸ್ಥಾನದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟವು. ಅವೆರಡೂ ಕಂದಹಾರದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸರ್ ಜಾನ್ ಕೀನನ ಕೈಕೆಳಗೆ ಗಝನಿಯ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿದವು. ಕೀನನು ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಕಾದಿ ಆ ಕೋಟೆಯನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಅಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾದ ಯುದ್ಧಸಾಹಿತ್ಯವು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ದೊರೆಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಸೈನ್ಯವು ಕಾಬೂಲದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಲು ದೋಸ್ತಮಹಮ್ಮದನು ಓಡಿಹೋದನು. ಯುದ್ಧವಾಗದೆ ಕಾಬೂಲ ಪಟ್ಟಣವು ವಶವಾಯಿತು. ಷಾಹೆಸೂಜನು ಆಫಘಾನಿಸ್ಥಾನದ ಅರಸನಾದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೩೯.

೪. ಯುದ್ಧದ ತರುವಾಯದ ಸ್ಥಿತಿ:— ಷಾಹೆಸೂಜನು ಅರಸನಾದರೂ ಜನರು ಅವನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಂದ ಅವನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸೈನ್ಯದ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಕಾದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಇಂಗ್ಲಿಷ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಸೈನ್ಯಗಳೂ ಕಾಬೂಲ ಕಂದಹಾರ-ಜಲಾಲಾಬಾದಗಳಲ್ಲಿ ಇರಪತ್ತಿದರು. ಮುಂದೆ ಅಲ್ಲಿ ಬಹಳ ದಿವಸ ಇರಬೇಕಾದುದರಿಂದಲೂ ಅಲ್ಲಿಯ ತಂಪು ಹವೆಯು ಸೊಗಸೆನಿಸಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ತಮ್ಮ ಮೆಂಡಿರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೂಡ ಅತ್ತ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡರು. ಓಡಿಹೋಗಿದ್ದ ದೋಸ್ತಮಹಮ್ಮದನು ಯಾರ ನೆರವೂ ಸಿಗದೆಯಿದ್ದರಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕೈಸೇರಿದನು. ಅವರು ಅವನನ್ನು ಕಲಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟರು.

೫. ಅಕಬರಖಾನನ ಬಂಡಾಯ:— ದೋಸ್ತಮಹಮ್ಮದನ ಮಗ ಅಕಬರಖಾನನು ಆಫಘಾನಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯ ಜನರನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಖ್ಯ

† ಲಾರ್ಡೋರದ ಒಪ್ಪಂದವು ಇಂಗ್ಲಿಷರು, ಷಾಹೆಸೂಜ, ರಣಜಿತಸಿಂಗ ಈ ಮೂವರಲ್ಲಾಯಿತು. ಇದರ ಕರಾರುಗಳು— ೧. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಷಾಹೆಸೂಜನನ್ನು ಕಾಬೂಲ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಬೇಕು. ೨. ಷಾಹೆಸೂಜನು ಹಿಂದುಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಪರಚಕ್ರಗಳ ದಾಳಿ ತಟ್ಟಿದಂತೆ ಕಾದುಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ೩. ರಣಜಿತಸಿಂಗನಿಗೆ ವೇಶಾವರ ಮತ್ತು ಸಿಂಧದ ವರಗಿನ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ೪. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಕೀಲನನ್ನು ಕಾಬೂಲದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ ರೆಸಿಡೆಂಟನನ್ನು ಕೊಂದು ಅವರ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾಳುಕಡೆಗಳು ಸಿಗದಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೆ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆಯಿದ್ದದರಿಂದ ಕಂದಹಾರ, ಜಲಾಲಾಬಾದಗಳಿಂದಲೂ ನೆರವು ದೊರೆಯುವದು ಅಶಕ್ಯವಾಯಿತು. ಆದದರಿಂದ ಕಾಬೂಲದ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಹೆದರಿತು ಅಶಕ್ತರಾದವರಾದ ನಿಗೆ ಶರಣುಹೋಗಿ ಯಾವತ್ತು ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಜಡ್ಡಿನವರನ್ನೂ ಅವನ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ದಾರಿಯ ಹಿಡಿದರು. ಆದರೆ ಈ ಜನರು ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇಕ್ಕಟ್ಟಾದ ಕಣಿವೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಾದು ಬರುತ್ತಿರಲು ಅಫಗಾನರು ಅವರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಎಲ್ಲರನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕಿದರು. ಹದಿನಾರು ಹದಿನೇಳು ಸಾವಿರ ಜನರಲ್ಲಿ ಡಾ. ಬ್ರಾಯಡನ್ ಎಂಬವನೊಬ್ಬನು ಮಾತ್ರ ಸತ್ತು ಕೆಟ್ಟು ಜಲಾಲಾಬಾದಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮುಟ್ಟಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೪೨. ಬಳಿಕ ಅಫಗಾನರು ಜಲಾಲಾಬಾದ ವನ್ನೂ ಮುತ್ತಿದರು. ಅತ್ತ ಕಾಬೂಲದವರು ಷಾಹೆಸೂಜನನ್ನು ಕೊಂದರು.

೬. ಅಕ್ಲೆಂಡನು ಹೋಗಿ ಲಾರ್ಡ್ ಎಲೆನಬರೋನು ಬಂದುದ್ದು:—
ಅಫಗಾಣಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಅನರ್ಥವಾಗಿರಲು ಲಾರ್ಡ್ ಅಕ್ಲೆಂಡನು ಹೋಗಿ ಲಾರ್ಡ್ ಎಲೆನಬರೋನು ಗ. ಜನರಲನಾಗಿ ಬಂದನು. ಅಫಗಾನ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮುಗಿಸುವ ಹೊರೆಯು ಇವನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದಿತು

೭. ಅಫಗಾನ ಯುದ್ಧದ ಕೊನೆ:— ಎಲೆನಬರೋನು ಬಂದೊಡನೆ ಪೋಲಾಕನನ್ನು ಅಫಗಾಣಿಸ್ತಾನದ ಮೇಲೆ ಕಳುಹಿದನು ಪೋಲಾಕನು ಪ್ರಬಲವಾದ ದಾರಿಯಿಂದ ಜಲಾಲಾಬಾದಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿ ಸೇಲನಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ ಕಾಬೂಲದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದನು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಾಟನು ಕಂದಾಹಾರದಿಂದ ಹೊರಟು ಗಝನಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿ ಪೋಲಾಕನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡನು. ಬಳಿಕ ಪೋಲಾಕನು ಅಶಕ್ತರಾದವರಾದ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದ ತಮ್ಮ ಜನರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಕಾಬೂಲ ಪೇಟೆಯನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿ, ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಸುಲಿಗೆಯನ್ನೂ ಗಝನಿಯ ಮಸೀದಿಯ ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಹಿಂದುಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಬಂದನು.

೮. ದೋಸ್ತ ಮಹಮ್ಮದನ ಬಿಡುಗಡೆ: — ಪೋಲಾಕನು ಬಂದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ, ಎಲೆನಬರೋನು ದೋಸ್ತ ಮಹಮ್ಮದನನ್ನು ಸಂಗಡ

ಕರೆದುಕೊಂಡು ಫಿರೋಜಪುರಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಮತ್ತು ಹಲವು ಮಾಂಡಲಿಕರನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಸುಲಿಗೆಯ ಸಂಪತ್ತಿನ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿಸಿದನು. ಬಳಿಕ ಅಫಗಾನಿಸ್ತಾನದ ಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳಿದೋಸ್ತ ಮಹಮ್ಮದನ ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡಿದನು. ಮುಂದೆ ದೋಸ್ತ ಮಹಮ್ಮದನು ತನ್ನ ದೇಶವ ಅಮೀರನಾಗಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೬೩ ರ ವರೆಗೆ ಆಳಿದನು.

೧೧ ನೆಯ ಪಾಠ

ಲಾರ್ಡ್ ಎಲೆನಬರೋ.

ಲಾರ್ಡ್ ಹಾರ್ಡಿಂಜ.

(ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದ್ದು)

(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೪೪-೧೮೪೮)

೧. ಸಿಂಧಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡದ್ದು:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೪೩. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮ನೆಯ ಶತಕದ ಕೊನೆಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಲಾಚಿ ಜನರು ಸಿಂಧ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದ, ಖೈರಪುರ, ಮೀರಪುರ ಈ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಇವರು ಅಫಗಾನಿಸ್ತಾನದ ಅರಸನಿಗೆ ಕಪ್ಪುಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಅರಸರಿಗೆ ಅಮೀರ ಎಂಬ ಹೆಸರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೦೯ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಸಿಂಧದ ಅಮೀರನೊಡನೆ ಸ್ನೇಹದ ಒಪ್ಪಂದಮಾಡಿದರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೩೨ರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಲು ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದು, ಸಿಂಧುನದಿಯೊಳಗಿಂದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಒಯ್ಯುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಅಫಗಾನ ಯುದ್ಧವು ಹತ್ತಲು ಮುಂಬಯಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕರಾರು ಮುರಿದು ಸಿಂಧುನದಿಯ ದಾರಿಯಿಂದ ಒಯ್ದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಷಾಹೆಸೂಜನನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕಿಟ್ಟದ ಕೂಡಲೆ ಹಿಂದಿನ ೩೦ ವರ್ಷದ ಕಪ್ಪುನನ್ನು ಅವನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅಮೀರನನ್ನು ಕೇಳಿದರು. ಅಮೀರನು ಅದನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಮುಂದೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೩೯ರಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕ ಸೈನ್ಯವು ಅಮೀರರ ಕಡೆಗೆ ಇಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅಮೀರರೊಡನೆ ಯುದ್ಧ— ಈ ಸಹಾಯಕ ಸೈನ್ಯದ ಸೇನಾಪತಿಯು ಸರ್ ಚಾರ್ಲಿಸ ನೇಪಿಯರನೆಂಬವನಿದ್ದನು. ಅವನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೪೨ರಲ್ಲಿ ಅಮೀರರಿಗೆ— ೧. ನೀವು ಸೈನ್ಯವೆಚ್ಚಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಡತಕ್ಕ ೩ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಬದಲಾಗಿ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ೨. ನಿಮ್ಮ ಹೆಸರಿನ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸದೆ ಕಂಪನಿಯ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೇ

ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ೩. ಕಂಪನಿ ಸರಕಾರದ ಹಡಗಗಳಿಗೆ ಉರಿವಲವನ್ನು ಪೂರೈಸಬೇಕು; ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದರು. ಯುದ್ಧ— ಈಕರಾರುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಬಲುಚೆ ಸೈನ್ಯವು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಕೀಲನಾದ ಔಟ್ಲಾನ್ಮನ ಮೇಲೆ ಏರಿ-ಹೋಯಿತು. ಆಗ ಅವನು ಓಡಿಹೋಗಿ ನೇಪಿಯರನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡನು. ಕೂಡಲೆ ನೇಪಿಯರನು ಮಿಯಾನಿ, ಹೈದರಾಬಾದ್‌ಗಳ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಮೀರರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಸಿಂಧ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಖಾಲಿಸಾ ಮಾಡಿದನು. ನೇಪಿಯರನೇ ಆಪ್ರಾಂತದ ಮೊದಲನೆಯ ಗವರ್ನರ್‌ನಾದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಅವನಿಗೆ ೭೦ ಸಾವಿರ ಪೌಂಡು ಮೆಚ್ಚು ಸಿಕ್ಕಿತು.

೨. ಸಿಂಧಿಯ ಬಲವನ್ನು ಮುರಿದದ್ದು:— ಸಿಂಧಿ ದೌಲತರಾಯನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೨೭ರಲ್ಲಿ ಸಾಯಲು ಅವನ ಮಗ ಜನಕೋಜಿಯು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೪೫ ರವರೆಗೆ ಅಳಿ ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಆಗ ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ತಾರಾಬಾಯಿಯು ಜಯಾಜಿರಾಯನನ್ನು ದತ್ತಕ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಾನು ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಹತ್ತಿದಳು. ಗ್ವಾಲೀರದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಗ ೪೦ ಸಾವಿರ ನುರಿತ ಸೈನ್ಯವೂ ೨೦೦ ತೋಪುಗಳೂ ಇದ್ದವು. ರಣಜಿತಪಿಂಗನ ತರುವಾಯ ಅವನ ಲಂ ಸಾವಿರ ಸೈನ್ಯವು ಪಂಜಾಬದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತಲಿದ್ದಿತು. ಈ ಎರಡು ಸೈನ್ಯಗಳು ದೇಶ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಬಹುದೆಂದು ಗ. ಜನರಲನಿಗೆ ಎನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಮೊದಲು ಸಿಂಧಿಯನ್ನು ಆಳತೆಯಲ್ಲಿ ತರಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಸರ್ ಹ್ಯೂಗೋನನ್ನು ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಕಳುಹಿದನು. ಹ್ಯೂಗೋನು ಚಂಬಳಾನದಿಯನ್ನು ದಾಟುತ್ತಲೆ ಸಿಂಧಿಯ ಸೈನ್ಯವು ಅವನನ್ನು ತಡೆಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಮಹಾರಾಜಪುರ, ಪನಿಯಾರ ಈ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಸೋತಿತು. ಅದರಿಂದ ಸಿಂಧಿಯು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಒಡಂಬಡಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಗ್ವಾಲೀರದ ಒಡಂಬಡಿಕೆ— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೪೩. ೧. ಸಿಂಧಿಯು ಯುದ್ಧದ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ೨. ಸೈನ್ಯವನ್ನು ೯ ಸಾವಿರಕ್ಕಿಂತ, ತೋಪುಗಳನ್ನು ೩೨ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಇಡಕೂಡದು. ೩. ೧೦ ಸಾವಿರ ಸ. ಸೈನ್ಯವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಅದರ ವೆಚ್ಚಕ್ಕಾಗಿ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಡಬೇಕು. ೪. ಜಯಾಜಿರಾಯನು ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬರುವವರೆಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ ರೆಸಿಡೆಂಟನು ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಬೇಕು.

೩. ಲಾರ್ಡ್ ಹಾರ್ಡಿಂಜನು ಗ. ಜನರಲನಾದನು :— ಎಲೆನ್ ಬರೋನ ಎರಡೇ ವರ್ಷಗಳ ಅಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಯುದ್ಧಗಳಾದವು. ಈ ರೀತಿಯನ್ನು ಸಾಗಗೊಡುವದು ಸರಿಯೆನಿಸದೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಡಾಯರಿಕ್ಟರರು ಇವನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇವನ ಅಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗುಲಾಮರ ವ್ಯಾಪಾರ ವನ್ನೂ ಲಾಟರಿಗಳನ್ನೂ ತಡೆಯುವ ಕಾಯಿದೆಗಳಾದವು. ಇವನ ಬಳಿಕ ಯುದ್ಧಕಲೆಯಲ್ಲಿ ನುರಿತು ಹೆಸರಾದ ಲಾರ್ಡ್ ಹಾರ್ಡಿಂಜನು ಗ. ಜನರಲ ನಾಗಿ ಬಂದನು. ೬೦ ವರ್ಷದ ವಯಸ್ಸಿನವನಾಗಿದ್ದರೂ ಇವನ ಹುರುಪು ಕುಂದಿರಲಿಲ್ಲ.

೪. ರಣಜಿತಸಿಂಗನ ತರುವಾಯದ ಪಂಜಾಬದ ಸ್ಥಿತಿ :— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೦೯ರಲ್ಲಿ ಅವೃತಸರದ ಒಪ್ಪಂದವಾಗಿ, ರಣಜಿತಸಿಂಗನು ಸತಲಜ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಆ ಬಳಿಕ ಅವನು ಪೇಶಾವರ, ಕಾಶ್ಮೀರ ಮೊದಲಾದ ಖುತ್ರದ ಸೀಮೆಗಳನ್ನು ಗೆಲಿಮೆ ಆತ್ಮ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಿದನು. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮತ್ತು ಧೋರಣೆ ಇವುಗಳ ಅರಿವು ಅವನಿಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಅವರನ್ನು ತಡಹುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ರಣಜಿತಸಿಂಗನಿರುವ ವರೆಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರಾದರೂ ಅವನ ವಿರುದ್ಧ ಹೋಗುವ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಲಿಲ್ಲ.

ಆದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೩೯ರಲ್ಲಿ ರಣಜಿತಸಿಂಗನು ಸಾಯಲು ಅವನ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳು ಒಬ್ಬರ ಬಳಿಕೊಬ್ಬರು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟರು. ಬಳಿಕ ಅವನ ದಾಸಿಪುತ್ರನಾದ ಧುಲೀಪಸಿಂಗನು ಅರಸನಾದನು. ಈ ಧುಲೀಪಸಿಂಗನು ಚಿಕ್ಕವನಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನ ತಾಯಿಯು ಲಾಲಸಿಂಗನೆಂಬ ಸರದಾರನ ನೆರವಿನಿಂದ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ಸೈನ್ಯದ ಒಡತನವು ಸೈನಿಕರಿಂದ ಆರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮಂಡಲದ ಕೈಗೆ ಹೋಯಿತು. ಸೀಖ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ೮೦ ಸಾವಿರ ಸೈನಿಕರೂ ನಾಲ್ಕೈದುನೂರು ತೋಪುಗಳೂ ಇದ್ದವು.

೫. ಶೀಖರ ಮೊದಲನೆಯ ಯುದ್ಧ :— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೪೫-೧೮೪೬. ಕಾರಣಗಳು- ೧. ಸೀಖಸೈನ್ಯವು ಇಂಗ್ಲಿಷರೊಡನೆ ಕಾದಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ೨ ಇಂಗ್ಲಿಷರಾದರೂ, ತಮ್ಮನ್ನೆದುರಿಸಲು ಶೀಖ ಸೈನ್ಯವು ಸಮರ್ಥವಾಗಿರುವ

ದೆಂದುತಿಳಿದು, ಸಿಂಧುನದಿಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಕೊಂಡು, ಸತಲಜ ನದಿಯ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿದ್ದರು. ೩. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಸಿಂಧಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಕಸಿದರು. ಸಿಂಧಿಯ ಬಲವನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸಿದರು ಇನ್ನು ಅವರು ತಮ್ಮಮೇಲೆ ಸಾಗಿಬರುವದು ಸಹಜ. ಅದುದರಿಂದ ತಾವೇ ಅವರನ್ನು ಕೆಣಕಬೇಕೆಂದು ಸೀಖರು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದರು. ಯುದ್ಧಗಳು— ಶೀಖಸೈನ್ಯವು ಸತಲಜ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿತು. ಮುಡಕಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಜಯವಾಯಿತು; ಆದರೂ ಸೀಖರ ತೋಪುಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೂ ಬಹಳ ನಷ್ಟವಾಯಿತು. ಬಳಿಕ ಶೀಖ ಸೈನ್ಯವು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿ ಫಿರೋಜಪುರ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡಿತು. ಆಗ ಲಾರ್ಡ್ ಹಾರ್ಡಿಂಗನೂ ಸೇನಾಪತಿಯಾದ ಸರ್ ಹ್ಯೂಗೋನೂ ಶೀಖರ ಮೇಲೆ ಏರಿಹೋಗಲು ಕಡುಕದನವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕಡೆಯ ಎರಡು ಸಾವಿರ ಜನರು ಬಿದ್ದರು. ಜಯಾಪಜಯಗಳು ಅನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿರುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಶೀಖ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಗಳ ಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಅವರೇ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿ ನದಿಯ ಉತ್ತರ ತೀರಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಮತ್ತು ಕೆಲದಿನಗಳ ನಂತರ ತಾವೇ ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಎದುರಿಸಿದರು ಆಲಿವಾಲ, ಸೋಬ್ರಾವುನ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರವಾದ ಯುದ್ಧಗಳಾಗಿ ಶೀಖರು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋತರು. ಬಳಿಕ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಲಾಹೋರದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿ ಹೋಗಲು ಅಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು. ಲಾಹೋರದ ಒಪ್ಪಂದ— ಸತಲಜ-ಬಿಯಾಸಗಳ ನಡುಸೀಮೆಯನ್ನು ಶೀಖರು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು ೨. ಧುಲೀಪಸಿಂಗನು ಗುಲಾಬಸಿಂಗನಿಂದ ೧ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿ ಇಸಿದು ಕೊಂಡು ಅವನಿಗೆ ಕಾಶ್ಮೀರ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ೩. ಯುದ್ಧದ ನೆಚ್ಚುಕ್ಕಾಗಿ ೧೧ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು. ೪. ಶೀಖ ಸೈನ್ಯವು ಒಟ್ಟು ೩೨ ಸಾವಿರಕ್ಕೆ ಮಿಕ್ಕಕೂಡದು. ೫. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಾಂತತೆಯುಂಟಾಗುವ ತನಕ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ದಂಡಾ ರೆಸಿಡೆಂಟನೂ ಲಾಹೋರದಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕು.

ಶೀಖರ ನೊಂದಲನೆಯ ಯುದ್ಧವು ಮುಗಿದ ಕೂಡಲೆ ಲಾರ್ಡ್ ಹಾರ್ಡಿಂಗನು ವಿಲಾಯತಿಗೆ ಹೋದನು. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ

ಲ್ಲಿಯ ಸತಿಹೋಗುವ ಪದ್ಧತಿಯು ಕಟ್ಟಪ್ಪಾಯಿತು. ಗಂಗಾನದಿಯ ಕಾಲುವೆಯ ಕೆಲಸವು ಆರಂಭವಾಯಿತು.

೧೫ನೆಯ ಪಾಠ

ಲಾರ್ಡ್ ಡಾಲಹೌಸಿ

(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೪೮—೧೮೫೬)

೧. ಲಾರ್ಡ್ ಡಾಲಹೌಸಿಯೂ ಅವನ ಆಳಿಕೆಯ ಸ್ವರೂಪವೂ:- ಇವನು ವಯಸ್ಸಿನ ೨೫ನೆಯ ವರ್ಷ ಇಂಗ್ಲಂಡದ ಪಾರ್ಲಮೆಂಟಿನ ಸಭಾಸದ ನಾಗಿಯೂ ಮುಂದೆ ವ್ಯಾಪಾರಖಾತೆಯ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿಯೂ ಮನಸುಗೊಟ್ಟು ಕೆಲಸಮಾಡಿ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೪೮ರಲ್ಲಿ ಗ. ಜ. ನಾಗಿ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಇವನು ಮೊದಲು ಸೀಖರ ಏನೆಯ ಯುದ್ಧವನ್ನಾಡಿ ಪಂಜಾಬ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಿ, ಇಂಗ್ಲಿಷ ರಾಜ್ಯದ ಮೇರೆಯನ್ನು ಅಫಘಾನಿಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ನಿಲುಕೆಸಿದನು. ಆಗ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ತಡೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಕಸುವು ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಾರಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲದಾಯಿತು. ಆ ಬಳಿಕ ಡಾಲಹೌಸಿಯು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯರಕ್ಷಣೆಗೂ ವ್ಯಾಪಾರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಉಗೆಬಂಡಿ, ತಾರಾಯಂತ್ರ, ಪೋಸ್ಟ್, ಅಫೀಸ ಮೊದಲಾದ ಹೊಸ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯಿಸುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಒತ್ತರದಿಂದ ಸಾಗಿಸಿದನು. ಈ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ದೇಶದ ತುಂಬ ಹರಡುವುದಾದರೆ ನಡುನಡುವೆ ಇರುವ ದೇಶೀಯ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸದಲನ್ನು ಅಡಗಿಸುವದು ಅವಶ್ಯವೆಂದೆನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಇವನು ಹಲವು ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಿ ಎಷ್ಟೋ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಖಾಲಿಸಾ ಮಾಡಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಬಹಳ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಇವನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಸ್ವರೂಪವೇ ಬದಲಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

೨. ಶೀಖರ ಎರಡನೆಯ ಯುದ್ಧ :- ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೪೮-೧೮೪೯. ಕಾರಣಗಳು-ಲಾಹೋರದ ಒಪ್ಪಂದವಾವ ತುಸು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮತ್ತೊಂದು

ಒಪ್ಪಂದವಾಗಿ, ಧುಲೀಪಸಿಂಗನು ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬರುವ ತನಕ ಎಂಟು ಜನರಿ-
ರುವ ಮಂಡಲದ ನೆರವಿನಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷ ರೆಸಿಡೆಂಟನೇ ಪಂಜಾಬದ ಕಾರಭಾರ
ವನ್ನು ಸಾಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ, ಹೀಗೆ ತನ್ನ
ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡದ್ದು ಧುಲೀಪಸಿಂಗನ ತಾಯಿಯ ಮನಸ್ಸಿಗೆ
ಬರಲಿಲ್ಲ; ಆಕೆಯು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಒಳಸಂಚು ನಡೆಸಿದಳು. ಶೀಖ
ಜನರಿಗೂ ಹೊಸ ಆಳಿಕೆಯು ಸೇರಲಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮಂಡಲದವರು
ಮುಲತಾನದ ಸುಭೇದಾರನಾದ ಮೂಲರಾಜನಿಗೆ ಕಪ್ಪವನ್ನು ಕೇಳಿದರು
ಅವನು ಕಪ್ಪವನ್ನು ಕೂಡದೆ, ಮುಲತಾನವನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವೆನೆಂದು
ಹೇಳಿದನು. ಕೂಡಲೆ ರೆಸಿಡೆಂಟನಾದ ಸರ್ ಹೇನ್ರಿ ಲಾರೇನ್ಸನು ಇಬ್ಬರು
ಇಂಗ್ಲಿಷ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೊಡನೆ ಬೇರೊಬ್ಬ ಸುಭೇದಾರನನ್ನು ಮುಲತಾನಕ್ಕೆ
ಕಳುಹಿದನು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟರು ಆಗ
ಲಾಹೋರದಿಂದ ಒಂದು ದಂಡು ಮುಲತಾನದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಸಲ್ಪಡಲು
ಅದು ಮೂಲರಾಜನೊಡನೆ ಕಾದುವದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವನನ್ನೇ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿತು
ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಎಲ್ಲ ಶೀಖ ಜನರು ಇಂಗ್ಲಿಷರೊಡನೆ ಕಾದಲು ಅಣಿಯಾದರು
ಯುದ್ಧಗಳು— ಮುಂಬಯಿಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಸೈನ್ಯವು ಮುಲತಾನವನ್ನು
ಮುತ್ತಿತು. ಹ್ಯಾಗೋನು ೨೦ ಸಾವಿರ ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಶೀಖರ ಸೀಮೆಯನ್ನು
ಹೊಕ್ಕನು. ಆದರೆ ರಾಮನಗರದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶೀಖರು ಇವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ
ದರು. ಬಳಿಕ ಇವನು ಒಳ್ಳೆಯ ಆವೇಶದಿಂದ **ಚಿಲಿಯಾನವಾಲಾ** ಎಂಬಲ್ಲಿಯ
ಸೀಖರ ಪಾಳಯವನ್ನು ನುಗ್ಗಿದನು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಶೀಖರ ತೋಪುಗಳ
ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಹ್ಯಾಗೋನ ಸೈನ್ಯವು ನುಗ್ಗಾಯಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಯ
ಸೈನ್ಯವು ಮುಲತಾನವನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹ್ಯಾಗೋನ ನೆರವಿಗೆ
ಬಂದಿತು. ಬಳಿಕ ಗುಜರಾತ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಯುದ್ಧವಾಯಿತು ಅಲ್ಲಿ
ಮಾತ್ರ ಶೀಖರು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋತರು. ಶೀಖರ ನಾಯಕನಾದ
ಶೇರಸಿಂಗನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕನು.

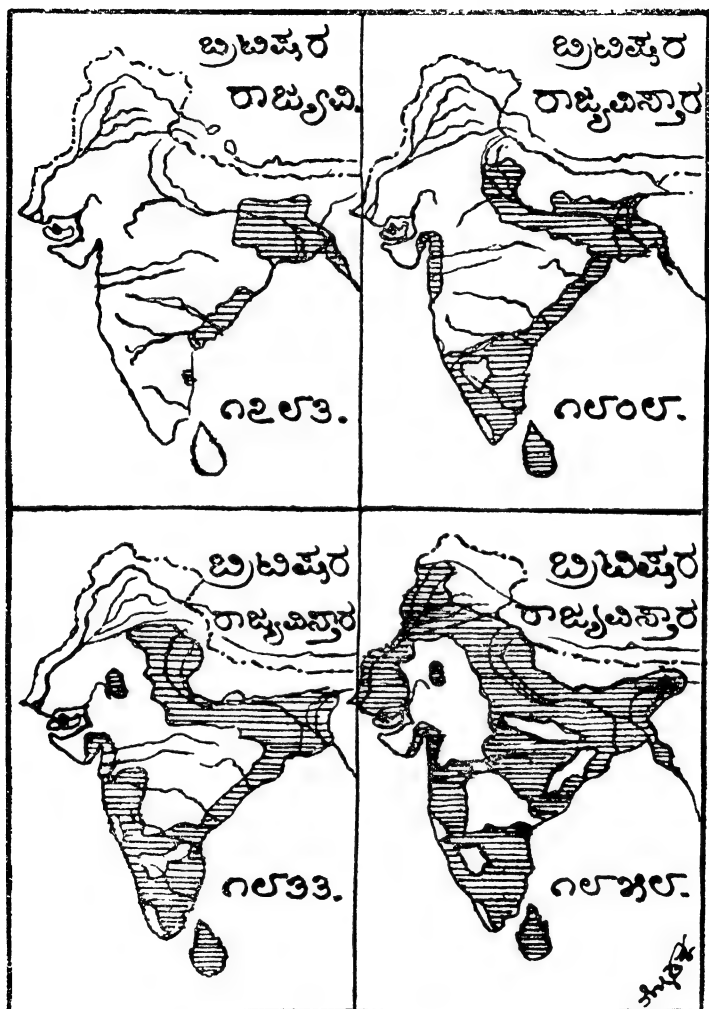
೩. **ಯುದ್ಧದ ತರುವಾಯದ ಪಂಜಾಬದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ** :— ಡಾಲಾ
ಹೌಸಿಯು $\times$ ಧುಲೀಪಸಿಂಗನಿಗೆ ೫ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ವರ್ಷಾಶನವನ್ನು

$\times$ ಬಳಿಕ ಧುಲೀಪಸಿಂಗನು ಇಂಗ್ಲಂಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯಾನವನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಲ
ಕಳೆದನು. ಕೋಹಿನೂರದತ್ತವು ಇವನಿಂದಲೇ ವಿಕೃಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಮಹಾಣಿಯವರಿಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ಪಂಜಾಬ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಿದನು; ಮೂಲ ರಾಜನನ್ನು ಗಡಿದಾಟಿಸಿದನು. ಬಳಿಕ ಶೀಖರ ರೆಸಿಡೆಂಟನಾಗಿದ್ದ ಹೆನ್ರಿ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಅವನ ತಮ್ಮ ಸರ್ ಜಾನ್ ಲಾರೆನ್ಸ್ ಇವರಿಬ್ಬರ ಕಡೆಗೆ ಪಂಜಾಬದ ಕಾರಭಾರವು ಒಪ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಪಂಜಾಬದ ಎಲ್ಲ ಜನರ ಶಸ್ತ್ರಗಳು ಕಸಿಯಲ್ಪಟ್ಟವು. ಪಂಜಾಬದಲ್ಲಿ ಶಾಂತತೆಯುಂಟಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಆಳಿಕೆಯು ಆರಂಭವಾಯಿತು.

೪. ಬ್ರಹ್ಮದೇಶದ ೨ನೆಯ ಯುದ್ಧ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೫೭. ಕಾರಣ— ಎಂದೆಂಬ ಒಪ್ಪಂದವಾದಂದಿನಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಕೀಲನು ಅವನಲ್ಲಿ ಇರಹತ್ತಿದನು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಓಲಗದವರು ಅವನೊಡನೆ ತಕ್ಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೫೭ರಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ಇಂಗ್ಲಿಷ ವಕೀಲನನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. ಆಗ ಅನಗಾನಿಸ್ತಾನದ ಯುದ್ಧದ ಪ್ರಸಂಗ ವಿದ್ವದರಿಂದ ಗ. ಜ. ನಾಗಿದ್ದ ಆಕ್ಲೆಂಡನು ಈ ಅಪಮಾನದ ಸೇಡುತೀರಿಸುವ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ರಂಗೂನದಲ್ಲಿಯ ಬ್ರಹ್ಮೀ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರಿಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರಿಗೂ ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ಜಗಳಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಡಾಲಹೌಸಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ತಮಗಾಗುವ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ದೂರ-ಕೊಂಡರು ಆಗ ಡಾಲಹೌಸಿಯು 'ರಂಗೂನದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ನಮ್ಮವರ ಹಾನಿಯನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಡಬೇಕು' ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮದೇಶದ ಅರಸನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಅವಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವು ಕೂಡ ಬರದೆಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಯುದ್ಧವು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಯುದ್ಧ:— ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಹಡಗು ಪಡೆಯೂ ಸೈನ್ಯವೂ ಹೊರಟು ಮಾರ್ತಾಬಾನ ಬಂದರವನ್ನೂ ರಂಗೂನ ಪಟ್ಟಣವನ್ನೂ ಹಿಡಿದು-ಕೊಂಡವು. ಬಳಿಕ ಪ್ರೋವು ಪಟ್ಟಣವೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕೈಸೇರಿತು. ಆದರೂ ಆ ದೇಶದ ಅರಸನು ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ ಆದುದರಿಂದ ಡಾಲಹೌಸಿಯು ಸೇಗೂ ಪ್ರಾಂತವು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದು ಸಾರಿ ಅಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿದನು. ಬಂಗಾಲದ ಉಪಸಾಗರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿದ ಬ್ರಹ್ಮದೇಶದ ದಂಡೆಯ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಶವಾದಂತಾಯಿತು.

೫. ಡಾಲಹೌಸಿಯು ಕಸಿದುಕೊಂಡ ರಾಜ್ಯಗಳು:— (ಅ) ದತ್ತಕ ಮಗನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪದೆ ಕಸಿದುಕೊಂಡ ರಾಜ್ಯಗಳು—

ಬ್ರಿಟಿಷರ ರಾಜ್ಯವಿತ್ತರ

೧. ಸಾತಾರೆ- ೨ನೆಯ ಶಾಹೂರಾಜನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೪೮ರಲ್ಲಿ ಸಾಯಲು, ಅವನು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಮಗನಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನಡೆಯಿಸದೆ ಅದನ್ನು ಡಾಲಹೌಸಿಯು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊಡಿಸಿದನು. ೨. ರ್ಝಾಂಸಿ- ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೫೩ ರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಅರಸನಾದ ಗಂಗಾಧರರಾಯನು ಸಾಯಲು, ದತ್ತಕ ಮಗನ ಬಾಧ್ಯತೆಯನೊಪ್ಪದೆ ಆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡನು. ೩. ೨ನೆಯ ಬಾಜೀರಾಯನ ವರ್ಷಾಶನ -- ಬಾಜೀರಾಯನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೮೨ರಲ್ಲಿ ಸತ್ತಕೂಡಲೆ ಅವನಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಲಕ್ಷ ರೂ. ವರ್ಷಾಶನಕ್ಕೆ ದತ್ತಕ ಮಗನಾದ ನಾನಾಸಾಹೇಬನು ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗನೆಂದು ಹೇಳಿ ಅದನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು. (ಆ) ದತ್ತಕ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಪ್ಪಿಗೆ ಕೊಡದೆ ಕಸಿದುಕೊಂಡ ರಾಜ್ಯಗಳು — ೧. ನಾಗಪುರ — ರಘೂಜಿ ಭೋಸಲೆಯು ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದೆ ಸಾಯಲು ನಾಗಪುರ ರಾಜ್ಯವು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಆಯಿತು. ೨. ತಂಜಾವರ, † ಉದೇಪುರ, ಜೈತಪುರ, ಸಂಬಳಪುರ ಈ ರಾಜ್ಯಗಳ ಅರಸರು ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದೆ ತೀರಿಕೊಳ್ಳಲು ಇವು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ೩. ಕರ್ನಾಟಕದ ನವಾಬನ ವರ್ಷಾಶನ — ಕರ್ನಾಟಕದ ನವಾಬನ ವಂಶಜನಾದ ಗೌಸಖಾನ ಎಂಬವನು ಸಂತತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಸಾಯಲು ಆ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದ ವರ್ಷಾಶನವು ಕಟ್ಟಾಯಿತು. (ಇ) ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದ್ದ ನೆವದಿಂದ ಕಸಿದುಕೊಂಡ ರಾಜ್ಯಗಳು — ೧. ಅಯೋಧ್ಯೆ — ವಜೀರನು ಜಿನ್ನಾಗಿ ಆಳಲು ಅಸಮರ್ಥನಾಗಿದ್ದನು ; ಅವನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾಲೂಕುದಾರರು ಪ್ರತರನ್ನು ಪೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದದರಿಂದ ಈ ರಾಜ್ಯವು ಇಂಗ್ಲಿಷ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊಡಿತು. ೨. ಖೈರಪುರ — ಇಲ್ಲಿಯ ಅನಿರನಾದ ಅಲ್ಲಿಮುರಾದನು ಜಿನ್ನಾಗಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುವದಿಲ್ಲೆಂದು ಕಂಡುಬಂದದರಿಂದ ಡಾಲಹೌಸಿಯು ೩-೪ ಲಕ್ಷದ ಜಹಗೀರನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಮಿಕ್ಕ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡನು. ೩. ದಾರ್ಜಿಲಿಂಗ- ನೇಪಾಳ, ಭೂತಾನ ಈ ರಾಜ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ಸಿಕ್ಕಿಮೆ ಎಂಬ ಸಣ್ಣ ಸಂಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಅದರೊಳಗಿನ ದಾರ್ಜಿಲಿಂಗ ಎಂಬುದು ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇರಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ತಂಪು ಪ್ರದೇಶವು ಇದನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರು ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ವರ್ಷಕ್ಕೆ

† ಇದೊಂದು ಸಂಸ್ಥಾನವು ಮಾತ್ರ ಲಾರ್ಡ್ ಕ್ಯಾನಿಂಗನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಳಿ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಆರು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿಮದ ಅರಸನಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಡಾಲಹೌಸಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಅರಸನು ಇಬ್ಬರು ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದದ್ದರಿಂದ ದಾರ್ಜಲಿಂಗವೂ ಅದರ ನೆರೆಯ ಸೀಮೆಯೂ ಅವನಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವು (ಈ) ಸೈನ್ಯದ ವೆಚ್ಚಕ್ಕಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಸೀಮೆ-ವರದಾಡ ಪ್ರಾಂತವೂ ರಾಯಚೂರು, ನಂದಿದುರ್ಗ ಪರಗಣೆಗಳೂ- ನಿಜಾ-ಮನು ತನ್ನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಸೈನ್ಯದ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ೮೦ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದಿತ್ತು. ಡಾಲಹೌಸಿಯು ಎಲ್ಲ ಹಣವನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ಅಷ್ಟು ಉತ್ಪನ್ನದ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಕೊಡಲೇಜೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ನಿಜಾಮನು ೪೦ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಹಣದ ಸಲುವಾಗಿ ೧ ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು. ಆದರೆ ವರ್ಷದ ಮೇಲೆಯೂ ಹಣ ಕೊಡುವದಾಗಲಿಲ್ಲ ಆಗ ಡಾಲಹೌಸಿಯು ಅವನೊಡನೆ ಹೊಸ ಕರಾರು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವರದಾಡ, ರಾಯಚೂರು, ನಂದಿದುರ್ಗ ಈ ಸೀಮೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು. ಕ್ರಿ. ಶ ೧೮೫೩.

೬. ಡಾಲಹೌಸಿಯ ಕಾಲದ ಸುಧಾರಣೆಗಳು:— ೧. ಬಂಗಾಲ ಪ್ರಾಂತದ ಕಾರಭಾರನ್ನು ಗ ಜನರಲನೇ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಡಾಲಹೌಸಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರಾಂತವು ಸ್ವತಂತ್ರ ಇಲಾಖೆಯಾಗಿ, ಅದಕ್ಕೊಬ್ಬ ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ಗವರ್ನರನು ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟನು. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯೊಂದೇ ಗ. ಜನರಲನ ಕೆಲಸವಾಯಿತು. ೨. ಕಲಕತ್ತೆಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಮಿರತ ಎಂಬವು ಸೈನ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ತಾಣ್ಯವಾಯಿತು. ೩. ಪಬ್ಲಿಕ್ ವರ್ಕ್ಸ್ ಎಂಬ ಖಾತೆಯನ್ನೇ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಮಾರ್ಗ, ಕಾಲುವೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಒತ್ತರದಿಂದ ಸಾಗಿಸಿದನು. ೪. ಕೆಲವು ಖಾತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದೊಂದು ವಿಭಾಗದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಸಭಾಸದನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದನು. ೫. ಇಂಗ್ಲೆಂಡದಲ್ಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಿವಿಲ್ ಸರ್ವಿಸ್ ಎಂಬ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕೂಡಲು ಈದೇಶದವರಿಗೂ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ೬. ಉಗೆಬಂಡಿ ತಾರಾಯಂತ್ರ, ಪೋಸ್ಟ್ ಅಫೀಸ್ ಇವು ಹೊಸದಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದವು. ೭. ಶಿಕ್ಷಣಖಾತೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ವಿದ್ಯಾಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದೇಶಭಾಷೆಯ ಶಾಲೆಗಳುಂಟಾದವು. ಅಲ್ಲದೆ, ಜನರು

ನಡೆಸಿದ ಶಾಲೆಗಳಿಗೂ ಹಣದ ಸಹಾಯವು ಸಿಗಹತ್ತಿತು. ಆ. ಹಾರ್ಡಿಂಜನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದ ಗಂಗೆಯ ಕಾಲುವೆಯು ಇವನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮುಗಿಯಿತು. ಈ ದೊಡ್ಡ ಕಾಲುವೆಯಿಂದ ಒಕ್ಕಲತನಕ್ಕೂ ಸರಕು-ಹಡಗುಗಳ ಓಡಾಟಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು.

೭. ಕಂಪನಿಯ ಸನದಿನ ವಿಚಾರ :— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೫೩. ಕಂಪನಿಯ ಸನದಿನ ೨೦ ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯು ಮುಗಿದುದರಿಂದ ಪಾರ್ಲಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಅದರ ವಿಚಾರಣೆಯು ನಡೆದು, 'ಕಂಪನಿಯ ಕೈಯ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ಪಾರ್ಲಮೆಂಟಿನವರು ಜ್ಞೇಕಾದಾಗ ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆ ವರೆಗೆ ಕಂಪನಿಯು ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಬೇಕು.' ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು.

೮. ಡಾಲಹೌಸಿಯ ಅಳಿಕೆಯ ಕೊನೆಯೂ ಯೋಗ್ಯತೆಯೂ :— ನೆಲಸ್ಲಿಯು ಬರಿಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದನು; ಬೆಂಟಿಂಕನು ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತಾರ ಕ್ಷಿಂತ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಮನಸ್ಸು ಹಾಕಿದನು. ಆದರೆ ಡಾಲಹೌಸಿಯು ಇವೆರಡೂ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಿತಿಮೀರಿ ಮಾಡಿ ಹೆಸರಾದನು. ಇಡೀ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ, ಹೊಸ ಸುಧಾರಣೆಗಳಿಂದ ಈ ದೇಶವನ್ನು ಸಿಂಗರಿಸಿ ಇವನು ಕೃತಕೃತ್ಯನೆನಿಸಿದನು. ಇವನು ದೇಶೀಯ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಕಸಿದುಗೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಜನರಲ್ಲಿ ಅವಿಶ್ವಾಸವೂ ಅಸಮಾಧಾನವೂ ಉಂಟಾದವು. ಆದದರಿಂದ ಇವನು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ತಂದ ಉಗೆಬಂಡಿ ಮೊದಲಾದ ಹೊಸ ಸಾಧನಗಳ ಮಹತ್ವವು ಜನರ ಲಕ್ಷ್ಯಕ್ಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಇವನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೫೬ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದನು.

೧೯ ನೆಯ ಪಾಠ

ಲಾರ್ಡ್ ಕ್ಯಾನಿಂಗ್

(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೫೬—೧೮೬೨.)

೧. ಲಾರ್ಡ್ ಕ್ಯಾನಿಂಗನ ಬರುವಿಕೆಯೂ ಧೋರಣೆಯೂ :— ಡಾಲಹೌಸಿಯು ಹೋಗಲು ಲಾರ್ಡ್ ಕ್ಯಾನಿಂಗನು ಗ. ಜ. ನಾಗಿ ಬಂದನು.

ಪಾರ್ಲಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ಇವನು ಹಲವು ವರ್ಷ ಕೆಲಸಮಾಡಿ ರಾಜ್ಯಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಹಿಂದುದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ಅರಿತವನಾಗಿದ್ದನು. ಡಾಲಹೌಸಿಯ ಕೃತ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಕಠಿಣವಾದ ಪ್ರಸಂಗವು ಒದಗಬಹುದೆಂದು ಇವನಿಗೆ + ಎನಿಸಿತ್ತು. ಇವನು ಸದಾಚಾರಿಯೂ ಶಾಂತನೂ ಆಗಿದ್ದನು.

೨. ಇರಾಣದ ಯುದ್ಧ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೫೬. ಕ್ಯಾನಿಂಗನು ಬಂದ ತುಸುದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಇರಾಣದ ಯುದ್ಧದ ಪ್ರಸಂಗವು ಒದಗಿತು. ಅಫಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಅಮೀರನಾದ ದೊಸ್ತಮಹಮ್ಮದನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಗೆಲೆಯನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೆ ಹಿರಾತದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಇರಾಣದ ಭಹನು ಕಸಿದಿದ್ದನು ಆದದರಿಂದ ಇಂಗ್ಲಂಡದಿಂದ ಅಪ್ಪಣೆಯಾದ ಮೇರೆಗೆ ಕ್ಯಾನಿಂಗನು ಅಮೀರನ ನೆರವಿಗೆ ದಂಡು ಕಳುಹಿದನು. ಅದು ಅಮೀರನೊಡನೆ ಹೋಗಿ ಇರಾಣದವರ ಬುಶಾಯರ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿತು. ಆಗ ಷಾಹನು ತಾನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡಿದ್ದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಒಡಂಬಡಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

೩. ೧೮೫೭ ರ ಬಂಡಾಯ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೫೭ — ೧೮೫೮. ಕಾರಣಗಳು— ೧. ಡಾಲಹೌಸಿಯು ಹಲವು ದೇಶೀಯ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನೂ ವರ್ಷಾಶನಗಳನ್ನೂ ಖಾಲಿನಾ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅಧಿಕಾರ, ಧನ ಮಾನ ಇವುಗಳಿಗೆ ಎರವಾದ ಜನರು ಅಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿದ್ದರು. ೨. ಮಿಶನರಿಗಳು ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ್ದ ಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಡಾಲಹೌಸಿಯ ಕಾಲದಿಂದ ಕಂಪನಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ನೆರವಾಗಹತ್ತಿದರು; ವೇಲೂರ ಬರಾಕಪುರಸಳ ಸೈನಿಕರ ದಂಗೆಗಳು, ಧರ್ಮ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾದದರಿಂದಲೇ ಉಂಟಾದ ವೆಂಬ ಮಾತು ಜನರಿಗೆ ಗೊತ್ತು ಇದ್ದಿತು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೫೬ ರಲ್ಲಿ 'ಜಗತ್ತಿನ ಯಾವುದೇ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಲು ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊಟ್ಟವರನ್ನೇ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು' ಎಂಬ ನಿಯಮವಾಯಿತು. ಈ ಕಾರಣಗಳ ಮೂಲಕ ಜನರಲ್ಲಿ, ಕಂಪನಿ ಸರಕಾರವು ನಮ್ಮ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕೆಡಿಸಲು

+ " ಇದೀಗ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಮುಗಿಲು ಮೋಡವಿಲ್ಲದದೂ ಶಾಂತವೂ ಆಗಿ ತೋರುವುದಾದರೂ, ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾರ್ನೇಡವು ಹುಟ್ಟಿ, ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು, ಅದು ಮುಗಿಲನ್ನೆಲ್ಲ ಯಾವ ಬಗೆಯಿಂದ ಮುಸುಕುವದೋ ತಿಳಿಯದು."

ಹೆವಣಿಸುವದಿಂಬ ಸಂಶಯವು ಉಂಟಾಯಿತು ೩. ಎಂದೂ ಕಾಣದೆಯಿದ್ದ ಉಗಿಬಂಡಿ, ತಾರಾಯಂತ್ರ ಈ ಹೊಸ ಸಾಧನಗಳು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಬಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ಜನರು ಉತ್ಪಾದವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರು ೪. “ಪ್ಲಾಸಿಯ ಯುದ್ಧದಿಂದ ಕಂಪನಿಯ ರಾಜ್ಯವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು; ಅದು ನೂರುವರ್ಷ ಬಾಳಿ ಮುಳುಗುವದು ಎಂದು ಭವಿಷ್ಯವಿದೆ; ಆಕಾಲವು ಈಗ ಸಮೀಪಿಸಿತು” ಎಂದು ಹೆಬ್ಬಿದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹಲವರು ನಿಸುವೆಂದು ನಂಬಿದ್ದರು. ೫. ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಇರಾತ್ತಿದ್ದ ಬಹದ್ದೂರಷಾಹನಿಗೆ ವರ್ಷಾಶನಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು ಆ ಮನೆತನಕ್ಕಿದ್ದ ‘ಬಾದಷಾಹ’ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ಮೊಗಲ ಮನೆತನವನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಕಾಣುವ ದ್ವಿವ್ರಾಂತದ ಜನರು ಅಸಮಾಧಾನ ಹೊಂದಿದರು ೬. ಅಯೋಧ್ಯಾ ಪಾಂತವು ಖಾಲಿಸಾ ಆದಬಳಿಕ ಅಲ್ಲಿಯ ಜಮೀನದಾರರ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕ್ರಮದಿಂದ ಕಡಿಮೆಮಾಡಿ ಜಮೀನದಾರಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ಮುರಿದು ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಕಂಪನಿಯವರ ಈ ಕೃತಿಯು ಜಮೀನದಾರರಿಗೆ ಸಹನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ೭. ದೇಶೀಯ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಸಹಾಯಕ ಸೈನ್ಯದ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಸಿಗುತ್ತಿದ್ದ ಭತ್ತಿಯು ಸಿಗುವದು ಕಟ್ಟಾಯಿತು ಎಷ್ಟು ವರ್ಷ ದುಡಿದರೂ ದೇಶೀಯರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧಿಕಾರದ ಸ್ಥಳಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೫೩ರಲ್ಲಿ ‘ಎನ್‌ಫೀಲ್ಡ್ ರಾಯಫಲ್’ ಎಂಬ ಹೊಸತರದ ತುಬಾಕಿಗಳು ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವಾಗ ಕಾಡತೂಸುಗಳ ಬಾಯ್ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ಹೆಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕಡಿದು ತೆಗೆಯಬೇಕೆಂದು ನಿಯಮವಿದ್ದಿತು. ಈ ಕ್ರಮವು ಕೆಲವುದಿನ ನಡೆದಿರಲು, ಕಾಡತೂಸುಗಳಿಗೆ ನೆಣವನ್ನು ತೊಡೆಯುವರೆಂಬ ಸಂಗತಿಯು ಒಂದು ಪ್ರಸಂಗದಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷ

† ಈ ಕಾಡತೂಸುಗಳು **ಡಮ್‌ಡಮ್** ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ಕಾರಖಾನೆಯಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಆ ಕಾರಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವ ಒಬ್ಬ ಹೊಲೆಯನಿಗೂ ಬರಾಕವರದಲ್ಲಿಯ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸೈನಿಕನಿಗೂ ಬಾವಿಯ ಮೇಲೆ ನೀರು ತುಂಬುವಾಗ ಒಮ್ಮೆ ಜಗಳಹತ್ತಿತು ಆ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಹೊಲೆಯನು “ಮಡುಕುಡಿ ಮಾಡುವ ನೀವು, ಆಕಳು-ಹಂದಿಗಳ ನೆಣಹತ್ತಿದ ಕಾಡತೂಸುಗಳನ್ನು ಬಾಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವಿರಲ್ಲ!” ಎಂದು ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಅಂದನು. ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ಹಿಂದುಗಳೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರೂ ಸಿಟ್ಟಾಗಿ ಕಾಡತೂಸುಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಲಾರೆವೆಂದು ಹಟವನ್ನು ಹಿಡಿದರು.

ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿಯ ದೇಶೀಯ ಸೈನಿಕರು ಉಳಿದ ಜನರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅಸಂತುಷ್ಟರಾದರು.

೪. ಬಂಡಾಯದ ಆರಂಭವೂ ಅದರ ಹಬ್ಬುವಿಕೆಯೂ:—
ಹೀಗಿರುವಾಗ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೫೭ನೆಯ ಫೆಬ್ರವರಿ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ರಾಣಿಗಂಜದ ಒಂದು ಸೈನ್ಯ ವಿಭಾಗದವರು ಕಾಡ ತೂಸುಗಳಿಗೆ ಕೈಹಚ್ಚುವದಿಲ್ಲೆಂದರು. ಆಗ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ಅವರನ್ನು ಕೆಲಸದಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದರು. ತೆಗೆದುಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟವರಲ್ಲಿ ಬಹು ಜನರು ಆಯೋಧ್ಯಾ-ರೋಹಿಲಖಂಡಗಳ ನಿವಾಸಿಗಳಿದ್ದರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಶೀಮೆಗಳಿಗೆ ಬಂದು ಕಲಕತ್ತೆಯ ಸೈನಿಕರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಜನರಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಹತ್ತಿದರು. ಮುಂದೆ ಎಪ್ರಿಲ ೨೪ನೆಯ ತಾ. ದಿನ ದಂಡಿನ ಮುಖ್ಯ ಶಿಬಿರವಾದ ಮಿರತ ದಲ್ಲಿ ಕವಾಯಿತಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಒಂದು ವಿಭಾಗದ ಬಹುತರ ಎಜಲ್ಲನರು ಕಾಡ-ತೂಸುಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಅವರಿಗೆಲ್ಲ ಶಿಕ್ಷೆಯು ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಬಳಿಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮೇ ತಿಂಗಳ ೯ನೆಯ ದಿನ, ಶಿಕ್ಷೆಹೊಂದಿದ ಜನರನ್ನು ಉಳಿದ ಸೈನಿಕರ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಅವರ ಡ್ರೆಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ಸೆರೆಯಾಳುಗಳ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಈ ಶಿಕ್ಷೆಹೊಂದಿದವರಲ್ಲಿ ಬಹು ಜನರು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಕಾದಿದವರಾಗಿದ್ದರು. ಇಂಥವರಿಗೊದಗಿದ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ನೋಡಿ ಉಳಿದಸೈನಿಕರ ಮನಸ್ಸು ಕಳವಳಿಸಿತು.

ಹೀಗಿರಲು, ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೫೭ರ ಮೇ ತಿಂಗಳ ೧೦ನೆಯ ದಿನ ಮಿರತ ದಲ್ಲಿಯೇ ಮೊದಲು ಬಂಡಾಯವೆದ್ದಿತು. ಆ ದಿನ ಸಂಜೆಗೆ ಬಂಡುಗಾರರು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಶೆರೆಮನೆಯನ್ನು ನುಗ್ಗಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಯುರೋಪಿಯನರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಹತ್ತಿದರು. ಮತ್ತು ಮರುದಿನ ದಿಲ್ಲಿಯ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಹಿಂದೀ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮಿರತದ ಕಾಯಕವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಗಿಸಿದರು. ಬಳಿಕ ಅವರು ಮದ್ದು-ಗುಂಡುಗಳ ರಾಶಿಯನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಹೋದರು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಲಿದ್ದ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅದು ಇನ್ನು ಬಂಡುಗಾರರ ಕೈಸೇರುವದೆಂದು ಎನಿಸಿದಕೂಡಲೆ ಜೀವದ ಹಂಗುದೊರೆದು ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿ

ಹೆಚ್ಚಿ ಬಿಟ್ಟರು. ಆದರೂ ಎಷ್ಟೋ ಮಧು-ಗುಂಡು ಬಂಡುಗಾರರ ಪಾಲಾಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಬಂಡುಗಾರರು ದಿಲ್ಲಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣ ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಹದ್ದೂರಷಾಹನನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ಸಡಗರದಿಂದ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದರು.

ಕಾನಪೂರ— ಬಂಡುಗಾರರು ದಿಲ್ಲಿಯನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲು ಇತ್ತ ಕಾನಪೂರ, ಲಖನೌ, ಬನಾರಸ್, ರೈಘಾಂಸಿ, ಬರೇಲಿ, ನಿಮಚ, ಗ್ವಾಲ್ಟೀರೆ, ನಸೀರಾಬಾದ ಮುಂತಾದ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಂಡಾಯವೆದ್ದಿತು. ಜೂನ ತಿಂಗಳ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಕಾನಪೂರದ ಸಿಪಾಯಿಗಳು ಬಂಡುಹೂಡಿದರು. ೨ನೆಯ ಬಾಜಿರಾಯನ ದತ್ತಕಮಗ ನಾನಾಸಾಹೇಬನು ಅವರ ಮುಂದಾಳಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಠಾಣ್ಯವನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಸುಮಾರು ಮೂರು ವಾರಗಳ ವರೆಗೆ ಒಳಗಿನವರು ತಡೆದಿದ್ದರು. ಆಮೇಲೆ ಅವರು ಮುಂದುಗಾಣದೆ ನಿಶಸ್ತ್ರರಾಗಿ ನಾನಾಸಾಹೇಬನಿಗೆ ಶರಣುಹೋದರು ಮತ್ತು ಹೆಂಗಸರನ್ನು ಹುಡುಗರನ್ನು ಅವನ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು ತಾವು ನಾವುಗಳಿಂದ ಅಲಹಾಬಾದದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟರು. ಆದರೆ ಬಂಡುಗಾರರು ಗುಂಡುಗಳ ಮಳೆಗೆರೆದು ಬಹುತರಯಾವತ್ತು ಜನರನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿದರು. ಲಖನೌ - ಇಲ್ಲಿಯ ಅಸಂತುಷ್ಟರಾದ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಜಮೀನದಾರರ ಮತ್ತು ಉಳಿದ ಜನರ ನೆರವು ಇದ್ದಿತು. ಬಂಡುಗಾರರು ಕಮಿಷನನಾದ ಸರ್ ಹೆನ್ರಿ ಲಾರೆನ್ಸನನ್ನು ಕೊಂದು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಶಿಬಿರವನ್ನು ಮುತ್ತಿದರು ರೈಘಾಂಸಿ- ಜೂನ ತಿಂಗಳ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಬಂಡಾಯವೆದ್ದಿತು ಬಂಡುಗಾರರು ತಮ್ಮ ಮೇಲಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಕೊಂದು ಕೋಟೆಯನ್ನು ನುಗ್ಗಿ ಒಳಗಿದ್ದ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರನ್ನು ಕೊಲೆಮಾಡಿದರು. ಮತ್ತು ರೈಘಾಂಸಿಯ ರಾಣಿಯಾಗಿದ್ದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿಯ ಕಡೆಯಿಂದ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ದಿಲ್ಲಿಯ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದವರು ನಡುವೆಯೇ ಕಾನಪೂರದ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ ನಾನಾಸಾಹೇಬನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡರು.

೫. ಬಂಡಾಯವನ್ನು ಅಡಗಿಸಿದ್ದು:— ದಿಲ್ಲಿ - ಬಂಡುಗಾರರು ದಿಲ್ಲಿಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಯುರೋಪಿಯನರ ಕೊಲೆ ನಡೆಸಿದವಾಗಲೇ ಯುರೋಪಿಯನನೊಬ್ಬನು ಹೊತ್ತುಸಾಧಿಸಿ ಬಂಡಾಯದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ತಂತಿಯಿಂದ ಪಂಜಾಬಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿದನು. ಪಂಜಾಬದ ಗ.ನಾದ ಸರ್ ಜಾನ್ ಲಾರೆನ್ಸನು

ದಂಡಿನೊಡನೆ ಜನರಲ್ ನಿಕಲ್ಸನನನ್ನು ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿದನು. ಸಪ್ತಂಬರ ತಿಂಗಳ ಮಧ್ಯದ ಸುಮಾರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಯುದ್ಧವಾಗಿ ನಿಕಲಸನನೂ ಬಹು ಜನ ಸೈನಿಕರೂ ಹತರಾದರು. ಆದರೂ ಕೊನೆಗೆ ಕಾಶ್ಮೀರ ಅಗಸೆಯಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸೈನ್ಯವು ಒಳನುಗ್ಗಿತು. ಬಳಿಕ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕಡೆಯ ಹಡಸನ್ ಎಂಬವನು ಬಹಾದ್ದೂರಷಾಹನ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಗುಂಡು ಹಾಕಿ ಕೊಂದನು. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಬಹಾದ್ದೂರಷಾಹನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ರಂಗೂನದಲ್ಲಿ ಒಯ್ದಿಟ್ಟರು. ಕಾನಪುರ- ಅಲಹಾಬಾದದಲ್ಲಿದ್ದ ಬಂಡಾಯವನ್ನು ಮುರಿದ ಬಳಿಕ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಾನಪುರ ಮೊದಲಾದ ಬಂಡುಗಾರರಿದ್ದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾನಪುರದಲ್ಲಿಯೂ ಯುರೋಪಿಯನರು ಬಂಡುಗಾರರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ನಾಶ ಹೊಂದಿದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಜ. ಹ್ಯಾವಲಾಕನು ಕಾನಪುರದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿದನು. ಇವನು ಬಂದನೆಂಬದನ್ನು ಕೇಳಿ ಬಂಡುಗಾರರು ತಮ್ಮ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಯುರೋಪಿಯನ ಹೆಂಗಸರನ್ನೂ ಹುಡುಗರನ್ನೂ ಕೊಂದುಬಿಟ್ಟರು. ಮುಂದೆ ಹ್ಯಾವಲಾಕನ ಎದುರಿಗೆ ತನ್ನ ಅಟ ಸಾಗದೆಂದು ತಿಳಿದು ನಾನಾಸಾಹೇಬನು ಓಡಿಹೋದನು. ತರುವಾಯ ಕಾನಪುರವು ಹ್ಯಾವಲಾಕನ ಕೈವಶವಾಯಿತು. ಬಳಿಕ ಹ್ಯಾವಲಾಕನು ಲಖನೌ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕೈವಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೋಗಿ ಬಂಡುಗಾರರಿಂದ ತಾನೇ ಮುತ್ತಲ್ಪಟ್ಟನು.

ಈ ಬಂಡಾಯದ ಸುದ್ದಿಯು ಇಂಗ್ಲಂಡದವರಿಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಅವರು ಸರ್ ಹ್ಯೂರೋಜ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಂಬೇಲ ಇವರನ್ನು ಸೈನ್ಯವೊಂದಿಗೆ ಹಿಂದುಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದರು. ಅವರಿಬ್ಬರು ಮುಂಬಯಿಗೆ ಇಳಿದು ಬಂಡಾಯವೆದ್ದ ನಿಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಗಿದರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೫೭ರ ನವೆಂಬರ ತಿಂಗಳು ಅರ್ಧಗಳೆದಿರಲು ಕ್ಯಾಂಬೇಲನು ಲಖನೌ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ತಲುಪಿ ಬಂಡುಗಾರರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಹ್ಯಾವಲಾಕನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಆ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಗ್ವಾಲ್ಟೀರದ ಬಂಡುಗಾರರು ಕಾಲ್ಪಿಗೆ ಬಂದು ನಾನಾಸಾಹೇಬನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಕಾನಪುರದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿದರು. ಆಗ ಕ್ಯಾಂಬೇಲನು ಅತಗೆ ಹೋಗಿ ಆ ಬಂಡುಗಾರರನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿದನು. ಆ ಬಳಿಕ ಕ್ರಿ. ಶ.

೧೮೫೮ರ ಮಾರ್ಚ್‌ದ ವರೆಗೆ ಲಖನೌದ ಬಂಡಾಯವನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮೇದ ವರೆಗೆ ಬರೇಲಿಯ ಬಂಡಾಯವನ್ನೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಡಗಿಸಿದನು.

ಅತ್ತ, ಕ್ಯಾಂಬೇಲಿನಿಂದ ಸೋಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಗ್ವಾಲ್ಟೀರದ ಸೈನಿಕರು ಝಾಂಸಿಗೆ ಹೋಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಹುರಿಯಾಗಿ ನಿಂತರು. ಆಗ ಸರ್ ಹ್ಯಾರೋಜನ್ ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಝಾಂಸಿಯನ್ನು ದುಡ್ಡಿದನು. ತನ್ನವರೆ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಕೂಡುತ್ತಿರುವದನ್ನು ಕಂಡು, ಇನ್ನು ಕೋಟಿಯು ಕೈಬಿಡುವದೆಂದು ತಿಳಿದು ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿಯು ಮುನ್ನೂರು ಜನ ರಾಹುತರೊಂದಿಗೆ ಪಾರಾಗಿ ಕಾಲ್ಪಿಗೆ ಹೋಗಿ ವೇಶವೆಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡಳು. ಹ್ಯಾರೋಜನ್ ಕೂಡಲೆ ಕಾಲ್ಪಿಗೆ ಹೋಗಿ ವೇಶವೆಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಲು ಅವನು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟನು. ಬಳಿಕ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿಯ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಎಲ್ಲ ಬಂಡುಗಾರರು, ಸಿಂಧಿಯೂ ಅವನ ಸೈನ್ಯವೂ ತಮ್ಮನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂಬಾಶೆಯಿಂದ ಗ್ವಾಲ್ಟೀರಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಬಯಸಿದಂತೆ ಸಿಂಧಿಯ ಸೈನ್ಯವು ಇವರನ್ನು ಕೂಡಿತು. ಸ್ವತಃ ಸಿಂಧಿಯು ಬಂಡುಗಾರರನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಸೋತು, ಆಸರಕ್ಕಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕಡೆಗೆ ಓಡಿಹೋದನು. ಮುಂದೆ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಡುಗಾರರಿಗೂ ಹ್ಯಾರೋಜನಿಗೂ ದೊಡ್ಡ ಯುದ್ಧವಾಯಿತು. ವೀರ ರಾಣಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿಯು ಕಾದುತ್ತ ಕಾದುತ್ತ ಮಡಿದಳು. ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಆಗ ಓಡಿಹೋದನು ಮರುವರುಷ ಸಿಕ್ಕುಗಲ್ಲಿಗೆ ಗುರಿಯಾದನು. ಆ ಬಳಿಕ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಬಂಡಾಯಗಳನ್ನಡಗಿಸುವ ಕೆಲಸವು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೫೮ರ ನವೆಂಬರದ ತನಕ ಸಾಗಿ ಮುಗಿಯಿತು.

೨೦ ನೆಯ ಪಾಠ

ಲಾರ್ಡ್ ಕ್ಯಾನಿಂಗ್ (ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದ್ದು)

೧. ಬಂಡಾಯದ ಪರಿಣಾಮ :— ಬಂಡಾಯವಾದದಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡದ ಜನರು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರದ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಲಕ್ಷ್ಯಕೊಡುತ್ತಿದರು. ಹಿಂದೀ ಜನರ ಅಧಿಕಾರ, ಹೆಕ್ಕು, ಮಾನಮಾರ್ಯಾದೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸದೆ ಬರಿಯ ಲಾಭದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾರಭಾರವನ್ನು

ಸಾಗಿಸಿದ ಕಂಪನಿಯ ಆಳಿಕೆಯು ಅವರಿಗೆ ಸಾಕೆನಿಸಿತು. ಆದದರಿಂದ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನವರು ತಮ್ಮ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸತೊಡಗಿದರು. ಕೊನೆಗೆ ಇದೇ ಮಾತಿಗೆ ಬಹುಮತದ ಬೆಂಬಲವು ದೊರೆತು, ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ರಾಜ್ಯ ಕಾರಭಾರದ ಒಂದು ಕಾಯಿದೆಯು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ಪಾಸಾಯಿತು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೫೮.

೨. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೫೮ರ ಕಾಯಿದೆ :— ೧. ಈ ಪೈ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯನ್ನು ರದ್ದುಪಡಿಸಿ ಅದರ ಕಡೆಗಿದ್ದ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ವಿಕೋರಿಯಾ ರಾಣಿಯವರು ತಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ೨. ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿಯ ಒಬ್ಬನು ಭಾರತ ಮಂತ್ರಿ (ಸ್ಟೇಟ್ ಸೆಕ್ರೆಟರಿ) ಯಾಗಿ ೧೫ ಜನ ಸಭಾಸದರ ನೆರವಿನಿಂದ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನೂ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಕನೂ ಆಗಿರಬೇಕು. ೩. ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲನಿಗೆ ರಾಣಿಯವರ ಪ್ರತಿನಿಧಿ (ವ್ಹಾಯಸರಾಯ) ಎಂಬ ಗೌರವದ ಹೆಸರು ಉಂಟಾಯಿತು. ಈ ಕಾಯಿದೆಯು ಲಳ ಕಲಮುಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನವು ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು. ಉಳಿದ ಕಲಮುಗಳು ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರದ ಸಂಬಂಧದ ಸೂಚನೆಗಳಾಗಿದ್ದವು.

೩. ರಾಣಿಯವರ ಜಾಹೀರನಾಮೆ :— ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಕಾಯಿದೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರನ್ನೂ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೂ ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಒಂದು ಜಾಹೀರನಾಮೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಮೊದಲನೆಯ ವ್ಹಾಯಸರಾಯನಾದ ಲಾರ್ಡ್ ಕ್ಯಾನಿಂಗನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೫೮ರ ನವೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಿನ ಮೊದಲನೆಯ ದಿನ ಅಲಹಾಬಾದದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದರ್ಬಾರವನ್ನು ನೆರೆಯಿಸಿ, ಈ ಜಾಹೀರನಾಮೆಯನ್ನು ಓದಿತೋರಿಸಿದನು ಇದರಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳು— ೧. ಹಿಂದೀ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರಿಗೂ ಕಂಪನಿಗೂ ಆದ ಕರಾರುಗಳಂತೆ ತಪ್ಪದೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವೆವು. ೨. ದತ್ತಕ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಟ್ಟು ಆ ದತ್ತಕ ಸಂತತಿಗಳ ಕಡೆಗೆ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನೂ ವರ್ಷಾಶನಗಳನ್ನೂ ನಡೆಯಿಸುವೆವು. ೩. ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರೇ ಮೊದಲಾದವರ ಅಧಿಕಾರ-ಮಾನ-ಮರ್ಯಾದೆಗಳನ್ನು ತಕ್ಕ ರೀತಿಯಿಂದ ಕಾಯುವೆವು. ೪. ಪ್ರಜೆಗಳ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ ಆಚಾರ-ವಿಚಾರಗಳ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿಯೂ ಕೈಹಾಕುವದಿಲ್ಲ. ೫.

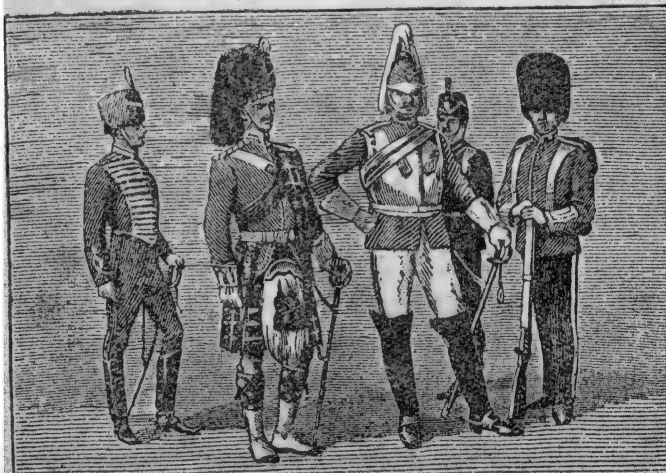
ಧರ್ಮ, ಜಾತಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಎಣಿಸದೆ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳವರಿಗೆ ಪಕ್ಷಪಾತ ವಿಲ್ಲದೆ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಕೊಡುವೆವು ೬. ಕೊಲೆಯ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಮಾಡದೆ ಇದ್ದ ಬಂಡುಗಾರರನ್ನೆಲ್ಲ ಕ್ಷಮಿಸುವೆವು.

ಈ ಜಾರ್ಜ್ ನಾಮೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವೆನಿಸಿತು.

೪. ಕ್ಯಾನಿಂಗ್‌ನ ಕಾಲದ ಉಳಿದ ಕೆಲಸಗಳು:— ೧. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೂ ಹಾಯ್‌ಕೋರ್ಟ್‌ಗಳೂ— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೫೭ ರಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯ ನಡೆದಿರುವಾಗಲೇ ಕಲಕತ್ತೆ, ಮುಂಬಯಿ, ಮದ್ರಾಸ ಈ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ (ಯುನಿವರ್ಸಿಟಿ) ಗಳನ್ನು ಹಾಯ್‌ಕೋರ್ಟ್‌ಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ೨. ಕಾಯಿದೆ ಮಂಡಲಗಳು— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೬೧ರಲ್ಲಿ ಕೌನ್ಸಿಲ ಆಕ್ಟ್ ಪ್ರಕಾರ ಮುಂಬಯಿ, ಮದ್ರಾಸ ಇವುಗಳ ಗವರ್ನರರ ನೆರವಿಗೆ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಕಾಯಿದೆ ಮಂಡಲಗಳೂ ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ನೆರವಿಗೆ ವರಿಷ್ಠ ಕಾಯಿದೆ ಮಂಡಲವೂ ಉಂಟಾದವು ಈ ಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿ ಸರಕಾರದ ನವಕರರಲ್ಲದೆ ಕೆಲವರನ್ನೂ ನಿಯಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು ೩. ಹೊಸ ಕೆರಗಳು— ಬಂಡಾಯವನ್ನು ಅಡಗಿಸುವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಉಂಕೋಟಿ ರೂ. ವೆಚ್ಚವಾದವು; ಸೈನ್ಯದ ಸುಧಾರಣೆಗಾಗಿ ೧೦ ಕೋಟಿ ರೂ. ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬೇಕಾಗ ಹತ್ತಿದವು. ಈ ಹಣವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನದ ಮೇಲಿನ ಕೆರ (ಇನ್‌ಕಮ್ ಟ್ಯಾಕ್ಸ್) ವು ಎತ್ತಲಾರಂಭವಾಯಿತು. ೪. ಈಗ ನಾವು ಹಣದಂತೆ ಬಳಸುವ ನೋಟುಗಳು ಕ್ಯಾನಿಂಗ್‌ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಹೊರಡ ಹತ್ತಿದವು. ೫ ಸೈನ್ಯದ ಸುಧಾರಣೆ— ಬಂಡಾಯವಾಗುವ ಮೊದಲು ಹಿಂದೀ ಮತ್ತು ಯುರೋಪಿಯನ್ ಸೈನಿಕರ ಪ್ರಮಾಣವು ೫ : ೧ ಇದ್ದಿತು. ಕ್ಯಾನಿಂಗ್‌ನು ಯುರೋಪಿಯನ್ ಸೈನಿಕರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಉತ್ತರ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಮಾಣವು ೨ : ೧ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ೩ : ೧ ಇರತಕ್ಕದ್ದೆಂದೂ ತೋರುತ್ತಾಯಿತು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಯುರೋಪಿಯ ನರೇ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೆಂದೂ ಗೊತ್ತುವಾಡಿದನು. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಸೈನ್ಯದ ವೆಚ್ಚವು ಹೆಚ್ಚಿತು. ೬. ಬಂಗಾಲ ಟೆನನ್ಸಿ ಆಕ್ಟ್— ಈ ಕಾಯಿದೆಯ ಮೂಲಕ ಬಂಗಾಲದ ಜಮೀನುದಾರರು ಒಕ್ಕಲಿಗರಿಂದ ಮನಬಂದಂತೆ ಹಣ ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುವದು ತಪ್ಪಿತು.

ಹಿಂದೀ ಸೈನ್ಯದ ಕಾದುರಿಯ ಸವಾರರು

ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸೈನಿಕರು

ಕೃಷ್ಣಾಂಗನ ತರುವಾಯದ ನಾಲ್ವರು ವ್ಯಾಯಾಸರಾಯರು ೧೫೧

೫. ಕೃಷ್ಣಾಂಗನ ಯೋಗ್ಯತೆ :— ಡಾಲಹೌಸಿಯು ಹೋದಬಳಿಕ ಉಂಟಾದ ಕೆಟ್ಟ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಜಾಣತನದಿಂದ ಸುಧಾರಿಸಿದವನು ಈ ಕೃಷ್ಣಾಂಗನು. ಹಲವು ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಬಂಡುಗಾರರ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿರಲು, ದಯಾಳುವಾದ ಇವನು ಅವರನ್ನು ತಡೆದು ಶಾಂತತೆಯ ಮತ್ತು ಜಾಣತನದ ಉಪಾಯಗಳಿಂದ ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿದನು. ರಾಣಿಯವರ ಜಾಹೀರನಾಮೆಯ ಮೂಲಕ ಕೊಟ್ಟ ಅಭಿವಚನಗಳನ್ನು ಹಿಂದೀಜನರು ತಟ್ಟನೆ ನಂಬಲು ಕೃಷ್ಣಾಂಗನ ಒಳ್ಳೆಯ ಆಳಿಕೆಯೇ ಕಾರಣವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕ್ರಿ. ಶ ೧೮೭೨ರಲ್ಲಿ ಇವನು ಕೆಲಸಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದನು.

೨೧ನೆಯ ಪಾಠ

ಕೃಷ್ಣಾಂಗನ ತರುವಾಯದ ನಾಲ್ವರು ವ್ಯಾಯಾಸರಾಯರು

(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೭೨—೧೮೭೬)

೧. ಲಾರ್ಡ್ ಎಲ್ವಿನ್ :— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೭೨-೧೮೭೩. ಕೃಷ್ಣಾಂಗನ ಬಳಿಕ ಲಾರ್ಡ್ ಎಲ್ವಿನ್‌ನು ವ್ಯಾಯಾಸರಾಯನಾದನು. ಇವನು ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದು ಒಂದು ವರ್ಷದೊಳಗಾಗಿಯೇ ಸತ್ತನು. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪಂಜಾಬದ ವಹಾಬಿ ಎಂಬ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ದಂಗೆ ಎಬ್ಬಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಸೇನಾಪತಿ ಹ್ಯೂರೋಜನು ಮುರಿದನು.

೨. ಲಾರ್ಡ್ ಲಾರೇನ್ಸ್ :— ೧೮೭೪-೧೮೭೬. ಪಂಜಾಬದ ಗವರ್ನರ್ ನಾಗಿದ್ದ ಲಾರೇನ್ಸ್‌ನು ಎಲ್ವಿನ್‌ನ ತರುವಾಯ ವ್ಯಾಯಾಸರಾಯನಾದನು. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭೂತಾನದ ಯುದ್ಧವೂ ಒಡಿಸಾ-ರಾಜಪುತಾನ, ಬುಂದೇಲ ಖಂಡಗಳ ಬರಗಳೂ ಒದಗಿದವು. ಭೂತಾನದ ಯುದ್ಧ- ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೭೪. ಆಸಾಮ, ಭೂತಾನ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಘಟ್ಟದ ಸೀಮೆಯ ಒಡೆತನವ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೂ ಭೂತಾನದವರಿಗೂ ತಿಕ್ಕಾಟ ನಡೆಯಿತು. ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಏಡನ್ ಎಂಬುವನನ್ನು ಆಲೋಚನೆಗಾಗಿ ಭೂತಾನದವರ ಕಡೆಗೆ ಕಳುಹಿದನು. ಅದರ ಅಲ್ಲಿ ಅದ ಕರಾರುಗಳು ಸಮಾಧಾನಕರ

ವಾದವುಗಳಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಲಾರೇನ್ಸನು ಭೂತಾನದ ಮೇಲೆ ದಂಡು ಕಳುಹಿದನು. ಆಗ ಭೂತಾನದವರು ಸೋತು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಭೂತಾನದವರು ದ್ವಾರ್ಸ ಎಂಬ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅವರಿಂದ ೫ ಸಾವಿರ ಪೌಂಡುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಒಡಿಸಾ ಪ್ರಾಂತದ ಬರ— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೬೫ರಲ್ಲಿ ಒಡಿಸಾ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಹೋಗಿ ಅತಿ ಭಯಂಕರವಾದ ಬರಬಿದ್ದಿತು. ೨೦ ಲಕ್ಷ ಜನರು ಜೀವಕ್ಕೆ ಎರವಾದರು. ರಾಜಪುತಾನಾ ಬುಂದೇಲಖಂಡಗಳ ಬರ— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೬೮ರಿಂದ ೧೮೬೯ರ ವರೆಗೆ ಈ ಎರಡು ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಬರಬೀಳಲು ಜನರ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಸರಕಾರದವರು ಬಹಳ ಹಣ ವೆಚ್ಚಮಾಡಿದರು. ಷೇರಅಲಿಯ ಕೂಡ ಸ್ನೇಹದ ಬಳಿಕೆ— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೬೩ರಲ್ಲಿ ದೋಸ್ತಮಹಮದನು ಸತ್ತಬಳಿಕ ಅವನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಪ್ರೀತಿಯವನಾದ ಷೇರಅಲಿಯು ಅರಸನಾದನು. ಆಗ ಲಾರೇನ್ಸನು ಅವನನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸಿ, ೬ ಲಕ್ಷ ರೂ. ಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವನೊಡನೆ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದನು. ಸುಯೇಜದ ಕಾಲುವೆ— ಫ್ರೆಂಚ ಇಂಜನಿಯರನಾದ ಲೆಸೆಪ್ಪನು ಈ ಕಾಲುವೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೬೯ರಲ್ಲಿ ಮುಗಿಸಿದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಬಂದರಗಳಿಂದ ಹೊರಟ ಹಡಗಗಳು ನೆಟ್ಟಗೆ ಇಂಗ್ಲಂಡ ಮೊದಲಾದ ಯುರೋಪದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗ ಹತ್ತಿದವು. ಪಂಜಾಬ ಟೆನಿಸ್ಸೀ ಆಕ್ಟ್ ಮತ್ತು ಅಯೋಧ್ಯಾ ರೆಂಟಿ ಆಕ್ಟ್— ರೈತರ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಎರಡು ಕಾಯಿದೆಗಳು ಪಾಸಾದವು. ಇವನು ಹೋದ ಬಳಿಕ ಲಾರ್ಡ್ ಮೇಯೋನು ವ್ಯಾಯಸರಾಯನಾಗಿ ಬಂದನು.

೩. ಲಾರ್ಡ್ ಮೇಯೋ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೬೯-೧೮೭೨ ಇವನು ಬಂದ ವರುಷವೆ ಅಫಘಾನಿಸ್ಥಾನದ ಆಮೀರ ಷೇರ ಅಲಿಯನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅಂಜಾಲಾದಲ್ಲಿ ದರಬಾರವನ್ನು ನೆರೆಯಿಸಿ, ಅವನಿಗೆ ಬಹುಮಾನ ಮಾಡಿದನು. ಆಗ ಆಮೀರನು, ಯಾರ ಪರಚಕ್ರಗಳು ಬಂದರೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ನೆರವು ದೊರೆಯುವ ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ತಾನು ಸ್ನೇಹದಿಂದ ಇರುವೆನು ; ಎಂದನು. ಮೇಯೋನು ರಶಿಯದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ತಮಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ನೆರವು ಸಿಗುವದು ಶಕ್ಯವಿದೆ; ಎನ್ನಲು ಆಮೀರನು ಸಮಾಧಾನ ಹೊಂದದೆ ಹೊರಟು ಹೋದನು.

ಖರ್ಚಿನ ಮಾನದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವು ಕಡಿಮೆಇದ್ದುದರಿಂದ ಮೇಯೋನು ಉತ್ಪನ್ನದ ಮೇಲಿನ ಕರವನ್ನೂ ಉಸ್ತಿನ ಕರವನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಜಮಾಖರ್ಚು ಬಾಯಿಗೂಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಪ್ರಾಂತಿಕ ಸರಕಾರಗಳ ಕಡೆಗೆ ಕೆಲಕೆಲವು ಖಾತೆಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದನು. ಒಕ್ಕಲತನದ ಖಾತೆಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದನು. ದೇಶೀಯ ಅರಸರ ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಅಜಮೀರದಲ್ಲಿ 'ಮೇಯೋ ಕಾಲೇಜು' ಉಂಟಾಯಿತು. ಇವನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೭೨ರಲ್ಲಿ ಅಂದಮಾನವನ್ನು ನೋಡಹೋದಾಗ ಒಬ್ಬ ಸೆರೆಯಾಳು ಇವನನ್ನು ಇರಿದು ಕೊಂದನು.

೪. ಲಾರ್ಡ್ ನಾರ್ಥಬ್ರೂಕ್:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೭೨ - ೧೮೭೬. ಮೇಯೋನ ತರುವಾಯ ಲಾರ್ಡ್ ನಾರ್ಥಬ್ರೂಕ್‌ನು ವೃತ್ತಿಯಿಸರಾಯನಾದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೭೪ರಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊದ್ಡ ಬರಬೀಳಲು, ಇವನು ಲ ಕೋಟಿ ರೂ ವೆಚ್ಚಮಾಡಿ ರೇಲ್ವೆ, ಕಾಲುವೆ ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಜನರ ಜೀವ ಉಳಿಸಿದನು. ಬಡೋದೆಯ ಮಲ್ಹಾರರಾಯನು ದುರ್ವ್ಯಸನಿಯೂ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಪೀಡಿಸುವವನೂ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ವೃತ್ತಿಯಿಸರಾಯನು ಅವನಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾರಭಾರ ಸಾಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಎಚ್ಚರಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಮಲ್ಹಾರರಾಯನು ದಾರಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಆದನರಿಂದ ನಾರ್ಥಬ್ರೂಕ್‌ನು ಅವನನ್ನು ಪಟ್ಟದಿಂದ ತೆಗೆದು, ಅವನಿಗೆ ದತ್ತಕ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಟ್ಟು, ಸಯಾಜಿರಾಯನನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೭೫ ಈ ಪ್ರಸಂಗದಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಸರಕಾರದ ಧೋರಣೆಯ ನಿಷಯವಾಗಿ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಶಯವೂ ಬದಲಾಯಿತು. ಇದೇ ವರುಷ ಆಗಿನ ಪ್ರಿನ್ಸ್‌ಆಫ್ ವೆಲ್ಸರಾದ ಏಳನೆಯ ಎಡ್ವರ್ಡರು ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದು ಜನರು ರಾಜನಿಷ್ಠರಾಗಿರುವದನ್ನು ಕಂಡು ಸಂತೋಷವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. ಮೇಯೋನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಮೇಲಿನ ಕರವನ್ನು ನಾರ್ಥಬ್ರೂಕ್‌ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೭೪ರಲ್ಲಿ ಉದಾರಮತದ ಗ್ಲಾಡ್‌ಸ್ಟನನ ಪಕ್ಷವು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾದಿಯಾದ ಡಿ ರ್ಲು ರೇ ಲಿ ಯು ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿ ಯಾದನು. ಇವನ ಧೋರಣೆಯಂತೆ ಆಗಿನ ಸ್ಕೇಟಿ ಸೆಕ್ರೆಟರಿ (ಭಾರತಮಂತ್ರಿ) ಯು ಅಫಗಾಣಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಕೀಲನನ್ನು ಇಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸರಕಿನ ಮೀಲೆ ೧೦೦ಕ್ಕೆ ಏರಂತೆ

ಇದ್ದ ಕರವನ್ನು ಸಹ ತೆಗೆದುಹಾಕಬೇಕೆಂದೂ ಬರೆದನು. ಈ ಎರಡೂ ವಿಚಾರಗಳು ನಾರ್ಥಬ್ರೂಕ್‌ನಿಗೆ ಸರಿದೋರಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ತುಸು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಇವನು ಮೈಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಸ್ಥತೆಯಿಲ್ಲದಂತಾದ ನೆವದಿಂದ ರಾಜೀನಾಮೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೭೬.

೨೨ ನೆಯ ಪಾಠ

ಲಾರ್ಡ್ ಲಿಟನ್

ಲಾರ್ಡ್ ರಿಸನ್

(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೭೬-೧೮೮೦) (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೮೦ ೧೮೮೪)

ಲಾರ್ಡ್ ಡಫರಿನ್ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೮೪-೧೮೮೮)

೧. ಲಾರ್ಡ್ ಲಿಟನ್:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೭೬-೧೮೮೦. ಡಿಝರೇಲಿಯ ಸಕ್ಷದ ಲಾರ್ಡ್ ಲಿಟನ್‌ನು ನಾರ್ಥಬ್ರೂಕ್‌ನ ತರುನಾಯ ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯನಾದನು. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೭೬-೧೮೭೭ ರ ವರೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಭಯಂಕರವಾದ ಬರಬಿದ್ದಿತು. ಸರಕಾದವರೂ ಈ ದೇಶದ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಂಡದ ಧನಿಕರೂ ಜನರನ್ನು ಉಳಿಸಲು ಬಹಳ ಹಣ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿದರು ಆದರೂ ೫೦ ಲಕ್ಷ ಜನರು ಸಾವಿಗೆ ತುತ್ತಾದರು. ಆಯತ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕೈಕೊಂಡ ಉಪಾಯಗಳಿಂದ ಬಂದ ಬಾಧೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವದು ಆಗದೆಂದು ಅನುಭವ ಬಂದದರಿಂದ ಬರದ ನಿವಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಯೋಜನೆಯು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಇದರಿಂದ ೧. ಪ್ರತಿವರ್ಷ ೧೥ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಬರದ ನಿವಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ತೆಗೆದಿಡಬೇಕು ೨. ಬರ ಬಿದ್ದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ೩. ಬರಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಕಾಲುವೆ ರೇಲ್ವೆ, ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಬೇಕು ೪. ಧರ್ಮಾರ್ಥ ಔಷಧಾಲಯಗಳನ್ನು ಇಡಬೇಕು. ಎಂದುಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೭೭ನೆಯ ಜನವರಿ ೧ನೆಯ ತಾರೀಖಿನ ದಿನ ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದರಬಾರವು ನೆರೆದು, ಫ್ರಿಕ್ವೋರಿಯಾ ಮಹಾರಾಣಿಯವರು “ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಚಕ್ರವರ್ತಿನಿ ” ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಸಂಗತಿಯು ಜನರಿಗೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯಿತು. ಹಿಂದು ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬರುವ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ೧೦೦ಕ್ಕೆ ೫೦ರಂತೆ ಇದ್ದ

ಕರವು ತೆಗೆದುಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆರ್ನ್ಸ್ ಆಕ್ಟ್ (ಶಸ್ತ್ರಗಳ ಕಾಯಿದೆ)ಪಾಸಾಗಿ ಜನರು ನಿಶ್ಚಿತ್ತರಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟರು ಪ್ರೈಸ್ ಆಕ್ಟ್ ಆಗಿ ವರ್ತಮಾನಪತ್ರ ಕರ್ತರ ಮೇಲೆ ಹಲವು ಪ್ರತಿಬಂಧಗಳು ಉಂಟಾದವು.

೨. ಅಫಘಾನಿಸ್ಥಾನದ ಎರಡನೆಯ ಯುದ್ಧ :— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೪೮-೧೮೪೯. ಕಾರಣಗಳು— ಲಿಟನ್‌ನು ಅಫಘಾನದ ಅಮಿರನಾದ ಷೇರಅಲಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದು, ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಕೀಲನನ್ನು ಕಾಬೂಲದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಅಮಿರನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ ಇದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ, ಅಮಿರನು ಬೇಡೆಂದರೂ ರಶಿಯದ ವಕೀಲನು ಒಂದು ವರ್ಷದ ವರೆಗೆ ಕಾಬೂಲ ದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಅದೇ ಮೇರೆಗೆ ಲಿಟನ್‌ನು ಕಳುಹಿದ ಜೇಂಬರಲೇನ ಎಂಬವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಮಿರನ ಕಡೆಯವರು ದಾರಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಯುದ್ಧ— ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಲಿಟನ್‌ನು ಪ್ರೈಬರ, ಖುರಮ, ಬೋಲನ ಈಘಟ್ಟಗಳ ಮಾರ್ಗ ವಾಗಿ ಅಫಘಾನಿಸ್ಥಾನದ ಮೇಲೆ ಸೈನ್ಯ ಕಳುಹಿದನು. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಷೇರ ಅಲಿಯು ರಶಿಯದ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹವಣಿಸಿ, ಅದು ಸಿಗದಿರಲು ಓಡಿಹೋದನು. ಅವನ ಹಿಂದೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಕಾಬೂಲವನ್ನು ವಶಮಾಡಿ ಕೊಂಡು, ಷೇರಅಲಿಯ ಮಗನಾದ ಯಾಕೂಬಖಾನನನ್ನು ಪಟ್ಟಗಟ್ಟಿ, ಅವನೊಡನೆ ತಮಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡುತ್ತ ೫-೬ ತಿಂಗಳುಗಳ ವರೆಗೆ ಸಮ್ಮಂದ ಅಫಘಾನರು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ರೆಸಿಡೆಂಟನನ್ನೂ ಅವನ ಸಂಗಡಿಗರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಕೊಂದುಬಿಟ್ಟರು. ಆಗ ಲಾರ್ಡ್ ರಾಬರ್ಟ್ಸ್‌ನ ಕೈಕೆಳಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಹೊಸ ದಂಡು ಕಾಬೂಲದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿತು. ರಾಬರ್ಟ್ಸ್‌ನು ಕಾಬೂಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನೆಲೆಸಿ, ಬಂಡುಗಾರರನ್ನು ಕೂಡಿದವನೆಂದು ತಿಳಿದು ಯಾಕೂಬ ಖಾನನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು, ಅಬ್ದುಲ್ ರಹಮಾನಖಾನ ಎಂಬವನನ್ನು ಅಮಿರ ನನ್ನು ಮಾಡಿದನು.

ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಫಘಾನಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಾದ ಅನರ್ಥದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ದ ಲೋಕಮತವು ಡಿಝರೆಲಿಯ ವಿರುದ್ಧವಾಯಿತು. ಆಗ ಅವನ ಪಕ್ಷವು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೪೯ ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಗ್ಲಾಡ್‌ಸ್ಟನ್‌ನು ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿ

ಯಾದನು. ಕೂಡಲೆ, ಲಿಟನನು ಇನ್ನು ತನ್ನ ಆಟ ಸಾಗವೆಂದು ತಿಳಿದು ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟು ಹೊರಟುಹೋದನು. ಆಗ ಗ್ಲಾಡ್‌ಸ್ಟನನು ಉದಾರ ಮತದ ಲಾರ್ಡ್ ರಿಪನನನ್ನು ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಆರಿಸಿದನು.

೩. ಲಾರ್ಡ್ ರಿಪನ್ :— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೮೦-೮೪. ಅಫಘಾನ ಯುದ್ಧದ ಕೊನೆ- ಯಾಕೂಬಖಾನನನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಸೆರೆಹಿಡಿದದರಿಂದ ಅವನ ತಮ್ಮನಾದ ಆಯುಬಖಾನನು ದೊಡ್ಡ ದಂಡಿನೊಡನೆ ಬಂದು, ಜನರಲ್ ಬರೋಜನ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಮುಯಿವಾಡ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿದನು ಅದರಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವು ಸೈನ್ಯವು ಪಾರಾಗಿ ಕಂದಾಹಾರಕ್ಕೆ ಓಡಿಬಂದಿತು. ಆಗ ರಾಬರ್ಟ್‌ನು ಕಾಬೂಲದಿಂದ ಕಂದಾಹಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದನು. ಇದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲಂಡದ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲದವರು ಅಫಘಾನಿಸ್ಥಾನದ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮುಗಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದರು. ಅದರಿಂದ ರಿಪನನು ಬಂದಕೂಡಲೆ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಎಲ್ಲ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಅಫಘಾನಿಸ್ಥಾನದಿಂದ ಕರೆಯಿಸಿ ಕೊಂಡನು.

೪. ರಿಪನನು ಮಾಡಿದ ಹಿತದ ಕೆಲಸಗಳು :— ೧. ಮೈಸೂರನ್ನು ಮರಳಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೩೧ ರಿಂದ ಮೈಸೂರ ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರವು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕೈ ಸೇರಿ ದ್ದಿತು. ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ದತ್ತಕ ಮಕ್ಕಳಾದ ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರು ಕ್ರಿ. ಶ ೧೮೮೧ರಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದರು ಅದರಿಂದ ಲಾರ್ಡ್ ರಿಪನನು ಮೈಸೂರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಮರಳಿ ಒಪ್ಪಿಸಿದನು.

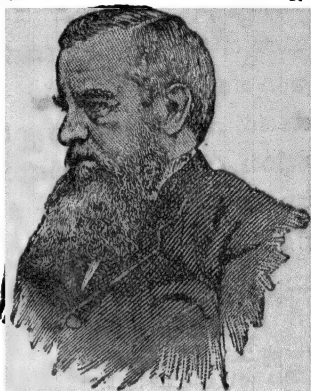
೨. ಮುದ್ರಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ— ಮೆಟಕಾಫನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಮುದ್ರಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಲಿಟನನು ಕಸಿದುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಉದಾರನಾದ ರಿಪನನು ದೇಶೀಯ ವರ್ತಮಾನ ಪತ್ರಕರ್ತರ ಮೇಲಿನ ಈ ನಿರ್ಬಂಧಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಬಿಟ್ಟನು.

೩. ಸ್ಥಾನಿಕ ಸ್ವರಾಜ್ಯ— ಈ ದೇಶದ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರಿಗೆ ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರದ ಶಿಕ್ಷಣವು ದೊರೆಯಲೆಂದು, ಮ್ಯುನಿಸಿಪಲ್ ಆಕ್ಟ್, ಲೋಕಲ್ ಫಂಡ ಆಕ್ಟ್ ಎಂಬ ಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನು ಪಾಸುಮಾಡಿ, ಮುನಿಸಿಪ್ಯಾಲಿಟಿಗಳನ್ನೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಲೋಕಲ್ ಬೋರ್ಡುಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು.

೪. ಶಿಕ್ಷಣದ ಏಳೆ— ಹಂಟರ್ ಕಮಿಟಿಯನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿ ಅದರ ಸೂಚನೆಯಂತೆ

ಶಿಕ್ಷಣದ ಸುಧಾರಣೆಯನ್ನೂ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನೂ ಮಾಡಿದನು. ಜಿ. ಇಲ್ವರ್ಟ್ ಬಿಲ್- “ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಆಪರಾಧಿಗಳ ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ವರಿಷ್ಠ ಹಿಂದೀ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ಮಾಡಬಹುದು ” ಎಂಬರ್ಥದ ಒಂದು ಮಸೂದೆಯನ್ನು ಇಲ್ವರ್ಟ್ ಎಂಬವನು ಕೌನ್ಸಿಲಿನ ಮುಂದೆ ಇಟ್ಟನು. ಆಗ ಯುರೋಪಿಯನರು ಬಹಳ ಅಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ಈ ಮಸೂದೆಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಕೊನೆಗೆ ಹಿಂದೀನ್ಯಾಯಾಧೀಶರು ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಿದ್ದಲ್ಲಿ ಯುರೋಪಿಯನ್ ಆಪರಾಧಿಗಳಿಗೆ ಜ್ಯೂರಿಯನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರ ಇರಬೇಕೆಂಬ ಸೂಚನೆಯೊಂದಿಗೆ ಆ ಮಸೂದೆಯು ಪಾಸಾಯಿತು.

ಲಾರ್ಡ್ ರಿಪನ್

ಜಿ. ರಿಪನನ ಆಳಿಕೆಯ ಕೊನೆಯೂ ಯೋಗ್ಯತೆಯೂ:— ಇವನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೮೪ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದನು. ಹಿಂದೀ ೬ನರ ಎಲ್ಲೆಗಾಗಿ ಮನಮುಟ್ಟಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಜನರು ಇವನನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ಆದರದಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವನು ತನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿರುವಾಗ ಹಿಂದೀ ಜನರಿಂದ ಅಂತಃಕರಣ ಪೂರ್ವಕವಾದ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದನು; ಅಲ್ಲದೆ ‘ ಲೋಕಪ್ರಿಯ ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯ ’ ಎಂದು ಎನಿಸಿಕೊಂಡನು.

ಒ. ಲಾರ್ಡ್ ಡಫರಿನ್:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೮೪-೧೮೮೮. ಲೋಕ ಪ್ರಿಯನಾದ ರಿಪನನ ತರುವಾಯ ಲಾರ್ಡ್ ಡಫರಿನನು ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯ ನಾದನು. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಗಳು. ೧. ಬ್ರಹ್ಮದೇಶದ ಒನೆಯ ಯುದ್ಧ- ೧೮೮೫-೧೮೮೬. ಕಾರಣಗಳು:— ಬ್ರಹ್ಮದೇಶದಲ್ಲಿ ತೆಂಗಿನ ಎಳೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಅವಶ್ಯ ವಿದ್ದ ಅನುಕೂಲಗಳನ್ನು ಆವಾದ ಥೀಜಾ ಅರಸನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಆ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ತಮ್ಮ ತಕರಾರುಗಳನ್ನು ಡಫರಿನನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರು.

ಡಫರೀನನು ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಧೀಬಾನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದುದಕ್ಕೆ ಅವನಿಂದ ಉತ್ತರ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ, ಅವನು ಫ್ರೇಂಚರೊಡನೆ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಯುದ್ಧ :— ಆದದರಿಂದ ಡಫರೀನನು ದಂಡು ಕಳುಹಲು, ಧೀಬಾನು ಯುದ್ಧದ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನೇ ಮಾಡದೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಯುದ್ಧವಾಗದೆ ಅವನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕನು. ಬ್ರಹ್ಮದೇಶವು ಖಾಲಿ ಆಗಿ ಧೀಬಾನು ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೆ ರತ್ನಾಗರಿಗೆ ಕಳುಹಲ್ಪಟ್ಟನು ೨. ರಾಷ್ಟ್ರ ಮಹಾ ಸಭೆಯ (ಕಾಂಗ್ರೆಸದ) ಉದಯ.— ಕ್ರಿ ಶ. ೧೮೮೫. ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಮುಂದಾಳುಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಸರ್ವ ನೆರೆಯಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರಮಹಾಸಭೆಯ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧಿವೇಶನವು ಲಾರ್ಡ್ ಡಫರೀನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ನೆರೆಯಿತು ಇದರಿಂದ ಹಿಂದೀ ಜನರ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ಸರಕಾರದವರಿಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ೩. ವಾಯವ್ಯ ಗಡಿಸೀಮೆಯ ರಕ್ಷಣೆ— ಅಫಗಾಣಿಸ್ತಾನದ ಅಮೀರ, ರಶಿಯಾ, ಇಂಗ್ಲಿಷ ಇವರಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಂದವಾಗಿ ಆಕ್ಸ್‌ಸ ಹೊಳೆಯು ರಶಿಯಾ, ಅಫಗಾಣಿಸ್ತಾನ ಇವುಗಳ ಮೇರೆಯೆಂದು ಗೊತ್ತಾದದರಿಂದ ರಶಿಯದ ದಾಳಿಯ ಹೆದರಿಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು ಆ ಮೇಲೆ ಡಫರೀನನು ವಾಯವ್ಯ ಗಡಿಸೀಮೆಯ ರಕ್ಷಣೆಯ ಕೆಲಸ ಕೈಕೊಂಡನು ಅಫಗಾಣಿಸ್ತಾನ, ಹಿಂದುಸ್ತಾನ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ (ಸುಮಾರು ೨೧ ಸಾವಿರ ಚೌರಸ ಮೈಲು) ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೆ ಆಫ್ರೀಡಿ ಮತ್ತು ವಹಾಬಿ ಎಂಬ ಜನರು ಹೊತ್ತುನೋಡಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ದಂಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಅದದರಿಂದ ಇವನು ರಾಬರ್ಟ್‌ನನ್ನು ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಕಳುಹಿ ಆ ಶೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಶಾಂತತೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿದನು. ೪. ಬಂಡಾಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂಡುಗಾರರ ಕ್ರೌರಿದ್ವ ಗ್ವಾಲ್ಟೀರ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದರು ಅದನ್ನು ಡಫರೀನನು ಮರಳಿ ಸಿಂಧಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಕ್ರಿ ಶ. ೧೮೮೬. ೫. ರೇಲ್ವೆ ಕಂಪನಿಗಳ ಅವಧಿಯು ಮುಗಿದ ಕೂಡಲೆ ಅವನ್ನು ಸರಕಾರದ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ೬. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೮೬ರಲ್ಲಿ ರಾಣಿಯವರ ೫೦ ವರ್ಷ ಆಳಿಕೆಯ ಸುವರ್ಣ ಮಹೋತ್ಸವವು ಆಯಿತು ೭. ಲೇಡಿ ಡಫರೀನಳ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರಿಂದಲೂ

ಧನಿಕರಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ ಹಣದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೋಸುಗ ಔಷಧಾಲಯ
ಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾತು.

೨೩ ನೆಯ ಪಾಠ

ಲಾರ್ಡ್ ಲ್ಯಾನ್ಸಡಾವುನ್.

ಲಾರ್ಡ್ ಎಲ್ವಿನ್.

(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೮೮-೧೮೯೪) (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೯೪-೧೮೯೯)

ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಯುನ್. (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೯೯-೧೯೦೫)

೧. ಲಾರ್ಡ್ ಲ್ಯಾನ್ಸಡಾವುನ್ :— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೮೮—೧೮೯೪.
ಡಫರೀನನು ಕೆಲಸದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಲು ಲಾರ್ಡ್ ಲ್ಯಾನ್ಸಡಾವುನನು
ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯನಾಗಿ ಬಂದನು. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನ ಸಂಗತಿಗಳು
ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವರ್ತಿಸಿದವು. ೧. ಮಣಿಪುರದ ದಂಗೆ- ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೯೦.
ಮಣಿಪುರವು ಚಿಕ್ಕ ಸಂಸ್ಥಾನವು. ಇದು ಬಂಗಾಲದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಆಸಾಮದ
ನೆರೆಯಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಇರುವದು. ಅಲ್ಲಿಯ ಸೇನಾಪತಿಯು ದಂಗೆಮಾಡಿ
ಅರಸನನ್ನು ಓಡಿಸಲು ಅಲ್ಲಿಯ ಬಹುಜನರು ಅವನನ್ನು ಕೂಡಿದರು.
ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಕ್ವಿಂಟನನು ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಮಣಿಪುರಕ್ಕೆ ದಂಗೆಯನ್ನು
ಅಡಗಿಸಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಅವನ ಕೊಲೆಯಾಯಿತು. ಬಳಿಕ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಆ
ಸೇನಾಪತಿಯನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಗಲ್ಲಿಗೆ ಎರಿಸಿದರು. ಮತ್ತು ಅರಸನ ಚಿಕ್ಕ
ವಯಸ್ಸಿನ ಮಗನನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕಟ್ಟಿದರು. ೨. ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಆಕ್ಟ್- ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೯೨.
ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ಪಾಸಾದ ಈ ಕಾಯಿದೆಯಿಂದ ವರಿಷ್ಠ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಂತಿಕ
ಮಂಡಲದಲ್ಲಿಯ ಸರಕಾರಿ ನವಕರರಲ್ಲದ ಸಭಾಸದರಿಂದ ಅರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ
ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ವರಿಷ್ಠ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಮ್ಯುನಿಸಿಪಾಲಿಟಿ, ಲೋಕಲ್
ಬೋರ್ಡ್, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಅರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು
ಪ್ರಾಂತಿಕ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇರಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ
ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾದ ಸಂಬಂಧದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳುವ ಮತ್ತು ಸರಕಾರಿ
ಅಂದಾಜಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವು ಸಭಾಸದ

ರಿಗೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ೩. ವಾಯವ್ಯ ಸೀಮೆಯ ಭದ್ರತೆ— ಬೋಲನದ ವರೆಗೆ ರೇಲ್ವೆಯು ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಲ್ಯಾನ್ಸಡಾವುನನು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಪಶ್ಚಿಮ ಕೈರುವ ಗಿಲ್ಟಿಟಿ, ಚಿತ್ರಳ ಈ ತಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಕೈಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಹಿಂದುಕುಶ ಪರ್ವತದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿದನು. ಬಳಿಕ ಅಮೀರನನ್ನು ಸಮಾಧಾನಬಡಿಸಿ. ಅವನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಂದ ಚಿತ್ರಳ, ಸ್ವಾಟಿ, ಖೂರ್ನುಪ್ಪಾಲ್ಲಿ ವಜರಿಸ್ಥಾನ ಈ ತಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು.

೨. ಲಾರ್ಡ್ ಎಲ್ವಿನ್ :— ಕ್ರಿ. ಶ ೧೮೯೪-೧೮೯೮. ಇವನ ಕಾಲದ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಗಳು ೧. ಹಣದ ಕೊರತೆಯ ಮೂಲಕ ಬರುವ ಸರಕಿನ ಮೇಲೆಯೂ ಈ ದೇಶದ ಗಿರಣಿಯ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆಯೂ ೧೦೦ಕ್ಕೆ ೫೦ರಂತೆ ಕರವು ಇಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ೨. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೯೪ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ-ಪುಣೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾದ್ಯಗಳ ಸಂಬಂಧದ ಜಗಳಹತ್ತಿ ಹಿಂದು-ಮುಸಲ್ಮಾನರಲ್ಲಿ ದಂಗೆಗಳಾದವು ಮತ್ತು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೯೫ರಲ್ಲಿ ಮಲಬಾರದಲ್ಲಿ ಮೋಸಲಾ ಜನರು ದಂಗೆಯೆಬ್ಬಿಸಿ ಬಹಳ ಅನರ್ಥವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರು. ೩. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೯೬ರಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬರಬಿದ್ದಿತು; ಮುಂಬಯಿ, ಮದ್ರಾಸ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿಯ ಬರವಂತು ಬಹಳ ಭೀಕರವಾಗಿತ್ತು. ಸರಕಾರವು ಬರಗಾಲದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿದರೂ ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ಜನರು ಮರಣಹೊಂದಿ ವರು. ೪. ಅದೇ ವರುಷ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಲೇಗುಬೇನೆಯು ಹುಟ್ಟಿ, ದೇಶವನ್ನೆಲ್ಲ ಮುಸಕಿ, ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ಜನರನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿತು ಆಗ ಈ ಬೇನೆಯ ಸ್ವರೂಪವು ಬಹಳೇ ಭಯಂಕರವಾಗಿತ್ತು. ೫. ಸರಕಾರದ ಕಾರಭಾರದ ಮೇಲೆ ವರ್ತಮಾನಪತ್ರಕರ್ತರು ಮಾಡುವ ಟೀಕೆಗಳ ಪರಿಣಾಮವು ವಿಪರೀತವಾಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವರ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಹಲವು ನಿರ್ಬಂಧಗಳುಂಟಾದವು ೬. ಬಂಗಾಲ, ಆಸಾಮ ಪ್ರಾಂತಗಳೆಲ್ಲ ಭೂಕಂಪವಾಗಿ ಬಹಳ ಹಾನಿಯಾಯಿತಲ್ಲದೆ ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ಜೀವಕ್ಕೆ ಎರವಾದರು. ೭. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೯೭ಕ್ಕೆ ರಾಣಿಯ ವರ ಅಳಿಕೆಗೆ ೬೦ ವರ್ಷಗಳಾದುದರಿಂದ ಹೀರಕೋತ್ಸವವು ಜರುಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ೮. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೯೫ರಲ್ಲಿ ವಾಯವ್ಯ ಗಡಿಸೀಮೆಯ ಚಿತ್ರಳ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯವೆದ್ದಿತು. ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ೨ ವರ್ಷಗಳ ತರುವಾಯ ಗಡಿಸೀಮೆಯ ತುಂಬ ದಂಗೆಗಳಿದ್ದವು. ದಂಗೆಗಾರರು

ಗುಂಪುಗುಂಪಾಗಿ ಗಂಟುಬಿದ್ದು ಇಂಗ್ಲಿಷ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಬಹಳ ಕಾಡಿದರು. ಇವರನ್ನು ಹೆಣೆಯುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ೯೫ ಸಾವಿರ ದಂಡು ತೊಡಗಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಒಂದು ವರ್ಷ ಕಾದಿ ದಂಗೆಗಾರರು ತಣ್ಣಗಾಗಿ ಒಡಂಬಡಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೯೮.

೩. ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಝನ್ :— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೯೮—೧೯೦೫. ಇವನು ಎಲ್ಲಿನ ನಂತರ ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯನಾದನು. ಮೊದಲು ಇವನು ಭಾರತ ಮಂತ್ರಿಯ ಸಹಾಯಕನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದುದರಿಂದಲೂ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕುಸರತಿ ಬಂದುಹೋಗಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ಈ ದೇಶದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಹೆಸರಾದ ಮುತ್ತದ್ವಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಾಭಿಮಾನಿಯೂ ಹಟವುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಮಹತ್ವದ ಘಂಟೆಗಳು :— ೧. ವಾಯವ್ಯ ಸೀಮೆಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆ— ಪಂಜಾಬ ಪ್ರಾಂತದ ಪಶ್ಚಿಮದ ಸುಮಾರು ೪೦೦ ಮೈಲು ಉದ್ದವಾದ ಭಾಗವನ್ನು ಆ ಪ್ರಾಂತದಿಂದ ಬೇರೆಮಾಡಿ, ಅದಕ್ಕೆ ವಾಯವ್ಯ ಗಡಿಸೀಮೆಯ ಪ್ರಾಂತ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟು ಚೀಫ ಕಮಿಷನರೆಂಬ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಅದರ ಮೇಲೆ ನಿಯಮಿಸಿದನು. ಪೇಶಾವರವು ಈ ಹೊಸ ಪ್ರಾಂತದ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣವಾಯಿತು. ಬಳಿಕ ಕರ್ಝನ್‌ನು ಚಿತ್ರಳ ಮೊದಲಾದ ಠಾಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದು, ಆ ನಾಡಿನ ವಹಾಬಿ ಜನರ ಸೈನ್ಯಗಳನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿ, ಅವನ್ನೇ ಆ ಠಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಕಾವಲಿಗೆ ಇರಿಸಿದನು ಇದರಿಂದ ಗಡಿಸೀಮೆಯ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಕೆಲಸವು ಹಗುರನಿಸಿತು. ೨. ಪರರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಂಬಂಧ— (ಅ) ಅಫಘಾಣಿಸ್ಥಾನ :— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೦೧ ರಲ್ಲಿ ಅಫಘಾಣಿಸ್ಥಾನದ ಆಮಿರ ಅಬ್ದುಲ್ ರಹಿಮಾನನು ಮರಣಹೊಂದಲು, ಅವನ ಮಗ ಹಬೀಬುಲ್ಲಾನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದನು ಕರ್ಝನ್‌ನು ಅವನಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ಕರಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಅವನು ಅನುಮಾನಿಸಹತ್ತಿದನು. ಕೊನೆಗೆ ಕರ್ಝನ್‌ನು ಆಮಿರನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಮನ್ನಿಸಲು ಅವನು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಕ್ರಿ. ಶ ೧೯೦೪. (ಆ) ಇರಾಣದ ಷಾಹನೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ :— ರಶಿಯಾದವರು, ಜರ್ಮನರು, ಫ್ರೆಂಚರು ಇವರು ಇರಾಣೀ ಅಖಾತದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವ ಹವಣಿಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಅದರಿಂದ ಕರ್ಝನ್‌ನು

ತಾನೆ ಇರಾಣದ ತನಕ ಹೋಗಿ ಸಾಹನೊಡನೆ ಮಿತ್ರತ್ವದ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಬಂದನು. (ಇ) ತಿಬೇಟೆ:— ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಝನನ್ನು ತಿಬೇಟದ ದಲಾಯಿಲಾಮಾನ ಕಡೆಗೆ ಕಳುಹಿದ ಮೂರು ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಅವನು ತಿರುಗಿ ಕಳಿಸಿದನು. ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಕ್ಕುಗೊಡಬಾರದೆಂದು ಅವನ ಸಂಕಲ್ಪವಿದ್ದಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಅವನು ರಶಿಯದವರ ಸಂಗಡ ಸಂಧಾನ ನಡೆಸಿದ್ದನು. ಅದರಿಂದ ಕರ್ಝನನ್ನು ಯಂಗ್ ಹಜಬಂಡನನ್ನು ಸೈನ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಮದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ತಿಬೇಟದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನ ಸರಕಾರವು ಹೀಗೆ ತಿಬೇಟದ ಮೇಲೆ ಕೈಯೆತ್ತಿದುದಕ್ಕಾಗಿ ಚೀನ, ರಶಿಯಾ ಈ ದೇಶಗಳ ಸರಕಾರದವರು ಇಂಗ್ಲಂಡದ ಕಡೆಗೆ ತಮ್ಮ ತಕರಾರು ಒಯ್ದರು. ಆಗ ಇಂಗ್ಲಂಡದ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಕರ್ಝನನ್ನು ತಿಬೇಟದಿಂದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ರೀತಿ ಜಯವುಂಟಾಗಿಯೂ ತಿಬೇಟದ ದಾಳಿಯು ನಿರರ್ಥಕವಾಯಿತು. ೩. ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಸಂಬಂಧದ ವ್ಯವಹಾರಗಳು:— ೧. ಕರ್ಝನನ್ನು ಅರಸುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಯುದ್ಧಕಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಣವು ದೊರೆಯಬೇಕೆಂದು “ಇಂಡಿಯನ್ ಕ್ಯಾಡೆಟ್ ಕೋಲರ” ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ೨. ನಿಜಾಮನಿಂದ ಬರತಕ್ಕ ಹಣವೆಲ್ಲ ಮುಟ್ಟಿದುದರಿಂದ ವರಾಡ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಮರಳಿ ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ ಕರ್ಝನನ್ನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೦೨ರಲ್ಲಿ ನಿಜಾಮನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ವರಾಡಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ೨೫ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಕೊಡಲೊಪ್ಪಿ ಆ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಮಧ್ಯಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ೩. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೦೧ರಲ್ಲಿ ಫಿಕ್ಪೋರಿಯಾ ಮಹಾರಾಣಿಯವರು ಮರಣ ಹೊಂದಲು ೭ನೆಯ ಎಡ್ವರ್ಡರವರು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತರು. ಆ ಸಂಬಂಧದ ಸಮಾರಂಭವು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೦೩ರ ಜನೇವರಿ ೧ನೆಯ ತಾರೀಖಿಗೆ ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ನೆರೆಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಕರ್ಝನನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರನ್ನು, ಅವರು ಮಾಡಿದ ನೆರವಿಗಾಗಿ ಅಭಿನಂದಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ನೀವು ಮನಮುಟ್ಟಿ ಮಾಡುವ ನೆರವಿನಿಂದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಹೆಚ್ಚು ಘನತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವದು. ಎಂಬರ್ಥದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದನು. ಬಾದಷಾಹರು ತಮ್ಮ ಹಿಂದೀ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗಾಗಿ ಅಂತಃಕರುಣಪೂರ್ವಕವಾದ

ಸಂದೇಶವನ್ನು ಕಳುಹಿದರು. ೪. ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿಯ ಸುಧಾರಣೆಗಳು—
 ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೦೦ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಬರವು ಬಿದ್ದಿತು ಪ್ಲೇಗು ಬೇನೆಯೂ ದೇಶದಲ್ಲಿ
 ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ನಡೆಯಿತು. ಅದೇ ಮೇರೆಗೆ ರಾಜ್ಯ ಕಾರಭಾರದ ಹಲವು ಖಾತೆಗಳ
 ಸುಧಾರಣೆಯಾಗುವದು ಅವಶ್ಯವೆಂದು ಕಂಡುಬಂದಿತು. ಆದದರಿಂದ ಕರ್ಝ
 ನನು ಮಹತ್ವದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಸಮಿತಿಗಳನ್ನು ನಿಯ
 ಮಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಸೂಚನೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಹಲವು ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು.
 ೧ ಇದರಿಂದ ಪ್ಲೇಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನರ ಮೇಲಾಗುವ ಒತ್ತಾಯವು ಕಡಿಮೆ
 ಯಾಯಿತು. ೨. ಹೊಸ ಹೊಸ ಕಾಲುವೆಗಳ ಕೆಲಸಗಳು ಆರಂಭವಾಗಿ ಒಕ್ಕಲ
 ತನಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಯಿತು. ಒಕ್ಕಲತನದ ಖಾತೆಯವರು ಬೆಳೆಗಳ
 ಸಂಬಂಧದ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಒಕ್ಕಲಿಗರಿಗೆ ಲಾಭಕರವಾದ ಸಂಗತಿ
 ಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಹತ್ತಿದರು. ಒಕ್ಕಲಿಗರಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ಬಡ್ಡಿಯಂತೆ ಸಾಲ ಸಿಗುವ
 ದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಸಹಕಾರಿ ಸಂಘಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದವು. ೩.
 ಉಪ್ಪಿನ ಮತ್ತು ಉತ್ಪನ್ನದ ಮೇಲಿನ ಕರಗಳ ಪ್ರಮಾಣವು ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು.
 ವ್ಯಾಪಾರೋದ್ಯೋಗಗಳ ಖಾತೆ ಮತ್ತು ಪುರಾಣ ವಸ್ತುಸಂಶೋಧನ ಖಾತೆ
 ಎಂಬ ಸ್ವತಂತ್ರ ಖಾತೆಗಳುಂಟಾದವು. ೫. ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿಯ ಅಸಂತೋಷ—
 ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರದ ಅನುಕೂಲತೆಗಾಗಿ ಬಂಗಾಲ ಪ್ರಾಂತದ ಪೂರ್ವಭಾಗವನ್ನು
 ಆ ಪ್ರಾಂತದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಅದನ್ನೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರಾಂತವನ್ನಾಗಿ
 ಮಾಡುವ ವಿಚಾರವು ಬಹಳ ದಿನಗಳಿಂದ ನಡೆದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಬಂಗಾಲದ
 ಜನರಿಗೆ ಈ ವಿಚಾರವು ಒಪ್ಪಿರಲಿಲ್ಲ. ಕರ್ಝನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೦೫ರ
 ಅಕ್ಟೋಬರದಿಂದ ಪೂರ್ವ ಬಂಗಾಲದ ಕಾರಭಾರವು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಸಾಗು
 ವದು ನಿಶ್ಚಿತವಾಯಿತು. ಆಗ ಬಂಗಾಲದ ಜನರು ಬಲವಾದ ಚಟುವಟಿಕೆ
 ಯನ್ನು ಹೂಡಿ ೨ ಸಾವಿರ ಸಭೆಗಳನ್ನು ನೆರೆಯಿಸಿಯೂ ೭೦ ಸಾವಿರ ಸಭೆಗಳ
 ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಯೂ ಬಂಗಾಲವನ್ನು ಒಡೆಯಬಾರದೆಂದು ಕೇಳಿ
 ಕೊಂಡರು. ಆದರೆ ಕರ್ಝನನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜನರ ಬೇಡಿಕೆಯು ಪೂರೈಸಲ್ಪಡ
 ಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಪಂಚಮಜಾರ್ಜ ಬಾದಷಾಹರವರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೧೧ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಾ
 ರೋಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಈದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಲು, ಬಂಗಾಲ ಪ್ರಾಂತವು ಒಟ್ಟಾದುದನ್ನು
 ತಿಳಿಯಪಡಿಸಿ, ಜನರನ್ನು ತೃಪ್ತಗೊಳಿಸಿದರು. ೬. ಕರ್ಝನನ ಆಳಿಕೆಯ

ಕೊನೆ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೦೫. ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಸೇನಾಪತಿಯು ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯನಿಗೆ ಅಂಕಿತನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಆಗಿನ ಸೇನಾಪತಿಯಾದ ಲಾರ್ಡ್ ಕಿಚನರ್ ಎಂಬವನಿಗೆ ಸರಿಯೆನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವನು “ಸೈನ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನಭಿಜ್ಞನಾದ ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯನು ಆ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಕೈ ಹಾಕಕೂಡದು” ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸತೊಡಗಿದನು. ಕಿಚನರರ ಈ ಮತವನ್ನು ಸ್ವೇಟೆ ಸೆಕ್ರೆಟರಿಯು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದುದರಿಂದ ಕರ್ಯುನನು ರಾಜೀನಾಮೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಹೊರಟು ಹೋದನು.

೨೪ ನೆಯ ಪಾಠ

ಲಾರ್ಡ್ ಮಿಂಟೋ

ಲಾರ್ಡ್ ಹಾರ್ಡಿಂಜ

(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೦೫-೧೯೧೦)

(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೧೦-೧೯೧೬)

ಲಾರ್ಡ್ ಚೇಮ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೧೬-೧೯೨೧)

೧. ಲಾರ್ಡ್ ಮಿಂಟೋ :— ೧೯೦೫ - ೧೯೧೦. ಮಿಂಟೋನು ಬಂದ ಕಾಲದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ:— ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನೆರೆಯುತ್ತಲಿದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರಸಭೆಯಲ್ಲಿಯ ಚರ್ಚೆಯ ಮೂಲಕ ಸುಶಿಕ್ಷಿತರ ರಾಜಕೀಯ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ಮೊದಲೇ ಬಲಿಯುತ್ತಲಿದ್ದವು. ಬಂಗಾಲ ಪ್ರಾಂತವು ಇಬ್ಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದರಿಂದಂತೂ, ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕೈಯು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ಜನರಿಗೆ ಜನಿಸಹತ್ತಿತ್ತು. ರಾಷ್ಟ್ರಸಭೆ, ಮುಸ್ಲೀಮಲೀಗ ಇವುಗಳ ಸಾದಚರ್ಯ— ಅದು ವರೆಗೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ರಾಷ್ಟ್ರ ಸಭೆಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ಹಾಕದೆಯಿದ್ದದರಿಂದ ಅವರ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ಬೆಳೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಸಭೆಯ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ತಮ್ಮ ಸಮಾಜವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೦೬ರಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲೀಮ ಲೀಗ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಕೆಲ ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಗತಿಗಾಗಿ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಿತು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೦೭ ರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಸಭೆಯ ಅನುಯಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಎಂಬೆರಡು ಬಣಗಳಾಗಿ ಆ ಸಭೆಯ ಸೂತ್ರಗಳು ಪ್ರಗತಿಕರ ಕೈಸೇರಿದವು. ಅಂದಿನಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಸಭೆ-ಮುಸ್ಲೀಮ ಲೀಗುಗಳ ಅಧಿವೇಶನಗಳು ಒಂದೇ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ

ನೆರೆಯಹತ್ತಿದವು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಾಗತಿಶ ಮತ್ತು ಮುಸಲ್ಮಾನ ಇವರಲ್ಲಿ ಸಾಹ
ಚರ್ಯವು ಉಂಟಾಯಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಬಣದವರು ಲೇಖ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೂಲಕ ಜನರಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಅವರನ್ನು
ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು ರಾಷ್ಟ್ರಸಭೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ
ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಿದರು. ಪ್ರೆಸ್ ಆಕ್ಟ್ ಮತ್ತು ಸಭಾಬಂಧಿಯ ಕಾಯಿದೆ--
ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೦೮ರಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅರಾಜಕರ ಸಂಘಗಳು ಇರುವವೆಂದು
ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಈ ಅರಾಜಕರ ಪ್ಲಯತ್ನದಿಂದಲೇ ಬಂಗಾಲ-ಸಂಜಾಬ-ಮಹಾ
ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಕೊಲೆಯಾಯಿತು. ಆಗ ಸರಕಾರ
ದವರು ಅರಾಜಕರನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು, ತಪ್ಪುಗಾರರನ್ನು ತಕ್ಕ ರೀತಿಯಿಂದ
ಶಿಕ್ಷಿಸಿದರು, ವರ್ತಮಾನಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯ ಲೇಖಗಳಿಂದಲೂ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿಯ
ಭಾಷಣಗಳಿಂದಲೂ ಅರಾಜಕರಿಗೆ ಉತ್ತೇಜನ ದೊರೆಯುವ ಸಂಭವವಿದ್ದುದ
ರಿಂದ ಸರಕಾರದವರು ಪ್ರೆಸ್ ಆಕ್ಟ್ ಮತ್ತು ಸಂಬಂಧಿಯ ಕಾಯಿದೆ ಎಂಬೆರಡು
ಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ರಾಜದ್ರೋಹದ ಆರೋಪಕ್ಕಾಗಿ ಹಲವರು
ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕಳುಹಲ್ಪಟ್ಟರು.

ಮೋರ್ಲೆ-ಮಿಂಟೋ ಸುಧಾರಣೆಗಳು: — ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೦೯. ಈ ಸಮ
ಯಕ್ಕೆ ಭಾರತ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ಮೋರ್ಲೆ ಮತ್ತು ಮಿಂಟೋ ಇವರು ಜನರ
ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ವಿಚಾರಿಸಿ ರಾಜ್ಯ ಕಾರಭಾರದಲ್ಲಿ ಅವರ
ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಕೆಲವು ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಇದಕ್ಕ
ನುಸಾರವಾಗಿ ಪಾರ್ಲಮೆಂಟಿನವರು ಮೋರ್ಲೆ-ಮಿಂಟೋ ಸುಧಾರಣೆ ಎಂಬ
ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ಪಾಸುಮಾಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ೧ ಭಾರತಮಂತ್ರಿ, ವ್ಹಾಯಿಸ
ರಾಯ, ಗವರ್ನರ ಇವರ ಕಾರ್ಯಕಾರೀ ಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೀ ಜನರ
ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಯಿತು. ೨. ವರಿಸ್ತ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಂತಿಕ ಕಾಯಿದೆ ಮಂಡಲಗಳ
ಸಭಾಸದರ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಹೆಚ್ಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ೩. ಪ್ರಾಂತಿಕ ಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿ
ಮಾತ್ರ ಸರಕಾರಿ ನೌಕರರಲ್ಲದ ಸಭಾಸದರ ಬಹುಮತವಾಯಿತು. ೪. ಅಲ್ಪ
ಸಂಖ್ಯಾಕರಿಗಾಗಿ ಸ್ಥಳಗಳು ಕಾದಿಡಲ್ಪಟ್ಟವು. ೫. ಠರಾವುಗಳನ್ನು ಪಾಸು
ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ, ಅಂದಾಜ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುವ ಮುಂತಾದ ಅಧಿಕಾರ
ಗಳು ಸಭಾಸದರಿಗೆ ದೊರೆತವು.

೨. ಲಾರ್ಡ್ ಹಾರ್ಡಿಂಜ್:— ಕ್ರಿ. ಶ ೧೯೧೦-೧೯೧೬ ಮಿಂಟೋನ ತರುವಾಯ ಲಾರ್ಡ್ ಹಾರ್ಡಿಂಜನು ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯನಾದನು. ಇವನು ಒಳ್ಳೆಯ ಶಾಂತನೂ ಉದಾರನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒದಗಿದ ಸಂಗತಿಗಳು— ೧. ಬಾದಶಹರ ಆಗಮನ— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೧೧. ೭ನೆಯ

ಸಾರ್ವಭೌಮ

ಪಂಚಮ ಜಾರ್ಜ್ ಬಾದಶಾಹರು

ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಬಾದಶಹರು ಕ್ರಿ. ಶ ೧೯೧೦ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಕೊಳ್ಳಲು ಜನೆಯಜಾರ್ಜರವರು ಇಗ್ಲಂಡದ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದರು. ಮತ್ತು ಮರುವರುಷ ಮೇರಿ ಮಹಾರಾಣಿಯವರೊಡನೆ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದರು ಇವರ ರಾಜ್ಯಾರೋಹಣ

ಸಮಾರಂಭವು ಕ್ರಿ. ಶ ೧೯೧೧ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ ೧೨ನೆಯ ತಾರೀಖಿನ ದಿನ ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಡಗರದಿಂದ ಆಯಿತು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಥಾನಿ ಕರೂ ಪ್ರಾಂತಪ್ರಾಂತಗಳ ಪ್ರತಿಸ್ಥಿತ ಸದ್ಗೃಹಸ್ಥರೂ ನಿಮಂತ್ರಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಆಗ ಬಾದಷಾಹರು- ೧. ದಿಲ್ಲಿಯು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. ೨ ಬಂಗಾಲ ಪ್ರಾಂತವು ಮೊಸಲಿಮಂತೆ ಒಂದು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ೩ ಶಿಕ್ಷಣ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ೫೦ ಲಕ್ಷ ರೂ ಗಳು ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಲ್ಪಡುವವು ೪ ಹಿಂದೀ ವೀರರಿಗೂ ವಿಶ್ವೋರಿಯೂ ಕ್ರಾಸ್ ಎಂಬ ಬಹುಮಾನದ ಪದಕವು ಕೊಡಲ್ಪಡುವದು ಎಂದು ಜಾರಿವಡಿಸಿ ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂತೈಸಿದರು.

೨. ಹಾರ್ಡಿಂಜನ ಸಮಾಧಾನವೃತ್ತಿ— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೧೨ರಲ್ಲಿ ಹಾರ್ಡಿಂಜನು ಹೊಸ ದಿಲ್ಲಿಯ ವ್ರವೇಶ ಸಮಾರಂಭಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಯಷ್ಟರಿ ಹೊರಟಿರಲು ತಲೆತಿರುಕನೊಬ್ಬನು ಅವನ ಮೇಲೆ ಬಾಂಬು ಒಗೆದನು ಅವರ ಸುದೈವದಿಂದ ಹಾರ್ಡಿಂಜನ ಜೀವಕ್ಕೆ ಅಪಾಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಹಾರ್ಡಿಂಜನು ತಳೆದ ಸಮಾಧಾನ ವೃತ್ತಿಯು ವರ್ಣಿಸುವಂಥದಿದ್ದಿತು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಅವನು ತನ್ನ ಆಸೆಕೆಯ ಕೊನೆಯ ವರೆಗೂ ಪ್ರಜೆಗಳೊಡನೆ ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದಲೇ ನಡೆದನು. ೩ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಗತಿ— ಬಾದಷಾಹರ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ೫೦ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ವೆಚ್ಚಮಾಡಲ್ಪಡಹತ್ತಿ ದವು ಡಾಕಾ, ಕಾಟೀತಾ ವಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು ಪಂಡಿತ ಮೂಲವೀಯ ಇವರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಬನಾರಸ ಹಿಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸರಕಾರದ ಮಾನ್ಯತೆಯು ದೊರೆಯಿತು. ೪. ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕದಲ್ಲಿಯ ನಿಶಸ್ತ್ರ ಪ್ರತಿಕಾರ— ನಿಯಮಿತ ಅವಧಿಯ ಕೂಲಿಕಾರ ರಾಗಿಯೂ ವ್ಯಾಪಾರ-ಉದ್ಯೋಗಗಳ ನೆನಪಿಂದಲೂ ಎಷ್ಟೋ ಹಿಂದೀ ಜನರು ದಕ್ಷಿಣ ಆಫ್ರಿಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೆ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದರು ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ವಸಹಾತು ಮಾಡಿದ್ದ ಯುರೋಪಿಯನ್ನರು ಹಿಂದೀ ಜನರಿಗೆ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಆಗ ಜೋಹಾನ್ನಬರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರರಾಗಿದ್ದ ಗಾಂಧಿ (ಈಗಿನ ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿ) ಯವರು ನಾಗರಿಕತೆಯ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ನಿಶಸ್ತ್ರ ಪ್ರತಿಕಾರ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ಅವರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಹಿಂದೀ ಜನರಿಗೆ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಗಳು ದೊರೆತವು.

೫. ಯುರೋಪದ ಮಹಾ ಯುದ್ಧ — ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೧೪ರ ಜೂನ್ ೨೮ನೆಯ ದಿನ ಸಿರಾಜಿವೊ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸರ್ವಿಯನನಿಂದ ಅಸ್ತ್ರಿಯದ ಅರಸುಮಗನ ಕೊಲೆಯಾಯಿತು. ಸರ್ವಿಯನ್ ಸರಕಾರದ ಬೆಂಬಲದಿಂದಲೇ ಈ ಕೊಲೆಯಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದು ಅಸ್ತ್ರಿಯದವರು ಸರ್ವಿಯದೊಡನೆ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಸಾರಿದರು. ಕೂಡಲೆ ಜರ್ಮನರು ಅಸ್ತ್ರಿಯಾದವರನ್ನೂ ರಶಿಯನರು ಸರ್ವಿಯದವರನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ರಶಿಯಾ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಈ ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ಸ್ನೇಹದ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಫ್ರಾನ್ಸ್-ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಗಳು ರಶಿಯದ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸಿದವು. ಇತ್ತ ಅಮೇರಿಕಾ, ಇತಲಿ ಈ ದೇಶಗಳು ಕೂಡ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್-ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳ ಜೊತೆ ಕಟ್ಟಿದವು. ಆದ್ದರಿಂದ, ತುರ್ಕಿ ಸ್ಥಾನಗಳು ಜರ್ಮನರ ಕಡೆಗೆ ಅದವು.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನು ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದೊಳಗಿನ ಕಾನಡಾ, ಅಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಾ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಂತೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವೂ ಅದರ ನೆರವಿಗೆ ಸಜ್ಜಾಯಿತು. ಈ ಮಹಾ ಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಿಂದ ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆ ಸೈನಿಕರೂ ಕೋಟಿಗಟ್ಟಲೆ ರೂಪಾಯಿಗಳೂ ಪೂರೈಸಲ್ಪಟ್ಟವು ಈ ನೆರವಿನಿಂದಲೇ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಾರ್ನ್ ನದಿಯ ಬಳಿಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿಯೂ ಮೆಸೊ ಪೋಟೋಮಿಯಾ, ಪೂರ್ವ ಅಫ್ರಿಕಾ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ಜಯದೊರೆಯಿತು. ದರಬಾನಸಿಂಗ, ಖುದಾದಾದಖಾನ, ಗೋವಿಂದ ಸಿಂಗ ಮೊದಲಾದ ಹಿಂದೀ ವೀರರು ತಾವು ತೋರ್ಪಡಿಸಿದ ಪರಾಕ್ರಮಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಹಿಕ್ಟೋರಿಯಾ ಕ್ರಾಸ್ ಎಂಬ ಪದಕವನ್ನು ಪಡೆದರು.

ಯುದ್ಧವು ಇನ್ನೂ ಮುಗಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೧೬ರಲ್ಲಿ ರಿಪನನಂತೆ ಲೋಕಪ್ರಿಯನೆನಿಸಿದ್ದ ಲಾರ್ಡ್ ಹಾರ್ಡಿಂಜನ ಆಳಿಕೆಯ ಅವಧಿಯು ಮುಗಿಯಲು ಲಾರ್ಡ್ ಚೇಮ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್‌ನು ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯನಾಗಿ ಬಂದನು.

೬. ಲಾರ್ಡ್ ಚೇಮ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೧೬—೧೯೨೧. ೧. ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಉಂಟಾದ ಮಹತ್ವ:— ಮಹಾಯುದ್ಧವು ನಡೆದಿರುವಾಗಲೇ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೧೬ರಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಪರವಾಗಿಯೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಅಗತ್ಯವೆನಿಸಿತು. ಆ ಮೇರೆಗೆ

ಬಿಕಾನೇರದ ಮಹಾರಾಜರೂ ನಾಮದಾರ ಸತ್ಯೆಂದ್ರ ಪ್ರಸನ್ನ † ಸಿಂಹ ಇವರೂ ಆ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೧೮ರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯು ಸೋತು ವ್ಹರ್ಸೇಲಿಸ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ನಾಲ್ಕೈದು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ನಡೆದ ಮಹಾಯುದ್ಧವು ಶಾಂತವಾಯಿತು. ವರ್ಸೇಲಿಸದಲ್ಲಾದ ಒಪ್ಪಂದದ ಕರಾರುಗಳಿಗೂ ಮೇಲ್ಕಾಣಿಸಿದ ಹಿಂದೀ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸಹಿಯಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಮುಂದೆ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶಾಂತತೆಯನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಲು ಉಂಟಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಸಂಘದಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂದೀ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಯಿತು. ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವು ಮನಮುಟ್ಟಿ ನೆರವಾದುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು ೨. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೧೭ರ ಜಾಹೀರನಾಮೆ—ಮಹಾಯುದ್ಧವು ಆರಂಭವಾದಂದಿನಿಂದ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತೆಯುಂಟಾಯಿತು ಸ್ವಯಂನಿರ್ಣಯದ ಅಧಿಕಾರವು ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೂ ಇರುವದೆಂಬ ತತ್ವವು ಸರ್ವಸಮ್ಮತವಾದುದರಿಂದ ಈ ದೇಶದ ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಯು ಮತ್ತೆ ತಲೆಯೆತ್ತಿತು. ಕ್ರಿ. ಶ ೧೯೧೬ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗತಿಕ್ ಪಕ್ಷವು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿ, ರಾಷ್ಟ್ರಪಭೆಯ ಸೂತ್ರಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಕ್ಷದ ಕೈಸೇರಿದವು ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಬಾಳೆ ಗಂಗಾಧರ ಟಿಳಿಕೆರವರು ಈ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಕ್ಷದ ಮುಖಂಡರಾಗಿದ್ದರು ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರಲ್ಲಿಯೂ ಜಾಗೃತೆಯುಂಟಾಗಿದ್ದಿತು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಮುಸ್ಲಿಮ ಲೀಗಿನಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಪಭೆಯಂತೆಯೇ ಠರಾವುಗಳನ್ನು ಪಾಸುಮಾಡಿದರು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಈ ಬಗೆಯ ಒಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಬೇಡಿಕೆಗಳಿಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ ಜನಾಂಗದ ಬೆಂಬಲವೂ ದೊರೆಯಿತು. ಇವೆಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ, ಆಗಿನ ಭಾರತಮಂತ್ರಿಯಾದ ಮಾಂಟೆಗ್ಯೂನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೧೭ರಲ್ಲಿ “ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯುಳ್ಳ ಸ್ವರಾಜ್ಯವು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಡುವದು.” ಎಂದು ಜಾಹೀರ ಮಾಡಿದನು ೩. ಮಾಂಟೆಗ್ಯೂ-ಚೇನ್ನಫರ್ಡ್ (ಮಾಂಟೆಫರ್ಡ್) ಆಕ್ಟ್—ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೧೯. ಈ

† ನಾಮದಾರ ಸಿಂಹ ಇವರಿಗೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೧೯ ರಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ ಎಂಬ ಪದವಿಯೂ ಸಹಾಯಕ ಭಾರತ ಮಂತ್ರಿಪದವೂ ದೊರೆತವು. ಅಲ್ಲದೆ, ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೨೧-೨೨ರಲ್ಲಿ ಇವರು ಒರಿಸಾ ಪ್ರಾಂತದ ಗವರ್ನರರಾದರು. ಈ ಗೌರವದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದ ಮೊದಲನೆಯ ಹಿಂದೀ ಗೃಹಸ್ಥರು ಇವರೇ.

ಜಾಹೀರನಾಮೆಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮರುವರುಷ ಎಂದರೆ, ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೧೮ರಲ್ಲಿ ಮಾಂಟೆಗ್ಯೂನು ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದು, ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯನಾದ ಚೇಮ್ನಫರ್ಡ್ ನೊಡನೆ ಮುಖ್ಯ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡಿ, ಪ್ರಮುಖರಾದ ಹಿಂದೀಯರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡನು ಮತ್ತು ಚೇಮ್ನಫರ್ಡ್‌ನ ನೆರವಿನಿಂದ ಸುಧಾರಣೆಗಳ ಮಸೂದೆಯೊಂದನ್ನು ಬರೆದು ಅದನ್ನು ಪಾರ್ಲಮೆಂಟಿನ

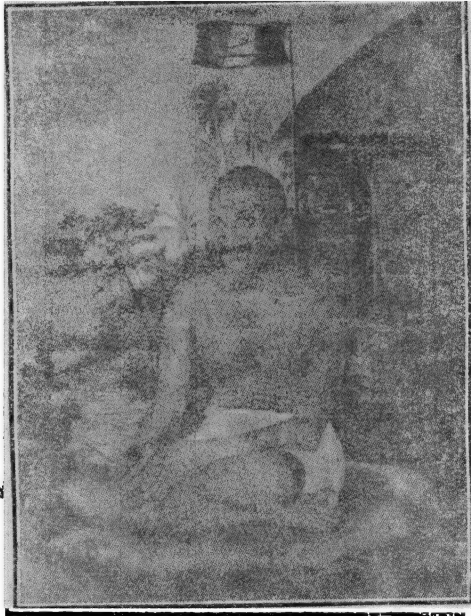

ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಟಿಳಕೆ

ಮುಂದಿಟ್ಟು ಪಾಸುಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡನು ಈ ಕಾಯಿದೆಗೆ ಮಾಂಟೆಫರ್ಡ್ ಆಕ್ಷೇಪ ಎಂಬ ಹೆಸರುಂಟಾಯಿತು. ಈ ಕಾಯಿದೆಯಿಂದ, ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯನ (ವರಿಷ್ಠ) ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿಯೂ ಮೂರು ಸ್ಥಳಗಳು ಹಿಂದೀ ಸಭಾಸದರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕವು. ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯನ ನೆರವಿಗೆ ಲೋಕ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಬಹುಮತವಿರುವ ವರಿಷ್ಠ ಕಾಯಿದೆ ಮಂಡಲ (ಲೆಜಿಸ್ಲೇಟಿವ್ ಅಸೆಂಬ್ಲಿ) ಮತ್ತು ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಆಫ್

ಸ್ವೇಟಿ ಎಂಬೆರಡು ಸಭೆಗಳುಂಟಾದವು. ಕಾಯಿದೆ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಪಾಸಾದ
 ಠರಾವುಗಳು ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಆಫ್ ಸ್ವೇಟೆಡಲ್ಲಿಯೂ ಪಾಸಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಪರ
 ರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಸಂಬಂಧದ ವ್ಯವಹಾರ; ಸೈನ್ಯ ಮತ್ತು ಹಡಗು
 ಪಡೆ, ಉಗೆಬಂಡಿ, ಪೋಸ್ಟ್ ಮತ್ತು ತಂತಿ, ಅಪು ಮತ್ತು ಕರ, ಟೆಂಕಸಾಲೆ,
 ಸಾಲ ಈ ಖಾತೆಗಳು ವರಿಸ್ತ ಸರಕಾರದ ಕಡೆಗೂ, ಉಳಿದ ಖಾತೆಗಳು
 ಪ್ರಾಂತಿಕ ಸರಕಾರದ ಕಡೆಗೂ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟವು. ಪ್ರಾಂತಿಕ ಸರಕಾರದ ಖಾತೆ
 ಗಳಲ್ಲಿ ಕಾದಿಟ್ಟ ಖಾತೆಗಳು, ಒಪ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಖಾತೆಗಳು ಎಂಬ ಭಾಗಗಳು.
 ಪ್ರಾಂತಿಕ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಮಂಡಲದ ಸರಕಾರೀ ಸಭಾಸದರ ಕಡೆಗೆ ಕಾದಿಟ್ಟ
 (ಕಂದಾಯ, ಲೆಕ್ಕಪತ್ರ, ನ್ಯಾಯ, ಪೋಲೀಸ ಸೆರೆಮನೆ) ಈ ಖಾತೆಗಳೂ,
 ಉಳಿದ ಲೋಕನಿಯುಕ್ತ ಸಭಾಸದರ ಕಡೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ (ಶಿಕ್ಷಣ,
 ಆರೋಗ್ಯ, ಒಕ್ಕಲತನ, ವ್ಯಾಪಾರೋದ್ಯೋಗ, ಸ್ಥಾನಿಕ ಸ್ವರಾಜ್ಯ.) ಈ ಖಾತೆ
 ಗಳೂ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟವು. ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಮಂಡಲದ ಲೋಕ ನಿಯುಕ್ತ ಸಭಾಸ
 ದರನ್ನು ಎಂದರೆ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ಗವರ್ನರನು ತನ್ನ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಕಾಯಿದೆ
 ಮಂಡಲದಲ್ಲಿಯ ಬಹುಮತವಿರುವ ಪಕ್ಷದಿಂದ ಆರಿಸಬೇಕಾಯಿತು ಮತದಾ
 ರರ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಆರಿಸುವಿಕೆಯು ನಿಂತುಹೋಗಿ
 ಮತದಾರರು ಉಮೇದವಾರರಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮತಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿಯು ಆರಂಭ
 ನಾಯಿತು. ಪ್ರಸಂಗವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ಗವರ್ನರ ಜನರಲನು ಮತ್ತು ಗವರ್ನರರು
 ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕಾಯಿದೆ ಮಂಡಲಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಸಾದ ಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನು ನಾಪಾಸು
 ಮಾಡುವ, ಮತ್ತು ನಾಪಾಸಾದ ಠರಾವುಗಳನ್ನು ವಾಸುಮಾಡುವ ವಿಶೇಷ
 ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದರು. ೪. ಇನ್‌ಫ್ಲೂಎಂಟ್ರಾ ರೋಗದ ಹಾವಳಿ—
 ಮಹಾಯುದ್ಧವು ಮುಗಿಯುತ್ತಿರಲು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇನ್‌ಫ್ಲೂಎಂಟ್ರಾ
 ಎಂಬ ಬೇನೆಯು ಹಬ್ಬಿತು. ಆಗ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೧೭-೧೮ರ ವರೆಗೆ ಈ
 ಬೇನೆಯಿಂದ ಹಿಂದೂ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಅರವತ್ತು ಲಕ್ಷ ಜನರು ಸತ್ತರು.
 ೫. ಅಸಹಕಾರ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಆರಂಭ— ಮಾಂಟೆಗ್ಯೂ-ಚೀಮ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್
 ಸುಧಾರಣೆಗಳಿಂದ ಜನರ ಸಮಾಧಾನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಲೋಕಪಕ್ಷದ
 ಮುಂದಾಳುಗಳಾದ ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರು ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಎಂಬ ಚಟು-
 ವಟಿಕೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಮಹಾ ಯುದ್ಧದ ಕೊನೆಗೆ ಅದ ಒಪ್ಪಂದ

ದಿಂದ ತುರ್ಕಸ್ತಾನದ ಸುಲ್ತಾನನ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಕುಂದು ಬರುವ ಲಕ್ಷಣವು ತೋರಿತು. ಆ ಸುಲತಾನನು ಧಾರ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಖಿಲಾಫ ಎಂದರೆ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಆದುದರಿಂದ ಅವನ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಕುಂದು ಬರಬಾರದೆಂದು ಹಿಂದೀ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಖಿಲಾಫತ್ ಎಂಬ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಹತ್ತಿದರು ಮುಂದೆ ಮ. ಗಾಂಧಿಯವರು ಈ ಖಿಲಾಫತದ

ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿ

ಚಟುವಟಿಕೆಗೆ ಸಹಾಯಕರಾದುದರಿಂದ ಮೌ. ಮಹಮ್ಮದಅಲಿ ಮೊದಲಾದ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಮುಖಂಡರು ಹಿಂದುಗಳೊಡನೆ ಒಂದಾಗಿ ಅಸಹಕಾರ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು ಇದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅರಾಜಕರ ಸುಳಿದಾಟವೂ ತಲೆದೋರಿತು. ಆಗ ಸರಕಾರದವರು ಶಾಂತತೆಯನ್ನು ಕಾದು ಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ರೌಲೆಟ್ ಆಕ್ಟ್ ಎಂಬ ಕಾಯಿದೆಯನ್ನು ಪಾಸು

ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಈಕಾಯದೆಯ ನಿಷೇಧಕ್ಕಾಗಿ ಅಮೃತಸರದ ಜಾಲಿಯನ್ ವಾಲಾಬಾಗ್ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜಾಹೀರ ಸಭೆಯೊಂದು ಕೂಡಿರಲು, ಅದನ್ನು ತಡೆಯುವದಕ್ಕಾಗಿ ಜನರಲ್ ಡಾಯರ ಎಂಬ ದಂಡಿನ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಅದರ ಮೇಲೆ ಗುಂಡುಹಾರಿಸಿದನು ಅದರಿಂದ ಬಹು ಜನರು ಬೇವಕ್ಕೆ ಎರವಾದರು. ಈ ಕೃತ್ಯದ ಮೂಲಕ ದೇಶದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾದ ಅಸಂತೋಷವು ಉಂಟಾಯಿತು.

೫. ಉಳಿದ ಕೆಲಸಗಳು— ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಧಿಕಾರದ ಸ್ಥಳಗಳು ಹಿಂದೀಯರಿಗೆ ಸಿಗಹತ್ತಿದವು. ಸೆರೆಮನೆಗಳ ಸುಧಾರಣೆಯಾಯಿತಲ್ಲದೆ ಕರಿನೀರಿನ ಶಿಕ್ಷೆ ಹೊಂದಿದವರನ್ನು ಅಂದಮಾನಕ್ಕೆ ಕಳುಹುವುದು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟು. ದೇಶೀಯ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಹಿತ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಾದುಕೊಳ್ಳುವದ—

ಮೌ. ಮಹಮ್ಮದ ಅಲಿ

ಕ್ರೋಸ್ಸರ ನೆರೇಂದ್ರ ಮಂಡಲ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವ ಆಫ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಹಿಂದೀಯರ ಹಕ್ಕುಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಪ್ರಯತ್ನವಾಯಿತು ಕ್ರಿ. ಶ ೧೯೨೧ರ ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನ್ನಫರ್ಡನು ಹೋಗಿ, ಲಾರ್ಡ್ ರೀಡಿಂಗನು ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯನಾಗಿ ಬಂದನು.

೨೫ ನೆಯ ಸಾಲ

ಲಾರ್ಡ್ ರೀಡಿಂಗ್

ಲಾರ್ಡ್ ಆರ್ಯರ್ನ್.

(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೨೧-೧೯೨೬)

(ಕ್ರಿ. ಶ ೧೯೨೬-೧೯೩೧)

ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲಿಂಗ್ಡನ್ (ಕ್ರಿ. ಶ ೧೯೩೧-೧೯೩೬)

೧. ಲಾರ್ಡ್ ರೀಡಿಂಗ್:— ಕ್ರಿ. ಶ ೧೯೨೧-೧೯೨೬ ಇವನು ಇಂಗ್ಲಂಡದ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನೂ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದ ಒಬ್ಬಮಂತ್ರಿಯೂ

ಅಮೇರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯ ಇಂಗ್ಲೆಂಡದ ವಕೀಲನೂ ಆಗಿ, ಬಹಳ ಅನುಭವಿಕ ನಾಡ್ವನು. ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಸಂಗತಿಗಳು— ೧. ಹೊಸ ಕೌನ್ಸಿಲುಗಳ ಆರಂಭ — ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೨೧ ಮಾಂಟೆಫರ್ಡ್ ಸುಧಾರಣೆಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಹೊಸ ಕೌನ್ಸಿಲುಗಳನ್ನು ತೆರೆಯುವ ಕೆಲಸವು ಡ್ಯೂಕ್ ಆಫ್ ಕೆನಾಟ್ ಅವರಿಂದ ಜರುಗಿತು. ೨. ಪ್ರಿನ್ಸ್ ಆಫ್ ವೇಲ್ಸ್‌ರವರ ಆಗಮನ— ಇದೇ ವರ್ಷದ ಕೊನೆಗೆ ಬಾದಶಹರ ಹಿರಿಯ ಮಕ್ಕಳಾದ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಆಲ್ಬರ್ಟರವರು ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಮುಖ್ಯ ಮುಖ್ಯ ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದರು. ಪುಣೆ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿಯ ಶ್ರೀ ಶಿವಾಜಿ ಸ್ಮಾರಕದ ಆರಂಭವು ಇವರ ಕೈಯಿಂದಲೇ ಆಯಿತು. ೩. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು— ಬ್ರಿಟಿಶ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ವಸಹಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೀಯರಿಗೆ ಸಮಾನತೆಯ ಹಕ್ಕುಗಳು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯವರು, ಹಿಂದೀ ಜನರು ವಸಾಹತುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಬೇಕಾಗುವಂಥ ಕಾಯಿದೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು ಆದದರಿಂದ ಈ ಕಾಯಿದೆಗಳ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತಕರಾರು ನಡೆಯಿತು. ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದೀಯರಿಗೆ ಸಮಾನತೆಯ ಹಕ್ಕುಗಳು ಇರಬೇಕೆಂಬ ಮಾತು ಸಮ್ಮತವಾಗಿ ನಾ. ಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರು ಸಾಮೋಪಾಯದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಗಾಗಿ ಕಾನಡಾ, ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಾ ಈ ವಸಹಾತುಗಳಿಗೆ ಕಳುಹಲ್ಪಟ್ಟರು. ೪. ಮೋಪಲಾ ಜನರ ದಂಗೆ— ಮಲಬಾರ ಸೀಮೆಯ ಮೋಪಲಾ ಎಂಬ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಮದಾಂಧರಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಹಿಂದುಗಳನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಕುಲಗೆಡಿಸುತ್ತ ಕೊಳ್ಳೆ-ಕೊಲೆ-ಸುಲಿಗೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಭಯಂಕರವಾದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರು. ಆಗ ಸರಕಾರದವರು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಳುಹಿ ಅಲ್ಲಿ ಶಾಂತತೆಯನ್ನು ನೆಲೆಸಿದರು. ೫ ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಸ್ವರೂಪ— ಸಕ್ಷ-ಉಪಸಕ್ಷಗಳು— ರೀಡಿಂಗನ ಅಳಿಕೆಯ ಮಧ್ಯದವರೆಗೆ ಅಸಹಕಾರ ಚಟುವಟಿಕೆಯು ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿತ್ತು. ಹೊಸ ಕಾಯಿದೆ ಕೌನ್ಸಿಲುಗಳೊಡನೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಭೆಯ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ತಮ್ಮ ಸಂಬಂಧವನ್ನಿಡಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಕೌನ್ಸಿಲು, ಶಾಲೆ, ಕಾಲೇಜು, ಪದವಿ ಇವುಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬೇಕೆಂದು ಖಾದಿಯ ಪ್ರಸಾರ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯ ನಿವಾರಣೆ ಈ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು ಈ ಅಸಹಕಾರ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ತಡೆಯಲು ಸರಕಾರವು

ಎಷ್ಟೋ ಲೋಕನಾಯಕರನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿತು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಮ. ಗಾಂಧಿಯವರಿಗೂ ರಾಜದ್ರೋಹದ ಆರೋಪದಿಂದ ೬ ವರ್ಷದ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅವರ ಆರೋಗ್ಯವು ಕುಂದಿದ್ದರಿಂದ ಬೇಗ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೨೩ರಲ್ಲಿ ತುರ್ಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಕ್ರಾಂತಿಯಾಗಿ ಮುಸ್ತಫಾ ಕನಾಲ ಸಾಚ್ವಾನ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ರಾಜ್ಯಪದ್ಧತಿಯು

ಶ್ರೀ. ವಿಠಲಭಾಯಿ ಪಟೇಲ

ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದ್ದ ಖಿಲಾಫತ್ ಚಟುವಟಿಕೆಯು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಮತ್ತು ಈ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ನೆನಪಿನಿಂದ ಹಿಂದು-ಮುಸಲ್ಮಾನರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿದ್ದ ಒಕ್ಕಟ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಅಸಹಕಾರ ಚಟುವಟಿಕೆಯು ಕುಗ್ಗಿ. ದೇ. ಚಿತ್ತರಂಜನ ದಾಸ್ ಇವರ ಮುಂದಾಳುತನದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಪಕ್ಷವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಈ ಪಕ್ಷದ ಬಹು ಮತದ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ಶ್ರೀಯುತ ವಿಠಲಭಾಯಿ ಪಟೇಲರು ಲೇ.

ಅಸೆಂಬ್ಲಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದರು. ಈ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಪಕ್ಷವಲ್ಲದೆ ಪ್ರಯೋಗಿ ಸಹಕಾರ ಎಂಬ ಒಂದು ಉಪಪಕ್ಷವು ಉಂಟಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಪಕ್ಷೋಪಪಕ್ಷಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಅಸಹಕಾರ ಚಟುವಟಿಕೆಯು ಕಳೆಗುಂದಿತು. ೬. ಉಳಿದ ಕೆಲಸಗಳು— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೨೫ರಲ್ಲಿ ನಿಜಾಮನು ವರ್ಧಾ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಲು ರೀಡಿಂಗನು ಅದು ಮರಳಿ ದೊರೆಯಲಾರದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದನು. ಇಂಚಕೇಸ್ ಕಮಿಟಿಯು ವರ್ಷದ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ೧೯|| ಕೋಟಿ ರೂ. ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಸೂಚಿಸಿತು. ಆ ಮೇರೆಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಖಾತೆಗಳ ವೆಚ್ಚವು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು ಸ್ಯಂಡರ್ವ್ಸ್‌ನ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹಿಂದೀ ತರುಣರನ್ನು ಕಳುಹಲು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಮಾಂಟೆಫರ್ಡ್ ಸುಧಾರಣೆಗಳ ಗುಣಾವಗುಣಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿ ಮುಡಿಮನ್ ಕಮಿಟಿಯು ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿತು. ಬಳಿಕ ರೀಡಿಂಗನು ವಿಲಾಯತಿಗೆ ಹೋಗಿ ಭಾರತ ಮಂತ್ರಿಗಳೊಡನೆ ಮುಂದಿನ ಧೋರಣೆಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಆರೇದಾಡಿ ಮರಳಿ ಬಂದನು. ಆಗ ಭಾರತ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಬರ್ಕನ್ ಹೆಡ್ ಅವರು ' ಎಲ್ಲ ಪಕ್ಷದವರು ಒಮ್ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದಲ್ಲಿ ಅದರ ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ ಸರಕಾರವು ಕಮಿಷನವನ್ನು ನಿಯಮಿಸಬಹುದು ; ' ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದರು. ಇದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ರೀಡಿಂಗನ ಅವಧಿ ಮುಗಿದುದರಿಂದ ಲಾರ್ಡ್ ಆಯರ್ವಿನ್ ಎಂಬವನು ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯನಾದನು.

೨. ಲಾರ್ಡ್ ಆಯರ್ವಿನ್ :— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೨೬ — ೧೯೩೧.

೧. ಒಕ್ಕಲತನದ ಸುಧಾರಣೆ— ಇವನ ಒಕ್ಕಲತನದ ಸುಧಾರಣೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮನಸ್ಸುಹಾಕಿದನು. ಮತ್ತು ಅದರ ಸುಧಾರಣೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಕಮಿಷನವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದನು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೨೬ರಲ್ಲಿ ಮುಂಬಯಿ ಇಲಾಖೆಯ ಒಕ್ಕಲತನದ ಪ್ರದರ್ಶನವು ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಆಯಿತು. ೨. ಹಿಂದೂ-ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಂಗೆ— ಇದೇ ವರ್ಷ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ-ಮುಸಲ್ಮಾನರಲ್ಲಿ ದಂಗೆಗಳಾದವು. ಹಿಂದುಗಳು ಶುದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಸಂಘಟನೆ ಈ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಈ ವರ್ಷದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದು ಸಂಘಟನೆಯ ಮುಂದಾಳುಗಳಾದ ಸ್ವಾಮಿ ಶ್ರದ್ಧಾನಂದರ ಕೊಲೆಯಾಯಿತು. ೩. ಸಾಯಮನ್ ಕಮಿಷನ್—ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೨೭-೨೮. ಸುಧಾರಣಾ ಕಾಯಿದೆಯ ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ

ಪಾರ್ಲಮೆಂಟಿನವನರು ಸೆರ್ ಸಾಯಮನ್ ಎಂಬವನು ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿರುವಂತೆ ಏಳು ಜನರ ಒಂದು ಕಮಿಷನವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದರು ಇದರಲ್ಲಿ ಹಿಂದೀ ಸಭಾಸದನೊಬ್ಬನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕಮಿಷನದ ಈ ರಚನೆಯು ಸಮೋಷವೆನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದೀ ಮುಂದಾಳುಗಳು ಇದರೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನಿಡಲಿಲ್ಲ. ಈ ಕಮಿಷನವು ಎರಡು ಸರತಿ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹೋಗಿ ತನ್ನ ವರದಿ

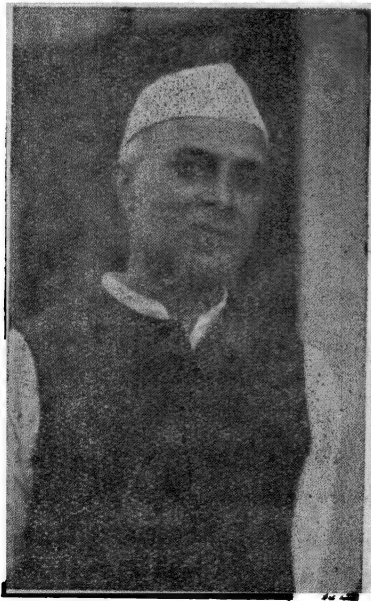
ಲಾರ್ಡ್ ಆರ್ಯವಿನ್

ಯನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸಿತು. ೪. ನೆಹರು ರಿಪೋರ್ಟ್— ೧೯೨೮. ಸಾಯಮನ್ ಕಮಿಷನ್‌ದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೀ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನವರು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲು, ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷವವರು ಒಂದಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸಂಯುಕ್ತ ಪರಿಷತ್ತನ್ನು ಲಖನೌದಲ್ಲಿ ನೆರೆಯಿಸಿದರು. ಈ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದೀ ಜನರ ಒಮ್ಮನಸ್ಸಿನ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಪಂಡಿತ ಮೋತಿಲಾಲ್ ನೆಹರು ಇವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿರುವ ಒಂದು

ಕಮಿಟಿಯು ಗೊತ್ತುಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು ಈ ಕಮಿಟಿಯವರು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನ ಕ್ರೋಸ್ವರ ವಸಹಾತುಗಳಲ್ಲಿಯಂತಹ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದರು. ಈ ಯೋಜನೆಯು ನೆಹರು ರಿಪೋರ್ಟ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು ೫. ಮೊದಲನೆಯ ರಾವುಂಡ್ ಟೇಬಲ್ ಕಾನ್ಫರೆನ್ಸ್ (ದುಂಡುಮೇಜಿನ ಪರಿಷತ್ತು)—ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೩೦. ಸಾಯಮನ್ ಕಮಿಷನದ ವರದಿಯು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಬಳಿಕ ಅದರ ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ ಲಂಡನ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ದುಂಡುಮೇಜಿನ ಪರಿಷತ್ತು ನೆರೆಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿಗಳಾದ

ಇಂಗ್ಲೆಂಡದ ಮಿ.ರಾನ್ಸೆನ್ಮಾಕ್‌ಡೋನಾಲ್ಡರು ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಕಾರ್ಯಭಾಗವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳೂ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಹಿಂದೀ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪಕ್ಷದ ಮುಂದಾಳುಗಳು ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ

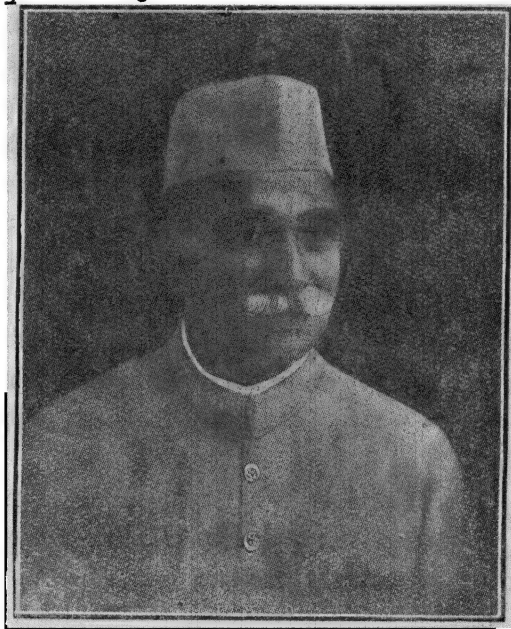
ಮ್ಯಾಕ್‌ಡೋನಾಲ್ಡರು

ಪಂಡಿತ ಜಿವಾಹರಲಾಲರು

ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಲಾಹೋರದಲ್ಲಿ ಪಂ. ಜವಾಹರಲಾಲ ನೆಹರು ಇವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಅಖಿಲಭಾರತ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಭೆಯು ನೆರೆದು ಅದರಲ್ಲಿ 'ಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೇ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ದ ಹೆಗ್ಗುರಿ' ಎಂದು ಸಾರಲಾಯಿತು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಅವರು ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಾಯದೇಭಂಗದ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನಾರಂಭಿಸಿದರು ಈ ಚಟುವಟಿಕೆಯು ದೇಶದ ಹಳ್ಳಪಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ

ಹಬ್ಬಿತು. ಆಗ ಸರಕಾರದವರು ಕೆಲವು ಆರ್ಡಿನೆನ್ಸು (ಒಟ್ಟು ಹುಕುಮು) ಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿ ದೇಶದಲ್ಲಿಯೆ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯನ್ನು ಅಡಗಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಮುಂದಾಳುಗಳೂ ಸಹಸ್ರಾವಧಿ ಜನರೂ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕಳುಹಲ್ಪಟ್ಟರು. ೨ನೇಯ ರೌಂಡ್ ಟೇಬಲ್ ಕಾನ್ಫರೆನ್ಸ್— ಕ್ರಿ. ಶ ೧೯೩೧ ಒಂದನೆಯ ರಾವುಂಡ್ ಟೇಬಲ್ ಕಾನ್ಫರೆನ್ಸ್ ನ್ನ ಕೆಲಸವು ಮುಗಿದಬಳಿಕ ಅನುಕೂಲವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸರಕಾರವು ಮ. ಗಾಂಧಿ ಮೊದಲಾದ ಮುಂದಾಳುಗಳನ್ನು

ಡಾ. ಅನಸಾರಿ

ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದ ಬಿಟ್ಟಿತು ಮುಂದೆ ಸರ್ ಸಪ್ತೋ, ಜ್ಯಾರಿಸ್ಟ್ರ ಜಯಕರ ಇವರ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರು ಲಾರ್ಡ್ ಅಯರ್-ವಿನ್ ಇವರ ಕೂಡ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಸಂಬಂಧ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡಲೊಪ್ಪಿ ವರ್ಕಿಂಗ್ ಕಮಿಟಿಯ ಮೆಂಬರರನ್ನು ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲು ತಿಳಿಸಿದರು. ಡಾ. ಅನಸಾರಿ ಇವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಕಿಂಗ್ ಕಮಿಟಿಯ ಸಭೆಸೇರಿ ಚರ್ಚೆ

ಯಾಗಿ ಗಾಂಧಿ-ಅಯರ್ವಿನರ ಕರಾರುಗಳಾದವು. ಇದರಿಂದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಾಂತತೆಯ ವಾತಾವರಣವು ಉಂಟಾಯಿತು. ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಘಟನೆಯ ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ ಅನೇಯ ರಾವುಂಡ್ ಟೀ. ಕಾನ್ಸರನ್ನು ನೆರೆಯುವದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಇದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಎಂದರೆ ಎಪ್ರಿಲ್ ೧೯೩೧ರಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ -ಅಯರ್ವಿನರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲಿಂಗ್ಡನ್‌ನು ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯನಾದನು.

ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲಿಂಗ್ಡನ್ :- ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೩೧-೧೯೩೬. ಇವನು ಈ ಮೊದಲು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೧೪-೧೮ರ ವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ಮುಂಬಯಿ ಇಲಾಖೆಯ ಗವರ್ನರ್‌ನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಇವನು ಈ ದೇಶದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತವನಾಗಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಇವನು ವಸಾಹತಿಯಲ್ಲಿಯಂತಹ (ಡೋಮಿನಿಯನ್ ಸ್ಟೇಟ್ಸ್) ರಾಜ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯು ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಉಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದನು. ಗೊತ್ತಾದ ಮೇರೆಗೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೩೧ರ ಕೊನೆಯ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಅನೇಯ ರಾ. ಟೀ. ಕಾನ್ಸರನ್ನು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಮ. ಗಾಂಧಿಯವರು ವಿಲಾಯತಿಗೆ ಹೋಗಿ ಈ ಕಾನ್ಸರನ್ನಿನ ಕೆಲಸವು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಘಟನೆಯ ಬಹುತರ ಎಲ್ಲ ಅಂಗಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ವರೂಪವು ನಿಶ್ಚಿತವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಹಿಂದು-ಮುಸಲ್ಮಾನ ಮೊದಲಾದ ಪಂಗಡಗಳ ಹಕ್ಕುಗಳ ಪ್ರಮಾಣವು ಮಾತ್ರ ನಿಶ್ಚಯಿಸಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಆ ಆಧಿಕಾರವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಾನ್ಸರನ್ನನ್ನು ಮುಗಿಸಿದರು.

ಇತ್ತ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್‌ವಿಲಿಂಗ್ಡನ್‌ನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವು ಆರ್ಡಿನನ್ಸುಗಳು ಹೊರಟವು. ಕಾಯಿದೆಭಂಗದ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಅಡಗಿಸುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮ. ಗಾಂಧಿಯವರೇ ಮೊದಲಾದ ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕಳುಹಲ್ಪಟ್ಟರು.

ಮುಂದೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೩೨ರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳು ಜಾತಿನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರಿಗಾಗಿಯೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮತದಾರ ಸಂಘವಿರಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರ ಎಲ್ಲರಿಗಾಗಿ ಹಗಲಿರುಳು ಯತ್ನಿಸುವ ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರಿಗೆ ಈ ಮಾತು ಸರಿಬರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು

ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರ ಮುಂದಾಳುಗಳಾದ ಡಾ. ಅಂಬೇಡಕರರನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿ ಅವರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯೊಂದಿಗೆ “ ಹಿಂದು ಮತ ತ್ರಿಗೈಲಿ ಒಂದೇ ಮತದಾರ ಸಂಘವಿರಬೇಕು. ” ಎಂದು ತಿಳುಹಿಸಿದರು. ಅದಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿಗಳು ತಮ್ಮ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ೩ನೆಯ ರಾವುಂಡ್ ಟೇಬಲ್ ಕಾನ್ವರನ್ಸ್— ಕ್ರಿ. ಶ ೧೯೩೨ರ ಕೊನೆಯ ಸುಮಾರಿಗೆ ೩ನೆಯ ರಾ. ಟಿ. ಕಾನ್ವರನ್ಸ್ ನೆರೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಘಟನೆಯ ವಿಚಾರಣೆಯ ಕೆಲಸವು ಮುಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಬಳಿಕ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೩೩ರ ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ ಸರ್ಕಾರದವರು ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಘಟನೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಶುಭ್ರಪತ್ರಿಕೆ (ಎಲ್ವಿಯಿಟ್ ಪೇಪರ್) ಯನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸಿದರು. ಮತ್ತು ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಚರ್ಚೆಗಾಗಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಜಾಯಿಂಟ್ ಸಿಲೆಕ್ಟ್ ಕಮಿಟಿಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿರುವರು.

ಈ ಕಮಿಟಿಯವರು ಸುಮಾರು ಒಂದುವರೆ ವರ್ಷದವರೆಗೆ ವಿಚಾರಣೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿ ಒಂದು ವರದಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದರು. ಈ ವರದಿಯು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೩೪ರ ನವೆಂಬರ್ ೨೨ನೆಯ ತಾರೀಖಿನ ದಿನ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್-ಹಿಂದು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಬಳಿಕ ಈ ವರದಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದವರು ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಘಟನೆಯ ಮಸೂದೆಯೊಂದನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಮಂದೆ ಇರಿಸಿದರು. ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನವರು ಈ ಮಸೂದೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತಿದ್ದುಪಡೆಮಾಡಿ ೧೯೩೫ರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ನು ಪಾಸುಮಾಡಿದರು. ಈ ಕಾಯ್ದೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಸುಧಾರಣೆಯು ಅಮಲಿನಲ್ಲಿ ತರಬೇಕೆಂದು ಬಾಡಷಾಹರು ೧೨೮ ೧೯೩೫ನೆಯ ದಿವಸ ಜಾಹೀರ ಪಡಿಸಿದರು. ಆಗ ಈ ಕಾಯ್ದೆಯು ಅಸಮಾಧಾನಕರವಾಗಿರುವದೆಂದು ಭಾರತೀಯ ಮುಖಂಡರು ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದರು. ಅದರೂ ಸರ್ಕಾರದವರು ೧೯೩೬ರ ಎಪ್ರಿಲ್ ೧ನೆಯ ತಾರೀಖಿನಿಂದ ಈ ಹೊಸ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ನು ಅಮಲಿನಲ್ಲಿ ತರಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಿಹಾರ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ವೇಟಾ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿಯೂ ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪದ ಭೂಕಂಪವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಅನಾಹುತಕ್ಕೆ ಜನರು ಸಿಲುಕಿದ್ದರಿಂದ ಜೀವಿತ ವಿತ್ತಗಳ ಅಪಾರವಾದ ಹಾನಿಯೊದಗಿತು.

ಯಾಗಿ ಗಾಂಧಿ-ಅಯರ್ವಿನರ ಕರಾರುಗಳಾದವು. ಇದರಿಂದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಶಾಂತತೆಯ ವಾತಾವರಣವು ಉಂಟಾಯಿತು. ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯ ಘಟನೆಯ ವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ ಅನೆಯ ರಾವುಂಡ್ ಟೀ. ಕಾನ್ಸರನ್ನು ನೆರೆಯುವದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಇದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಎಂದರೆ ಎಪ್ರಿಲ್ ೧೯೩೧ರಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ -ಅಯರ್ವಿನರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲಿಂಗ್ಡನನು ವಾಯಿಸರಾಯನಾದನು.

ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲಿಂಗ್ಡನ್ :— ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೩೧-೧೯೩೬. ಇವನು ಈ ಮೊದಲು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೧೪-೧೮ರ ವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ಮುಂಬಯಿ ಇಲಾಖೆಯ ಗವರ್ನರನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಇವನು ಈ ದೇಶದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತವನಾಗಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಇವನು ವಸಾಹತಿಯಲ್ಲಿಯಂತಹ (ಡೋಮಿನಿಯನ್ ಸ್ಟೇಟ್ಸ್) ರಾಜ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯು ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಉಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದನು. ಗೊತ್ತಾದ ಮೇರೆಗೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೩೧ರ ಕೊನೆಯ ಸುಮಾರಕ್ಕೆ ಅನೆಯ ರಾ. ಟೀ. ಕಾನ್ಸರನ್ನು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಮ. ಗಾಂಧಿಯವರು ವಿಲಾಯತಿಗೆ ಹೋಗಿ ಈ ಕಾನ್ಸರನ್ನಿನ ಕೆಲಸವು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಘಟನೆಯ ಬಹುತರ ಎಲ್ಲ ಅಂಗಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ವರೂಪವು ನಿಶ್ಚಿತವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಹಿಂದು ಮುಸಲ್ಮಾನ ವೊದಲಾದ ಪಂಗಡಗಳ ಹಕ್ಕುಗಳ ಪ್ರಮಾಣವು ಮಾತ್ರ ನಿಶ್ಚಯಿಸಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಆ ಆಧಿಕಾರವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಡೆಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಾನ್ಸರನ್ನನ್ನು ಮುಗಿಸಿದರು.

ಇತ್ತ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲಿಂಗ್ಡನನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವು ಆಡಿನನ್ನಗಳು ಹೊರಟವು. ಕಾಯದೇಭಂಗದ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಆಡಗಸುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮ. ಗಾಂಧಿಯವರೇ ಮೊದಲಾದ ಸಾವಿರಾರು ಜನರು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕಳುಹಲ್ಪಟ್ಟರು.

ಮುಂದೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೩೨ರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳು ಜಾತಿನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರಿಗಾಗಿಯೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮತದಾರ ಸಂಘವಿರಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರ ಎಲ್ಲರಿಗಾಗಿ ಹಗಲಿರುಳು ಯತ್ನಿಸುವ ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರಿಗೆ ಈ ಮಾತು ಸರಿಬರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು

ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರ ಮುಂದಾಳುಗಳಾದ ಡಾ. ಅಂಬೇಡಕರರನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿ ಅವರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯೊಂದಿಗೆ “ಹಿಂದು ಮತ ತ್ರಿಗಲಿ ಒಂದೇ ಮತದಾರ ಸಂಘವಿರಬೇಕು.” ಎಂದು ತಿಳುಹಿಸಿದರು. ಅದಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿಗಳು ತಮ್ಮ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ೩ನೆಯ ರಾವುಂಡ್ ಟೇಬಲ್ ಕಾನ್ವರನ್ಸ್— ಕ್ರಿ. ಶ ೧೯೩೨ರ ಕೊನೆಯ ಸುಮಾರಿಗೆ ೩ನೆಯ ರಾ. ಟಿ. ಕಾನ್ವರನ್ಸ್ ನೆರೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಘಟನೆಯ ವಿಚಾರಣೆಯ ಕೆಲಸವು ಮುಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಬಳಿಕ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೩೩ರ ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಟಿಷ ಸರ್ಕಾರದವರು ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಘಟನೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಶುಭ್ರಪತ್ರಿಕೆ (ವ್ಹಾಲ್ಯುಟ್ ಸೇಪರ್) ಯನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸಿದರು. ಮತ್ತು ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಚರ್ಚೆಗಾಗಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಜಾಯಿಂಟ್ ಸಿಲೆಕ್ಟ್ ಕಮಿಟಿಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿರುವರು.

ಈ ಕಮಿಟಿಯವರು ಸುಮಾರು ಒಂದುನರೆ ವರ್ಷದವರೆಗೆ ವಿಚಾರಣೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿ ಒಂದು ವರದಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದರು. ಈ ವರದಿಯು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೩೪ರ ನವೆಂಬರ್ ೨೨ನೆಯ ತಾರೀಖಿನ ದಿನ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್-ಹಿಂದು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಬಳಿಕ ಈ ವರದಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದವರು ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಘಟನೆಯ ಮಸೂದೆಯೊಂದನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಮುಂದೆ ಇರಿಸಿದರು. ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನವರು ಈ ಮಸೂದೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತಿದ್ದುಪಡೆಮಾಡಿ ೧೯೩೫ರ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ನು ಪಾಸುಮಾಡಿದರು. ಈ ಕಾಯ್ದೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಸುಧಾರಣೆಯು ಅಮಲಿನಲ್ಲಿ ತರಬೇಕೆಂದು ಬಾಡಷಾಹರು ೧೨೮ ೧೯೩೫ನೆಯ ದಿವಸ ಜಾರಿಪಡಿಸಿದರು. ಆಗ ಈ ಕಾಯ್ದೆಯು ಅಸಮಾಧಾನಕರವಾಗಿರುವದೆಂದು ಭಾರತೀಯ ಮುಖಂಡರು ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದರು. ಅದರೂ ಸರ್ಕಾರದವರು ೧೯೩೬ರ ಎಪ್ರಿಲ್ ೧ನೆಯ ತಾರೀಖಿನಿಂದ ಈ ಹೊಸ ಕಾಯ್ದೆಯನ್ನು ಅಮಲಿನಲ್ಲಿ ತರಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಿಹಾರ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ವೇಟಾ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿಯೂ ಉಗ್ರಸ್ವರೂಪದ ಭೂಕಂಪವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಅನಾಹುತಕ್ಕೆ ಜನರು ಸಿಲುಕಿದ್ದರಿಂದ ಜೀವಿತ ವಿತ್ತಗಳ ಅಪಾರವಾದ ಹಾನಿಯೊದಗಿತು.

ಸರಕಾರದವರೂ ರಾಷ್ಟ್ರಸಭೆಯವರೂ ದೊಡ್ಡ ನಿಧಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಅನಾಥರಿಗೆ ಸಹಾಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ಜನರಿಗೊದಗಿದ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದರು.

ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲಿಂಗ್ಡನ್ರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಾದಶಹರಾದ ಪಂಚಮ ಜಾರ್ಜ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳವರ ೨೫ ವರ್ಷದ ಆಳಿಕೆಯ ರಜತ ಮಹೋತ್ಸವವು ಒಳ್ಳೇ

ಅನೆಯ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಬಾದಶಾಹರು

ಸಡಗರದಿಂದ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನೆರವೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ತುಸು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಜನವರಿ ೧೯೩೬ ರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಪೂಜ್ಯ ಪಂಚಮಜಾರ್ಜ್ ಬಾದಶಾಹರವರು ದಿವಂಗತರಾದುದರಿಂದ ಸಕಲ ಪ್ರಜೆಗಳು ದುಃಖಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದರು. ದಿವಂಗತರಾದ ಪಂಚಮಜಾರ್ಜ್ ಬಾದಶಹರ ತರುವಾಯ ಯುವರಾಜರಾಗಿದ್ದ ಅನೆಯ ಎಡ್ವರ್ಡರವರು ಆಡಳಿತದ ಸಾರ್ವಭೌಮರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಪೂಜ್ಯ ತಂದೆಯವರ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ತಾವೂ ಅನುಸರಿಸುವೆವೆಂದು

ಸಾರಿದರು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೩೬ರ ಎಪ್ರಿಲಿನಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲಿಂಗ್ಡನ್‌ನು ಹೋಗಿ ಅವರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ ಲಿನ್‌ಲಿಥ್‌ಗೋ ಇವರು ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯರಾದರು.

೪. ಲಾರ್ಡ್ ಲಿನ್‌ಲಿಥ್‌ಗೋ (೧೯೩೬-ಸಾಗಿದೆ):- ಇವರು ಮೊದಲು ಲಾರ್ಡ್ ಆಯರ್ವಿನ್‌ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಒಕ್ಕಲತನದ ವಿಚಾರಣಾ ಮಂಡಲದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಜಾಯಿಂಟ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟರಿ ಕಮಿಟಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೂಡ ಇವರೇ ಮಂಡಿಸಿದ್ದರು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ರಾಜ್ಯತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇವರು ಒಳ್ಳೆಯ ಅನುಭವವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರಾಗಿ

ಲಾರ್ಡ್ ಲಿನ್‌ಲಿಥ್‌ಗೋ

ರುವರು. ಇವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಘಟಿಸಿದ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ- ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೩೬ರಲ್ಲಿ ಆದ ಕಾಯ್ದೆ ಮಂಡಲಗಳ ಚುನಾವಣೆಯು. ಈ ಚುನಾವಣೆಯ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಪಕ್ಷದವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆರಿಸಿ ತರಬೇಕೆಂದು ಬಹಳ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಮುಂಬೈ ಇಲಾಖೆ, ಮದ್ರಾಸ ಇಲಾಖೆ, ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಂತ, ಬಿಹಾರ, ಓರಿಸಾ, ಮಧ್ಯಪ್ರಾಂತ ಈ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಸಭೆಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಬಹುಮತವಾಯಿತು. ಕಾಯ್ದೆಗನುಸರಿಸಿ ಈ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಗವರ್ನರ್‌ರು ಬಹುಮತವಿದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ

ಪ್ರಮುಖರನ್ನು ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲವನ್ನು ರಚಿಸಲು ಕರೆಯಿಸಿದರು. ಆಗ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಪ್ರಮುಖರು ಗವ್ವರ್ನರರು ತಮಗಿರುವ ವಿಶೇಷಾಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಸಂಬಂಧವಾದ ಕೆಲವು ಅಭಿವಚನಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಗವ್ವರ್ನ

ಸುಭಾಷಚಂದ್ರ ಭೋಸರು

ರರು ಈ ರೀತಿ ಅಭಿವಚನಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಅಶಕ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರಸಭೆಯ ಪ್ರಮುಖರು ಹರಿಪುರದಲ್ಲಿ ಸುಭಾಷಚಂದ್ರ ಭೋಸ ಇವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವದನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದರು. ಆಗ ಗವ್ವರ್ನರರು ಉಳಿದಪಕ್ಷದ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಕರೆಸಿ ಅವರ ಸಹಾಯದಿಂದ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲವನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದರು.

ಹೀಗೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿರುವಾಗ ಸರ್ ಸಪ್ತೋ ರ ವ ರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಸರಕಾರ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಸಭೆಯ ಮುಂದಾಳುಗಳು ಇವರಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯವು ನಡೆಯಿತು. ವ್ಹಾಯಿಸರಾಯ.ರಾದ ಲಾರ್ಡ್ ಲಿನ್‌ಲಿಥ್‌ಗೋ ಇವರು “ ಪ್ರಾಂತಿಕ ಗವರ್ನರರಿಗೆ ವಿಶೇಷಾಧಿಕಾರಗಳಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ (ಕಾಂಗ್ರೆಸ್) ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದ ಕಾರಭಾರಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆಯಾಗಲಾರದು ”

ಎಂದು ಆಶ್ವಾಸನವನ್ನಿತ್ತರು. ಆಗಿನಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರ ಸಭೆಯವರು ಮುಂಬಯಿ ಮದ್ರಾಸ, ಸಂಯುಕ್ತಪ್ರಾಂತ, ನೊದಲಾದ ಎಂಟು ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಹತ್ತಿದರು. ನಮ್ಮ ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲವು ಮುಖ್ಯರಾದ ಮಾನ್ಯವರ ಜಾಳಿ ಗಂಗಾಧರ ಖೇರರವರು ತಮ್ಮ ಸಹಕಾರಿಗಳಾದ ಮಂತ್ರಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಜನಹಿತವ ಹಲವು ಸುದಾರಣೆಗಳನ್ನು ಆಸ್ಥೆಯಿಂದಲೂ ಸಾಹಸದಿಂದಲೂ ಕೈಕೊಂಡರು. ಪ್ರಾಧಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಸಾರ, ಫೌಢಶಿಕ್ಷಣ, ವರ್ಧಾ

ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಖೇರರು

ಶಿಕ್ಷಣ, ಗ್ರಾಮಸುಧಾರಣೆ, ಮಧ್ಯಪಾನ ಪ್ರತಿಬಂಧ, ಹರಿಜನಸುಧಾರಣೆ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಗಳು ಭರದಿಂದ ಸಾಗುತ್ತಿರುವನೆಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಒಡಿದು ಕಾಣುವ ಮಾತಾಗಿದೆ ಈಗ ಅಪೂರ್ಣ ಅಧಿಕಾರಗಳು ದೊರೆತಿರುವಾಗಲೇ, ಜನಹಿತದಕ್ಷರಾದ ನಮ್ಮಸುಹನೀಯರು ಇಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವರೆಂದ ಮೇಲೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಧಿಕಾರಗಳು ದೊರೆತರೆ ಇವರು ಭಾರತವನ್ನು ಉತ್ಕರ್ಷ

ಶಿಖರಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿಸುವರೆಂಬಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ! ದೇವರು ಭಾರತವ ಹಂಬಲವನ್ನು ಈಡೇರಿಸಲಿ!! ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾರತವು ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಲಿ!!!

ದಿವಂಗತರಾದ ಐವದೆಯ ಜಾರ್ಜ್ ಬಾದಶಾಹರವರ ತರುವಾಯ ಎಂಟನೆಯ ಎಡ್ವರ್ಡರವರು ನಮ್ಮ ಬಾದಶಾಹರಾದ ಸಂಗತಿಯು ಒಂದೆ

ಸಾರ್ವಭೌಮರಾದ ಒನೆಯ ಜಾರ್ಜರವರು

ಹೇಳಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಈ ಬಾದಶಾಹರು ನಮ್ಮನ್ನು ಬಹುಕಾಲ ಅಳಬೇಕೆಂದು ದೇವರ ಸಂಕೇತವಿರಲಿಲ್ಲ. ಉನೆಯ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಬಾದಶಾಹರವರಿಗೂ ಮಂತ್ರಿ-ಮಂಡಲದವರಿಗೂ ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಮತಭೇದಉಂಟಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಈ ಬಾದಶಾಹರು ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ೧೦-೧೨-೧೯೩೬ರಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟರು. ಕೊಡಲೆ ಇವರ ತಮ್ಮಂದಿರಾದ ಡ್ಯೂಕೆ ಆಫ್ ಯಾರ್ಕ್‌ರವರು ಒನೆಯ ಜಾರ್ಜರಿಂದ ಅಭಿಧಾನದಿಂದ ನಮ್ಮ ಬಾದಶಾಹರಾದರು. ಇವರ ಸಿಂಹಾಸನಾ

ರೋಹಣ ಸಮಾರಂಭವು ೧೯೩೭ರ ಮೇ ೧೨ನೆಯ ದಿವಸ ವೈಭವದಿಂದ ನೆರವೇರಿತು.

೮. ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಘಟನೆಯೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣವೂ :—

ಕನ್ನಡನಾಡು, ಮುಂಬಯಿ ಇಲಾಖೆ, ಮದ್ರಾಸ ಇಲಾಖೆ, ಕೊಡಗುಪ್ರಾಂತ, ಮೈಸೂರ ರಾಜ್ಯ, ನಿಜಾಮ ರಾಜ್ಯ ಅಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಹೀಗೆ ಆರು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಹೋಗಿದೆ. ಒಂದು ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವವರ ಸೀಮೆಗಳೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತವಾಗಿರುವುದು, ಆ ನಾಡಿನ ಏಳಿಗೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡೆಲ್ಲ ಒಂದಾಗುವುದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಒಡೆತನಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಭಾಗವನ್ನು ಒಂದು ಮಾಡುವುದು ಅಶಕ್ಯವು. ಆದುದರಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಒಡೆತನವುಳ್ಳ ಕನ್ನಡ ಸೀಮೆಗಳನ್ನಾದರೂ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡಬೇಕೆಂದು ನಮ್ಮ ಜನರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣದ ಕಾರ್ಯವು ಸಾಧಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನಾದರೂ ಅದಷ್ಟು ಬೇಗ ಈ ಕಾರ್ಯವು ಕೈಗೂಡಬೇಕೆಂದು ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರೂ ಸಾಹಸಪಡುತ್ತಿರುವರು.

೯. ದೇಶೀಯ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರೂ ಅವರ ಪ್ರಜೆಗಳೂ :—

ಭಾರತದ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಮೂರನೆಯಂಶದಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶವು ದೇಶೀಯ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವುದು. ಈ ಎಲ್ಲ ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಆರು ವರೆಗೆ ನೂರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲ ದೇಶೀಯ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯು ಸುಮಾರು ಏಳು ಕೋಟಿ ಅದೆ. ತಮ್ಮ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲಿರುವ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಜನಾಂಗವು ಸ್ವಾಯತ್ತತೆಗಾಗಿ ಸಾಹಸ ಬಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಪ್ರಜೆಗಳು ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಸುಮ್ಮನಿರುವುದು ಅಶಕ್ಯವು. ಅವರಾದರೂ ರಾಷ್ಟ್ರಸಭೆಯ ಕ್ರಮದಂತೆಯೇ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿ ತಮ್ಮ ಒಡೆಯರಲ್ಲಿ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯುಳ್ಳ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಿರುವರು. ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರಾದರೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರಜೆಗಳ ನ್ಯಾಯವಾದ ಈ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಲೇ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಪ್ರಗತಿಪ್ರಿಯ

ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು

ಮೊರ ಉಸ್ತಾದನ ಅಲಿಖಾನರು

ರಾವ ಹಲವರು. ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರು ಪ್ರಜೆಗಳ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಔಂಧ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಒಡೆಯರಂತೂ ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಂತೆ ಒಂದು ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ, ಅದರಂತೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟಿರುವರು. ಹೈದರಾಬಾದ, ಮೈಸೂರು, ಕೊಲ್ಹಾಪುರ ಮೊದಲಾದ ನಮ್ಮ ನೆರೆಯ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಈಗ ಪ್ರಜಾಪಕ್ಷದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿರುತ್ತವೆ.

೭. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾ ಯುದ್ಧ :— (ಸಪ್ಟಂಬರ ೧೯೩೯ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಸಾಗಿದೆ). ೧೯೧೪ ರಿಂದ ೧೯೧೮ರ ವರೆಗೆ ಮೊದಲನೆಯ ಮಹಾ ಯುದ್ಧವು ಸಾಗಿ, ವರ್ಸೆಲೀಸ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದ ಅದು ಮುಗಿದು ಹೋದ ಸಂಗತಿ ೧೮೯ನೆಯ ಪುಟದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನಿಯು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋತು ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರದವರ ಕರಾರುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಯಿತು. ಆಗ ಜರ್ಮನಿಯ ಡಾಂಯಿಗ ಬಂದರವು ಪೋಲಂಡದವರಿಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಜರ್ಮನಿಗೆ ಈ ಬಂದರವು ಕೈಬಿಟ್ಟಿದ್ದು ಶಲ್ಯದಂತೆ ನಡುವ ಸಂಗತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಈ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡುವದರಲ್ಲಿಯೇ ತೊಡಗಿದ್ದಿತು. ಮುಂದೆ ಅದು ಹರ ಹಿಟ್ಟಿರ ಎಂಬವನನ್ನು ತನ್ನ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಸರ್ವ ವಿಧ ದಿಂದಲೂ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತು. ಮತ್ತು ಕಡೆಗೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೩೯ನೇ ಅಗಸ್ಟ ೩೧ನೇ ತಾರೀಖಿನ ದಿನ “ಡಾಂಯಿಗ ಬಂದರವನ್ನು ೨೪ ತಾಸಿನಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಜರ್ಮನಿಯು ದಾಳಿ ಮಾಡುವದು” ಎಂದು ನೋಟೀಸು ಕೊಟ್ಟಿತು ! ಪೋಲಂಡದವರು ಡಾಂಯಿಗವನ್ನು ಕೊಡಲೊಪ್ಪಲಿಲ್ಲ !! ಯುದ್ಧವು ತಾ. ೧-೯-೩೯ಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು !!! ಬ್ರಿಟನ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಇದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ತಾ. ೩-೯-೩೯ಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಮಿತ್ರನಾದ ಪೋಲಂಡದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಜರ್ಮನಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಸಾರಿದವು.

ಮುಂದೆ ಜರ್ಮನಿಯು ಪೋಲಂಡವನ್ನು ತಡವಿಲ್ಲದೆ ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಅದರ ಪೂರ್ವದ ಭಾಗವನ್ನು ರಶಿಯಕ್ಕೆ ಕೊಡಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ

ಒಲಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಬಳಿಕ ಫಿನಲಂಡ, ನಾರ್ವೆ, ಸ್ವೀಡನ್, ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್, ಹಾಲಂಡ, ಬೆಲಜಮ್ ಈ ವೇಶಗಳನ್ನು ಒಂದರಹಿಂದೊಂದು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಜರ್ಮನಿಯು ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿತು. ಕಡೆಗೆ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನೂ ಜರ್ಮನಿಯ ವಶವಾಯಿತು. ಇಟಲಿಯು ಜರ್ಮನಿಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸಿತು.

ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಅಮೇರಿಕೆಯ ನೆರವನ್ನು ಪಡೆದು ಯುದ್ಧದ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಭರದಿಂದ ನಡೆಸಿತು. ಎರಡೂ ಪಕ್ಷದವರು ವೈರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ಬಾಂಬುಗಳನ್ನು ಎಸೆಯುವದು, ಸಾಗರಗಳಲ್ಲಿ ಹಡಗಗಳನ್ನು ಮುಳುಗಿಸುವದು, ಕೊಡೆ ವಿಮಾನಗಳಿಂದ ಇಳಿದು ಶತ್ರುಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುವದು ಇವು ಈ ಮಹಾ ಯುದ್ಧದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ಜರ್ಮನಿಯು ಸ್ಪೇನ್‌ನನ್ನು ತನ್ನ ಕೈಗೊಂಬೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೊರಳಿ ಆಸ್ಟ್ರಿಯಾ, ಹಂಗರಿ, ರುಮಾನಿಯಾ, ಯುಗೋಸ್ಲಾವ್‌ಯಾ ಈ ದೇಶಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಬಳಿಕ ಗ್ರೀಸ್‌ನ ಮೇಲೆ ಸಾಗಲು ಅಲ್ಲ ಘನಘೋರ ಸಂಗ್ರಾಮವಾಗಿ ಅದೂ ಜರ್ಮನಿಯ ಕೈಸೇರಿತು.

ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ೧೯೧೮ನೇ ಇಸವಿಯು ಮುಗಿಯುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಿತು. ಅತಿ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಜಪಾನನ್ನು ತಲೆಯೆತ್ತಿ (ಡೆರಿಂಬರ ೭ನೇ ತಾರೀಖಿಗೆ) ಅಮೇರಿಕೆ, ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಸಾರಿತು. ಬಳಿಕ ತಾ ೮-೧೨-೧೮ನೇ ದಿನ ಅಮೇರಿಕೆಯೂ ಬ್ರಿಟನ್ನೂ ಜಪಾನದ ವಿರುದ್ಧ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಸಾರಿದವು. ಜಪಾನನ್ನು ಫಿಲಿಪೈನ್‌ಸ, ವೇನಾಂಗ, ಹಾಂಗಕಾಂಗ, ಸಯಾಮ, ಇಂಡೊ ಚಾಯಿನಾ ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ವರ್ಚಸ್ಸನ್ನು ನೆಲೆಸಿ, ಸಿಂಗಾಪುರದ ಬಲವಾದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ತಾಣ್ಯವ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿತು. ಕಡೆಗೆ ಸಿಂಗಾಪುರವೂ ಜಪಾನರ ವಶವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಜಪಾನದ ದೃಷ್ಟಿಯು ಬ್ರಹ್ಮದೇಶದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತು. ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಪೂರ್ವ ದಂಡಿಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮದೇಶವೂ ಜಪಾನರ ಕೈಸೇರಿತು. ಬಳಿಕ ಜಪಾನಿಗಳು ಕೋಕೋನಾಡ, ವಿಶಾಖಪಟ್ಟಣ ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಾಂಬುಗಳನ್ನೆಸೆದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಸಸ್ಯಕ್ಕೆ ಮಹಾಯುದ್ಧವು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಪೂರ್ವ ಮೇರೆಗೆ ಬಂದು ನಿಂತಿದೆ.

ಜರ್ಮನ ರಶಿಯನರಲ್ಲಿ ವರಸ್ಪರ ಅವಿಶ್ವಾಸವುಂಟಾಗಿ ಜರ್ಮನಿಯು ರಶಿಯದ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಸಾರಿತು. ಕಷ್ಟ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿಯೆ ಬಲವಾದ ನೆಬಾಸ್ವವೊಲ ಎಂಬ ರಶಿಯನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಕಾರ್ಸಸದ ಕಡೆಗೆ ಮುನ್ನುಗ್ಗುತ್ತಿದೆ ಜರ್ಮನಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಸೈನ್ಯವು ರೋಮೇಲನ ಕೈಕೆಳಗೆ ಲಿಬಿಯಾದ ಮೇಲೆ ನುಗ್ಗಿ ಉತ್ತರ ಆಫ್ರಿಕಾದ ಮಹತ್ವದ ರಾಜ್ಯವಾದ ತೊಬ್ರುಕವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿದೆ ಈ ರೀತಿ ಜರ್ಮನಿಯು ಯುರೋಪದಲ್ಲಿಯೂ, ಜಪಾನವು ಏಶಿಯಾದಲ್ಲಿಯೂ ಅಟ್ಟಹಾಸದಿಂದ ಮೇರವಸ್ವಿ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಮುಂದಿಡುತ್ತಲಿವೆ

ಇತ್ತ ಬ್ರಿಟನ್, ಅಮೇರಿಕಾ, ರಶಿಯಾ, ಚೀನ ಮುಂತಾದ ಮಿತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಜರ್ಮನಿ ಜಪಾನವನ್ನು ಬಲಗಾಗಿ ತಡೆಯಲು ಯೋಗ್ಯ ಯುದ್ಧ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಒತ್ತರದಿಂದ ನಡೆಸಿದೆ ಬ್ರಿಟಿಷ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿಗಳಾದ ಚರ್ಚಿಲರವರು ೧೯೪೨ ನೇ ವರ್ಷವು ನಮಗೆ ಕಷ್ಟ ದಾಯಕವೆನಿಸಿದರೂ ೧೯೪೩ರಲ್ಲಿ ನಾವು ಮಿತ್ರವಕ್ಷದವರು ನಿಜವಾಗಿ ಜಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವೆವು, ಎಂದು ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಈಗ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವರು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಸೈನ್ಯ ಹಾಗೂ ಯುದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯವು ಒತ್ತರದಿಂದ ನಡೆದಿದೆ

ಮಿತ್ರವಕ್ಷದ ಸಿದ್ಧತೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಮಹಾ ಯುದ್ಧವು ಜಾಗತಿಕ ಶಾಂತತೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವಂತೆ ಒಮ್ಮೆ ಮುಗಿಯಲೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಬಯಸುತ್ತಿರುವರು

೮ ಈಗಿನ ಮಹಾ ಯುದ್ಧವು ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಬಳಿಕ ತಮ್ಮ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿಲ್ಲದೆ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲದವರು ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟು ಕಡೆಗಾದರು ಆಗ ಪ್ರಾಂತಗಳ ಗವರ್ನರರೇ ಸಹಾಯಕ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಹತ್ತಿದರು

ಹೊಣೆಗಾರ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಸರಕಾರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರೆ, ಈ ವೇಶದ ಸಹಾಯವು ದೊರೆಯುವದು ಅಂಥ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ಸರಕಾರವನ್ನು ಕೂಡಲೆ

ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಮುಖಂಡರೆಲ್ಲರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಹತ್ತಿದರು. ೧೯೪೨ ನೇ ಇಸವಿ ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ವಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನವರು ಸರ್ ಸ್ವಾಫೋರ್ಡ್ ಕ್ರಿಸ್ಪ್ ಎಂಬ ಮುತ್ಸದ್ವಿಗಳನ್ನು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಕ್ಷಗಳ ಪ್ರಮುಖ ರೊಡನೆ ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯ ಮಾಡಿ ಹಿಂದೀ ಜನತೆಯನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಲು ಕಳುಹಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಮಾತುಕತೆಗಳೆಲ್ಲ ಸಾಗಿಯೂ ಸಂಧಾನವು ಸಾಧಿಸಲಿಲ್ಲ! ಕ್ರಿವ್ವರು ಮರಳಿ ಹೋದರು !!

೯. ಉಪಸಂಹಾರ :— ಪ್ರಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೇ, ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮ ಇಂ ಆಳಿಕೆಯ ಇತಿಹಾಸವು ಮುಗಿಯಿತು. ಆದಿಭೌತಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ ಯಾವುದೊಂದು ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರವು, ಆ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಳಿದಿದ್ದ ಮತ್ತು ಏಕರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವಕ್ಕೆ ಎರನಾಗಿದ್ದ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದೆಂಬ ಸಂಗತಿಯು ಕ್ರಿ. ಶ ೧೮ ನೆಯ ಶತಕದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿತವಾಯಿತು. ಹೀಗಿರಲು ಅವರೊಳಗಿನ ಇಂಗ್ಲಂಡದಂಥ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರಿಯವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರವೊಡನೆ ಸಂಬಂಧವುಂಟಾಯಿತು. ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಆಳಿಕೆಯು ಅರಂಭವಾದಂದಿನಿಂದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯು ಜಾಗೃತವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೀ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗನ್ವರಿತು ಇವರು ಕ್ರಮೇಣ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ರಾಜಕೀಯ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಲಿರುವರು. ನಮ್ಮ ಬಾದಷಾಹರಾದ ಓನೆಯ ಜಾರ್ಜ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯವಂಗೂ ಮತ್ತು ಎಲಿಜಾಬೇಥ ಮಹಾರಾಜ್ಞಿಯವರಿಗೂ ದೇವರು ಆಯುರಾರೋಗ್ಯಗಳನ್ನು ದಯವಾಲಿಸಲೆಂದೂ ಈ ಮಹನೀಯರ ಹಸ್ತದಿಂದಲೇ ಭಾರತೀಯರ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗನು ಬೇಗನೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಲೆಂದೂ ಜಗದೀಶನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವಾ !

ನಮ್ಮ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನವು ಏಳಿ ಹೊಂದಲಿ !!!

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಅಳಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ

ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜವಂಶಗಳು.

೧. ಮರಾಠರ ಮನೆತನ (ಸಾತಾರೆ) (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೬೪—೧೮೪೮.

೧	ಭಕ್ತಪತಿ ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜ	ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೬೪—೧೬೮೦
೨	,, ಸಂಭಾಜಿ	,, ೧೬೮೦—೧೬೮೯
೩	,, ರಾಜಾರಾಮ	,, ೧೬೮೯—೧೭೦೦
೪	,, ೨ನೆಯ ಶಿವಾಜಿ	,, ೧೭೦೦—೧೭೦೮
೫	,, ಶಾಹೂರಾಜ	,, ೧೭೦೮—೧೭೪೯
೬	,, ರಾಮರಾಜ	,, ೧೭೪೯—೧೭೭೭
೭	,, ೨ನೆಯ ಶಾಹೂರಾಜ	,, ೧೭೭೭—೧೮೦೮
೮	,, ಪ್ರತಾಪಸಿಂಹ	,, ೧೮೦೮—೧೮೩೯
೯	,, ಶಹಾಜಿ	,, ೧೮೩೯—೧೮೪೮

೨. ಸೇಶವೆಯರ ಮನೆತನ (ಪುಣೆ) ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೧೪—೧೮೧೮.

೧	ಬಾಳಾಜಿ ವಿಶ್ವನಾಥ	ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೧೪—೧೭೨೦
೨	ಬಾಜೀರಾಯ	,, ೧೭೨೦—೧೭೪೦
೩	ಬಾಳಾಜಿ ಬಾಜೀರಾಯ	,, ೧೭೪೦—೧೭೬೦
೪	ಮಾಧವರಾಯ	,, ೧೭೬೦—೧೭೭೧
೫	ನಾರಾಯಣರಾಯ	,, ೧೭೭೧—೧೭೭೩
೬	ಸನಾಯಿ ಮಾಧವರಾಯ	,, ೧೭೭೪—೧೭೯೫
೭	೨ನೆಯ ಬಾಜೀರಾಯ	,, ೧೭೯೫—೧೮೧೮

೩. ಈ. ಇಂ. ಕಂಪನಿಯ ಅಳಿಕೆಯ ಕಾಲದ ಗ. ಜನರಲನು

೧	ವಾರನ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್	ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೭೭೪—೧೭೮೫
೨	ಲಾರ್ಡ್ ಕಾರ್ನವಾಲೀಸ	,, ೧೭೮೫—೧೭೯೩
೩	ಸರ ಜಾನ್ ಶೋಆರ	,, ೧೭೯೩—೧೭೯೮
೪	ಲಾರ್ಡ್ ವೆಲೆಸ್ಲಿ	,, ೧೭೯೮—೧೮೫೦

೫	ಲಾರ್ಡ್ ಕಾರ್ನವಾಲಿಸ್ (೨ನೆಯ ಸರತಿ)	ಕ್ರಿ. ಶ.	೧೮೦೫
೬	ಸರ ಜಾರ್ಜ್ ಬಾರ್ಲೊ	,,	೧೮೦೫—೧೮೦೭
೭	ಲಾರ್ಡ್ ಮಿಂಟೊ	,,	೧೮೦೭—೧೮೧೩
೮	ಮಾ. ಆಫ್ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್	,,	೧೮೧೩—೧೮೨೩
೯	ಲಾರ್ಡ್ ಆಮ್ಲಸ್ವರ್	,,	೧೮೨೩—೧೮೨೮
೧೦	ಲಾ. ಉ. ಬೆಂಟಿಂಕ್	,,	೧೮೨೮—೧೮೩೫
೧೧	ಸರ ಜಾ. ಮೆಟಕಾಫ	,,	೧೮೩೫—೧೮೩೬
೧೨	ಲಾರ್ಡ್ ಆಕ್ಲೆಂಡ್	,,	೧೮೩೬—೧೮೪೨
೧೩	ಲಾರ್ಡ್ ಎಲೆನ್‌ಬರೊ	,,	೧೮೪೨—೧೮೪೪
೧೪	ಲಾರ್ಡ್ ಹಾರ್ಡಿಂಜ್	,,	೧೮೪೪—೧೮೪೮
೧೫	ಲಾರ್ಡ್ ಡಾಲಹೌಸಿ	,,	೧೮೪೮—೧೮೫೬

೪. ಇಂಗ್ಲೆಂಡದ ಬಾದಷಾಹರ ಆಳಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ

ಗ. ಜನರಲರು ಮತ್ತು ವ್ಯಾಯಾಸರಾಯರು.

೧	ಲಾರ್ಡ್ ಕ್ಯಾಸಿಂಗ್	ಕ್ರಿ. ಶ.	೧೮೫೮—೧೮೬೨
೨	ಲಾರ್ಡ್ ಎಲ್ಲಿನ	,,	೧೮೬೨—೧೮೬೩
೩	ಲಾರ್ಡ್ ಲಾರೆನ್ಸ್	,,	೧೮೬೪—೧೮೬೯
೪	ಲಾರ್ಡ್ ಮೇಯೊ	,,	೧೮೬೯—೧೮೭೨
೫	ಲಾರ್ಡ್ ನಾರ್ಥ್‌ಬ್ರೂಕ್	,,	೧೮೭೨—೧೮೭೬
೬	ಲಾರ್ಡ್ ಲಿಟನ್	,,	೧೮೭೬—೧೮೮೦
೭	ಲಾರ್ಡ್ ರಿಪನ್	,,	೧೮೮೦—೧೮೮೪
೮	ಲಾರ್ಡ್ ಡಫರಿನ್	,,	೧೮೮೪—೧೮೮೮
೯	ಲಾರ್ಡ್ ಲ್ಯಾನ್ಸಡೌನ್	,,	೧೮೮೮—೧೮೯೪
೧೦	ಲಾರ್ಡ್ ಎಲ್ಲಿನ	,,	೧೮೯೪—೧೮೯೯
೧೧	ಲಾರ್ಡ್ ಕರ್ಝನ್	,,	೧೮೯೯—೧೯೦೫
೧೨	ಲಾರ್ಡ್ ಮಿಂಟೊ	,,	೧೯೦೫—೧೯೧೦
೧೩	ಲಾರ್ಡ್ ಹಾರ್ಡಿಂಜ್	,,	೧೯೧೦—೧೯೧೬
೧೪	ಲಾರ್ಡ್ ಚೇಮ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್	,,	೧೯೧೬—೧೯೨೧

೧೫ ಲಾರ್ಡ್ ರೀಡಿಂಗ್	ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೯೨೧—೧೯೨೬
೧೬ ಲಾರ್ಡ್ ಆರ್ವಿನ್	,, ೧೯೨೬—೧೯೩೧
೧೭ ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲಿಂಗ್ಟನ್	,, ೧೯೩೧—೧೯೩೬
೧೮ ಲಾರ್ಡ್ ಲಿನ್‌ಲಿಥ್‌ಗೋ	,, ೧೯೩೬—

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಆಳಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೆ

ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಗಳ ಕಾಲಗಳು.

ಇಂಗ್ಲಿಷ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯ ಸ್ಥಾಪನೆ	೧೬೦೦
ಸುರತದಲ್ಲಿ ವಖಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದು	೧೬೧೨
ಅಂಬೋಯನಾದ ಕೊಲೆ	೧೬೨೩
ಶಿವಾಜಿಯ ಜನ್ಮ	೧೬೩೦
ನಿಜಾಮಶಾಹಿಯ ಕೊನೆ	೧೬೩೭
ಮದ್ರಾಸವು ಇಂಗ್ಲಿಷರಿಗೆ ದೊರೆಯಿತು	೧೬೩೯
ಶಿವಾಜಿಯು ರಾಯಗಡವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡದ್ದು	೧೬೪೬
ಅಫಜುಲ್‌ಖಾನನು ಹತನಾದದ್ದು	೧೬೫೯
ಫ್ರೇಂಚ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯ ಸ್ಥಾಪನೆ	೧೬೬೦
ಸಾಲ್ವೇರದ ಯುದ್ಧ	೧೬೭೨
ಶಿವಾಜಿಯ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ	೧೬೭೪
ಶಿವಾಜಿಯ ಮರಣ	೧೬೮೦
ಔರಂಗಜೇಬನಿಗೂ ರಜಪೂತರಿಗೂ ಆದ ಒಪ್ಪಂದ	೧೬೮೧
ಆದಿಲಶಾಹಿಯ ಕೊನೆ	೧೬೮೬
ಕುತುಬಶಾಹಿಯ ಕೊನೆ	೧೬೮೭
ಮುಂಬಯಿಯು ಇಂಗ್ಲಿಷ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರ ಕೇಂದ್ರವಾಯಿತು	೧೬೮೭
ಸಂಭಾಜಿಯ ಕೊಲೆ	೧೬೮೯
ಜಿಂಜಿಯ ಮುತ್ತಿಗೆ	೧೬೯೧—೯೮
ಔರಂಗಜೇಬನ ಮರಣ	೧೭೦೭

ಯುನಾಯಿಟೆಡ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯ ಸ್ಥಾಪನೆ	೧೭೦೭
ಬಾಳಾಜಿಯು ಪೇಶ್ವೆಯಾದದ್ದು	೧೭೧೪
ಚಿಮಣಾಜಿಯು ಪೋರ್ತುಗೀಜರನ್ನು ವಸಯಿ ಪ್ರಾಂತದಿಂದ ಹೊರಗೆ	ಹಾಕಿದ್ದು ೧೭೩೯
ನಾದಿರಶಹನ ದಾಳಿ	೧೭೩೯
ಮರಾಠರಿಗೆ ಮಾಳವದ ಸನದು ದೊರೆಯಿತು	೧೭೪೨
ನಿಜಾಮ ಉಲ್ಮಲ್ಕನ ಮರಣ	೧೭೪೮
ಅಬದಾಲಿಯ ದಾಳಿಯ ಆರಂಭ	೧೭೪೮
ಆರ್ಕಾಟದ ಮುತ್ತಿಗೆ	೧೭೫೧
ಪ್ಲಾಸಿಯ ಯುದ್ಧ	೧೭೫೭
ಉದಗೀರದ ಕಾಳಗ	೧೭೬೦
ವಾಂಡೀವಾಶದ ಕಾಳಗ	೧೭೬೦
ಕುಂಜಪುರವು ಮರಾಠರ ಕೈಸೇರಿತು	೧೭೬೦
ಪಾನೀಪತದ ಮೂರನೆಯ ಯುದ್ಧ	೧೭೬೧
ಪಾಂಡಿಚೇರಿಯ ಯುದ್ಧ	೧೭೬೧
ರಾಕ್ಷಸಭವನದ ಕಾಳಗ	೧೭೬೩
ಬಕ್ಸಾರದ ಯುದ್ಧ	೧೭೬೪
ಅಲ್ಹಾಬಾದದ ಒಪ್ಪಂದ	೧೭೬೫
ಮೈಸೂರಿನ ೧ನೆಯ ಯುದ್ಧ	೧೭೬೭—೬೯
ಮದ್ರಾಸ ಒಪ್ಪಂದ	೧೭೬೯
ರೆಗ್ಯೂಲೇಟಿಂಗ್ ಆಕ್ಟ್	೧೭೭೩
ಮರಾಠರ ೧ನೆಯ ಯುದ್ಧ	೧೭೭೫—೮೨
ಪುರಂದರದ ಒಪ್ಪಂದ	೧೭೭೬
ಮೈಸೂರಿನ ೨ನೆಯ ಯುದ್ಧ	೧೭೮೦—೮೪
ಸಾಲ್ಬಾಯಿ ಒಪ್ಪಂದ	೧೭೮೨
ಹೈದರನ ಮರಣ	೧೭೮೨
ಮಂಗಳೂರಿನ ಒಪ್ಪಂದ	೧೭೮೪

ಪಿಟ್ಟಿನ ಇಂಡಿಯಾ ಬಿಲ್ಲು	೧೭೮೪
ಮೈಸೂರಿನ ಮೂರನೆಯ ಯುದ್ಧ	೧೭೯೧—೯೨
ಸ್ಥಿರ ಕಂದಾಯ ಪದ್ಧತಿ	೧೭೯೧
ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣದ ಒಪ್ಪಂದ	೧೭೯೨
ಕಂಪನಿಯ ಸನದಿನ ವಿಚಾರಣೆ (೧ನೆಯ ಸಾರೆ)	೧೭೯೩
ಖರಡೆಯ ಯುದ್ಧ	೧೭೯೫
ಮೈಸೂರಿನ ೪ನೆಯ ಯುದ್ಧ	೧೭೯೯
ವಸಯಿ ಒಪ್ಪಂದ	೧೮೦೨
ಮರಾಠರ ೨ನೆಯ ಯುದ್ಧ	೧೮೦೨
ಅಂಜನಗಾಂವ, ದೇವಗಾಂವ ಒಪ್ಪಂದ	೧೮೦೩
ಭರತಪುರದ ಮುತ್ತಿಗೆ	೧೮೦೫
ನೆಲೂರ ದಂಗೆ	೧೮೦೬
ಅಮೃತಸರದ ಒಪ್ಪಂದ	೧೮೦೯
ಕಂಪನಿಯ ಸನದಿನ ವಿಚಾರಣೆ (೨ನೆಯ ಸಾರೆ)	೧೮೧೩
ನೇಪಾಳದ ಯುದ್ಧ	೧೮೧೪-೧೬
ಸೇಗಾವುಲಿಯ ಒಪ್ಪಂದ	೧೮೧೬
ಪೆಂಡಾರಿಗಳ ಯುದ್ಧ	೧೮೧೭
ಮರಾಠರ ೩ನೆಯ ಯುದ್ಧ	೧೮೧೭-೧೮
ಬ್ರಹ್ಮದೇಶದ ೧ನೆಯ ಯುದ್ಧ	೧೮೨೪-೨೬
ಎಂದಲು ಒಪ್ಪಂದ	೧೮೨೬
ಭರತಪುರದ ಮುತ್ತಿಗೆ	೧೮೨೬
ಕಂಪನಿಯ ಸನದಿನ ವಿಚಾರಣೆ (೩ನೆಯ ಸಾರೆ)	೧೮೩೩
ಕೊಡಗು ಖಾಲಸಾ ಆಯಿತು.	೧೮೩೫
ಆಫಗಾನರ ೧ನೆಯ ಯುದ್ಧ	೧೮೩೮—೪೨
ಸಿಂಧಪ್ರಾಂತ ಖಾಲಸಾ ಆದದ್ದು	೧೮೪೩
ಗ್ವಾಲೀರದ ಒಪ್ಪಂದ	೧೮೪೩
ಸೀಖರ ೧ನೆಯ ಯುದ್ಧ	೧೮೪೫-೪೬

ಲಾಹೋರದ ಒಪ್ಪಂದ	೧೮೪೬
ಸೀಖರ ಏನೆಯ ಯುದ್ಧ	೧೮೪೮--೪೯
ಬ್ರಹ್ಮದೇಶದ ಏನೆಯ ಯುದ್ಧ	೧೮೫೨
ಕಂಪನಿಯ ಸನದಿನ ವಿಚಾರಣೆ (ಏನೆಯ ಸಾರೆ)	೧೮೫೩
ಸಿಪಾಯಿಗಳ ಬಂಡಾಯ	೧೮೫೭--೫೮
ರಾಣಿಯವರ ಜಾಹೀರನಾಮೆ	೧೮೫೮
ಕೌನ್ಸಿಲ ಆಕ್ಟ್ (ಕಾಯದೆ ಮಂಡಲಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ)	೧೮೬೧
ಭೂತಾನದ ಯುದ್ಧ	೧೮೬೪
ಅಫಗಾನರ ಏನೆಯ ಯುದ್ಧ	೧೮೬೮--೮೦
ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರಿಗೆ ಮೈಸೂರಿನ ರಾಜ್ಯ ಮೊರೆಯಿತು	೧೮೮೧
ರಾಷ್ಟ್ರ ಸಭೆಯ ಆರಂಭ	೧೮೮೫
ಬ್ರಹ್ಮದೇಶದ ಏನೆಯ ಯುದ್ಧ	೧೮೮೫--೮೬
ರಾಣಿಯವರ ಅಳಿಕೆಯ ಸುವರ್ಣ ಮಹೋತ್ಸವ	೧೮೮೭
ಮಣಿಪುರದ ದಂಗೆ	೧೮೯೦
ಕೌನ್ಸಿಲ ಆಕ್ಟ್ (ಕಾಯದೆ ಮಂಡಲಗಳ ಸಭಾಸದರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡಿದ್ದು)	೧೮೯೨
ಮೋಪಲಾ ಜನರ ದಂಗೆ	೧೮೯೪
ಪ್ಲೇಗು ಬೇನೆಯ ಆರಂಭ	೧೮೯೬
ರಾಣಿಯವರ ಹೀರಕೋತ್ಸವ	೧೮೯೭
ವಿಕ್ಟೋರಿಯಾ ಮಹಾರಾಣಿಯವರ ಮರಣ	೧೯೦೧
ಮೋರ್ಲೆ-ಮಿಂಟೋ ಸುಧಾರಣೆ	೧೯೦೯
ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಬಾದಷಾಹರ ಮರಣ	೧೯೧೦
ದಿಲ್ಲಿಯ ಸಮಾರಂಭ	೧೯೧೧
ಯುರೋಪದ ಮಹಾಯುದ್ಧ	೧೯೧೪--೧೮
ಜಾರ್ಜ್ ಬಾದಶಹರ ಜಾಹೀರನಾಮೆ	೧೯೧೭
ಮಾಂಟೆಫರ್ಡ್ ಸುಧಾರಣೆ	೧೯೧೯
ಪ್ರಿನ್ಸ್ ಆಫ್ ವೇಲ್ಸ್‌ರವರು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು	೧೯೨೫

ಸಾಯಮನ್ ಕಮಿಷನ್	೧೯೨೭—೨೮
೧ನೆಯ ರಾವುಂಡ ಟೇಬಲ್ ಕಾನ್ಫರನ್ಸ್	೧೯೩೦
೨ನೆಯ ,, ,, ,,	೧೯೩೧
೩ನೆಯ ,, ,, ,,	೧೯೩೨
ಶುಭ್ರಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸಿದ್ದು	ಮಾರ್ಚ್ ೧೯೩೩
ಜಾಯಿಂಟಿ ಸಿಲೆಕ್ಟ್ ಕಮಿಟಿಯ ಆರಂಭ	ಏಪ್ರಿಲ್ ೧೯೩೩
,, ,, ,, ರಿಪೋರ್ಟ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತು ನವ್ಯಂಬರ್	೧೯೩೪
ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಕಾಯ್ದೆ ಪಾಸಾಯಿತು	ಅಗಸ್ಟ್ ೧೯೩೫
ಪಂಚಮ ಜಾರ್ಜ್ ಬಾದಷಾಹರ ನಿಧನ	೧೯೩೬
ಎಂಟನೆಯ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಬಾದಷಾಹರ ರಾಜ್ಯತ್ಯಾಗ	೧೯೩೭
ಆರನೆಯ ಜಾರ್ಜರು ಬಾದಷಾಹರಾದ್ದು	೧೯೩೭
ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಕಾಯ್ದೆಯಂತೆ ಕಾರಭಾರದ ಆರಂಭ	ಏಪ್ರಿಲ್ ೧೯೩೭
ಆರನೆಯ ಜಾರ್ಜ್ ಬಾದಷಾಹರ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ	ಮೇ ೧೯೩೭
೨ನೆಯ ಮಹಾ ಯುದ್ಧ	೧೯೩೯ ರಿಂದ ಸಾಗಿದೆ.
ಸರ್ ಕ್ರಿಸ್ತರು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು	೧೯೪೨

ಆವರ್ತನೆಯ ಮತ್ತು ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು

೧. ರಾಜಾರಾಮ, ಬಾಜೀರಾವ, ಬಾಳಾಜಿ, ಹಜಾಮ ಉಲ್ಮಲ್ಮ, ನಾನಾ ಫಡಣವೀಸ, ಹೈದರ ಅಲಿ, ರಣಜಿತಸಿಂಗ, ಇವರಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದ ನಾಲ್ವರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಬರೆಯಿರಿ.

೨. ಶಿವಾಜಿಯ ಯೋಗ್ಯತೆ, ಡಾಪ್ಲೆಯ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆ, ಕೈವಸನ ಹಂಚಿಕೆ, ಚಿಮಣಾಜಿಯ ಪರಾಕ್ರಮ, ನಜೀಬಖಾನನ ಸಾಹಸ, ಟೀಪುಸುಲ್ತಾನನ ಪರಾಕ್ರಮ, ಮಾಂಟೆಫರ್ಡ್ ಸುಧಾರಣೆಗಳು, ಶುಭ್ರಪತ್ರಿಕೆ ಇವುಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಗೊತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ಬರೆಯಿರಿ

೩. ಮರಾಠರ ಉತ್ಪರ್ಷದ ಮತ್ತು ಪ್ರೇಂಚರ ಅಪಕರ್ಷದ ಕಾರಣಗಳಾವವು ?

ಅ ಥ ವಾ

ಪ್ಲಾಸಿಯ ಯುದ್ಧದ ಮಹತ್ವವನ್ನೂ ಸಿಪಾಯಿಗಳ ಬಂಡಾಯದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿರಿ.

೪. ಕೆಳಗಿನ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ನೀವು ಕಲಿತ ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಅವು ಹೇಗೆ ತಕ್ಕವುಗಳೆಂಬವನ್ನು ತೋರಿಸಿರಿ.

ಅ. ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಸಣ್ಣ ಸೈನ್ಯವು ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೋಲಿಸುವದು.

ಆ. ಮನೆ ಜಗಳದಲ್ಲಿ ಆಗದವರನ್ನು ನೆರವಿಗೆ ಕರೆದರೆ ಮನೆಯ ಅವರ ಪಾಲಾಗುವದು.

ಇ. ಸಹಾಯಕ ಸೈನ್ಯ (ಸಬಸಿಡಿಯರಿ) ಪದ್ಧತಿ, ಚೌಥಾಯಿ-ಸರದೇಶಮುಖಿ, ಸ್ಥಾನಿಕ ಸ್ವರಾಜ್ಯ, ಆರ್ಮ್ಸ್ ಆಕ್ಟ್, ಸಾಯಮನ್ ಕಮಿಷನ್, ಇಂಚರ್ಕೇಸ್ ಕಮಿಟಿ, ಒಸೆಯ ದುಂಡು ಮೇಜಿನ ಪರಿಷತ್ತು ಇವುಗಳ ಸಂಬಂಧದ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಿರಿ.

ಅಥವಾ

ಲಾರ್ಡ್ ಕಾರ್ನವಾಲಿಸ್, ಲಾರ್ಡ್ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್, ೨ನೆಯ ಲಾರ್ಡ್ ಮಿಂಟೊ, ಲಾರ್ಡ್ ರೀಡಿಂಗ್, ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲಿಂಗ್ಡನ್, ಲಾರ್ಡ್ ಲಿನ್‌ಲಿಥ್‌ಗೋ ಇವರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಮುಖ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳಾವವು ?

೩. ಯುರೋಪದವರು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬರುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಜಲ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ಏಕೆ ಗೊತ್ತುಹಚ್ಚಬೇಕಾಯಿತು ? ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದ ಯುರೋಪಿಯನರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಯಾರು ಯಾರು ಮಾಡಿದರು ? ಕೊನೆಗೆ ಯಾರಿಗೆ ಏಕೆ ಜಯದೊರೆಯಿತು ?

ಇಲ್ಲವೆ

ಲೋಕಪ್ರಿಯರಾದ ಇಬ್ಬರು ವ್ಯಾಯಾಸರಾಯರ ಆಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿರಿ.

೩. ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ನೆಕಾಶವನ್ನು ತೆಗೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಿನ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿರಿ ; ಮತ್ತು ಅವುಗಳೊಳಗಿನ ಬೇಕಾದ ನಾಲ್ಕು ಸ್ಥಳಗಳ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

ಅಲಹಾಬಾದ, ಸಾಲ್ವೇರ, ವಾಂಡಿವಾಶ, ಪಾನಿಪತ, ಮಂಗಳೂರು, ಪುರಂದರ, ಡೀಗ, ಚನಿಯಾನವಾಲಾ, ಚಿತ್ರಳ, ಸೇಗಾವುಲಿ.

ಅಥವಾ

ವಾಯವ್ಯ ಸರಹದ್ದಿನಲ್ಲಿ ಆದ ಯುದ್ಧ ಹಾಗೂ ಒಪ್ಪಂದಗಳು ಯಾವ ಧೋರಣೆಯಿಂದ ಆದವೆಂಬದನ್ನೂ ಮೈಸೂರಿನ ಕೊನೆಯ ಯುದ್ಧದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿರಿ.

೪. ರಾಜಾ ಭತ್ತಸಾಲ, ತಾನ್ಹಾಜಿ ಮಾಲುಸರೆ, ಕೌಂಟಿ ಲಾಲಿ, ಸರಶುರಾಮಭಾವು, ನೆಪೋಲಿಯನ್, ಸರ್ ಜಾನ್ ಮಾಲಕಮ್, ಜನರಲ್

ಹ್ಯಾವಲಾಕ್, ನಾ. ಪಟೇಲ, ಸರ ಸವ್ರು, ನಾಮದಾರ ಖೇರ ಈ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವವೆಂಬದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರಿ.

ಇಲ್ಲವೆ

ಬ್ರಿಟಿಷರ ರಾಜ್ಯವು ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಲು, ಸ್ಥಿರಗೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಜೀವಣಿಗೆ ಹೊಂದಲು ಯಾರು ಯಾರು ಕಾರಣರಾದರು? ಅವರು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವ ಯಾವ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು?

ಮುಂಬೈ ಇಲಾಖೆಯ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಮಂಡಲದವರಿಂದ ಮಂಜೂರಾದ ಪುಸ್ತಕಗಳು.

ಶ್ರೀ. ನ. ಸಾಂ. ಮೋಡಕ ಕೃತ.

- ೧ ಶಾಲೆಯ ಭಾರತವರ್ಷ ಅಥವಾ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಇತಿಹಾಸ ೧-೮-೦
- ೨ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಳಿಕೆ (೫ನೆಯ ಇ.ಗಾಗಿ) ೦-೮-೦
- ೩ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ-ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಆಳಿಕೆ (೬ನೆಯ ಇ ಗಾಗಿ) ೦-೧೦-೦
- ೪ ಹಿಂದುಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸ (೭ನೆಯ ಇ ಗಾಗಿ) ೦-೬-೦

ಶ್ರೀ. ವಾಯ್. ವಿ. ಜಹಗೀರದಾರ ಕೃತ.

- ೫ ಚಿತ್ರಮಯ ಬಾಲಬೋಧೆ ೦-೨-೬

ಶ್ರೀ. ವಾಯ್. ವಿ. ಜಹಗೀರದಾರ, ಮೋಡಕ ಕೃತ.

- ೬ ಗದಗ, ನವಲಗುಂದ, ರೋಣ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ತಾಲೂಕುಗಳ
ಸಚಿತ್ರ ಭೂಗೋಳಗಳು ಪ್ರತಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ೦-೨-೬

ಶ್ರೀ. ಕೆ. ಬ. ಅಂಗಡಿ ಕೃತ.

- ೭ ಸಚಿತ್ರ ಸಂಬಂಧಮಾಲೆ ೧-೦-೦
೦-೧೬-೬

ಶ್ರೀ. ಮೋಡಕ ಕೃತ.

- ೮ ಬಾಲಕರ ಅಂಕಗಣಿತ ೦-೨-೬

ಇವಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡ, ಮರಾಠಿ, ಉರ್ದು, ಹಿಂದಿ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಾಲೋಪಯೋಗಿ
ಪುಸ್ತಕಗಳೂ ಸ್ವೇಚ್ಛನು ಸಾಮಾನ್ಯಗಳೂ ಯೋಗ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ವಿದ್ಯಾವಿಲಾಸ ಬುಕ್-ಡಿಸ್ಟ್ರಿಬ್ಯೂಟರ್, ಗದಗ.